22. Tiistaina 16 päivänä maaliskuuta 1993

kello 14

Päiväjärjestys

Ilmoituksia

S.

Ulkopuolella päiväjärjestyksen

käsitellään työasiainvaliokunnan ehdotus eduskunnan lausunnoksi tasa-arvolakia koskevasta valtioneuvoston selonteosta 524

Valtioneuvoston selonteko n:o 2/1992 vp
Työasiainvaliokunnan mietintö n:o 1

Toinen käsittely:

1) Ehdotus laiksi kirkkolain muuttamisesta 594

Hallituksen esitys n:o 1
Hallintovaliokunnan mietintö n:o 3

2) Ehdotus laiksi Suomen ja Ruotsin välillä tehdyn maataloustuotekauppaa koskevan sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä ..... „

Hallituksen esitys n:o 346/1992 vp
Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 1

3) Ehdotus laiksi kansanterveyslain voimaanpanosta annetun lain 11 §:n 8 momentin kumoamisesta ..... „

Hallituksen esitys n:o 351/1992 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 2

S.

Pöydällepanoa varten esitellään:

4) Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 4 hallituksen esityksen johdosta toisten lisävaltuuksien antamisesta valtioneuvostolle lainanottoon vuoden 1993 aikana (HE 3) 594

5) Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 5 hallituksen esityksen johdosta vuoden 1993 toiseksi lisätalousarvioksi (HE 5) „

6) Hallintovaliokunnan mietintö n:o 4 hallituksen esityksestä laiksi valtion virkamieslain muuttamisesta (HE 349/1992 vp) „

7) Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 4 hallituksen esityksestä laeiksi eläkesäätiölain 8 ja 9 §:n, merimieseläkelain 35 ja 42 §:n sekä työttömyyskassalain muuttamisesta (HE 312/1992 vp) ..... „

Puhetta johtaa ensimmäinen varapuhemies Paakkinen.

Nimenhuudossa merkitään poissa oleviksi edustajat Alaranta, Anttila S-L., Astala, Hautala, Heikkinen, Kuuskoski, Laivoranta, Lax, Morri, Mäki-Hakola, Mäkipää, Norrback, Ojala A., Paasio, Pietikäinen S., Pokka, Rauramo, Rehn O., Roos J., Saari, Salolainen, Suhola, Suhonen, Toivonen ja Väyrynen.

Nimenhuudon jälkeen ilmoittautuvat edustajat Rehn O., Anttila S-L., Norrback ja Mäki-Hakola.

Ilmoitusasiat:

Lomanpyynnöt

Vapautusta eduskuntatyöstä saavat tästä päivästä sairauden vuoksi ed. Mäkipää, virkatehtävien vuoksi edustajat Paasio, S. Pietikäinen ja Salolainen sekä yksityisasioiden vuoksi edustajat Alaranta, Hautala, Suhonen ja Toivonen, tästä ja huomisesta päivästä sairauden vuoksi edustajat Rauramo ja J. Roos sekä yksityisasioiden vuoksi ed. Suhola sekä tämän kuun 19 päivään sairauden vuoksi edustajat Morri ja A. Ojala, virkatehtävien vuoksi ed. Väyrynen sekä yksityisasioiden vuoksi edustajat Laivoranta, Pokka ja Saari.

Uusia hallituksen esityksiä

Ensimmäinen varapuhemies: Ilmoitetaan, että tasavallan presidentin kirjelmän ohella kuluvan maaliskuun 12 päivältä ovat eduskunnalle saapuneet hallituksen esitykset n:ot 11—14, jotka nyt on edustajille jaettu.

Kirjalliset kysymykset

Ensimmäinen varapuhemies: Ilmoitetaan, että eduskunnalle ovat, puhemiehelle osoitettuina, saapuneet vastaukset kirjallisiin kysymyksiin n:ot 757, 758 ja 762 vuoden 1992 valtiopäiviltä sekä n:o 10. Nämä kysymykset vastauksineen on nyt jaettu edustajille.

Valtioneuvoston tasa-arvolakia koskeva selonteko

Valtioneuvoston selonteko n:o 2/1992 vp
Työasiainvaliokunnan mietintö n:o 1

Ensimmäinen varapuhemies: Ulkopuolella päiväjärjestyksen esitellään työasiainvaliokunnan mietintö n:o 1, joka sisältää ehdotuksen valtioneuvoston tasa-arvolakia koskevasta selonteosta annettavan lausunnon sanamuodoksi. Käsittelyn pohjana on työasiainvaliokunnan ehdottama lausunto, jonka lopullisesta sisällöstä eduskunnan on nyt päätettävä, minkä jälkeen eduskunta siirtyy päiväjärjestykseen. Niiden, jotka haluavat tehdä valiokunnan ehdotuksesta poikkeavia ehdotuksia eduskunnan lausunnoksi, on tehtävä ehdotuksensa keskustelun kuluessa.

Selonteon käsittelyssä ei voida tehdä ehdotusta eikä päätöstä valtioneuvoston tai sen jäsenen nauttimasta luottamuksesta.

Keskustelu:

Ed. Lindroos: Arvoisa puhemies! Aivan aluksi annan voimakasta kiitosta sivistys-, sosiaali- ja terveys- sekä työasiainvaliokunnille yksituumaisuudesta, jolla tasa-arvoselonteko on käsitelty ja siitä keskusteltu ja jonka pohjalta sitten ovat syntyneet omasta mielestäni todella hyvät ja näyttävätkin lausunnot.

Annettu selonteko ja siitä kirvonnut kipakkakin keskustelu on ollut tasa-arvolle monella lailla hyväksi. On tuettu jo pysyviksi osoittautuneita tasa-arvoperiaatteita, jotka kuitenkin voisivat rämettyä, ellei niitä aika ajoin kaivettaisi näkyviin. On myös tuotu esille ja pyritty ratkaisemaankin uusia ongelmia. Eduskunnan tasa-arvolain säätämisen yhteydessä selvitettäviksi edellyttämistä kolmesta asiasta — mainonta, sukupuolinen häirintä ja kostolta suojaaminen — kahdessa jälkimmäisessä hallitus esittää tasa-arvolain täydentämistä.

Valiokunnan keskusteluissa kävi toistuvasti ilmi, ettei tasa-arvossa ole kysymys samanlaisuuden vaatimuksesta. Naiset ja miehet, tytöt ja pojat ovat erilaisia, ja niin totta kai heidän tulee ollakin. Kysymys onkin siitä, ettei ketään saa syrjiä tai asettaa huonompaan asemaan sukupuolen mukaan. Niin naisille kuin miehille, tytöille ja pojille on turvattava yhtäläiset mahdollisuudet täysipainoiseen ja mielekkääseen elämään.

Valiokunnan mielestä tasa-arvolaki on toteutunut kuitenkin vain osittain. Jos tasa-arvo olisi lailla ratkaistavissa, olisimme me kansanedustajat kaiketi sellaisen lain jo alun perin kuusi vuotta sitten tehneetkin. Valitettavasti useimmat ja juuri minun valiokunnalleni kipeimmät eli työelämän tasa-arvo-ongelmat ovat sellaisia, ettei niihin lailla juurikaan päästä käsiksi. Kuten valiokunnan mietinnöstäkin näkyy, uusia keinoja kuitenkin yritetään löytää koko ajan.

Muistutan siitä, että vaikka erityisesti työelämässä tasa-arvo on edennyt hitaasti eikä lailla päästä rakenteellisia palkka- ja muita vinoutumia korjaamaan, ei ole mitään syytä aliarvioida tasa-arvolain merkitystä niille, jotka ovat omakohtaisesti syrjintää kokeneet tavalla taikka toi-

sella. Laki on useissa tapauksissa antanut käytännön työelämässä yksin ongelmiensa kanssa jääneille syrjityille ainakin eräänlaista taustatukea. Myös tilastot osoittavat, että laista on ollut konkreettistakin apua.

Toinen muistutus varsinkin meille miehille lienee myös tarpeen. Olen itse sitä mieltä ja korostan henkilökohtaista mielipidettäni, että työpaikoilla, varsinkin jos työ on raskasta ja usein yksipuolisen junnaavaa, on pieni ns. värinä naisten ja miesten välillä ihan hyvä asia sinänsä. (Ed. Stenius-Kaukonen: Mitä se auttaa?) — Se pieni värinä lisää, ed. Stenius-Kaukonen, mielestäni jopa työn mielekkyyttä. Se lisää mielestäni myös työn tulosta, ja työpaikalle lähtökin saa varsin myönteisiä virikkeitä.

Silti korostan työpaikan erityismerkitystä sukupuolisen häirinnän kohdalla. Työssä on kysymys työntekijän ja hänen perheensä elatuksesta, elinehdoista, mutta myös siitä, että työpaikoilla vietetään suurin osa valveillaoloajasta. Ennen kaikkea on muistettava, että työpaikalta ei voi eikä saa luvatta poistua. Jos sinua häiritään esimerkiksi kapakassa, junassa, missä tahansa, voit aina vaihtaa paikkaa ja vaikkapa poistua kokonaan, mutta työpaikalla tilanne on aivan erilainen. Työpaikalla on oltava ja tehtävä työtä palkkansa eteen 8 tuntia päivässä, 40 tuntia viikossa. Työpaikan vaihto ei useinkaan ole enää mahdollista. Ei ole helppoa nousta puolustamaan itseään häiritsevää työtoveriaan vastaan, saati silloin, jos häiritsijänä on esimerkiksi esimies.

Vakavimmat tasa-arvon puutteet ja ongelmat löytyvät tietysti muualta: palkkauksesta, työtehtävistä, etenemisestä, osallistumisesta yhteiskuntaelämään, ansiotyön ja perhetyön jakamisesta jne. Vaikka en hevillä rakentaisi tasa-arvoa pakolle, rangaistuksille, kiintiöille ja kontrollille, on kuitenkin pakko ajatella nykyistä purevampiakin keinoja. Muuten ehkä jäämme jälkeen muista maista, vaikka olemme olleet tasa-arvoasioissa jopa edelläkävijöitä. En pidä itse uhkailusta, eikä valiokunta ole sellaisiksi mietinnössään esittämiään kovempia keinoja tarkoittanutkaan, mutta kannatan lämpimästi valiokunnan mietinnössä esitettyä kaksivaiheista etenemistietä: Hallitus asettakoon selvät tavoitteet aikatauluineen. Jos tavoitteisiin ei päästä aikataulussa, otettakoon käyttöön ns. kovemmatkin keinot. Valiokunnalle on kerrottu usean asiantuntijan suulla, että muissa maissa tällainen menettely on johtanut vapaaehtoisesti erittäin hyviin tuloksiin ja yllättävän nopeastikin. Kiintiöitä ja muita kovia pakotuskeinoja ei ole edes tarvinnut toteuttaa.

Arvoisa puhemies! Lopuksi kiinnitän vielä huomiota erääseen meitä ja meidän lapsiamme sekä lastemme lapsiakin koskevaan kipeään kysymykseen, joka sekin läheisesti liittyy itse tasa-arvokysymykseen. Tasa-arvoasiassa niin kuin kaikissa eduskunnassa käsiteltävissä asioissa esitetään usein melko kevyesti sinänsä kannatettavia ja hyviäkin uudistuksia. Vähemmälle jätetään se, kuka uudet oikeudet ja uudet etuudetkin maksaa. Tasa-arvoasioissa suurin osa vaatimuksista on onneksi sellaisia, etteivät ne aiheuta uusia kustannuksia. Osa valiokunnissa eli työasiainvaliokunnassa, sivistysvaliokunnassa sekä sosiaali- ja terveysvaliokunnassa esille tulleista hankkeista on kuitenkin sellaisia, että ne myös maksavat, eikä niitä hyvällä omallatunnolla voida noin vain määrätä sen enempää työnantajien, työntekijöiden kuin yhteiskunnankaan eli veronmaksajien yksin maksettaviksi. Olemassa olevan hyvän ja vaaditun uuden hyvän laskun maksamista on taloudellisen laman jatkuessa näillä näkymin pohdittava pitkään, huolella ja hartaasti avoimin mielin ja avoimin silmin.

Ministeri R e h n : Arvoisa puhemies! Haluan ensimmäiseksi kiittää lämpimästi niin työasiainvaliokuntaa, sivistysvaliokuntaa kuin sosiaali- ja terveysvaliokuntaakin erinomaisen hyvästä ja seikkaperäisestä työstä. Jos se on saanut aikaan sen kaltaista värinää kuin työasiainvaliokunnan puheenjohtaja esitti, sehän ei välttämättä ole huono asia.

Tasa-arvokysymykset ovat, niin kuin kaikki tiedämme, tällä hetkellä erittäin ajankohtaisia varsinkin vaikean taloudellisen tilanteen takia. Tämän vuoksi olenkin hyvin tyytyväinen siitä, että viime marraskuussa eduskunnalle annetusta tasa-arvolakia koskevasta selonteosta on valiokunnissa käyty keskustelua myös laajemmin kuin pelkästään tasa-arvolain tiimoilta. Hyvinvointiyhteiskunnan tulevaisuudesta keskustellaan parhaillaan, ja tuleva kehitys vaikuttaa olennaisesti naisten asemaan työmarkkinoilla.

Valtiontalouden kriisin vuoksi joudumme tekemään hankalia säästöpäätöksiä, sen valitettavasti kaikki olemme joutuneet tiedostamaan. Säästöpäätöksiä harkittaessa on otettava huomioon niiden vaikutus sukupuolten tasa-arvoon. Mielestäni eräät leikkauspäätökset voisivat olla määräaikaisia ja niitä voitaisiin tarkastella uudelleen olosuhteiden muuttuessa. Hoidon ja huolenpidon tarve eivät pienene yhteiskunnassa.

Päinvastoin taloudellinen kriisi aiheuttaa sen, että ihmiset tarvitsevat yhä enemmän tukea.

Tasa-arvonäkökulman tulee johdonmukaisesti olla mukana lainvalmistelun lisäksi myös muussa valmistelussa ja suunnittelussa. Olen samaa mieltä työasiainvaliokunnan kanssa siitä, että esimerkiksi tulo- ja menoarvion valmistelussa tulisi pyrkiä siihen, että ainakin tärkeiden tulo- ja menoerien kohdalla arvioitaisiin budjettipäätösten vaikutukset naisiin ja miehiin. On hyvin tärkeätä, että myös tämä tulee esille kaikessa lainsäädännössä. Monessa maassa tämähän jo on toteutettukin. Esimerkiksi Hollannissa on vaatimus siitä, että jokaisen lain esittelyssä myös kerrotaan sen tasa-arvoon vaikuttavista seuraamuksista.

Tasa-arvonäkökulman johdonmukainen mukanaolo kaikessa valmistelussa edesauttaa tasa-arvon etenemistä. Kun molemmilla sukupuolilla on riittävä edustus erilaisissa valmisteluelimissä, saadaan myös naisten erilainen asiantuntemus uudistushankkeiden pohjaksi. Käytännössä on käynyt myös ilmi, että komiteat ja vastaavat toimielimet valmistelevat asioita usein muodollisesti sukupuolineutraalisti problematisoimatta uudistuksen vaikutuksia naisten ja miesten kannalta. Tällainen sukupuolineutraalisuus voi jopa estää havaitsemasta kehittämistarpeita. Näennäisesti sukupuolineutraalilähtökohta voi käytännössä merkitä tosiasiallista miesten elämäntilanteen ja tarpeiden ensisijaisuutta. Tärkeää on nähdä ja tunnustaa, että yhteiskunnassa on vallinnut pitkään miehisten normien ylivalta sosiaalisissa ja taloudellisissa kysymyksissä sekä valituissa ratkaisumalleissa.

Tasa-arvon edistämisvelvoite sisältää sen, että viranomaisen on toimittava naisten osuuden lisäämiseksi kaikessa valmistelutyössä ja päätöksenteossa, kunnes tasa-arvo on toteutunut. Tasapuolista edustusta ei täytä yhden naisen tai yhden miehen mukana oleminen erilaisissa valmistelu- ja päätöksentekoelimissä. Tasa-arvolakia täsmennetään siten, että lakiin kirjataan selvä vaatimus naisten ja miesten tasapuolisesta osallistumisesta yhteiskunnalliseen valmisteluun ja päätöksentekoon. Hallitus asettaa lisäksi tavoitteeksi, että erilaisissa valmistelu- ja päätöksentekoelimissä on vuonna 95 vähintään 40 prosenttia kumpaakin sukupuolta. Tämän toin esille jonkinmoisena kompromissiehdotuksena esitellessäni tätä tasa-arvoselontekoa marraskuussa. Voi olla niin, että kunnallisvaalit oli ensin käytävä, jotta todellakin voidaan tämä 40 prosenttia saavuttaa, koska nyt tiedämme, mikä on de facto tilanne viimeisten kunnallisvaalien jälkeen. Se ei ole kaikin puolin aivan lohdullinen. Jos tämä tavoite ei toteudu, tarkastellaan uudelleen mahdollisuutta ottaa lainsäädäntöön kiintiöitä.

Norjan ja Tanskan tasa-arvolainsäädännössä on jo tällaiset kiintiöt toteutettu. Ruotsissa tavoitteen asettaminen on jo nostanut naisten vähimmäisedustusta komiteoissa. Nähtäväksi jää, riittääkö tavoitteen asettaminen Suomessa vai pitääkö kiintiöt toteuttaa Norjan ja Tanskan mallin mukaan lainsäädännöllä.

Työasiainvaliokunnassa on todettu, että useimmat tasa-arvo-ongelmat ovat sen laatuisia, ettei niitä voida lailla ratkaista. Tasa-arvolailla on kuitenkin oma tärkeä merkityksensä muutoksen aktivoijana, toteuttajana ja tukijana. Lainsäädännön lisäksi tasa-arvoisempaan yhteiskuntaan päästään arvojen, asenteiden ja käytäntöjen muutoksen kautta. Sukupuolten epätasa-arvoinen ja syrjivä kohtelu perustuu arkielämässä usein tiedostamattomiin käyttäytymiskaavoihin. Kasvatuksella, koulutuksella ja tutkimuksella lisätään tietoisuutta ja keskustelua tasa-arvosta ja oikaistaan vääristyneitä asenteita ja tottumuksia.

Tasa-arvoperiaatteet tulee toteuttaa kaikilla kasvatuksen, koulutuksen ja opetuksen tasoilla jo lasten päivähoidossa ja esiopetuksessa. Opetusministeriö on vahvistanut opetushallinnolle tasa-arvosuunnitelman vuosiksi 91—93. Pelkkä paperilla oleva suunnitelma ei kuitenkaan riitä, vaan kouluviranomaisten kaikilla tasoilla sekä keskushallinnossa että kunnissa samoin kuin kaikissa oppilaitoksissa tulee entistä aktiivisemmin toteuttaa tasa-arvolain ja myös opetushallinnon toiminnallisen tasa-arvosuunnitelman tavoitteita käytännössä. Tasa-arvotavoitteiden sisällyttäminen kaikkeen koulutukseen ja opetukseen edellyttää myös tasa-arvotyön pohjana olevan tutkimustyön toimintaedellytysten turvaamista.

Nais- ja tasa-arvotutkimus ovat tasa-arvotyön välttämättömiä edellytyksiä, työvälineitä. Niiden tuottama uusi tieto on keskeisen tärkeää naisten ja miesten tasa-arvon edistämisessä.

Sivistysvaliokunnassa käyty keskustelu on osoittanut ainakin sen, että sukupuolten tasa-arvon tiellä olevat ongelmat eivät ole yksinkertaisia. Niiden juuret ovat syvällä yhteiskunnan ja kulttuurin rakenteessa. Niitä ei ole mahdollista ratkaista pelkästään teknisin uudistuksin tai lakeja säätämällä. Jotta tietäisimme, mistä suunnasta ratkaisuja pitäisi ryhtyä hakemaan, tarvitsemme tutkimuksen antamaa syvällistä tietoa

suomalaisista naisista ja miehistä ja heidän hyvin- ja pahoinvoinnistaan. Tämä tarve korostuu entisestään nykyisessä murroksessa. Naistutkimus on tasa-arvon peili. Suomalainen nais- ja tasa-arvotutkimus on tuottanut ja tuottaa jatkuvasti tärkeää uutta tietoa yhteiskuntamme kehittämisen ja tasa-arvotyön pohjaksi. Suomalainen alan tutkimus on saanut myös runsaasti kansainvälistä tunnustusta.

Vaikka naistutkimus on saanut jonkun verran erityisrahoitusta, sen resurssit ovat meillä aina olleet niukat erityisesti suhteessa aikaansaannoksiin. Esimerkiksi naapurimaissamme Ruotsissa ja Norjassa, joihin mielellämme itseämme vertaamme ja jotka myös ovat meidän laillamme suurissa taloudellisissa vaikeuksissa, naistutkimuksen yhteiskunnallinen merkitys on oivallettu ja se on saanut huomattavasti meikäläistä runsaampaa erityistukea jo parikymmentä vuotta. Myös Suomessa tälle tärkeälle työlle on turvattava edellytykset. Naistutkimukselle on tarve kohdistaa korvamerkittyä julkista tutkimusrahoitusta. Opetusministeriön tasa-arvosuunnitelmaan tämä kyllä sisältyykin.

Naistutkimuksen opetusta annetaan jo kaikissa maamme yliopistoissa, mutta vakituisia opetusvirkoja ei ole ainoatakaan. Kun yliopistot joutuvat nyt uudistamaan rakenteitaan, on kannettava huolta siitä, että naistutkimuksen kaltaiselle uudelle opetusalalle taataan edes kohtuulliset työskentelyedellytykset. Me todellakin pyydämme kohtuullisia, emme edes uskalla pyytää hyviä.

Työasiainvaliokunnan mukaan tasa-arvolain tavoitteet ovat toteutuneet heikoimmin työelämässä, ja se pitää ilman muuta paikkansa. Työmarkkinat ovat edelleen selvästi kahtia jakautuneet. Myöskään naisten ja miesten palkkaerot eivät ole suhteellisesti eivätkä reaalisesti kaventuneet viime vuosina, vaikka samapalkkaisuuden tavoite on periaatteessa hyväksytty yhteiskunnassamme. Edes laman aikana meillä ei ole varaa luopua samapalkkaisuuden tavoittelusta ja varsinkaan ei laman aikana.

Nykyisen lain 6 §:n säännös työnantajan velvoitteista edistää tasa-arvoa ei ole käytännössä johtanut sellaisiin muutoksiin, että naiset ja miehet jakautuisivat tasa-arvoisemmin eri työtehtäviin ja uralla etenemisen mahdollisuudet olisivat yhtäläiset. Näihin tavoitteisiin lakia säädettäessä kyllä haluttiin päästä. Tämän vuoksi on täsmennettävä lakiin alun perin otettuja tavoitteita ja asetettava lakiin kaikille työnantajille velvollisuus edistää tasa-arvoa. Tässä voidaan käyttää tasa-arvosuunnitelmia, jotka ovat käytännössä soviteltavissa eri työnantajien mahdollisuuksiin ja tarpeisiin paremmin kuin lain yleiset säännökset.

Näyttää siltä, että ilman lakisääteistä velvoitetta tasa-arvosuunnitelmia ei juurikaan saada aikaan. Aktiivinen tasa-arvotyö edellyttää näkemystä ja tietoja tasa-arvon edistämisestä työnantajan toimialalla. Kokoavat näkemykset muodostavat siten tasa-arvotyölle perustan. Tasa-arvosuunnitelmaa valmisteltaessa on tutkittava naisten ja miesten asemaa ja erityisolosuhteita. Tosiasiallisen tasa-arvon saavuttaminen saattaa edellyttää huonommassa asemassa olevan ryhmän erityiskohtelua, jota voidaan tasa-arvosuunnitelmilla toteuttaa.

Työnantajien tulee suuntautua tähänastista käytännönläheisempään toimintaan tasa-arvon edistämisessä. Tämä edellyttää tasa-arvokysymysten esille ottamista henkilöstöhallinnollisessa työssä, naisten ja miesten työolojen selvittämistä sekä tasa-arvon edistämiseen tähtäävien suunnitelmien vahvistamista, täytäntöönpanoa ja myöskin seurantaa, joka on hyvin tärkeää.

Sekä työasiainvaliokunta että sosiaali- ja terveysvaliokunta ovat korostaneet sitä, että suunnitelmallinen tasa-arvotyö ja samapalkkaisuustavoitteen toteutuminen edellyttäisi tasa-arvosuunnitelmien tekemistä jo 30 työntekijän yrityksissä, koska nykyisin noin 2/3 naisista työskentelee alle 150 hengen yrityksissä. Tasa-arvosuunnitelma voi olla osa henkilöstö- ja koulutussuunnitelmaa tai työolojen kehittämissuunnitelmaa.

Sosiaali- ja terveysministeriössä on valmisteilla hallituksen esitys tasa-arvolain muuttamisesta tasa-arvolain uudistamistoimikunnan mietinnön pohjalta. Tasa-arvolakityöryhmän määräaika päättyy tämän kuun lopussa. Työryhmän määräaikaa on jatkettu eduskunnassa käynnissä olleen tasa-arvolakia koskevan selonteon huomioon ottamiseksi. Valiokuntien arvokas työ ja täällä pidetyt puheenvuorot ja keskustelu tullaan ottamaan huomioon tasa-arvolakityöryhmän työssä.

Värderade talman! Det är oerhört viktigt att riksdagen i utskottsbehandlingen faktiskt så minutiöst har satt sig in i de olika frågorna och kommit med egna förslag som ibland har varit också längre gående än i själva redogörelsen. Jag tror personligen att det finns alla grunder att från den här diskussionen från riksdagens arbete få till stånd sådana ändringar i jämställdhetslag-

stiftningen som är nödvändiga för att vi faktiskt skall komma vidare i de här frågorna.

Arvoisa puhemies! Kannatan lämpimästi valiokuntien esittämää tasa-arvoasioiden jatkuvaa seurantaa siten, että hallitus määräajoin tuo tasa-arvon edistämistä yhteiskunnassa koskevan selonteon eduskunnan käsittelyyn.

Edustajat O. Rehn ja S-L. Anttila merkitään läsnä oleviksi.

Ed. K o i s t i n e n : Arvoisa puhemies! Naisten ja miesten välistä tasa-arvoa koskeva laki on ollut voimassa noin kuusi vuotta. Lain periaatteiden toteutumisen seuranta on tärkeää, ja selontekomenettely on yksi seurannan keino. Sitä myös eduskunta edellytti tasa-arvolain hyväksymisen yhteydessä.

Tasa-arvolailla sinänsä luodaan vain puitteet ja määritellään keskeiset lainsäädännön periaatteet tasa-arvon toteuttamiselle. Lainsäädäntöteitse voidaan puuttua tasa-arvon loukkauksiin.

Tasa-arvon toteutuminen on kuitenkin paljon laaja-alaisempi kysymys eikä kaikkia siihen liittyviä ilmiöitä voida ajatella määriteltäväksi yksityiskohtaisesti laissa tai muissa viranomaisten määräyksissä. Mitä suurimmassa määrin on kysymys asenteista, yhteiskunnan yleisestä ilmapiiristä ja meidän jokaisen omasta ajattelutavastamme. Juuri niistä seuraavat monet käytännön päätökset, toimenpiteet ja tulokset. Työasiainvaliokunta mietinnössään korostaakin: "Tasa-arvossa ei ole kysymys samanlaisuuden vaatimuksesta, vaan yhtäläisten mahdollisuuksien turvaamisesta."

Valtioneuvoston antamassa selonteossa on monia tärkeitä kannanottoja. Keskeisinä kohtina voidaan mainita tavoitteellinen ja suunnitelmallinen tasa-arvon edistäminen, naisten ja miesten tasapuolisen osallistumismahdollisuuden turvaaminen, työttömyyden vaikutusten seuraaminen, työ- ja perhevelvoitteiden yhteensovittaminen ja samapalkkaisuus. Huomiota on kiinnitetty myös koulutukseen ja asennekasvatukseen, mainonnan merkitykseen, sukupuoliseen häirintään ja ahdisteluun liittyviin kysymyksiin, syrjintään ja kansainväliseen yhteistyöhön. Keskustan eduskuntaryhmän mielestä näihin seikkoihin on kiinnitettävä huomiota päätöksenteon yhteydessä, työelämässä, koulutuksessa ja kasvatuksessa.

Arvoisa puhemies! Tavoitteellisuus on kaiken toiminnan onnistumisen edellytys. Tämä koskee myös pyrkimistä tasa-arvoon. Sen tulisikin olla läpikäyvänä periaatteena päätöksenteossa niin, että vähitellen päästäisiin eri sukupuolten yhtäläisten mahdollisuuksien toteuttamiseen. On selvitettävä tutkimuksen avulla tasa-arvon toteutumisen esteitä ja luotava ilmapiiriä, jossa tasa-arvon toteutumisen puutteet voidaan tuoda avoimesti esille pelkäämättä haitallisia seurauksia. Tässä mielessä ovat tärkeitä mm. hallituksen esittämät ns. vastatoiet eli kostolta suojaaminen tasa-arvolakiin vedottaessa ja sitä koskevat kannanotot.

Toisaalta on esitetty myös vaatimuksia varsin tiukoistakin kiintiöistä esimerkiksi erilaisten päätöksentekoelinten kokoonpanon suhteen. Mielestämme vaatimus naisten ja miesten tasapuolisesta osallistumisesta esimerkiksi valtionhallinnon komiteoihin, neuvottelukuntiin, työryhmiin ja muihin vastaaviin valmistelu- ja suunnitteluelimiin samoin kuin vastaaviin kunnallisiin elimiin on turvattavissa muutoinkin asiantuntemuksen ja pätevyyden perusteella.

Tasa-arvokysymykset liittyvät usein työelämään. Työelämässä onkin vielä paljon tasa-arvon puutteita. Työmarkkinat ovat jakautuneet sukupuolen mukaan. Naisten palkkataso on selvästi matalampi kuin miesten, ja koulutus ohjaa vielä varsin selkeästi perinteisten mies- ja naisalojen suuntaan.

Ei ole olemassa perusteita miesten ja naisten erilaiselle palkalle samanlaisissa tehtävissä. Näemme myös tärkeänä sellaisen arviointityön, jossa mahdollisimman objektiivisesti arvioidaan työn vaativuutta. Tällaisia arviointimenetelmiä on jo alettu kehittää. Miesten ja naisten palkkaeron syyksi on usein väitetty eroja työn vaativuudessa. Tähän asti käytetyt perusteet eivät useinkaan kestä kriittistä tarkastelua.

Työelämän muuttumiseen on runsaasti paineita. Käynnissä oleva Euroopan integraatiokehitys on yksi sellainen tekijä, joka asettaa myös työelämän uusien haasteiden eteen. Taloudelliset seikat ovat yhdentymiskehityksessä keskeisessä asemassa. Kilpailukyvylle asetetaan suuri painoarvo. Tämä voi houkutella esimerkiksi tulopolitiikassa ratkaisuihin, jotka ovat ristiriidassa tasa-arvotavoitteen kanssa. Työmarkkinajärjestöiltä vaaditaan tässä tilanteessa vastuuntuntoa ja solidaarisuutta.

Useiden EY-maiden sosiaaliturvajärjestelmät ovat työsidonnaisia. Siltäkin osin voi seurata paineita työelämän ja sosiaaliturvan muutoksiin

Suomessa. On kuitenkin muistettava, että kansallisella tasolla säilyy liikkumavaraa tehtäessä päätöksiä verotuksesta, sosiaalipolitiikasta ja budjetin painopisteistä. Päätösten sisältö riippuu viime kädessä omista yhteiskunnallisista ja moraalisista arvovalinnoistamme. Suomalaista hyvää perinnettä kaikkien kansalaisten tasa-arvosta on mielestäni syytä vaalia.

Selonteossa on esitetty nimenomaisten tasa-arvosuunnitelmien laatimista sellaisten työnantajien velvollisuudeksi, joilla on palveluksessaan vähintään 150 työntekijää. Tämä rajaus sinänsä aiheuttaisi sen, että suunnitelma koskisi vain varsin pientä osaa työnantajista. Ottaen huomioon työnantajia koskevat lukuisat säädökset ja velvoitteet ei erillisen tasa-arvosuunnitelman laatiminen liene toimivin vaihtoehto. Näin todetessani samalla painokkaasti korostan itse tasa-arvotavoitteen tärkeyttä. Keskustan eduskuntaryhmä kannattaa työasiainvaliokunnassa muodostunutta kantaa siitä, että tasa-arvoasiat tulisi mahdollisuuksien mukaan liittää osaksi jo olemassa olevia henkilöstösuunnitelmia. Kun vähintään 30 työntekijän yrityksissä jo nyt tehdään yhteistoimintamenettelyyn liittyen henkilöstösuunnitelma, olisi luontevaa liittää tasa-arvonäkökohdat osaksi tätä suunnitelmaa. Ylimääräisen byrokratian luominen ei ole tarkoituksenmukaista tilanteessa, jossa työnantajat ovat muutoinkin monien säädösten ja vaikeuksien rasittamia.

Työllisyyden parantamiseksi tehtävä työ ja työllistämisen esteiden vähentäminen ovat mitä parhainta eri ihmisten ja väestöryhmien välisen tasa-arvon edistämistä.

Toinen hieman samanlainen työnantajien velvoitteita korostava ongelma sisältyy kohtaan, jossa käsitellään sukupuolista häirintää ja ahdistelua työpaikalla. Toimenpide-ehdotuksissa on työnantajalle sälytetty tässäkin huomattava vastuu sukupuolisen häirinnän ja ahdistelun poistamisesta ja ehkäisemisestä. Työnantajan toimenpiteillä voi olla tässä vain melko rajallinen merkitys. Työpaikoilla tulisi yhteistoimintalain avulla luoda riittävän tehokkaat yhteisvastuulliset kontrollikeinot. Ensisijaisesti on lähdettävä siitä, että emme yksilöinä ja työyhteisöinä pidä sukupuolista häirintää ja ahdistelua hyväksyttävänä. Valiokunnan mietinnössä tämä on todettu erikoisen hyvin: "Sukupuolinen häirintä tulisi työyhteisössä torjua koskemattomuuden ja inhimillisen arvokkuuden vastaisena."

Arvoisa puhemies! Kiinnitin edellisessä kohdassa huomiota asenteiden merkitykseen. Aivan sama koskee suhtautumista mainontaan. On ollut ikävää havaita, että esiintyy yhä räikeämpää ja nimenomaan naista alentavaa mainontaa. Onko niin, että tässä suhteessa asenteet ovat kehittyneet huonompaan suuntaan päinvastoin kuin monella muulla elämän alueella?

Voidaankin todeta, että tasa-arvokysymyksessä käytännön menettelyjä ohjaavat hyvin suurelta osin asennetekijät. Asenteiden muuttuminen on varsin hidas prosessi. Monessa suhteessa Suomi on ollut edistyksellinen tasa-arvon lisäämisen suhteen. Mainittakoon esimerkkeinä mm. varhainen naisten äänioikeuden toteutuminen, naisten korkea koulutustaso ja runsas osallistuminen työelämään. Monissa asioissa on kuitenkin vielä runsaasti korjaamisen varaa. Sellaisia ongelmia olen edellä jo maininnutkin.

Tasa-arvon edistäminen lähtee kodeista ja koulusta. Kasvatus ja kotoa saatavat mallit ohjaavat lasten ja nuorten käyttäytymistä ja vaikuttavat myös myöhemmin. Siksi on tärkeää kiinnittää huomiota kasvatuksen ja opetuksen sisältöön ja niiden asennevaikutuksiin.

Arvoisa puhemies! Yhteiskuntamme on nyt murrosvaiheessa. Taloudelliset paineet ovat ankarat. Lama vaikeuttaa monien hyvien tavoitteiden toteuttamista ja uhkaa jo aikaansaatuja saavutuksia. Tällaisessa tilanteessa on ensiarvoisen tärkeää, että välttämättömät ratkaisut tehdään tarkkaan harkiten ja eettiset näkökohdat aina huomioon ottaen. Tasa-arvo on tärkeä tavoite, jota emme saa uhrata vaikeissakaan olosuhteissa. Päinvastoin, mitä vaikeammat olosuhteet ovat, sitä tärkeämpää on huolehtia siitä, että tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus toteutuvat. Tämä koskee naisten ja miesten välistä tasa-arvoa, eri sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta ja myös työssä olevien ja työttömien välistä tilannetta. Tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden vaaliminen takaavat sen, että parhaiten onnistumme selvittämään käsillä olevat vaikeudet sekä yksilöiden ja perheiden että kansakunnan tasolla.

Pitkäjänteinen tasa-arvotyö vaatii voimavaroja. Niiden turvaaminen on välttämätöntä. Tasa-arvon edistäminen koskee kaikkia elämänalueita, ja siihen tarvitaan sekä asiantuntijatyöskentelyä että poliittisen tahdon muodostusta.

Arvoisa puhemies! Keskustan eduskuntaryhmä yhtyy täysin valiokunnan mietinnössä olevaan esitykseen tasa-arvotilanteen jatkuvasta seurannasta siten, että määräajoin tasa-arvo otetaan selontekona eduskunnan käsittelyyn. Sopi-

va ajanjakso voisi olla mietinnössä mainittu viisi vuotta.

Ed. Viljamaa: Arvoisa rouva puhemies! Sukupuolten tasa-arvo sekä oikeus yhdenvertaiseen kohteluun ja yhtäläiseen palkkaukseen työelämässä ovat kansainvälisesti tunnustettuja ihmisoikeuksia. Suomi on sitoutunut toteuttamaan nämä periaatteet YK:n, Euroopan neuvoston ja Ilon sopimuksin sekä Eta-sopimuksen yhteydessä. Olisi korkea aika toteuttaa ne myös kansallisin perusoikeussäännöksin.

Perusoikeusuudistus on parhaillaan vireillä. Noin vuosi sitten mietintönsä jättänyt perusoikeuskomitea ehdotti hallitusmuotoon lisättäväksi säännöstä, jonka mukaan sukupuolten tasa-arvon edistämisestä säädettäisiin lailla. Lisäksi komitean ehdotukseen liittyy säännös naisten ja miesten oikeudesta yhtäläiseen palkkaukseen samanarvoisesta työstä sekä yhdenvertaiseen kohteluun työssä ja työhön otettaessa.

Perusoikeuskomitea otti lähtökohdakseen sen, että yleisiä sukupuolineutraaleja yhdenvertaisuus- ja syrjintäkieltosäännöksiä täsmennettäisiin tällaisilla erityissäännöksillä, jotka velvoittaisivat sekä julkista valtaa että yksityisiä työnantajia. Mielestäni komitean lähtökohta on oikea. Käytäntö on osoittanut, että sukupuolten tasa-arvoa ei voida toteuttaa yleissäännöksin, olipa kyse työelämästä taikka yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta. Myöskään nojautuminen vain kansainvälisiin sopimuksiin ei ole osoittautunut riittäväksi.

Perusoikeuskomitean työtä jatkoi oikeusministeriön asettama perusoikeustyöryhmä 1992, joka jätti mietintönsä vajaa kuukausi sitten. Työryhmä päätyi ehdottamaan, että tasa-arvon edistämisestä luovutaan ja pitäydytään tasa-arvon turvaamiseen. Työryhmä esittää myös, että erityissäännöstä oikeudesta yhtäläiseen palkkaukseen ja yhdenvertaiseen kohteluun ei otettaisi perusoikeuspykäliin. Arvoisa puhemies! Näkökulma ihmetyttää, ja kiinnostavaa olisi kuulla, mitä ministeri Pokka tähän tasa-arvonäkökulman vesittämiseen lausuisi.

On tietysti selvää, että perusoikeuksilla ei välttämättä toteuteta todellista tasa-arvoa. Niillä on kuitenkin monia vaikutuksia. Ne voisivat toimia ihmisten aitoina oikeuksina, joihin voidaan suoraan vedota. Ne voisivat ohjata viranomaisten ja tuomioistuinten toimintaa sekä eduskunnan lainsäädäntötyötä ja perustuslakivaliokunnan kannanottoja. Lisäksi perusoikeuksilla on merkittävä ideologinen tehtävä. Niiden kautta kansakunta yhdessä mieltää oikeutensa ja velvollisuutensa. Siksi myös sukupuolten tasa-arvoa korostavat oikeudet olisi kirjattava perusoikeuskomitean esitysten pohjalta perustuslakiin. Tämä on sosialidemokraattien näkemys.

Arvoisa puhemies! Merkittävä sukupuolten tasa-arvoa ja yhtälaistä osallistumista uhkaava tekijä on Suomen taloudellinen kriisi, jota hallituksen talouspolitiikka ja yksisilmäinen säästölinja vain vauhdittaa. Useimmat hallituksen esittämät lamaa syventävät säästötoimet kohdistuvat naisiin ja lapsiperheisiin. Työttömyys on lisääntynyt räjähdysmäisesti nimenomaan naisvaltaisilla aloilla: palveluissa sekä sosiaali- ja terveydenhuollossa. Hallituspuolueet "yhtenä miehenä" ovat nappia painaneet. (Ed. Rinne: Mitä me opimme siitä?) Maailman naisvaltaisin parlamentti on täten monilla päätöksillään heikentänyt lapsiperheiden, yksinhuoltajien, nuorten ja naisten asemaa. (Välihuuto) — Tässä tulee esimerkkejä.

Työttömyysturvan ja kotihoidon tuen yhteensovittamisella kohdeltiin kaltoin vain ja ainoastaan työttömiä yksinhuoltajia, joista yli 80 prosenttia on naisia, ja kahden työttömän kotitalouksia ja tämä tehtiin täysin tietoisesti. Äitiysrahaa on leikattu kahdesti kahden vuoden sisällä siten, että jäämme kauas EY:n keskiarvoista. Päivähoitolain lykkäys vei naisilta työpaikkoja sekä heikentää naisten työssäkäyntimahdollisuuksia heikentäessään päivähoitopalveluita. Opintotuen leikkaukset voivat johtaa naisten syrjäytymiseen koulutuksesta. Opintotukilain keinotekoinen 20 vuoden ikäraja, kuten myös työasiainvaliokunnassa SYLin asiantuntija toi esille, syrjii erityisesti suoraan lukiosta eri aloille tulevia tyttöjä. Lisäksi hallituksen suunnitelmat lapsilisäjärjestelmän muuttamisesta ja siten saavutettavista miljardisäästöistä tulevat kohdistumaan nimenomaan työssä käyviin naisiin. Eli vaatimukset talouspolitiikan suunnanmuutoksesta ovat siis myös vaatimuksia naisten aseman heikentämisen lopettamisesta.

Arvoisa puhemies! Tasa-arvonäkökulmaa ei ole riittävästi tiedostettu monien sosiaalietuuksien kehittämisessä. Sosiaali- ja terveysvaliokunta toteaa yksimielisessä lausunnossaan, että työttömyysturvan peruspäivärahan tarveharkintaisuus asettaa työttömät epätasa-arvoiseen asemaan. Tarveharkinta kohdistuu erityisesti naisiin. Valiokunnan mielestä tasa-arvon toteuttamiseksi on tarveharkinta purettava. Erittäin kannatettava näkökulma.

Myös eläkejärjestelmiin tulisi tasa-arvonäkö-

kulmasta kiinnittää suurempi huomio. Mistä johtuu naisten työkyvyttömyyseläkkeiden suurempi hylkäysprosentti? Asia on selvitettävä ja ryhdyttävä myös tämän asian kohdalla kiireellisesti toimenpiteisiin epäkohtien korjaamiseksi.

Eläkelainsäädännön valmisteilla olevien muutosten yhteydessä pidennetään karttuma-aikaa. Naisten tosiasiallinen mahdollisuus saada eläke aikanaan täysimääräisenä, jos eläkekarttuma on 40 vuotta, ei toteudu. Siksi sekä työasiainvaliokunta että sosiaali- ja terveysvaliokunta kiinnittivät tähän huomiota. Ratkaisuna voisi olla esimerkiksi mahdollisuus vähentää hoitovapaiden käytön johdosta tapahtuvaa eläkekertymän menetystä karttuma-aikoja korjaamalla tai lyhentämällä.

Tasa-arvon kannalta riski on myös heinäkuun 93 alusta voimaantuleva omaishoitajalainsäädäntö. Sosiaali- ja terveysvaliokunta kiinnittääkin huomiota siihen, että omaishoitajalle maksettava palkkio on määriteltävä sellaiseksi, että se tekee mahdolliseksi kotihoidon järjestämisen ja samalla turvaa riittävän eläkekertymän. Omaishoitajan oikeus muuhun sosiaaliturvaan on saatettava asianmukaiselle tasolle. Koska omaishoitajista huomattava osa on naisia — uskoakseni yli 90 prosenttia — on tähän kiinnitettävä erityistä huomiota tasa-arvokysymyksenä.

Arvoisa puhemies! Uuttakin lainsäädäntöä on vauhdilla tulossa, ja sen vaikutus naisiin ja miehiin kansalaisina ja työntekijöinä on erilainen. Tällaisia ovat mm. osa-aikatyön lisääminen ja työpäivien joustot 10—12 tuntiin. Jos työntekijä joustaa ja jos vielä palvelutkin joustavat, niin voi kysyä, sopiiko lapselle tämä jousto. Lapsen "työpäivähän" tulisi hoitohakumatkoineen helposti 14-tuntiseksi. Naisista ja äideistä tulisi kakkosluokan työnhakijoita, joiden joustovara on vähäisempi. Räikeä esimerkki on myös vuosilomakomitean mietintö, jossa äitiyslomalaiselta vietäisiin oikeus lomapalkkaan.

Suomalaisen naisen tasa-arvo on perustunut pitkälti sopivan kokoiseen kokopäivätyöhön, joka on mahdollistanut taloudellisen itsellisyyden ja työ- ja perhe-elämän mielekkään yhdistämisen. Hyvinvointipalveluiden purku ja työn sirpaloiminen pakko-osa-aikatyöksi tai ylipitkiksi työpäiviksi vievät tasa-arvoa, naisten ja miesten yhtäläisiä mahdollisuuksia, tuntuvasti taaksepäin.

Arvoisa puhemies! Sosiaaliturvan rahoitus kohdistuu nykyisin erityisesti työvoimavaltaisiin yrityksiin, jotka puolestaan ovat usein naisaloja. Työasiainvaliokunta esittääkin selvitettäväksi keinoja jakaa lapsista aiheutuneita kustannuksia nykyistä tasaisemmin sekä äitien että isien eli molempien huoltajien työnantajien kesken. Ratkaisu olisi moraalisesti oikeudenmukainen ja osaltaan vähentäisi naisten syrjintää työhönotossa nk. kalliimpina työntekijöinä.

Arvoisa puhemies! Nämä monetkin esimerkit kuvaavat, kuinka paljon tihutyötä tasa-arvoasioissa tapahtuu yleisen lainsäädännön puitteissa. Vaikka tasa-arvolaki on oleellinen ja merkittävä, tasa-arvoa ei todellakaan vartioida pelkästään tasa-arvolailla. Tasa-arvoon on kiinnitettävä huomiota kaikessa lain valmistelussa ja säätämisessä, myös sen soveltamisessa. Tähän näkökulmaan ministeri Rehn jo puheenvuorossaan kiinnitti huomiota.

Työasiainvaliokunta myös on katsonut yksimielisesti — ja korostan erityisesti: yksimielisesti niin opposition kuin hallituspuolueiden edustajat — että kaikkiin hallituksen esityksiin tulee vakiintuneesti liittää lain tasa-arvovaikutuksien arviointi. Myös tulo- ja menoarvion valmistelussa tulee pyrkiä siihen, että ainakin tärkeiden tulo- ja menoerien kohdalla budjettipäätösten vaikutukset naisiin ja miehiin arvioitaisiin. Vaikka selvitykset vaikutusten sukupuolisesta kohtaantumisesta jäisivätkin vain suuntaa-antaviksi, mahdollistaisivat ne asianmukaisen keskustelun, mikä taas olisi omiaan edesauttamaan tasa-arvon etenemistä. Helposti laman aikana luodaan ilmapiiriä "tasa-arvoasiat ovat vähäarvoisia". Jopa ministerien suusta näitä lauseita on kuultu. Samalla tehdään nk. isoissa ja tärkeissä asioissa onnellisen tiedostamattomina linjanvetoja, jotka heikentävät tasa-arvoa.

Arvoisa puhemies! Keskeinen asia tasa-arvossa on naisten ja miesten palkkaero, joka on edelleen noin 20 prosenttia säännöllisen työajan vuosiansiossa. Työasiainvaliokunnan saaman selvityksen mukaan palkkaerot eivät selity yksin työmarkkinoiden kahtiajakautumisella, työkokemuksella taikka koulutuksella. Samapalkkaisuuden, eli samanarvoisesta työstä sama palkka, edistämiseksi olisi oleellista, että olisi käytössä naisten ja miesten palkkavertailu.

Työasiainvaliokunta esittääkin palkkatietojen saatavuuden parantamista, palkkatietojen julkisuutta. Tasa-arvolain samapalkkaisuussäännöstä tulisi tarkentaa siten, että se soveltuisi myös useampien nais- ja miestyöntekijöiden palkkaerojen syyn selvittämiseen esimerkiksi niissä tilanteissa, joissa työpaikoilla samoihin palkkaryhmiin tai palkkaluokkiin sijoitetuille

nais- ja miestyöntekijöille maksettujen palkkojen eroja ei voida perustella työtaidolla, työtuloksella, työkokemuksella tai koulutuksella. Tätä muutostarvetta voidaan perustella myös Etasopimuksessa mainituilla tasa-arvodirektiiveillä ja niitä koskevalla oikeuskäytännöllä.

Arvoisa puhemies! Sosialidemokraattien mielestä tasa-arvolailla on velvoitettava työnantajat maksamaan samaa palkkaa samasta ja samanarvoisesta työstä ja velvoitettava soveltamaan periaatetta kaikissa palkkausmuodoissa, olipa kyseessä suositukseen perustuva palkanlisä tai esimerkiksi tulospakkaus.

Sosialidemokraatit kannattavat, kuten edustaja Jaakonsaari tasa-arvoselonteon lähetekeskustelun ryhmäpuheenvuorossamme jo marraskuussa 1992 esitti, nk. ryhmäkanteen käyttöönottoa samapalkkaisuuskiistoissa. Ryhmäkanne mahdollistaa samapalkkavaatimuksen esittämisen ryhmänä. Ryhmäkanne myös helpottaisi yksittäisen valittajan taakkaa.

Samapalkkaisuutta edistää myös nk. työnarvioinnin eteneminen. Työnarviointityöryhmä antoi väliraportin maaliskuussa 1992. On tärkeää, että päädytään sukupuolineutraaliin työnarviointikehikkoon. Työnarviointityöryhmän valitsemat keskeiset työn vaativuustekijät: osaaminen, vastuu, kuormitus ja työolot, ovat kattavalla tavalla valitut, kun kuormitukseen sisältyy fyysisen kuormituksen lisäksi myös henkinen ja emotionaalinen kuormitus sekä vastuuseen taloudellisen vastuun lisäksi vastuu ihmisistä. Emotionaalinen kuormitus ja vastuu ihmisistä ovat usein keskeisiä naisten työssä. Ajatellaanpa vain, jos vastaavanlaisia tuhoja ja tappioita, mitä talous- ja pankkimaailmassa näinä vuosina on tapahtunut rahan suhteen, olisi tapahtunut nk. ihmissuhdeammateissa eli naisten työalueella ihmisten suhteen. Esimerkki kuvannee sitä todellista vastuuta, mitä sosiaali-, terveys- ja koulutusalueilla on.

Työministeriön tutkija Riitta Martikainen arvioi, että samapalkkaisuuteen ei päästä koskaan, jos TES-neuvottelujen ykkösketjuun ei valita naisia. Ymmärsin, että työasiainvaliokunnan puheenjohtaja Lindroos myös viittasi siihen, että muutkin lait työelämässä hallitsevat kuin tasa-arvolaki ja että lailla ylipäänsä ei aina päästä käsiksi näihin asioihin. Suomessa on hyvin vähän tutkimusta työmarkkinasopimusten mahdollisesta syrjivyydestä. Tutkimuksissa on kuitenkin havaittu syrjiviä piirteitä. Työn vaativuuden uudelleenarviointi poistaisi ratkaisevasti näitäkin piilosyrjinnän muotoja.

Seuraavassa joitakin tietoja suomalaisten miesten ja naisten palkkaeroista: Miesten keskimääräisen säännöllisen työajan kuukausipalkka oli vuonna 1992 10 372 markkaa, naisten keskipalkka 8 423 markkaa. Suurin syy palkkaeroihin aiheutuu tutkijan mukaan työehtosopimuksista. Naisvaltaisille aloille on neuvoteltu huonommat palkat kuin miesvaltaisille. Esimerkiksi kunnan palveluksessa olevan sairaanhoitajan palkka oli keskimäärin 9 600 markkaa, insinöörin palkka oli 14 515 markkaa. Koulutusta ja vastuuta voidaan pitää verrannollisina, jos käytetään työnarviointikriteereitä. Ero on vain se, että sairaanhoitajat ovat pääasiassa naisia, insinöörit miehiä.

Huolestuttavia ovat myös tutkijoiden Vartia ja Kurjenoja syksyllä 1992 julkistamat tulokset, jotka kertovat, että esimerkiksi metalli- ja metsäteollisuudessa naiset ansaitsevat 16 prosenttia vähemmän, toimihenkilötasolla prosentti kohoaa 32:een. 3/4 naisten ja miesten välisistä palkkaeroista selittyy erilaisilla tehtävillä. 1/4:aa ei voida järkevästi selittää muulla kuin naisten ja miesten välisellä palkkadiskriminaatiolla eli työntekijät saavat 4,5 prosenttia ja toimihenkilöt 8,5 prosenttia nk. mieslisää. Erot tuntuvat käsittämättömiltä nykypäivän Suomessa.

Arvoisa puhemies! Tasa-arvolaki on ennakkoluuloton ja uuden tyyppinen laki siinä mielessä, että se velvoittaa viranomaisia ja työnantajia edistämään tasa-arvoa. Tasa-arvosuunnitelmat ovat yksi keino tasa-arvon edistämisessä. Hallitus esitti tasa-arvolakia selvennettäväksi siten, että jokaisen työnantajan tulee edistää sukupuolten tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti ja työnantajan, jonka palveluksessa on vähintään 150 työntekijää, tulee laatia tasa-arvosuunnitelma. Asia on varsin kannatettava. Valiokunta eteni asiassa kuitenkin pidemmälle ja yksimielisesti yhtyi sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausuntoon, jossa esitettiin: "Kun 30 työntekijän yrityksessä tehdään yhteistoimintamenettelyyn liittyen henkilöstösuunnitelma, voitaisiin tasa-arvonäkökohdat liittää osaksi tätä suunnitelmaa pienissäkin yrityksissä." Näin suunnitelmallinen tasa-arvotyö ja samapalkkaisuustavoitteen toteutuminen vastaisi käytännön tarpeita, koska nykyisin 2/3 naisista työskentelee alle 150 hengen yrityksissä.

Arvoisa puhemies! Toinen muutosesitys, jonka hallitus tasa-arvolain selonteon yhteydessä teki, kosketti yhteiskunnallista osallistumista ja päätöksentekoa. Hallitus katsoi, että tasa-arvolain 4 §:ää on selvennettävä siten, että vaatimus

naisten ja miesten tasapuolisesta osallistumisesta valtion valmistelu- ja suunnitteluelimiin sekä kunnallisiin toimielimiin käy lakitekstistä ilmi.

Työasiainvaliokunta yksimielisessä kannanotossaan kannattaa hallituksen esityksiä, mutta katsoo niiden olevan kuitenkin riittämättömiä, koska naisten osuus yhteiskunnallisessa valmistelussa ja päätöksenteossa on kasvanut liian hitaasti. Valiokunta ehdottaa, että tasa-arvolakiin kirjataan selvä vaatimus naisten ja miesten tasapuolisesta osallistumisesta ja hallitus lisäksi määrittelee tavoitteelle toteutumisaikataulun. Ilokseni kuulin ministeri Rehnin puheenvuorosta, että tällainen ajatus on jo ilmassa, että vuoteen 95 mennessä asioiden pitäisi olla vähän paremmassa kunnossa.

Tavoiteaikataulun kautta ohjauksesta on kokemuksia mm. Pohjoismaiden neuvostosta ja Yhdistyneistä kansakunnista. Ruotsissa oli komiteoiden kohdalla asetettu tavoite saavuttaa vuoden 92 loppuun mennessä naisten 30 prosentin vähimmäisedustus eli kiintiö. Tavoite on toteutunut. Seuraava tavoite on kiintiön nousu 40 prosenttiin vuonna 94. Ellei tavoitetta saavuteta, siirrytään lakisääteisiin kiintiöihin. Ilmeisesti vähän samanlainen ajatus voisi meilläkin olla.

Työasiainvaliokunta näytti olevan hyvin allerginen sanalle kiintiö, mutta kykeni kyllä yksimielisesti hyväksymään Ruotsin kaltaisen etenemistien, vaikka se itse asiassa perustuu väliaikaisille tavoitekiintiöille. Vasta elleivät nämä toteudu, viimeisenä uhkana on vaatimuksen kirjaaminen lakiin.

Arvoisa puhemies! Sosialidemokraateilla on kyllä valmiuksia hyväksyä tasa-arvolain 4 § myös siten muutettuna, että siihen kirjataan säännös, jonka mukaan komiteoissa, neuvottelukunnissa ja muissa valmisteluelimissä on oltava naisia ja miehiä vähintään 40 prosenttia kaikista jäsenistä.

Joka tapauksessa eroon on päästävä korkeimman hallinto-oikeuden tulkinnasta "vain yksi riittää". Oleellista on, riittävätkö korkeimmalle hallinto-oikeudelle taas selkosanat "tasapuolisesti naisia ja miehiä" vai pitääkö vääntää malli rautalangasta ja ilmaista asia ehdottomin prosentein. Silloin on mentävä prosenttilinjalle.

Perusteena hitaalle ja varovaiselle hissuttelulle tasa-arvoasiassa eivät riitä myöskään eräiden tahojen perustelut "pienistä kunnista ei löytyisi". Jos kepun isäntäkunnat todella ovat niin pieniä, ettei päteviä ja innokkaita emäntiä löydy luottamustehtäviin, niin olisi parasta ottaa keinoksi kuntakoon suurentaminen eikä tasa-arvon jarrumiehenä oleminen.

Arvoisa puhemies! On todella hyvä enne, että tasa-arvoselonteon mietintö työasiainvaliokunnassa ja lausunnot sosiaali- ja terveysvaliokunnassa sekä sivistysvaliokunnassa olivat yksimieliset kuten puheenjohtaja Lindrooskin korosti. Useissa linjauksissa päästiin konkreettisesti eteenpäin. Yhteinen näkemys löytyy mm. siitä, että sukupuolista häirintää ja ahdistelua koskeva lisäys on saatava uudistettuun tasa-arvolakiin lain 6 §:ää täydentämällä. Myös vastatoimet eli kostolta suojaaminen esitettiin yksimielisesti hallituksen esityksen mukaisesti. Tämä yhteinen näkemys rohkaisee nopeaan tasa-arvolain uudistamiseen.

On myös huolehdittava riittävästi tasa-arvotyön resursseista, niin tasa-arvoasiainneuvottelukunnan kuin naistutkimuksen ja työnarvioinnin tutkimustyön jatkumisesta.

Arvoisa puhemies! Tasa-arvo mielletään usein arkielämässä samanlaisuudeksi. Naisten ja miesten tasa-arvossa ei samanlaisuudesta ole kyse, vaan ennen kaikkea samanlaisten mahdollisuuksien turvaamisesta, eikä pelkästään samanlaisten mahdollisuuksien, vaan lisäksi samanlaisten oikeuksien ja samanlaisten velvollisuuksien takaamisesta. Tavoitteena ei ole kummankaan sukupuolen saattaminen toisensa kaltaiseksi, vaan lähtökohtana pidetään sukupuolten erilaisuutta.

Aivan näin laaja tasa-arvonäkökulma ei valitettavasti nyt käsiteltävänä olevassa valtioneuvoston tasa-arvolakia koskevassa selonteossa ole pohjana, mutta tasa-arvonäkökulmaa on huomattavasti laajentanut se, että sivistysvaliokunta ja sosiaali- ja terveysvaliokunta ovat voineet lausuntonsa asiasta antaa.

Sivistysvaliokunnan lausunnosta haluaisinkin helmenä poimia erään kohdan: "Positiivinen minäkäsitys, itsearvostus ja hyväksytyksi tuleminen ovat parhaimpia aineksia tasa-arvolle yhteiskunnassa." Jos nämä elementit kasvun kautena niin kodeissa, päivähoidossa, esiopetuksessa kuin koulussa todella toteutuvat, olemme vahvasti oikealla tiellä. Tämä puolestaan edellyttää tiedostavia, laadukkaita kasvattajia ja myös kelvollisia olosuhteita.

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausunnon vahvuuksina näen työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen pohtimisen erityisesti työelämän muutosvaiheessa, jota nyt elämme. Erityisesti huomiota oli kiinnitetty sosiaalietuuksien tasa-arvoiseen kehittämiseen. Lama ei voi olla syy

taantua tasa-arvossa, ehkäpä mieluiten päinvastoin.

Arvoisa puhemies! Lopuksi, koska tasa-arvo on niin moni-ilmeinen ja monitasoinen ilmiö, on syytä toteuttaa tasa-arvon jatkuvaa seurantaa kuten työasiainvaliokuntakin esittää, nimenomaan siten, että määräajoin tasa-arvo otetaan selontekona eduskunnan käsittelyyn. Sopiva ajanjakso voisi olla viisi vuotta. Selonteon tulisi koskea yleisesti naisten ja miesten tasa-arvoa eikä vain tasa-arvolakia. Tämän kaltainen tasa-arvon käsittely luonnollisesti edellyttää jatkuvaa tasa-arvon toteutumisen tutkimusta ja seurantaa. Selvitysten pohjalta asiallinen tasa-arvokeskustelu on mahdollista. Keskustelulla puolestaan on varsin suuri vaikutus asenteisiin, mitkä ovat lain ohella hyvin oleellinen osa tasa-arvon edistämisessä.

Ed. Norrback merkitään läsnä olevaksi.

Ed. Taina: Arvoisa puhemies! Kuten täällä on jo aikaisemmin todettu, ovat valiokunnat tehneet huolellista ja yksimielistä työtä. Mietinnöissä puututaan moniin tasa-arvon kannalta oleellisiin kysymyksiin. Tarkastelen omassa puheenvuorossani vain muutamaa niistä.

Valtioneuvoston tasa-arvoselonteko annettiin eduskunnalle viime vuoden marraskuussa. Kun selontekoa on nyt käsitelty valiokunnissa, on osittain ollut mahdollista tarkastella laman vaikutuksia tasa-arvon toteutumiseen. Tämä on ollut tärkeää.

Kokoomuksen eduskuntaryhmä pitää tärkeänä, että sinänsä taloustilanteen kannalta välttämättömiä toimenpiteitä tarkastellaan aina myös sukupuolten tasa-arvon kannalta. Säästöjä voidaan saada aikaan monella tavalla. On poliittisen järjestelmän tehtävä pitää huolta siitä, että ne eivät lisää eriarvoisuutta.

Ryhmämme vaati jo selonteon lähetekeskustelussa, että laman vaikutukset sukupuolten tasa-arvon kannalta on selvitettävä. Edelleen pidimme tärkeänä, että tulevien säästölakien tasa-arvovaikutukset selvitetään. Tämän vuoksi olemme hyvin tyytyväisiä siihen, että työasiainvaliokunta mietinnössään kehottaa hallitusta liittämään esitystensä perusteluihin säännönmukaisesti selvityksen lain tasa-arvovaikutuksista. Tämä uudistus on välittömästi toteutettava. Suurimmassa osassa edellisillä valtiopäivillä annetuista hallituksen esityksistä ei ollut arviota tasa-arvovaikutuksista.

Tasa-arvon saavuttamiseksi on yksilöiden yhtäläiset mahdollisuudet toteuttaa itseään turvattava. Tasa-arvoisuus ei tarkoita samanlaisuutta. Erilaisuus on rikkaus.

Syrjintä sukupuolen perusteella on miesten ja naisten yhtäläisten mahdollisuuksien estämistä. Tämän vuoksi on yhteiskunnan aktiivisin toimin purettava sukupuolten väliset eriarvoisuudet. Tässä työssä tarvitaan ennen kaikkea asennekasvatusta. Eriarvoisuus johtuu pitkälti ihmisten asenteista. Asenteisiin vaikuttamalla voidaan tasa-arvoa parhaiten edistää. Kodilla ja koululla on tässä tehtävässä merkittävä rooli.

Kokoomuksen eduskuntaryhmä ei kannata tehtyjä esityksiä 40 prosentin vähimmäiskiintiöstä yhteiskunnallisissa valmistelu- ja suunnitteluelimissä. Naisten mahdollisuuksia tulla valituiksi luottamustehtäviin on pyrittävä edistämään ilman kiintiöitä. Kokoomuksen eduskuntaryhmässä on puolet naisia. Myös kuudesta ministeristämme on kolme naista. Olemme saavuttaneet tasa-arvoisen aseman ilman kiintiöitä.

Yleisesti Suomessa on nykyisin naisten osuus suunnittelu- ja valmisteluelimissä kohtuuttoman alhainen. Ruotsissa naisten asemaa parannettiin asettamalla tavoite naisten osuudelle. Tämä tavoite saavutettiin. Kokoomuksen eduskuntaryhmän mielestä myös Suomessa voidaan edetä asettamalla selkeä tavoite tasapuoliselle osallistumiselle määräajassa. Mikäli tavoite ei meillä toteudu, on kiintiöitä harkittava uudelleen. Tärkeintä on, että naisten osuus valmisteluelimissä ja päätöksenteossa kasvaa.

Naisten osuutta päätöksenteossa voidaan tarkastella kunnallisvaalien jälkeen. Monissa kunnissa on tasa-arvolain tuki naisten valinnoille ollut välttämätön. On tärkeää selvittää, miten tehtävät ovat vaalien jälkeen jakautuneet naisten ja miesten kesken. Johtopäätökset tarvittavista toimista voidaan tehdä selvityksen jälkeen.

Suomi käy tärkeitä EY-neuvotteluja ilman naisia. Olemmeko siis astumassa samaan kastiin EY-maiden kanssa naisten poliittisen osallistumisen suhteen? Muualla maailmassa ja Euroopassa naisten osallistuminen politiikkaan on suhteellisen vähäistä. Suomessa naisten osuus politiikassa on suurempi kuin missään muualla maailmassa. Suomalaisten naisten korkea koulutustaso, poliittinen osallistuminen ja tasa-arvo sopisivat tavoitteiksi ja esimerkiksi EY-maille. Suomesta ei kuitenkaan tässä suhteessa anna parasta mahdollista kuvaa se, ettei neuvotteluis-

sa ole mukana naisia. Naisten osuutta neuvottelijoiden joukossa ja vastuuta EY-keskustelussa on lisättävä. Asia on tärkeä myös siksi, että naisten mielipide Suomessa EY-ratkaisussa tulee olemaan erittäin merkittävä. Se näyttää unohtuneen hallitukselta.

Kokoomuksen eduskuntaryhmä yhtyy työasiainvaliokunnan mietinnössä esitettyyn arvioon siitä, että hallituksen esitys pakollisista tasa-arvosuunnitelmista vähintään 150 hengen työpaikoilla johtaa helposti byrokraattiseen ja mekaaniseen suunnitteluun. Tulokset tämän kaltaisesta pakkosuunnittelusta jäävät todennäköisesti huonoiksi. Vähintään 30 työntekijän yritykset tekevät joka tapauksessa yhteistoimintamenettelyyn liittyen henkilöstösuunnitelman. Tämän suunnitelman osaksi voidaan luontevasti liittää suunnitelmat sukupuolten tasa-arvon toteuttamisesta ilman lain velvoitetta.

Naisten tasa-arvoisen osallistumisen keskeisimpiä ongelmia on työ-ja perhe-elämän yhteensovittaminen. Joustavat lasten hoitomahdollisuudet ovat edellytys naisten tasa-arvolle työelämässä ja yhteiskunnallisissa tehtävissä. Kokoomuksen eduskuntaryhmä on aina painottanut valinnanvapauden merkitystä lastenhoidossa. Lasten hoitojärjestelyjä voidaan tukea kehittämällä lasten kotihoidon tukea, kehittämällä kunnallista päivähoitoa joustavaksi ja tukemalla lastenhoitajan palkkausta verotuksellisin keinoin. Työn, opiskelun tai yhteiskunnallisen osallistumisen yhteyteen järjestettävä lastenhoito edistäisi myös pienten lasten äitien osallistumismahdollisuuksia. Kaupalliset yrityksethän ovat jo havainneet, mikä merkitys on ostospaikan yhteyteen järjestetyllä lastenhoidolla.

Kokoomuksen eduskuntaryhmä on erittäin tyytyväinen siitä, että valiokunnan mietintöön on yksimielisesti kirjattu vaatimus verotuksen muuttamisesta niin, että verovelvollisella tai puolisoilla yhdessä on oikeus vähentää kokonaistulostaan hoidon tarpeessa olevaa omaista kotona hoitaneen palkka ja siihen välittömästi liittyvät maksut. Myös sosiaali- ja terveysvaliokunta totesi yksimielisessä mietinnössään, että on selvitettävä vero-oikeudelliset näkökohdat, jotka liittyvät kotiin hoitotyöhön palkatun henkilön palkan ja siihen liittyvien sosiaaliturvamenojen vähentämiseen verotettavasta tulosta, sen selvittämiseksi, voidaanko niin myös edistää tasa-arvon toteutumista. Ottaen huomioon kaikki ne keskustelut, joita eduskunnassa on tässä asiassa käyty, näyttävät asenteet nyt muuttuneen ratkaisevasti tässä asiassa. Kokoomuksen eduskuntaryhmä edellyttää, että hallitus tuo edellä mainittuja verojärjestelyjä koskevan esityksen mahdollisimman nopeasti eduskuntaan.

Valiokunta on aivan oikein kiinnittänyt huolta yrittäjänaisten asemaan. Naisten osuus maamme yrittäjistä on hyvin pieni. Yksi syy on yrittäjyyden ja äitiyden yhteensovittamisen vaikeus. Yhteiskunnan on luotava naiselle tasa-arvoiset mahdollisuudet myös yrittäjyyteen. Lapsenhoitajan palkan verovähennyskelpoisuus olisi yksi askel tähän suuntaan. Muita erityistoimia on myös harkittava.

Naisten palkat ovat yhä selvästi jäljessä miesten palkoista. Samapalkkaisuus ei ole toteutunut. Samanarvoisen työn mittareita on edelleen kehitettävä palkkauksen tasa-arvon edistämiseksi. Se, että naisten eläkehakemuksia hylätään enemmän kuin miesten, saattaa osaltaan johtua naisten ja miesten töiden erilaisuudesta. Tässäkin suhteessa töiden arviointi on tasa-arvon kannalta tärkeää.

Palkkojen tasa-arvoeristä on silloin tällöin puhuttu, mutta kun päätöksenteon aika on tullut, on tasa-arvo yleensä unohdettu. Tämä on hyvin ymmärrettävää, päättäväthän tupopöydässä lähes yksinomaan miehet. On erittäin tärkeää, että neuvotteluihin osallistuvat myös naiset, koska palkansaajista puolet on naisia. Heidän on oltava mukana, kun työsuhteen ehdoista päätetään.

Viime aikoina valmistuneiden selvitysten mukaan on sukupuolinen häirintä työpaikoilla paljon luultua yleisempää. Asian tarkastelun tekee vaikeaksi se, että usein ongelma kokonaan kielletään tai asiaan suhtaudutaan ylimielisesti. Varsin monesti häirinnän uhrit eivät halua kertoa kokemastaan. Sukupuolinen häirintä on yksilöä loukkaavaa ja saattaa pahimmassa tapauksessa johtaa siihen, että häirinnän uhri irtisanoutuu työpaikastaan. Tällöin syyllinen usein jatkaa, niin kuin mitään ei olisi tapahtunut, ja uhri joutuu etsimään uuden työpaikan, vaikka asian pitäisi olla juuri päinvastoin.

Kokoomuksen eduskuntaryhmän mielestä lainsäätäjän on puututtava tähän ongelmaan. Hallituksen selonteossa on kaavailtu työnantajalle säädettävää häirinnänestämisvelvollisuutta. Tämän lisäksi olisi pohdittava, onko työsuojeluvaltuutettu myös velvoitettava seuraamaan, että työpaikalla ei tapahdu sukupuolista häirintää. Jotta työnantajalla on riittävät mahdollisuudet puuttua häirintään, on hallituksen nopealla aikataululla ryhdyttävä valmistelemaan lainmuutosta, jolla jatkuva, törkeä sukupuolinen häirin-

tä määritellään selvästi työsuhteen purkuperusteeksi. Asian valmistelu tulee tehdä yhdessä työmarkkinaosapuolten kanssa.

Hallitus esitti tasa-arvoselonteossaan, että tasa-arvolakia täydennettäisiin siten, että laissa kiellettyä syrjintää olisi myös työntekijän työolosuhteiden tai palvelussuhteen ehtojen heikentäminen sen johdosta, että työntekijä on vedonnut tasa-arvolaissa säädettyihin oikeuksiin tai syrjintäkieltoihin. Kokoomuksen eduskuntaryhmän mielestä on selvää, että ketään ei voida syrjiä sillä perusteella, että hän on vedonnut lakiin. Edellytämme, että hallitus tuo asiaa koskevan esityksensä eduskunnalle vielä näiden valtiopäivien kuluessa.

Tasa-arvokeskustelu jää liian usein vain naisten asiaksi. Tasa-arvossa on kuitenkin kyse elämänlaadusta ja yhtäläisistä mahdollisuuksista yhteiskunnassa. Tasa-arvo on molempien sukupuolten asia. Asenteiden muuttamiseen on monella vielä varaa myös eduskunnassa.

Arvoisa puhemies! Tasa-arvoselonteon palautekeskustelu ei ole tasa-arvopoliittisen keskustelun päätepiste eduskunnassa, päinvastoin. Uskon, että tasa-arvonäkökulma saa enemmän huomiota, kun tänä keväänä ryhdymme säätämään säästölakeja. Kaiken toiminnan, myös säästämisen, on nyt ja tulevaisuudessa perustuttava arvokeskustelulle, ja tämän keskustelun aika on nyt.

Ed. Rimmi: Arvoisa rouva puhemies! Aluksi muutama sana työasiainvaliokunnan mietinnöstä, joka on yksimielinen. Yksimielisyys ei tarkoita kuitenkaan saumatonta yksimielisyyttä, vaan se tarkoittaa sovitteluratkaisua, ja tulos kuvastaa sitä, miten pitkälle valiokunta saattoi yksimielisenä tässä asiassa edetä. Toivottavasti tällaisena mietintö johtaa siihen, että ministeri Rehn tuottaa nopeassa tahdissa eduskuntaan tarvittavat lakiesitykset.

Valiokunta myöntää mietinnössään, että tasa-arvotavoitteet ovat toteutuneet heikoimmin työelämässä. On selvästi naisten ja miesten toimialoja, joilla palkkataso on erilainen. Samankin työpaikan sisällä naiset tekevät erilaisia, käytännössä heikommin palkattuja töitä.

Taloudellisen laman myötä on syytä pelätä naisten aseman työelämässä heikentyvän, vaikka aluksi työttömyys onkin kohdannut ennen kaikkea miesvaltaisia aloja. Nyt näyttää siltä, että supistaminen kohdistuu kuitenkin yhä voimakkaammin naisvaltaisiin aloihin.

Näkyvissä on paine määritellä uudelleen palkallisen ja palkattoman työn sekä toimeentulon välisiä suhteita. Hoiva, huolenpito, sosiaalisesta hyvinvoinnista vastaaminen ovat edelleen aika usein naisten harteilla. Näille alueille uuskova, markkinaliberalismiin nojaava ajattelu luo uusia paineita. On olemassa vaara, että luodaan uusia, epätyypillisiä työn muotoja, sellaisia joissa ei ole varsinaista työnantajaa eikä työsuhdetta ja jotka ovat riskialttiimpia ja vähemmän turvallisia kuin palkkatyöläisyys, vaikka siihenkin liittyy laman oloissa kylliksi epävarmuutta.

Tämäkin eduskunta on ollut vaikuttamassa tähän suuntaan hyväksymällä mm. perhehoitajalain sekä ns. omaishoitajalain. Vaikka niillä korjattiin myös kiistattomia epäkohtia perhehoitajien ja omaishoitajien eläketurvassa, jätettiin vähemmälle tarkastelulle uudistuksen vaikutukset palkkatyön määrittelyyn. Kun me vasemmistoliiton edustajat olisimme kaivanneet laajempaa pohdiskelua palkkatyön käsitteestä ja työehdoista ja kun varoittelimme harmaan työn vyöhykkeen syntymisestä, porvarikansanedustajat torjuivat tämän pelotteluna ja uhkakuvien luomisena.

Työasiainvaliokunta tukee työn vaativuuden arviointimenetelmien kehittämistä ja arvioinnin käyttöönottoa. Valiokunta korostaa samapalkkaisuutta perusedellytyksenä tasa-arvolle. Palkkaerojen pienentäminen jää kuitenkin työmarkkinajärjestöjen itsesäätelyn varaan. Valiokunta ei ottanut kantaa siihen, tarvittaisiinko meillä työmarkkinajärjestöistä riippumatonta elintä ratkaisemaan mahdollisia kiistakysymyksiä. Tätä esitimme vasemmistoliiton toimesta lähetekeskustelussa.

Julkisen sektorinkaan palkkaerojen poistamisesta valiokunnalla ei ole kannanottoa, vaikka julkinen sektori olisi helpommin ohjattavissa kuin yksityinen.

Tasa-arvosuunnitelmien laadinta on kohdannut vastarintaa. Työnantajien vastustus heijastuu porvaripuolueiden kansanedustajien näkemyksissä. Hallituksen esitystä tasa-arvosuunnitelman laatimisvelvoitteesta 150 työntekijän yrityksissä kannatetaan, mutta samalla epäillään sen johtavan byrokratiaan ja jäävän tulokseltaankin heikoksi.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta esitti, että kun jo 30 työntekijän yrityksissä tehdään yhteistoimintamenettelyyn liittyen henkilöstösuunnitelmat, voitaisiin tasa-arvonäkökohdat liittää osaksi tätä suunnitelmaa pienissäkin yrityksissä. Työasiainvaliokunta kannattaa tätä esitystä muistuttaen kuitenkin, että noin 2/3 naisista

työskentelee alle 150 hengen yrityksissä. Vasemmistoliitto esitti asian lähetekeskustelussa työntekijämääräksi hallinnonuudistuslain 150 työntekijän sijasta yhteistoimintalain 30 työntekijän rajaa. Olemme edelleen samaa mieltä. Mielestäni oli valitettavaa se, että tätä vaatimusta ei saatu kirjatuksi selkeänä mietintöön vaan haaleana tavoitteena, sillä 150 työntekijän raja merkitsisi sitä, että arviolta vain 1 prosentissa yrityksistä tehdään tasa-arvosuunnitelma. Kun lähes kaikissa yrityksissä vielä nyt henkilöstömäärä on jatkuvassa laskussa, on pelättävissä, että tasa-arvosuunnitelmia tekevien yritysten määrä vain laskee.

Valiokunta kiinnittää huomion tärkeään asiaan muistuttamalla, että palkkatietojen julkisuus ja vertailtavuus on ollut eräissä maissa lähtökohtana palkkaerojen tunnistamisessa. Muun muassa Tanskassa EY-tuomioistuimen vaatimusta tasa-arvosäädösten tehokkaasta toteuttamisesta on tulkittu siten, että tehokkuus edellyttää palkkatietojen julkisuutta. Vasemmistoliiton mielestä palkkatietojen julkisuutta tulee lisätä ei ainoastaan syrjinnänepäilytapauksissa vaan osana yritysten johtamiskulttuurin muutosta, jossa työntekijöiden pitää saada tietoa myös yrityksen kannattavuus- ja kustannustekijöistä myös palkkakustannusten osalta.

Vasemmistoliitto kannattaa valiokunnan esitystä, että selvitetään keinoja jakaa lapsista aiheutuneita kustannuksia nykyistä tasaisemmin huoltajien työnantajien kesken. Olemme usein valiokunnan lailla kiinnittäneet huomiota siihen, miten mm. äitiys- ja hoitolomien aiheuttamat kustannukset rasittavat liian yksipuolisesti naisvaltaisten alojen työnantajia.

Yhteiskunnallinen osallistuminen ja päätöksenteko tulisi tasa-arvoisemmaksi, jos väliaikaisesti otettaisiin käyttöön kiintiöt nykyisen epäsuhdan korjaamiseksi. Keskustelimme valiokunnassa kiintiöistä paljonkin mutta emme vieneet asiaa äänestykseen. Tästä syystä valiokunnan mietintö puhuu kiintiöistä selvitettävänä asiana, kun oikeastaan valiokunnan olisi pitänyt saada kirjatuksi aikataululinjaus asioiden käyttöönotolle ja esittää oma kantansa tavoiteltuun prosenttiin nähden. Vasemmistoliiton ryhmän mielestä väliaikaiset kiintiöt tasapuolistaisivat yhteiskunnallista osallistumista ja päätöksentekoa niin, että valinnan tultua sitä kautta tasa-arvoisemmaksi kiintiöistä voitaisiin tarpeettomina luopua.

Kiintiöiden vastustajat korostivat enemmän kasvatuksellisia tekijöitä ja toisaalta myös pätevyysnäkökohtia. Pitää kuitenkin muistaa, että tasa-arvolain uudistamistoimikunta esitti 40 prosentin vähimmäiskiintiötä yhteiskunnallisiin valmistelu- ja suunnitteluelimiin sekä kunnallisiin toimielimiin. Vastahankainen valiokunta liittyikin osittain samaan kuoroon valtiovarainministeriön, oikeusministeriön, kunnallisten keskusjärjestöjen ja työnantajajärjestöjen kanssa. Osa kiintiöiden vastustajista löytänee puolustuksensa myös siitä, ettei tasa-arvovaltuutettu eikä myöskään tasa-arvoministeri puolusta kiintiöitä ainakaan tässä vaiheessa.

Mainonta on ongelmallinen seikka. Samalla kun on syytä pohtia tapoja puuttua väärään mainontaan, on syytä miettiä, kuinka väärää mainonnan tulisi olla, jotta siihen saisi puuttua. Äärimmäisen varauksellisesti, suorastaan torjuvasti, tulee suhtautua sellaisiin äärivaatimuksiin, joissa säädellään ei vain mainontaa vaan ylipäänsä käytettyä kieltä sillä tavalla kuin Yhdysvalloissa ilmenevä pc-liike, poliittinen korrektius, vaatii. Meillä on toki hallinto aikojen kuluessa itse siistinyt kieltä niin, että hullujenhuoneista on tullut psykiatrian osastoja ja muuta vastaavaa, mutta mainittu pc-liike on tässä suhteessa paljon pidemmälle vietyä totalitarismia.

Arvoisa rouva puhemies! Sukupuolinen härintä puhutti valiokuntaa varsin runsaasti. Mietintöön on kirjattu valiokunnan näkemykset kohtuullisesti, ja lisäksi mielihyvin voin yhtyä valiokuntamme puheenjohtajan esittämiin näkemyksiin tästä asiasta.

Valiokunnan mietinnössä korostetaan, että tasa-arvolain toteuttamisen seurannan lisäksi ylipäänsä tasa-arvon kehittymisen seuranta ja siinä havaittujen ongelmien raportointi on todella tärkeää. Itse pidän tätä seurantaa tärkeänä. Samalla muistutan, että virallisen seurannan lisäksi se työ, jota esimerkiksi naisjärjestöt tekevät ongelmien tunnistamiseksi ja poistamiseksi, on äärimmäisen tärkeää.

Sitten joitakin huomioita kysymyksistä, joita selonteossa tai mietinnössä ei varsinaisesti ole käsitelty, ensinnäkin talouden tilasta ja sen vaikutuksista tasa-arvon näkökulmasta.

Vertailtaessa eri maita havaitaan, että monessa tapauksessa oleellinen kysymys on se, millainen on yhteiskuntapolitiikan tavoite ja millainen työmarkkinajärjestelmä maassa vallitsee. Niinpä tasa-arvoisia maita ovat yleensä ne, joissa olennaisia ovat valtiollinen pyrkimys korkeaan työllisyyteen sekä laajat keskitetyt tulosopimukset, korkea sosiaaliturva ja hyvinvointipalvelut.

Pohjoismaisen tasa-arvokäsityksen mukaan

naisten palkkatyö ja oma raha ovat naisten itsenäisyyden perusta. Nykyisen puolen miljoonan hengen työttömyyden jatkuessa lähivuodet voi kotityön pitkälle viety korostaminen merkitä epätasa-arvoisuuden lisääntymistä varsinkin, jos siihen yhdistyy vaatimus äitien palauttamisesta kotiin.

Työnantajien toistama vaatimus työehtosopimusten romuttamisesta ja palkkamääräysten yksilöllistämisestä riistää ainakin mahdollisuuden yrittää palkkaerojen supistamista ja estää tasa-arvoerien käytön palkankorotuksissa. Viimeksi mainituista saadut kokemukset eivät kaikilta osin ole olleet lupaavia, silti ne ovat mahdollisia vain kollektiivisissa ratkaisuissa.

Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä pitää — kuten EY-välikysymyksessä tuli ed. Andersssonin puheenvuorossa selvästi ilmi — talousongelmien yhtenä suurena syyllisenä valtioneuvoston, Suomen Pankin ja tasavallan presidentinkin ajamaa tuhoisaa talouspolitiikkaa. Tuolle kolmikolle inflaation torjunta on tähän asti ollut ainoa ja kaiken kattava tavoite. Työttömyyden ja konkurssien lisääntyminen on ollut yhdentekevää. On selvää, ettei valiokunta ole voinut arvioida hallituksen talouspolitiikan vaikutuksia yhteiskunnan palveluihin, vaan valiokunta tyytyy vain toivomaan, että talouden elpyessä varauduttaisiin palauttamaan julkiset palvelut ennalleen.

Palveluksia heikentämällä ja korottamalla päivähoitomaksuja voidaan äidit kotiin -vaatimuksia lisätä vielä taloudellisin pontimin. Vaikutukset lienevät vähäisiä niin kauan kuin yhteiskunta ylipäänsä tarjoaa päivähoitoa. Sitä paitsi jos nykyinen tai saman henkinen hallitus lähtisi päivähoidon poistamisen linjalle, se todennäköisesti ennen kaikkea entisestään kurjistaisi lapsiperheiden ja yksinhuoltajien asemaa silti saavuttamatta kovin suurta vaikutusta, koska useimmissa kahden hengen huoltajien perheissä todella tarvitaan molempien puolisoiden ansio ja yksinhuoltajalle taas töistä jäänti olisi täysi mahdottomuus.

Ajatus, että säästön aikaan saamiseksi alennettaisiin miesten palkkoja, on epäilemättä kiehtova. Siinä esityksessä vain on se ongelma, että talouspoliittisesti esitys kyllä sopii hallituksen järjettömään talouspolitiikkaan. Sen jälkeen kun markka on devalvoitunut ja on lisäksi sovittu nollatason sopimuksista, hallitus vaatii yhä palkkojen leikkauksia ymmärtämättä, että kaikilla ei ole enää yhtään varaa leikkauksiin ja että olemme jo erkaantuneet Pohjois-Euroopan palkkatasosta ja lähentyneet eteläeurooppalaista. Hallitus yrittää jälleen ajaa palkkojen alentamista mm. lomarahojen poistamisen muodossa, vaikka se on vain lomanmääräytymiskautena kertynyttä palkkaa, joka jaksotetaan maksettavaksi lomakautena. Parempi ratkaisu kaiketi olisi alentaa palkkoja jonkin määrätyn kuukausipalkan yläpuolelta. Tällaiseksi rajaksi on ehdotettu 12 000:ta markkaa kuukaudessa. Käytännössähän tämä merkitsisi sitä, että alentaminen toteutuisi vain julkisella lohkolla, joten mikäli tasata halutaan, olisi ehkä mielekkäintä tehdä se progressiivisella verotuksella ja hankkia sitä kautta varoja sieltä, missä on varaa ottaa. Minusta hallituksen talouspolitiikka ei ansaitse sivustatukea, ei edes originellilla tavalla.

Toiseksi on syytä ottaa lyhyesti esille koulutuksen tärkeys tasa-arvon edistämisessä. On aivan totta, että työvoimaan kuuluvien naisten osuus ja heidän koulutuksensa on Suomessa ollut vuosikymmeniä maailman korkeimpia. Siksi on syytä paneutua myös koulutukseen väylänä, joka ohjaa ihmisiä työmarkkinoilla eri aloille, eri ammatteihin ja hierarkian eri tasoille.

Ammatti- ja uravalinnat keskiasteelle tultaessa eivät edelleenkään ole sukupuolijaoltaan tasapainoisia, vaan koulutus nuorten omien valintojen takia yhä johtaa liian mies- tai naisvaltaiseen koulutukseen. Uravalinnat ovat tavallaan ymmärrettäviä, ja näihinhän vaikuttavat usein vanhemmilta saatu malli ja kannustus ja myöskin ystäväpiirin arvostukset. Tasa-arvonäkökulmasta tarkasteltuna ammatinvalinnanohjaus on epäonnistunutta. Olisi kuitenkin etsittävä keinoja houkutella nuoria myös poikkeaviin koulutusvalintoihin vaikkapa sitten lievällä myönteisellä syrjinnällä. (Ed. Aittoniemi: Mitä se sellainen on?)

Koulutus ja ammatinvalinta ovat sen tähden tärkeitä, että ne osaltaan pitävät yllä työelämässä jakoa mies- ja naisvaltaisiin ammatteihin. Koulutuksella on myös pyrittävä nostamaan koko väestön koulutustasoa, mikä mahdollistaisi siirtymisen heikkotuottoisista matalapalkkaaloista, jotka samalla ovat naisvaltaisia aloja, tuottavampiin toimialoihin. Tämä on perusteltua myös siksi, että kansainvälisessä kilpailussa sellaisilla yrityksillä ei ole tulevaisuutta, kun kehitysmaissa ja vastateollistuneissa maissa on työvoimaa, jonka kanssa suomalainen työvoima ei kykene palkkoja alentamallakaan kilpailemaan. Myös elinkeinorakenteen muuttumisella voi näin olla ainakin palkkatilastoja tasoittava vaikutus.

Sitten käsittelen monikulttuurisuutta, asiaa,

josta Suomessa ei ole paljon puhuttu. Suomihan on yhden kulttuurin, yhden kansan, vaikkakin tosin kahden kielen maa. Meillä ei ollut siirtolaisia, eikä meillä ollut 60-luvulla kovaa työvoimapulaa vaan pikemminkin liikaa väkeä, joka lähti Ruotsiin. Siten meillä on tämä yksipuolisuus säilynyt sangen pitkään.

Eta-sopimuksen myötä ja muutenkin yhteiskuntamme tältä osin monipuolistuu, ei varmaankaan kovin rajusti mutta kumminkin. Samalla tulee välttämättömäksi ottaa kantaa siihen, miten suhtaudutaan eri kulttuureihin niissä tilanteissa, joissa kulttuurin arvojen erot ovat kaikkein suurimmat. Useille kulttuureille on ominaista kulttuurin ja sen uskonnon tunnustama ja suorastaan vaatimana sukupuolten eriarvoisuus. Tämä asettaa melkoisen haasteen suomalaiselle yhteiskunnalle, joka olematta itsekään riittävän tasa-arvoinen on kuitenkin asettanut tasa-arvon tavoitteekseen. Se, että arvostamme myös muita kulttuureja kuin omaamme, ei kuitenkaan voi johtaa siihen, että eri kulttuurien kaikkiin mahdollisiin ilmiöihin suhtautuisimme yhdentekevinä tai samanarvoisina.

Minusta on ilmiselvää selvää, että esimerkiksi perus- tai keskiasteen opetuksessa ei voida hyväksyä sellaista järjestelyä, erilliskouluja tai sukupuolen mukaan eriytettyä opetusta, joka uskonnon tai kulttuurin vaatimusten vuoksi luopuisi tasa-arvotavoitteesta. Itse asiassa koulun velvollisuus on ymmärtääkseni kannustaa kaikkia oppilaitaan myös yhtenäiseen osallistumiseen yhteiskunnalliseen päätöksentekoon.

Samaten on selvää, että siirtolaisia tulee aivan samoin kuin suomalaisia kohdella yksilöinä ja kansalaisina, joilla on yhtäläiset oikeudet ja velvollisuudet, eikä esimerkiksi uskontokunnan tai kansanryhmän jäseninä niin, että kullakin ryhmällä olisi kulttuuritaustojen erojen takia hieman eri lakinsa.

Niinpä esimerkiksi naisten ympärileikkaus, naisten sulkeminen kotiin tai järjestetyt avioliitot, isän valta perheen naisjäseniin ja veljen valta sisareen nähden eivät voi saada hyväksyntää Suomessa. Olemme itsekin vasta edenneet liki vuosisadan kuluessa miespuolisen perheenpään yksinvallasta kohti tasa-arvoisempaa tilannetta. On siis sellaisia kulttuuripiirteitä, joissa siirtolainen tulee yhdentää tai sulauttaa meihin. Edellä sanottu ei siis tarkoita, että pyrkisimme kieltämään asianomaisia säilyttämästä muilta osin kulttuuriaan, perinteitään ja kieltään sekä vaikkapa uskontoon tai perinteeseen liittyviä ruokailutapojaan jne.

Neljänneksi on syytä todeta, että asepalvelusta vapaaehtoisenakaan ei tulisi laajentaa naisiin. Tähänhän me jo vasemmistoliiton ryhmäpuheenvuorossa lähetekeskustelussa kiinnitimme vakavaa huomiota. Muutoin voisi epäilemättä ajatella joitakin yhteiskuntapalveluksen muotoja myös naisille, jos tasa-arvoisuus sitä välttämättä edellyttäisi, ellei se käytännössä itse asiassa loisi laajaa uutta palkattomien julkisten toimenhaltijoiden ryhmää. Tämä vaara voisi olla olemassa. Todettakoon, että esimerkiksi Saksassa jo pelkästään miespuolisten siviilipalveluksessa olevien panos hoito- ja hoivatyössä on noussut merkittäväksi, niin merkittäväksi, että jos siviilipalvelus äkillisesti lopettaisiin, niin se saattaisi lamauttaa monen laitoksen laitoksen sosiaalisen toiminnan.

Arvoisa rouva puhemies! Tasa-arvon toteuttaminen on sitkeää työtä. Edistytäänkö siinä ripeästi vai ei, riippuu pitkälti siitä, kuinka nopeasti ja minkäläisia lainsäädäntömuutoksia arvoisa puolustus- ja tasa-arvoministerimme tuo eduskuntaan.

Ed. N o r d m a n : Arvoisa puhemies, värderade talman! Jämställdhetslagen behövs som grund för arbetet för jämställdheten. Den här redogörelsen visar likväl, inte överraskande, att stora och genomgripande verkningar inte kan åstadkommas enbart med lagstiftning. Innan jämställdhet mellan kvinnor och män faktiskt råder i samhället, behövs det genomgripande attitydförändringar, vilket tar tid.

En central fråga i det här sammanhanget är i vilken utsträckning förändringar skall eftersträvas med hjälp av preventiva eller repressiva åtgärder. Lagstiftningen skall präglas av en sådan avvägning. Egentligen känns de grundvärden som jämställdhetslagen bygger på så berättigade och naturliga att man frågar sig: Varför har det gått så här snett under historiens gång? Det yttersta målet för en dylik lagstiftning bör vara att göra sig själv onödig. Men till det behövs det minsann stora förändringar.

Suuren asennemuutoksen edellytyksenä on lasten kasvattaminen oikeassa hengessä yksilöiksi eikä eri rooleja edustaviksi sukupuoliksi. Tällainen kasvatus, jossa vanhemmilla tietenkin on päärooli päivähoito- ja kouluhenkilöstön tärkeällä myötävaikutuksella, ei johda nopeasti tuloksiin, mutta se on perusedellytyksenä tasa-arvon saavuttamiselle pidemmällä tähtäyksellä. Tämä huomioon ottaen sukupuolten edustus

kodeissa, päivähoidossa ja koulussa ei ole paras mahdollinen. Se on liian naisvaltainen.

Emme kuitenkaan saa jäädä toimettomiksi odottaessamme näitä tuloksia. Nyt onkin ryhdyttävä ponnistuksiin suurimpien puutteiden korjaamiseksi naisten asemassa. Se, että yli puolet palkansaajista on naisia, osoittaa naisten haluavan toimia ansiotyössä, vaikka he joutuvat tekemään kovemmin töitä sen vuoksi, että työtehtävien jako kotona on edelleenkin hyvin epätasa-arvoista.

Suomessa olemme antaneet naisille mahdollisuuden täysipainoiseen osallistumiseen työelämään huomattavasti suuremmassa määrin kuin EY-maissa. Kun joudumme nykyisessä valtiontaloudellisessa tilanteessa leikkaamaan ja lykkäämään uudistusohjelmia julkisella sektorilla, josta hoito on, niin kuin tiedämme, suuri osa, tämä kohdistuu naisiin kahdessa mielessä: Toisaalta heidän mahdollisuutensa valita ansiotyön ja kotityön välillä heikkenevät, toisaalta naisvaltaisten alojen työpaikkoja häviää. Tätä seikkaa emme saa jättää vaille huomiota päätöksenteossa. Panostaminen edelleen lastenhoitoon vaihtoehtoineen ei hyödytä pelkästään lapsia ja naisia, vaan pitkälti miehiä ja yhteiskuntaa kokonaisuutena.

Även om huvudparten av kvinnorna heltidsarbetar utanför hemmet, får vi inte glömma de villkor som gäller för deltidsarbete och arbete i hemmen. I det avseendet finns det fortfarande uppenbara brister, framför allt i fråga om socialskyddet. I dagens sysselsättningsläge — och med de sysselsättningsförutsättningar som väntas gälla de närmaste åren — finns det anledning att fördela arbetet på flera genom deltidsarrangemang och smidigare arbetsfördelning. Detta förutsätter smidigare och bättre villkor bland annat för deltidspension. Inom vårdsektorn finns det anledning att igen främja mera vård i hemmet, för att det växande vårdbehovet överhuvudtaget skall kunna tillgodoses. Både social- och hälsovårds- och arbetspolitiska utskotten efterlyser utredning av huruvida "hjälp i hemmet" kunde beaktas i beskattningen — ifråga om lön och socialskyddsavgift — på sådant sätt att det skulle gagna jämställdhetssträvanden. En gammal politisk stridsfråga lyfts med andra ord fram igen. Den här frågan har många aspekter, som det gäller att begrunda noggrant, innan något steg tas. Stöd för arrangemang i hemmen får inte bidra till att de offentliga tjänsterna minskar för dem som inte har råd med eller önskar egna arrangemang i hemmet. Bidrag till ojämställdhet och ojämlikhet bör undvikas. Det här gäller både ifråga om deltids- och hemmaarbete.

Niin kauan kuin miehillä ei ole yhtä pitkää isyys- tai vanhempainlomaa kuin naisilla, naisilla on vaara joutua ainakin jossain määrin ja jollain tavoin syrjityksi työpaikoillaan. Nyt kuitenkin vain harvat miehet käyttävät täysimääräisesti oikeuttaan lomaan omista tai työnantajan asenteista, taloudellisista ja muista seikoista johtuen. Viime vuonna ainoastaan 4 prosenttia isistä käytti oikeuttaan vanhempainlomaan ja 38 prosenttia isyyslomaan, vastaavien lukujen ollessa vuonna 91 3 prosenttia sekä 30 prosenttia, eli pieni lisäys on siis todettavissa. Ilmeisesti mitään kunnollista parannusta ei kuitenkaan saada aikaan muuten kuin luomalla uusia säännöksiä loman käyttämiselle. Kuitenkin voidaan väittää, että isät ovat mukana lastenhoidossa eri tavalla täällä, enemmän kuin yleensä EY-maissa. On kuitenkin perusteltua kysyä: Kuinka etuoikeutettu mies oikeastaan onkaan ura- ja huoltajanroolissaan kodin ulkopuolella ilman, että hänellä olisi riittävästi aikaa lapsilleen ja perheelleen? Minä uskon tämän asian vaativan suurempaa huomiota tasa-arvotyössä, jota niin täysin hallitsevat kysymykset, joissa naiset ovat miehiä epäedullisemmassa asemassa.

Niin kuin tiedämme valitettavana seikkana, yhä useammat vanhemmat muuttavat asumaan erilleen ja eroavat. Tässä yhteydessä syntyy usein kuluttavia oikeudenkäyntejä lasten huollosta, tapaamisoikeudesta ja elatusehdoista. Olen huomannut, että miehet valittavat tässä yhteydessä tapahtuneesta kaavamaisesta ja kovasta kohtelusta. Tietenkin myös naiset valittavat omalta osaltaan eri syistä, mutta miehet siis valittavat kaavamaisesta ja kovasta kohtelusta. Tämä alue ansaitseekin ennakkoluulottoman tarkastelun, jossa tietenkin etusijalla on lasten paras ja jossa tasa-arvonäkökohdat otetaan huomioon.

Regeringen rekommenderar alltså att det görs åtgärdsplaner, som tar fasta på personalen och verksamheten. I det här sammanhanget är det viktigt att skilja mellan formell och faktisk jämställdhet. Det räcker inte med likställdhet inför lagen, utan det kan behövas särskilda åtgärder för den svagare parten för att åstadkomma jämställdhet. Varje arbetsgivare föreslås förpliktas att främja jämställdhet på ett målinriktat och planmässigt sätt. Men som bekant skall endast arbetsgivare med minst 150 anställ-

da vara tvungna att göra en särskild jämställdhetsplan, enligt redogörelsen.

Detta tillfredsställer inte oss i svenska riksdagsgruppen. Vi hänvisar till att i Sverige krävs jämställdhetsplaner i företag med tio anställda och att ungefär 2/3 av kvinnorna arbetar i företag med mindre än 150 anställda. Social- och hälsovårdsutskottets och arbetspolitiska utskottets förslag om 30 anställda som gräns bör beaktas i lagberedningen. På sådana arbetsplatser skall det för övrigt redan göras personalplaner enligt samarbetslagen. Statens myndigheter och kommunerna bör föregå med goda exempel, på helt annat sätt än hittills.

Tasa-arvolainsäädännön ensisijaisena tavoitteena tulee olla naisten ja miesten saaminen mukaan yhteiskunnan suunnitteluun ja päätöksentekoon suunnilleen samassa mitassa. Tasa-arvolaki vuodelta 1987 velvoittaa viranomaiset ja kunnat huolehtimaan naisten ja miesten edustuksesta eri elimissä. Mutta ei edes kummankin sukupuolen yhden edustajan vähimmäisvaatimusta ole kaikissa tilanteissa noudatettu.

Viime syksyn kunnallisvaaleissa valittiin noin 30 prosenttia naisia valtuustoihin, mutta alustavien tietojen mukaan naisten edustus kuntien hallituksissa, lautakunnissa ja muissa elimissä on huomattavasti alhaisempi edelleen. Tilanne siis ei vastaa demokraattisen vaalin tulosta. Hallitus ei esitä tasa-arvotoimikunnan ehdotusta 40 prosentin edustuksesta, vaan hallituksen tarkoituksena on selventää vaatimusta yhdenvertaisesta osallistumisesta — oikeus poikkeuksiin olisi ainoastaan erityisistä syistä — ilman määrättyä kiintiötä. Työasiainvaliokunta peräänkuuluttaa mietinnössään vastaavaa menettelyä kuin Ruotsissa: Jollei naisten osalta päästä tyydyttävään tulokseen tietyn ajan kuluessa, esimerkiksi neljän tai viiden vuoden, käyttöön otettaisiin sukupuolikiintiö sekä toteutumisaika sille. Tämä tulee minusta ottaa huomioon uudistettaessa tasa-arvolakia lähiaikoina ainakin perusteluissa.

I redogörelsen betonas med rätta vikten av att yrkesansvar och familjeplikter kan förenas på ett sådant sätt att båda makarna har möjlighet att förvärvsarbeta. I dagens läge och sannolikt ett bra tag framöver är den dåliga sysselsättningssituationen det största hotet i kombination med sparåtgärder inom den offentliga sektorn. I vårt land har arbetslösheten bland kvinnor i regel varit lägre än bland män, men nu växer den alarmerande, speciellt när den dolda arbetslösheten och undersysselsättningen beaktas. Det behövs med andra ord en särskild kvinnoaspekt i arbetskraftspolitiken.

Tudelningen på arbetsmarknaden i branscher, yrken och arbetsuppgifter har inte förändrats nämnvärt under granskningsperioden. Det här gäller även för lönebildningen, där utjämningstendenserna stannade av i början av 1980-talet. Den ekonomiska depressionen innebär att de höga lönerna och medföljande förmåner, som flera män än kvinnor njuter av, har hamnat i kritisk belysning just nu och kan innebära en utjämning. Men i vilken utsträckning det gagnar lågavlönade kvinnor återstår att se. Lönesättningen präglas alltjämt av manliga värderingar.

Skolmyndigheterna bör aktivt verka för att grunden för jämställdhet läggs i utbildningen genom attitydfostran, innehållet i utbildningen, yrkesvägledningen och elevrekryteringen. Tillämpning av skilda intagningskvoter för kvinnor och män skapar problem på grund av förbud mot diskriminering, hur frestande det än vore att påverka utvecklingen med hjälp av en sådan styrning med skilda kvoter för manliga och kvinnliga elever. Uppdelningen i kvinno- och mansdominerade branscher är trots allt en viktig förklaring till löneskillnaderna.

Sama palkka samasta ja samanarvoisesta työstä on keskeinen tasa-arvon edellytys. Nykyään tilanne ei ole läheskään tämä lausutuista tavoitteista ja annetuista lupauksista huolimatta. Valtion ja kuntien tulee näyttää esimerkkiä muuttamalla henkilöstö- ja palkkarakennettaan, joka on tällä hetkellä epäedullinen naisille. Matalapalkkaiset virat ovat hyvin naisvaltaisia julkisella sektorilla. Toivo on pantava käynnissä olevaan palkkaperusteiden tarkasteluun ja työtehtävien arviointiperusteisiin. Onkin pyrittävä työn vaikeusasteen, osaamisen, vastuun, rasittavuuden ja työolojen oikeampaan ja oikeudenmukaisempaan mittaamiseen. Valiokunnan mietinnössä ei vaadita palkkatietojen julkistamista, mutta peräänkuulutetaan suurempia mahdollisuuksia saada tarvittaessa tarpeellisia tietoja. Voikin kysyä, onko tämä varovaisuus oikeutettua ottaen huomioon sen, miten julkisia valtion ja kuntien työntekijöitä koskevat ehdot ovat tällä hetkellä.

Myös suuren osan työelämän ehdoista päättävät työmarkkinaosapuolet työehtosopimuksissa eivätkä lainsäätäjät, ja ehtoja onkin käsiteltävä tasa-arvoasioina tässä yhteydessä. Mutta hallitus ja eduskunta vastaavat tärkeistä sosiaalipoli-

tiikan ehdoista. Nyt ylimääräiset kustannukset kohdistuvat naisvaltaisiin aloihin ja yrityksiin aiheuttaen ongelmia vanhempainlomien yhteydessä, millä puolestaan on heijastuksia äiteihin ja heidän perheisiinsä. Onkin pyrittävä oikeudenmukaisempaan ja solidaarisempaan kustannusjakoon lähinnä työnantajien kesken. Ylipäänsäkin työnantajien sosiaalimaksujen perusteita on muutettava, koska ne ovat niin yksipuolisesti palkkaperusteisia. Tämä kohdistuu tästä johtuen suoranaisemmin naisiin, koska sosiaaliedut ovat pitkälti saadusta palkasta riippuvaisia. Pientä edistystä tapahtuu koko ajan epäkohtien poistamiseksi äitien ja naisten osalta, mutta näillä on harvoin takautuvuutta.

Massmedia spelar en viktig roll i fråga om attityder till män och kvinnor. Utgångspunkten är fortfarande att övervakningen skall kunna ske utan specialstadganden i jämställdhetslagen med hjälp av reklambranschens eget råd. Detta råd bidrar till självreglering och är öppet för klagomål från allmänheten, men frågan är om inte förbud mot uppenbart och grovt kränkande reklam mot kön borde inskrivas i lagen med åtföljande sanktion.

Sexuella trakasserier, dvs. beteenden som väcker motvilja och inte är önskvärda hos den part som träffas av det här skapar allt mera störning på arbetsplatserna. Ansträngningar bör göras av arbetsorganisationerna och oss lagstiftare för att precisera begreppet, bekämpa fenomenet och bestraffa kränkande förfarande. I redogörelsen föreslås också en komplettering av lagen, så att arbetsgivaren förpliktas förebygga och förhindra trakasserier i allmänhet och i konkreta fall vidta åtgärder. Men det är nödvändigt såsom vi understryker i arbetspolitiska utskottets betänkande att arbetsgivaren får hjälp av huvudförtroendemännen och arbetarskyddsombuden i övervakningen och att den skyldiga bär sitt ansvar för kränkande beteende.

För att dylika stadganden skall fungera i praktiken, förutsätts dessutom att de som diskrimineras faktiskt gör anmälan och kräver utredning i saken. I en del fall sker det inte på grund av att personen i fråga — liksom eventuellt förtroendemän och vittnen — fruktar motåtgärder. Undersökningar bekräftar detta. Lagen om arbetsavtal och stadganden om offentlig anställning förbjuder en arbetsgivare att uppsäga eller avsluta ett anställningsförhållande på grund av att en anställd åberopat jämställdhetslagen. Detta skyddar de 200—300 personer som årligen vänder sig till jämställdhetsombudsmannens byrå. Huvudparten av dem är kvinnor. Men det är motiverat att jämställdhetslagen kompletteras med stadganden som förbjuder diskriminering och ger möjlighet till gottgörelse.

Suomalaisen yhteiskunnan puutteista ja vaikeuksista huolimatta naisten tilanne on täällä parempi kuin useimmissa muissa maissa. Maallamme on siis varaa ja syytä edistää muulla taholla tapahtuvaa tasa-arvotyötä. Hallitus lupaakin tukea suomalaisten naisten osallistumiseen kansainväliseen yhteistyöhön.

Euroopan yhdentyminen herättää pelkoa naisten piirissä maassamme ja voidaan ehkä sanoa: ymmärrettävistä syistä. Tietyiltä osin EY:llä on kuitenkin säännöstöä ja oikeuskäytäntöä, joka on ankarampaa kuin meillä, esimerkiksi koskien yhdenvertaista kohtelua työelämässä. Tasa-arvolainsäädäntöä on uudistettava nopeasti, jotta saavuttaisimme ainakin EY:n minimitason kaikilta osin. Suhtautumisenamme tuleekin olla yhteisön naisten tukeminen parempien ehtojen saamiseksi. Pohjoismaista mallia pidetään perhepolitiikan ihanteena aktiivisten naispoliitikkojen piirissä Euroopassa.

Kehitysmaiden naiset tarvitsevat vielä enemmän tukea. Kehitysyhteistyömäärärahojen alentaminen koskien YK:n tekemää työtä naisten aseman parantamiseksi ei ole ollenkaan puolustettavissa.

Jämställdhetsperspektiv bör finnas med i all lagberedning i fortsättningen: i kommittéer, propositioner, direktiv och dylikt. I de fall där verkningarna är könsneutrala bör även detta påpekas. Ett centralt problem i sammanhanget är som sagt hur detaljerad och förpliktande lagstiftning som skall eftersträvas. Preventiva, aktiva åtgärder kan framstå som långsamt verkande, medan å andra sidan repressiva, passiva igen kan motverka själva syftet på lång sikt. Förbudet mot könspräglade arbetsplats- och elevplatsannonser har i varje fall bidragit till att den här typen av annonser har försvunnit och jämställdhetslagen har säkert varit värdefull för enskilda diskriminerade. Det räcker inte med välvillig inställning. Det behövs även trygga regler och resurser för jämställdhetsarbetet.

Hallituksen tulee mahdollisimman pikaisesti antaa esitys, joka sisältää eduskunnan nyt peräänkuuluttamat muutokset. Esimerkiksi viiden vuoden kuluttua annettava selonteko on perus-

teltu. Tuolloin tarvitaan uusi arvio siitä, miten porkkanaa ja keppiä on käytettävä tulosten saavuttamiseksi ja miten tämän hetken lama ja Euroopan integraatio on vaikuttanut asiaan.

Tasa-arvopolitiikan on korostettava miehen ja naisen demokraattisia oikeuksia itsensä toteuttamiseen omien tarpeidensa ja tavoitteidensa mukaisesti. Tasa-arvo on siis tärkeä sekä naisille että miehille, mutta koska naisten vapautta rajoitetaan huomattavasti enemmän, on tärkeää, että monet naiset, useammat naiset, voivat osallistua yhteiskunnan kehitystä koskevaan päätöksentekoprosessiin. Miesten tuella voidaan tasa-arvon saavuttamista kiirehtiä.

Arvoisa puhemies, värderade talman! Regeringen bör snarast möjligt avge en proposition med sådana ändringar, som riksdagen nu efterlyser. En ny redogörelse efter låt oss säga fem år är motiverad. Då behövs det en ny bedömning av hur morot och piska skall användas för att nå resultat och för att granska verkningarna av dagens ekomomiska depression och den europeiska integrationen.

Jämställdhetspolitiken skall betona de demokratiska rättigheterna för man och kvinna att förverkliga sig själva efter egna behov och önskemål. Jämställdhet är med andra ord viktigt för både kvinnor och män, men eftersom kvinnornas frihet i långt högre grad begränsas, är det viktigt att flera kvinnor kan delta i den beslutsprocess som präglar samhällsutvecklingen. Och så tycker jag det finns skäl att understryka att med männens stöd kan uppnående av jämställdhet påskyndas.

Ed. Mäki-Hakola merkitään läsnä olevaksi.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan puhemies Suominen.

Ed. N i k u l a : Arvoisa puhemies! Minkään hallituksen ei tarvitse antaa parlamentille selontekoja siitä, että naisten ja miesten erot ovat luonnollinen, tärkeä ja elämälle välttämätön voimavara, ihana asia yksinkertaisesti sanoen. Sitäkin tärkeämpää on kaikkien hallitusten painottaa, että tästä erosta ei voida tehdä minkäänlaisia johtopäätöksiä siitä, että naisilla ja miehillä saisi olla eriarvoiset edellytykset toimia työelämässä tai yhteiskunnan jäseninä. Yhtä vähän siihen voidaan perustaa muunkaanlaista eriarvoisuutta, syrjivää tai alentavaa kohtelua. Tähän sukupuolten erilaisuuden tosiasiaan ja yhdenvertaisuuden vaatimukseen perustuu tasa-arvotyö. Sen tavoitteena on luoda jokaiselle naiselle ja miehelle yhdenvertaiset mahdollisuudet toteuttaa oman elämänsä ainutlaatuisuutta vapaana syrjinnästä ja alistamisesta. Tasa-arvo on kaikkea muuta kuin ihmisten tasapäistämistä.

Perinteisen käsityksen mukaan lain tehtävänä on kieltää, käskeä tai rangaista sekä järjestää vallankäyttöä. Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta on paljon muutakin. Se perustuu monilta tärkeiltä osiltaan Yhdistyneiden kansakuntien naisten oikeuksien sopimukseen, mistä johtuu tasa-arvolakimme vahva tavoitteellisuus. Lain tarkoituksena on sukupuoleen perustuvan syrjinnän estäminen ja naisten ja miesten tasa-arvon edistäminen sekä tässä tarkoituksessa naisten aseman parantaminen erityisesti työelämässä.

On tärkeätä havaita, että naisten aseman parantaminen on todellakin yksi tasa-arvolain kolmesta päätavoitteesta. Laki soveltuu myös hyvin monenlaisiin tilanteisiin, kuten työhönottoon ja palkkaukseen, tuomioistuinten ja muiden viranomaisten päätöksentekoon, yksittäisten työnantajien toimintaan, koulutukseen ja opetukseen.

Tasa-arvolaki koskee yhtä hyvin yksittäistapausten ratkaisuja kuin budjettipäätöksiä ja säädösvalmistelua. Tasa-arvolaki toteuttaa ihmisoikeuksia käytännössä. Perusoikeusuudistuksessa on kielletyn syrjinnän perusteena pidetty sukupuolen ohella ikää, alkuperää, kieltä, terveydentilaa, vammaisuutta, mielipidettä tai muuta henkilöön liittyvää syytä. Vammaisten ihmisoikeuksien puolesta toimiva Kynnys ry toteaa perustellusti kannanotossaan, että syrjinnän kiellon tulkintaan kuuluu myös oikeus, jopa velvollisuus, erityistoimiin syrjinnän syiden poistamiseksi ja ihmisten saattamiseksi tasa-arvoiseen asemaan yhteiskunnassa.

Perus- ja ihmisoikeutena tasa-arvo on hyvin laaja-alainen käsite. Sukupuoli seuraa ihmistä hänen yksilöllisyyttään muovaavana tekijänä koko elämänkaaren ajan. Siksi on tärkeätä, että myös sukupuolinen suuntaus ja kuuluminen sukupuoliseen vähemmistöön eivät saa johtaa eriarvoiseen kohteluun.

Valtioneuvosto on eduskunnan vuonna 1986 esittämän ponnen mukaisesti nyt selvittänyt tasa-arvolain voimassaolon runsaan viiden ensimmäisen vuoden kokemuksia ja esittää suunta-

viivat lain uudistamiselle. Näihin vaikuttavat myös Eta-sopimuksen myötä Suomea velvoittaviksi tulevat Euroopan yhteisön tasa-arvodirektiivit sekä niitä koskeva oikeuskäytäntö. Selonteossa kuvataan melko monipuolisesti sukupuolten tasa-arvon saavuttamisen tulokset sekä ongelmat. Näistä vakavin on edelleen, niin kuin oli tasa-arvolakia säädettäessäkin, naisten ja miesten eriarvoisuus työelämässä.

Hallituksen esittämät lain uudistamistavoitteet jäävät monin osin valitettavan vaatimattomiksi ja epämääräisiksi. Tämä soveltuu huonosti hallituksen markkinoimaan työelämän päätöksenteon uusjakoon, jonka mukaan poliittisilla päätöksentekijöillä on ensisijainen vastuu lainsäädännön kehittämisestä. Viimeisessä ehdotuksessa perusoikeusuudistukseksi on naisten ja miesten samapalkkaisuutta koskeva säännös pahaenteisesti pudotettu pois.

Työasiainvaliokunnan selonteosta antama mietintö, samoin kuin sivistys- sekä sosiaali- ja terveysvaliokuntien siitä antamat lausunnot ovat verraten perusteellisia, vaikka niissä kaikissa on haluttu välttää äänestyskannanottoja. Näiden oikea aika onkin silloin, kun itse tasa-arvolain uudistamisesta päätetään myöhemmin tänä vuonna annettavan hallituksen esityksen perusteella. Valiokuntien kannanotot ovat tietenkin ohjeena myös lainvalmistelulle samoin kuin tämä verraten yksituumaisesti käyty keskustelu.

Arvoisa puhemies! Kaikki yhteiskunnallinen uudistustyö lähtee olennaisten ongelmien tunnistamisesta ja määrittelystä. Tästä kouluesimerkki on sukupuolten tasa-arvo. Maassa, jossa kansalaisten yhdenvertaisuus lain edessä on taattu perusoikeutena jo vuodesta 1919, elettiin vuosikymmenet oikeastaan ajattelematta laajemmalti, että työntekijät ja työnantajat, koululaiset ja opiskelijat, ruokakuntien jäsenet, poliitikot ja luottamushenkilöt ovat aina naisia tai miehiä. Vasta kun näitä ryhmiä alettiin tarkastella sukupuolen mukaan ja tehdä vertailuja, naisten ja miesten eriarvoisuus nousi yleisempään tietoisuuteen.

Tasa-arvotyö onkin erinomainen esimerkki siitä, miten tutkimus, tässä tapauksessa erityisesti naistutkimus, voi paljastaa kaikille päättäjille uusia haasteita ja ongelmia ratkaistavaksi, saattaa näkymättömän näkyväksi. Tämä työ jatkuu edelleen. Suomen naistutkimuksen seura laatii valtakunnallista naistutkimuksen kehittämissuunnitelmaa. Sen avulla voimavarat, jotka saavutettuihin merkittäviin tuloksiin nähden ovat suhteellisen pienet, voidaan käyttää mahdollisimman hyvin.

Säästötoimien kohteena oleva julkinen sektorikaan ei ole sukupuoleton. Sen palvelut vaikuttavat olennaisella tavalla työn ja perhe-elämän yhteensovittamiseen sekä naisten ja miesten asemaan muutenkin. Tasa-arvon tavoite velvoittaa myös julkisen sektorin säästötoimissa tarkastelemaan ratkaisujen vaikutuksia naisten ja miesten asemaan. Vihreiden mielestä tämä on monessa tapauksessa karkeallakin tavalla laiminlyöty. Säästöt vähentävät naisten työpaikkoja. Palvelujen karsiminen lisää naisten palkatonta työtä, niin kuin monet taloustieteilijät ja sosiaalipoliitikot ovat osoittaneet ja varoittaneet.

Vihreät eivät kiistä säästöjen merkitystä, mutta vaadimme, että niitä valmisteltaessa ja toimeenpantaessa aina selvitetään niiden vaikutukset sukupuolten tasa-arvon toteutumiseen. Kaikessa säästämisessä on tarkoin punnittava, ettei taakkaa jaeta tavalla, joka lisää eriarvoisuutta. Tämän vuoksi on valittava se vaihtoehto, joka on ainakin neutraali, mieluiten tietysti tasa-arvoa edistävä. Julkisen sektorin palvelukset ovat suomalaisen yhteiskunnan tasa-arvon keskeinen perusta ja koossa pitävä voima. Niiden ymmärtäminen vain naisten aseman parantamiseksi on yksipuolistavaa ja myös miehille kuuluvan vastuunalaisuuden väistämistä.

Kuluneen fraasin mukaan tasa-arvon toteutuminen vaatii ennen kaikkea asennemuutoksia eikä sitä sen vuoksi kyetä lailla säätämällä toteuttamaan. Tässä unohdetaan se tosiasia, että asennemuutokset ja lainsäädäntö eivät ole toisiaan pois sulkevia, vaan päinvastoin toinen toistaan täydentäviä. Sinänsä tasa-arvotyössä pakko ei ole useinkaan paras keino päästä tavoitteisiin. Ensimmäinen tasa-arvoministeri Eeva Kuuskoski kerran eräässä puheessaan rinnasti tasa-arvotyön ja vanhan sadun päivänpaisteesta ja myrskytuulesta. Parhaat tulokset saavutetaan kuitenkin myönteisillä ratkaisuilla. Jossain mielessä tasa-arvotyötä voidaan myös kuvata narulla työntämiseksi.

Laki on yhteiskunnan tahdonilmaisu. Sen säätäminen edellyttää riittävän laajaa kannatusta, myönteistä asennoitumista, mutta voimaan saatettu laki puolestaan sovellutustensa myötä jatkaa sen aikaansaanutta asennemuutosta. Tästä syystä myös tasa-arvon toteutumisen tärkeä väline on lainsäädäntö. Yleisemmässä muodossa tämä tosiasia on ilmaistu ikivanhassa pohjoismaisessa periaatteessa: Maata on lailla rakennettava.

Tasa-arvolain laajan soveltamisalueen painopiste on työelämässä siitä yksinkertaisesta ja valitettavasta syystä, että työelämässä naisten ja miesten eriarvoinen asema on tuntuvin. Ongelmat ovat, niin kuin hyvin tiedetään, kahden tyyppisiä. Työmarkkinoiden jakautuminen sukupuolen mukaan johtaa rakenteelliseen eriarvoisuuteen nais- ja miesvaltaisten alojen välillä, ja työpaikoilla naisten työurat, palvelusolosuhteet ja palkkaus jäävät kaikki vaatimattomammiksi ja heikommiksi kuin miesten. Työmarkkinoiden kahtiajakoa voidaan murtaa koulutusvalinnoilla, esimerkiksi siten, että tyttöjä hakeutuu enemmän teknisen alan koulutukseen. Vastaavasti on kannustettava poikia naisvaltaisten alojen koulutukseen.

Naisten ja miesten nettovuosiansioiden erot ovat pysyneet korkeina, runsaan viidenneksen suuruisena keskimäärin. Kun palkkavertailu suoritetaan samojen tai samanarvoiseksi luokiteltujen töiden kesken, naisten ja miesten palkkojen erot ovat pienemmät, mutta usein kuitenkin niinkin merkittävät kuin 5—15 prosenttia.

Silloin, kun palkkaerot näkyvät sukupuolen mukaisina, on palkanmaksusta päättämään oikeutetun kyettävä todistamaan, että kysymys ei ole kielletystä syrjinnästä. Periaate perustuu vanhan roomalaisen oikeuden sääntöön, että se, jolla on todistusaineisto hallussaan, on velvollinen sen myös esittämään.

Meillä palkkaus perustuu olennaisilta osiltaan työehto- tai virkaehtosopimuksiin, mutta tämä ei vielä kerro koko totuutta. Nämä sopimukset ovat tulkinnanvaraisia, ja niiden palkkamääräystenkin soveltaminen käytäntöön jättää työnantajalle harkintavaltaa, minkä käytön tulos näkyy, kun verrataan nais- ja miestyöntekijöille maksettuja palkkoja. Tyypillistä esimerkiksi kunnallisella sektorilla on se, että miesvaltaisilla aloilla palkansaajat on sijoitettu kunkin tehtävänimikkeen palkkaluokkien vaihtelualueen ylimpään palkkaluokkaan, kun naisvaltaisissa tehtävissä vastaavasti palkansaajat jakautuvat tasaisesti koko vaihteluvälille, jollei heitä ole sitten sijoitettu kaikkein alimpaan palkkaluokkaan. Näin vaativuudeltaan samanarvoisissakin työtehtävissä naisille maksetut palkat jäävät pienemmiksi kuin miehillä. Saman tyyppinen ilmiö näkyy yksityisellä sektorilla erilaisten lisien kasautumisena miehille.

Nykyinen tasa-arvolaki ei anna riittäviä mahdollisuuksia selvittää tällaisia palkkaeroja. Vihreän eduskuntaryhmän mielestä tasa-arvolakia onkin täydennettävä niin, että jos työpaikalla todetaan nais- ja miestyöntekijöiden ryhmien kesken palkkaeroja, työnantajan on voitava perustella, että erot johtuvat jostakin muusta ja hyväksyttävästä syystä kuin sukupuolesta. Lähtökohta perustuu siihen, että työnantaja päättää viime kädessä työtehtävien sijoittelusta eri palkkaryhmiin ja vastaaviin sekä erilaisista lisistä. Tämä periaate on mielestäni myös johdettavissa Eta-sopimukseen liittyvistä tasa-arvodirektiiveistä ja niiden soveltamiskäytännöstä. Työasiainvaliokunnan mietinnössäkin painotetaan tarvetta muuttaa tasa-arvolakia ja kehittää työn vaativuuden arviointia samapalkkaisuuden saavuttamiseksi.

Hyväksyessään tasa-arvolain eduskunta edellytti hallituksen selvittävän selonteossaan kolmea erityiskysymystä: mainontaa, sukupuolista häirintää ja ahdistelua sekä vastatoimia tasa-arvolakiin vetoamisen johdosta.

Mainonnassa hallitus samoin kuin työasiainvaliokunta päätyvät siihen, että erityissäännöstä ei otettaisi tasa-arvolakiin, vaan tällaisen mainonnan torjumisessa jatkettaisiin alan itsesääntelyä asetetun neuvoston avulla. Vihreän eduskuntaryhmän piirissä vallitsee eriäviä käsityksiä siitä, tulisiko syrjivän mainonnan kielto ottaa tasa-arvolakiin vai ei. Kukin ryhmämme jäsen määrittelee itsenäisesti kantansa tähän asiaan.

Selonteossa ei ole todettu, että Eta-sopimuksen mukana Suomea tulee sitomaan Euroopan yhteisön televisiodirektiivi, jonka mukaan mainos ei saa sisältää minkäänlaista sukupuoleen, rotuun tai kansallisuuteen perustuvaa syrjintää. Televisio- ja kaapelilähetysten osalta mainontaa maassamme koskevat syrjintäkiellot myös kansallisten määräysten nojalla. Käytännössä ongelmallisimpia ovat mainokset yritykseltä yrityksille, joiden tekemisessä ei ole käytetty alan ammattilaisia. Tasa-arvoa mainonnassa valvova neuvosto on puuttunut näihin, mutta myös eräisiin näkyviin suurelle yleisölle suunnattuihin kampanjoihin, joissa naista on kuvattu alentavasti. (Ed. Ukkola: Missä niitä on?) — Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunnan joukkoliikennekampanja oli viimeisin esimerkki tästä. Niitä löytyy kyllä muitakin.

Hallitus esittää tasa-arvolakia täydennettäväksi siten, että työntekijät eivät joudu sukupuolisen häirinnän tai ahdistelun kohteeksi. Työasiainvaliokunta kannattaa tätä yksimielisessä mietinnössään ja toteaa, että häirinnän tai ahdistelun kohde ei voi välttää tilannetta poistumalla työpaikaltaan, kuten valiokunnan puheenjohta-

ja esittelypuheenvuorossaan perusteellisesti kaikille teille selvitti.

Sukupuolisen häirinnän ja ahdistelun torjuminen on epäilemättä yksi hallituksen selonteon kaikkein väärinymmärretyimpiä asiakohtia. Tosiasia tietysti on, että merkittävä osa suomalaisista avioliitoista solmitaan työtovereiden kesken. Työpaikkojen ihmissuhteilla on siten monissa tapauksissa happy end, mutta ei aina. Tasa-arvolain uudistamistoimikunta kirjoitti mietintöönsä: "Sukupuolinen kanssakäyminen on ihmisten elämän kantava voima, joka kuuluu jokaisen yksilön vapauspiiriin. Olennaista tälle kanssakäymiselle ihmisen vapautena ja oikeutena on sen vapaaehtoisuus ja molemminpuolinen hyväksyminen."

Vihreiden mielestä silloin, kun näin ei ole asianlaita, vaan menetellään vastoin toisen tahtoa tai muuten ei-toivotulla tavalla, loukataan yksilönvapautta. Välinpitämättömyyttä tai haluttomuutta ymmärtää sukupuolisen häirinnän ja ahdistelun perimmäistä luonnetta voidaan kuvata armeijasta monelle tutulla moitteella: väärää miehekkyyden tavoittelua.

Sukupuolisen häirinnän ja ahdistelun torjumisessa kysymys on viime kädessä siitä, että käyttäytymisessä ja kanssakäymisessä itse kunkin on tiedostettava, miltä muista tuntuu, eikä tämä mielestäni ole kohtuuton vaatimus. Päinvastoin muiden huomioon ottaminen on työilmapiirin parantamisen avainasioita, ja varmasti työnantajan edun mukaista on, että jokainen miettii, miten käyttäytyy ja miten menettelee.

Yhtä perusteltu mielestämme on selonteossa esitetty kannanotto tasa-arvolain täydentämisestä siten, että kiellettyä syrjintää on työntekijän työolosuhteiden tai palvelussuhteen ehtojen heikentäminen sen johdosta, että työntekijä on vedonnut tasa-arvolaissa säädettyihin oikeuksiin tai syrjintäkieltoihin. Tällaista sanktiointia edellyttävät myös Euroopan yhteisön tasa-arvodirektiivit.

Työn ja perhe-elämän yhdistäminen sekä kahden vanhemman perheessä isän ja äidin yhteisvastuu käytännön kotiasioista ovat sukupuolten tasa-arvon toteutumisen avainasioita. Miesten käyttämät vanhempainlomat ja hoitovapaat sekä heidän osallistumisensa lasten hoitamiseen ja muihin kotitöihin ovat kaiken aikaa lisääntyneet, mutta varsin verkkaan. Sen vuoksi on perusteltua, että hallitus esittää työelämässä kiinnitettävän nykyistä enemmän huomiota niihin seikkoihin, jotka voivat helpottaa työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista. Tähän on sitäkin suurempi aihe, kun esimerkiksi vanhempainlomaa käyttäneiden miesten kokemukset ovat joko olleet positiivisia tai ainakin tuoneet terveellistä tietoa kotityön vaativuudesta ja monipuolisuudesta.

Nykyisen tasa-arvolain ongelmia on, että tavoitteellisuudestaan huolimatta sen käytännön sovellutukset ovat olleet yksittäistapauksia. Laissa viranomaisille, koulutukselle ja opetukselle sekä työnantajille asetetut tasa-arvon edistämisvelvoitteet ovat käytännössä paljolti jääneet kuolleeksi kirjaimeksi. Tämän vuoksi on paikallaan tehostaa suunnitelmallista tasa-arvotyötä paitsi työelämässä myös muilla elämän alueilla.

Tasa-arvolakia ei ole tarkoitettu ikuiseksi. Naisten ja miesten asema työelämässä ja yhteiskunnassa muutenkin tulee saattaa aktiivisin toimenpitein sellaiseksi, että tasa-arvolaki voidaan joskus tarpeettomana kumota. Vuosien mittaan on osoituksena siitä, milloin tasa-arvo on toteutettu, esitetty mm. sitä, että miehet pitävät yhtä paljon vanhempainlomia ja hoitovapaita kuin naiset tai että paperikoneen ajajista puolet on naisia. Tämä kuvaa hyvin tasa-arvon saavuttamisen ongelmien monitahoisuutta, mutta myös arkisuutta sekä ennen kaikkea sitä, että ne eivät ole ylipääsemättömiä.

Tasa-arvolaki antaa mahdollisuuden erityistoimin parantaa huonommassa asemassa olevien tilannetta aina siihen saakka, kunnes tasa-arvoinen asema on saavutettu. Konkreettisimmillaan tämä ilmenee erilaisten kiintiöiden käyttämisenä. Suhtautuminen kiintiöihin tosin meillä on jatkuvasti ollut kiistanalaista, koska varsinaisesti niitä on ollut vain miesten hyväksi erilaisissa koulutusvalinnoissa. Kun vastaavaa menettelyä naisten hyväksi ei ole toteutettu, myös mieskiintiöistä on luovuttu.

Selonteon johdosta annetussa työasiainvaliokunnanmietinnössä kysymys kiintiöistä jätetään vielä tässä vaiheessa auki, mutta valiokunta kuitenkin merkittävällä tavalla konkretisoi kiintiöiden käyttömahdollisuutta. Eräs sovellutus olisi, että valittaessa jäseniä erilaisiin toimielimiin jäseniä nimeävät tahot asettavat sekä nais- että miesehdokkaat jokaista paikkaa kohden.

Tasa-arvolaki ja sen soveltaminen käytäntöön on lisännyt yleistä tietoisuutta eri sukupuolten työelämässä ja yhteiskunnassa kohtaamista ongelmista sekä niiden poistamisen tärkeydestä. Samalla ovat myös käsitykset eriarvoiseen asemaan asettamisen syistä syventyneet. Syrjintää on myös menettely, joka perustuu sukupuoleen

vain välillisesti, kuten eri asemaan asettaminen tai joutuminen vanhemmuuden tai perhehuoltovelvollisuuden johdosta. Tyyppitapaus on pienten lasten äitien ja isien syrjintä ikääntyneempien työntekijöiden tai työnhakijoiden hyväksi. Tällaisissa tapauksissa tasa-arvolakia tulee voida soveltaa myös samaa sukupuolta oleviin, kun erottelun perusteena viime kädessä on sukupuoli tai sukupuoleen liittyvä syy.

Valtioneuvoston selonteossa ei tällaiseen kiellettyyn välilliseen syrjintään kiinnitetä kovinkaan paljon huomiota, vaikka esimerkiksi Etasopimukseen liittyvät tasa-arvodirektiivit edellyttävät sekä välittömästi että välillisesti sukupuoleen perustuvan syrjinnän tehokasta kieltämistä. Vihreän eduskuntaryhmän mielestä tasa-arvolakia on uudistettava siten, että välillisen syrjinnän kielto sekä mahdollisuudet sen tehokkaaseen valvontaan toteutuvat käytännössä. Näin saisivat suojaa syrjintää vastaan myös perhehuoltovelvollisuuksistaan huolehtivat miehet.

Sukupuolten tasa-arvon käsite on yleismaailmallinen. Valtioneuvostokin päättää selontekonsa kannanottoon kansainvälisestä yhteistyöstä sukupuolten tasa-arvon edistämisessä. Kysymys on kuitenkin vaikutuksiltaan paljon laajemmasta asiasta kuin pelkästään yhteistyöstä. Syyt on tuotu esiin tiivistetysti alun perin Kansainvälisen työjärjestön Ilon kannanotossa, jonka Yhdistyneiden kansakuntien naisten vuosikymmen toi yleiseen tietoisuuteen. Tässä kannanotossa todetaan, että naiset muodostavat puolet maailman väestöstä. He tekevät tosiasiallisesti kaksi kolmasosaa maailman töistä, mutta virallisesti heidän tekemäkseen tilastoidaan vain yksi kolmasosa tehdystä työstä. Naiset saavat vain kymmenesosan kaikista maailman tuloista, ja heillä on vain sadasosa maailman varallisuudesta. Kun tähän vielä lisätään, että kaikki maailman äidit ovat naisia, ongelma on kuvattu pähkinänkuoressa.

YK:n naisten oikeuksien sopimuksen on ratifioinut lähimain kaksi kolmannesta maailman valtioista. Jokaisessa niissä tasa-arvon saavuttamisen ongelmat on ratkaistava kunkin kansan omien edellytysten ja mahdollisuuksien mukaan. Sopimuksen täytäntöönpanoa ja toteutumista seuraa YK:n naisten oikeuksien komitea. Sen kannanotot eri maiden raporteista päätyvät YK:n yleiskokouksen käsiteltäväksi.

Yhdistyneiden kansakuntien piirissä maassamme saavutetut monet tulokset sukupuolten tasa-arvon toteutumiseksi sekä naisten aseman parantamiseksi on todettu myönteisinä ja esimerkillisinä. Silti maamme yhtenä maailman kehittyneimpänä ja vauraimpana valtiona ei ole välttynyt kritiikiltä siltä osin, kun on voitu havaita meidän laiminlyöneen jotakin sellaista, mikä kaikella kohtuudella olisi ollut mahdollisuuksiemme rajoissa toteuttaa. Eniten arvostelua ovat saaneet työmarkkinoidemme kahtiajakautuneisuus ja palkkaerot sekä muut työelämän ongelmat.

Yksittäisenä epäkohtana YK:nkin piirissä huomiota on kiinnitetty siihen, että avioliitossa tapahtuva raiskaus on edelleen kriminalisoimatta. Viime vuonna antamassaan raportissa Suomen hallitus ilmoitti, että tätä koskeva lakiesitys tullaan antamaan eduskunnalle. Hallitus myös ilmoitti, että eduskunnassa olisi ollut valmiina käsiteltäväksi kaksikin asiaa koskevaa lakialoitetta, edustajien Pykäläinen ja Outi Ojala aloitteet. Esitys on nyt annettu eduskunnalle, ja on kaikki aihe odottaa, että se tulee viivytyksettä käsitellyksi täällä loppuun.

Arvoisa puhemies! Suomen kehitysyhteistyössä, jonka edellytyksiä viime vuosina on dramaattisesti kavennettu, myönteistä on se, että tavoitteeksi asetetaan naisten aseman parantaminen. Se on tehtävä kunkin vastaanottajamaan naisten parhaaksi katsomalla tavalla.

Tasa-arvotyön ja maailman laajuisten ongelmien ratkaisun välitön yhteys näkyy konkreettisesti Suomen Unicefin pääsihteerin U.B. Lindströmin artikkelista, joka on julkaistu hiljattain Opettaja-lehdessä. Lindström toteaa, että naisten lukutaitoasteella on selvä yhteys väestön kasvuun. Jos naisten lukutaitoaste on alle 30 prosenttia, väestönkasvu on huomattavan suuri: 3—3,5 prosenttia vuodessa. Kun lukutaitoisuus ylittää 75 prosenttia, väestönkasvu on vain prosentin luokkaa. Vihreä eduskuntaryhmä tähdentää, että naisten aseman parantaminen on tehokkain ja inhimillisesti hyväksyttävin ja käyttökelpoisin keino ratkaista maailman väestöongelma, tulevaisuutemme suurin haaste.

Ed. T y k k y l ä i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Nikulan hyvin kattavan ja hyvän puheenvuoron lisäksi haluaisin todeta, että on valitettavaa, että Suomeen saatiin hyvin myöhään tasa-arvolaki.

Sivistysvaliokunnan jäsenten puolelta toteaisin, että valiokunnassa toivottiin tasa-arvolain uudelleenarviointia. — Jos ryhmäpuheenvuorot ovat vielä kesken, niin ehkä tämän viestin kuitenkin voin antaa ministerille ja lopettaa vas-

tauspuheenvuoroni tähän. Toivoisin, että ministeri ottaisi asian esille ja uudelleen arvioisi tasa-arvokäsitettä.

Ed. Hiltunen: Arvoisa herra puhemies! Nyt palautekeskustelussa oleva tasa-arvolakia koskeva selonteko pohjautuu tasa-arvolain uudistamiskomitean mietintöön viime lokakuulta. Olennaisilta osilta uudistusesitykset keskittyvät työelämän tasa-arvokysymyksiin, lähteehän tasa-arvolaki ensisijaisesti työpaikkasyrjinnän poistamisesta. Keskeisiä ovat myös työelämän ja perhe-elämän yhteensovittamista koskevat asiat, kasvatukseen ja koulutukseen liittyvät kysymykset sekä sukupuolinen häirintä työssä samoin kuin syrjivä mainonta.

Eduskunnassa keskustellaan harvoin selonteon pohjalta vain yhden lain vaikutuksista. Tasa-arvossa tosin on kysymys paljon laajemmasta asiasta kuin vain sitä koskevasta laista. Kristillisen liiton eduskuntaryhmä katsoo, että tasa-arvo pohjautuu ennen kaikkea yksilöiden ja sen myötä koko yhteiskunnan arvoille ja asenteille. Tasa-arvo ei ole vain tekninen tai palkkakysymys, asia joka voitaisiin hoitaa kuntoon yhdellä lailla. Tasa-arvon tavoitteellinen ja suunnitelmallinen edistäminen pitää nähdä koko yhteiskunnan edun mukaisena.

Tasa-arvokysymykset nousevat pääsääntöisesti esille kiinnitettäessä huomiota naisten epätasa-arvoisuuteen. On kuitenkin muistettava, että epätasa-arvoisuus voi kohdistua myös mieheen. Näin saattaa tapahtua esimerkiksi, kun avioerotilanteessa päätetään lasten huoltajuudesta tai tapaamisoikeudesta.

Selonteossa sanotaan aivan oikein, että tasa-arvo-käsitteen analysoinnissa on tärkeää tehdä ero muodollisen ja tosiasiallisen tasa-arvon välillä. Muodollinen tasa-arvo merkitsee yhdenvertaisuutta lainsäädännössä, tosiasiallinen puolestaan todellista, käytännössä toteutuvaa tasa-arvoa. Lisäksi todetaan, että tosiasiallisen tasa-arvon saavuttaminen saattaa edellyttää huonommassa asemassa olevan ryhmän erityiskohtelua, jota voidaan tasa-arvon toimenpideohjelmissa toteuttaa.

Nykyinen tasa-arvolaki ei sisällä vaatimuksia kansalaisten kasvattamisesta ymmärtämään paremmin sukupuolten tasa-arvon lähtökohtia. Kristillisen liiton eduskuntaryhmä toivoo, että tasa-arvolakiin liitettäisiin pykälä, joka velvoittaisi kasvatus-, koulutus- ja tutkimusohjelmiin lisäämään tietoisuutta ja keskustelua tasa-arvoisuudesta. Tämä työ vaatii tiedottamista ja yleisen ilmapiirin muokkaamista myönteiseksi tasa-arvokysymysten käsittelemiselle. Tasa-arvolle on annettava arvo sinänsä. Tasa-arvokysymyksillä tulee olla sijansa myös yleisesti käytävässä arvokeskustelussa.

Arvoisa puhemies! Yhteiskunnassamme vallitsevana olevan kristillisen ihmiskäsityksen lähtökohtana on, että sukupuolet ovat saman arvoisia, jokainen ihminen on yhtä arvokas. Biologisten erojen pohjalta miehillä ja naisilla on kuitenkin tiettyjä eroja tehtäväjaossa. Sen lisäksi kaikissa kulttuureissa ja yhteiskunnissa on kehityksen mukanaan tuomia tottumuksia ja asenteita.

Pohjoismaissa on tasa-arvon toteutuminen edennyt pisimmälle. Kuitenkin on vielä parantamisen varaa. Maailman laajuisessa perspektiivissä naisten osalta ei aina voida puhua edes ihmisarvoisesta kohtelusta. Aivan oma lukunsa ovat mielettömät väkivaltarikokset mm. entisen Jugoslavian sota-alueilla.

Maassamme kaikki lapset sukupuolesta riippumatta saavat samanlaisen hoidon ja koulutuksen. Naisilla on kaikki kansalaisoikeudet ja mahdollisuus työssä käymiseen. Voimme siis kysyä, mitä tasa-arvoisuudesta vielä puuttuu. Puutteita on, niitä on eri elämänalueilla, kotona, koulussa, vapaa-ajan vietossa ja työpaikoilla. Työelämässä tapahtuva syrjintä ilmenee eniten palkkauksessa ja syrjintänä mm. uralla etenemisessä. Syrjintä on pitkälti kiinni asenteista, ja juuri niihin on pyrittävä vaikuttamaan. Osittain syrjintään vaikuttavat myös monien naisten omat asenteet eli suurempi taipumus väheksyä omia kykyjään, terveen itseluottamuksen puute ja riittävän korkealle asetettujen tavoitteiden puute.

Vieläkin liian monesti tapahtuu, että uralla etenemiseen on hyvin koulutetulla naisella oltava enemmän kykyjä ja pätevyyttä kuin kilpailevalla miesehdokkaalla. Julkisten virkojen kohdalla hakijoiden tasapuolisessa kohtelussa tulee toki tasa-arvolaki apuun, mutta yksityisellä sektorilla ei sellaista velvoitetta ole.

Kristillinen liitto haluaa korostaa, että asenteiden muutos tapahtuu parhaiten kasvun ja kasvatuksen kautta. Siksi onkin tuettava ihmisen kasvamista lapsuudesta lähtien tasa-arvoiseen ajatteluun ja myös käytännön toimintaan.

Kristillinen liitto yhtyy työasiainvaliokunnan kantaan, jossa todetaan, että naisten osuus yhteiskunnallisessa valmistelussa ja päätöksenteossa on kasvanut liian hitaasti. Kristillinen liitto ei kuitenkaan asiantilan korjaamiseksi kannata kiintiöiden määrittelyä tässä vaiheessa mutta pitää perusteltuna, että tasa-arvolakiin kirjataan

vaatimus naisten ja miesten tasapuolisesta osallistumisesta ja että hallitus määrittelee tälle tavoitteelle myös toteutumisaikataulun.

Arvoisa puhemies! Suomen työvoimasta lähes puolet on naisia. Maassamme on naisten työhön osallistuvuus maailman korkein, jos otetaan huomioon, että naiset ovat pääosin kokoaikatyössä. Tutkimusten mukaan osa naisten ja miesten palkkaeroista on sukupuolesta johtuvaa syrjintää. Palkkauseroja selittävät naisten alempi asema hierarkiassa, naisvaltaisten ammattialojen suhteellisen alhainen palkkataso, äitiyslomien aiheuttamat katkot työelämässä, runsaampi osa-aikatyö jne. Se ilmenee myös erilaisten lisien kohdentumisena useammin ja/tai suurempina miehille sekä tuotantopalkkioiden jakoperusteissa.

Vielä tämän tasa-arvoselonteon valmisteluvaiheessa panostettiin miesten ja naisten palkkaerojen supistamiseen, mutta sen jälkeen on tilanne oleellisesti muuttunut. Laman vaikutuksesta naisten ja miesten palkkaero on hieman kaventunut. Tämä ei anna kuitenkaan vielä aihetta tyytyväisyyteen, sillä keskimääräinen palkkaeron kaventuminen on pääasiassa seurausta yksityiseltä sektorilta alkaneesta työpaikkojen vähenemisestä ja sen myötä miesten suuremmasta työttömyydestä.

Viime aikoina on naisten työttömyys kuitenkin lisääntynyt enemmän suhteessa miehiin, ja suurin osa palkanalennus- ja lomautusuhista koskettaa naisvaltaista palvelusektoria. Samanaikaisesti miesvaltaisella vientiteollisuudella erityisesti metalli- ja metsäalan suuryrityksissä on jopa paineita palkankorotuksiin.

Meidät on asetettu kylmien tosiasioiden eteen. Lähes toisarvoista on palkan määrä, kun niin moni joutuu pelkäämään työpaikkansa puolesta. Talouselämäämme, julkista taloutta ja yrityksiä, on sopeutettava tämänhetkiselle tasolle. Miehet ja naiset joutuvat rinta rinnan sopeutumaan vallitseviin oloihin. Kumpaakin ryhmää kohtaavat työttömyys, lomautukset, työeläkemaksut, pakkolainat tai uudet kunnalliset maksut. On sanottu, että naisia ajetaan nyt takaisin lieden ääreen, vaikka lukumääräisesti miehiä on enemmän työttöminä. Mihin he sitten ovat joutuneet, pilkille vai kapakkaan?

Hallitus esittää aktiiviseksi tasa-arvoa edistäväksi keinoksi lakiin myös kirjattavaksi työnantajille velvoitetta laatia tasa-arvosuunnitelma. Ryhmämme mielestä ei työpaikoilla ole tarpeen tehdä erillistä tasa-arvosuunnitelmaa vaan tasa-arvon periaate voidaan parhaiten sisällyttää yleiseen toiminta- ja henkilöstösuunnitelmaan.

Arvoisa puhemies! Suunniteltaessa muutoksia sosiaaliturvaan, hyvinvointipalveluihin ja työaikakysymyksiin tulee vaikutuksia arvioida huolellisesti sekä mies- että naisvaltaisten työalojen kannalta. Samalla on huolellisesti seurattava tehtyjen muutosten vaikutuksia.

En voi olla tässä kohdassa ottamatta esille kauppa- ja teollisuusministeriön suunnitelmissa olevaa hanketta liikeaikalain muuttamiseksi. KTM:n ehdotuksessa sunnuntaiaukiolon mahdollistamiseksi on mitä suurimmassa määrin kysymys naisten asemaan liittyvistä kysymyksistä. Sunnuntaiaukiolon myötä lisääntyisivät ratkaisevasti alan työntekijöiden yksintyöskentely, turvattomuus ja lastenhoito-ongelmat. Myös palkkakehityksen on arvioitu ennemminkin heikkenevän kuin paranevan.

Työ- ja perhe-elämän yhteensovittaminen edellyttää, että päivähoitomahdollisuus on turvattu kysyntää vastaavaksi. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksen mukaan alle kolmivuotiaiden hoitopaikkojen vajaus on vielä vajaa 400 hoitopaikkaa. Säästöjen seurauksena monet kunnat ovat suurentaneet päivähoidon ryhmäkokoja, vähentäneet yli kolmivuotiaiden hoitopaikkoja ja mm. ohjattua leikkitoimintaa. Samalla ovat säästöistä kärsineet monet kotihoidon tuen saajat.

Hyvin tärkeää on taloudellisten ongelmienkin aikana turvata vanhempien valinnanvapaus lastenhoitopäätöksissä. Erityisesti miehiä on rohkaistava käyttämään oikeuttaan isyys- ja vanhempainlomaan sekä osittaiseen hoitovapaaseen. Tärkeä tasa-arvon osa on myös isien mahdollisuus hoitaa ja kasvattaa läheisesti lapsiaan. Tasa-arvoisessa perheessä jakautuvat valta ja vastuu sekä oikeudet ja velvollisuudet. Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, ettei perheessä voisi olla tietynlaista roolijakoa luontaisten taipumusten ja mieltymysten mukaan.

Yleisessä tiedossa on monia tapauksia, joissa työttömiksi joutuneiden erityisesti naisten oletetaan vastoin laillista velvoitetta ottavan automaattisesti lapsen pois päivähoidosta. Kristillisen liiton eduskuntaryhmä painottaa, ettei minkäänlaiseen painostukseen saa ryhtyä päivähoitopalvelujen käytön lopettamiseksi työttömyysaikana, ja yhtyy täysin työasiainvaliokunnan mietinnön vaatimukseen, ettei omia lapsiaan kotona hoitavan työttömän saa tästä syystä katsoa olevan työmarkkinoiden ulkopuolella.

Tässä kohdassa on hyvä muistaa syntyvien lasten määrän väestöpoliittinen merkitys koko yhteiskunnalle. Äitiydestä aiheutuvia kustannuksia ei pidä lukea vain äitien työnantajien rasitukseksi, vaan ne pitää nykyistä paremmin ottaa koko yhteiskunnan hoidettaviksi.

Naisiin kohdistuva väkivalta on vakava ongelma myös Suomessa. Asiassa on lähdetty toimintaan kehittämällä eri viranomaisten yhteistyötä. Myönteisiä kokemuksia on saatu mm. poliisin ja sosiaaliviranomaisten yhteistyöstä perhehälytysten kohdalla. Näitä yhteistoimintamahdollisuuksia tulee aktiivisesti ja ennakkoluulottomasti kehittää edelleen. Samalla on turvattava väkivallasta kärsiville perheenjäsenille riittävät mahdollisuudet päästä turvakotiin ja tilannetta helpottavien palveluiden piiriin.

Arvoisa puhemies! Voimassa olevassa tasa-arvolaissa rajataan sotilasura ja asepalveluksen suorittaminen tasa-arvo-käsitteen ulkopuolelle. Kuitenkin viime aikoina on ilmennyt koko joukko tasa-arvoperusteluihin vetoavia vaatimuksia naisten vapaaehtoisen asepalveluksen ja sotilasuralla etenemisen puolesta. Naisten asepalveluksen ja sotilasuran mahdollistaminen ei ole normaalin työelämän tasa-arvokysymyksiin rinnastettava asia. Jos asepalveluksen suorittaminen rinnastetaan yksioikoisesti työelämään, unohdetaan monet tärkeät näkökohdat sekä sukupuolten keskimääräiset fyysiset ja psyykkiset eroavuudet. Monet naisten asepalveluksen kannattajat ovat vedonneet sukupuolten tasa-arvoon mutta myös yksilöiden mahdollisuuteen päättää itse asepalvelukseen osallistumisesta. Onkin kummallista, ettei tasa-arvoisuuden perusteella tätä valinnanvapautta ole vaadittu miehille. Tämä osoittanee, ettei naisten vapaaehtoista asepalvelusta voi perustella kestävästi tasa-arvosyillä ainakaan niin kauan kuin se on pakollista miehille.

Tasa-arvolaista päätettäessä vuonna 86 tasa-arvoa loukkaava mainonta jätettiin lain ulkopuolelle. Esityksessään hallitus kuitenkin lausui, että lain säätäminen asiasta saattaisi tulla harkittavaksi myöhemmin, jos tasa-arvokohtia ei oteta mainonnassa paremmin huomioon. Lisäksi tuolloin toivottiin, että mainosala luo periaatteet ja menettelytavat naista syrjivän mainonnan poistamiseksi. Näin ei ole kuitenkaan tapahtunut. Vuodesta 89 mainonnan tasa-arvoa valvonut neuvosto ei ole ollut riittävän tehokas, eikä sen kokoonpanossa ole yhden jäsenen täydennyksestä huolimattakaan riittävän monitahoista edustusta. On huomionarvoista, että mm. Ahvenanmaan maakunnan tasa-arvolaissa kielletään tuotteiden ja palvelujen mainostaminen tavalla, joka loukkaa tai halventaa naisen tai miehen arvoa.

Kristillisen liiton eduskuntaryhmä edellyttää, että mainosalalla käydään sama arvokeskustelu kuin muutoinkin yhteiskunnassa, keskustelu joka johtaa siihen, ettei mainonta käytä sukupuolten tasa-arvoa ja ihmisarvoa loukkaavia mainonnan keinoja. Samalla yhteiskunnan tulee entistä huolellisemmin valvoa alaa koskevan erityislainsäädännön noudattamista.

Keskimäärin erilaisten ominaisuuksiensa vuoksi naiset ja miehet hakeutuvat monesti erityyppisiin tehtäviin. Vaikka miesten kiinnostumisen lisääntymistä on toivottu erityisesti päivähoidon ja peruskouluopetuksen kohdalla, ei väkinäinen pyrkimys kiintiöiden kautta ammattijakauman muuttamiseen tasa-ammateiksi ole tarpeellista. Todellinen syvällinen tasa-arvo sukupuolten välillä ei ole kiinni ammattijakaumista vaan sukupuolten yhtäläisen arvon ja toimintamahdollisuuksien periaatteen toteuttamisesta käytännössä.

Näin ollen ei ole myöskään tarpeen eikä edes oikein, että kasvatuksessa pyritään pitkälle vietyyn sukupuolineutraalisuuteen. Jo pelkästään naisen erityinen tehtävä synnyttäjänä ja vastasyntyneiden symbioottisena hoivaajana luo sukupuolet jossakin määrin erottavan lähtökohdan. Tämän vuoksi mm. koulutuksessa tulee olla edelleenkin mahdollisuus sukupuolesta nousevien taipumusten ja kiinnostuksen kohteiden harjaannuttamiseen esimerkiksi käsityön opetuksen kohdalla. Koko koulutuksessa on huomioitava selvästi, että jokaisella on oltava tasa-arvoa kunnioittaenkin oikeus sukupuolensa mukaisen roolin omaksumiseen. Tasa-arvon nimissä ei kai ole tarkoitus kasvattaa ketään sukupuolettomaan käyttäytymismalliin.

Arvoisa puhemies! Tasa-arvo on pohjimmiltaan itsensä ja toisen ihmisen kunnioittamista. Se ei ole sukupuolisuuden, naisena ja miehenä olemisen, mitätöimistä ja hylkäämistä. Tasa-arvokeskustelussa tulee herkästi tietysti ylilyöntejä ja myöskin väärinymmärryksiä. Ne eivät saa estää avointa keskustelua, eivät myöskään suuret taloudelliset ongelmamme saa tätä estää, ongelmat joiden keskellä saatetaan vähätellä tasa-arvokeskustelun tarvetta. On tärkeää käydä keskustelua tasa-arvosta ja sen kautta hakea ongelmakohtiin tarvittavia myönteisiä ratkaisuja ihmisten välisen kanssakäymisen ja käyttäytymisen parantamiseksi.

Kristillisen liiton eduskuntaryhmä pitää tarpeellisena tasa-arvokehityksen seurantaa ja edellyttääkin, että asia tulee esimerkiksi selonteon muodossa eduskunnan käsiteltäväksi riittävin väliajoin.

Ed. Jurva: Arvoisa puhemies! Eduskunnan työasiainvaliokunta on saanut lopulta päätökseen pitkällisen, joskin melko yksimielisen käsittelynsä hallituksen tasa-arvolakia koskevasta selonteosta. Valiokuntamietintöön sisältyvät myös lausunnot eduskunnan sosiaali- ja sivistysvaliokunnalta. Näin ollen selonteon käsittely valiokunnassa oli varsin perusteellista ja laajaalaista ja asiaa pohdittiin useista eri näkökulmista katsoen. Valiokunta korostaakin lausunnossaan selonteon ja tasa-arvolainsäädännön merkitystä niin työelämässä, koulutuksessa kuin kansalaisten jokapäiväisessä kanssakäymisessäkin.

Hallitus korosti selonteossaan useita eri asiakohtia, joista kuusi käsitteli tasa-arvolaille asetettujen tavoitteiden toteutumista, kolme eduskunnan lain säätämisen yhteydessä edellyttämiä selvitysaiheita ja yksi naisten osallistumista kansainväliseen yhteistyöhön. Näistä kysymyksistä hallitus esitti neljää osa-aluetta täydennettäväksi tai selvennettäväksi tasa-arvolain muuttamisen yhteydessä. Nämä asiat koskevat työpaikoilla tehtävää tasa-arvosuunnitelmaa, naisten ja miesten tasapuolista osallistumista valtion valmistelu- ja suunnitteluelimiin sekä kunnallisiin toimielimiin, sukupuolisen häirinnän sisällyttämistä tasa-arvolakiin vastatoimien aikaansaamista tasa-arvolain perusteella valituksen tehneeseen henkilöön kohdistuneiden häirintä- ja työehtojen heikentämistoimien takia. Kaikki hallituksen esittämät toimenpiteet ovat merkityksellisiä, mutta osa niistä saattaa osoittautua käytännössä vaikeiksi toteuttaa.

Esimerkiksi tasa-arvosuunnitelman laatiminen liian pienissä yrityksissä lisää tarpeettomasti byrokratiaa ja aiheuttaa lisäkustannuksia yrityksille. Vallitsevassa taloudellisessa tilanteessa yritysten kaikki ylimääräiset kulut tulisi saada karsituksi, sillä pienten työvaltaisten yritysten kannattavuus on tänä päivänä veitsenterällä. Katsomme, että lähinnä vasemmiston taholta kaavailtu velvoite laatia tasa-arvosuunnitelma jo yli 30 työntekijän yrityksessä on liian pitkälle menevä toimenpide. Hallituksen suunnittelema 150 henkilön yrityskoko on ehdoton minimiraja, jonka alle ei tulisi mennä. Tasa-arvosuunnitelmien laatiminen soveltuu parhaiten suuriin yrityksiin, joilla on tätä varten käytettävissään henkilökuntaa henkilöstöhallinnossaan niin, ettei suunnitelman laatimista varten jouduta palkkaamaan ulkopuolista työvoimaa tai ettei se aiheuta työpanoksen menetystä nk. tuotannollisissa tehtävissä.

Tasa-arvosuunnitelman ulottaminen liian pieniin yrityksiin on käytännössä turhaa, sillä näissä tasa-arvo ja työntekijöiden tasa-arvoinen kohtelu toteutuvat ilman suunnitelmiakin. Suurissa, useita satoja tai tuhansia työntekijöitä käsittävissä yrityksissä tasa-arvosuunnitelma on perustellumpi, sillä niissä henkilöstöpolitiikkaa toteutetaan huomattavasti byrokraattisemmin ja keskusjohtoisemmin.

Naisten ja miesten palkkauksellisesta tasa-arvosta on puhuttu pitkään. Eräs vaikuttava tekijä tässä kysymyksessä on se, että Suomessa naiset tekevät useimmiten kokopäivätyötä ja ovat siksi täysipainoisesti mukana työelämässä. Esimerkiksi muissa Pohjoismaissa 4—5 naista 10:stä tekee osa-aikatyötä vastaavan luvun ollessa Suomessa 1. Tällä tavoin palkkauksellisen tasa-arvon toteutumisen seuranta on Suomessa helpompaa, kun työaikojen pituudessa ei vallitse sukupuoleen perustuvaa merkittävää erilaisuutta kuten muissa Pohjoismaissa.

SMP:n puolueohjelman vaatimus, että samasta työstä tulee maksaa sama palkka, ei suinkaan ole vielä toteutunut läheskään kaikissa yrityksissä tai tehtävissä. Lähinnä periaatetta on noudatettu erityisammateissa, joissa miesten ja naisten koulutus on täsmälleen samanlainen ja he tekevät täsmälleen samanlaista työtä. Silloinkin on mahdollista muodostua tietynlaista eriarvoisuutta siksi, että naisilla äitiyslomat katkovat työssäoloa ja saattavat ainakin jossain määrin hankaloittaa uralla etenemissä. Jossain määrin tämä on tietysti työnantajan taholta ymmärrettävissäkin, sillä katkoton työsuhde on työnantajalle aina parempi ratkaisu kuin vuosien katkokset äitiys- ja hoitovapaiden muodossa. Tämä ei tarkoita kuitenkaan sitä, että äitiyslomista ja lasten saamisesta saisi ketään rangaista, vaan sosiaalilainsäädäntöä tulee kehittää edelleen äitiyslomalla olevaa työntekijää suosivammaksi kuitenkin niin, ettei siitä tulisi työnantajalle enää lisäkustannuksia.

Arvoisa puhemies! Puhuttaessa miesten ja naisten tasa-arvosta on mahdotonta edes kuvitella asian hoituvan pelkän lainsäädännön avulla. Valitettavasti on etupiirejä, jotka näkevät asiat yksinkertaisesti lainsäädännöllisenä pakottamistoimenpiteenä. Tämä ei kuitenkaan ole

mahdollista, sillä tasa-arvon kehittäminen riippuu huomattavasti enemmän ihmisten asenteiden muuttumisesta sukupuolten tasa-arvon suhteen. Näin ollen prosessi vaatii vähintäänkin muutamia kymmeniä vuosia, jolloin koulutuksen ja asennekasvatuksen avulla saadaan uudet sukupolvet suhtautumaan tasa-arvoon luonnollisesti. Niin kauan kuin kotona ja koulussa ei kaikissa käytännön toimenpiteissä lähdetä sukupuolisen tasa-arvoisuuden pohjalta, ei myöskään yhteiskunnassa voida olettaa miesten ja naisten tulevan täysin tasa-arvoisiksi. Vasta sitten kun aikuistuvat tytöt ja pojat pitävät asiaa itsestäänselvyytenä, voidaan tasa-arvon sanoa toteutuneen. Tällöin poistuvat lähes itsestään myös sellaiset eriarvoisuustekijät, kuten sukupuolinen syrjintä, sukupuolten vääristynyt edustus yhteiskunnallisessa osallistumisessa ja päätöksenteossa sekä sukupuolinen häirintä.

Kyseistä tilannetta ei kuitenkaan saada aikaiseksi säätämällä uusia rangaistuspykäliä sisällään pitäviä lakeja vaan aloittamalla perusteellinen ja syvälle luotaava asennekasvatus kouluissa ja kodeissa. Tällöin poistuvat myös ennakkokäsitykset miesten ja naisten töistä ja tasa-arvo toteutuu myös kodeissa.

Valitettavasti monet aktiivisesti naisasialiikkeessä toimivat henkilöt eivät malta odottaa tämän luonnonmukaisen kehityksen edistymistä, vaan haluavat päästä samaan lopputulokseen lainsäädännöllisin ja pakkotoimenpitein. Katson kuitenkin, että tällä tavoin asialle aiheutetaan enemmän haittaa kuin hyötyä. Kansanluonteemme ei hyväksy pakkotoimenpiteitä eikä pakkovaltaa. Tästä syystä suomalainen nainen on tänä päivänäkin pitkälti tasa-arvoisempi ja itsenäisempi kuin esimerkiksi eurooppalaisittain tarkasteltuna naiset yleensä.

Suomessa naiset ovat kantaneet vastuunsa kansakunnan tilasta niin hyvinä kuin huonoinakin aikoina, ja tämä näkyy myös heidän yhteiskunnallisessa asemassaan. Sodan aikana naiset pyörittivät pitkälti kansakuntamme taloutta miesten ollessa rintamapalveluksessa. Ilman naisten merkittävää panosta ei elintarvikehuolto eikä tuotantoelämä olisi pystynyt toimimaan siinä laajuudessa kuin se toimi. Vallinneen korkeasuhdanteen vuosina emme olisi voineet saada aikaiseksi sellaista taloudellista nousua ja tuotannon kasvua, elleivät naiset olisi laajassa mittakaavassa lähteneet mukaan työelämään. Ei ole mitenkään ihmeellistä, ettei työelämä yksinkertaisesti pysty näin lyhyessä ajassa sopeutumaan palkkauksellisesti, asenteellisesti tai lainsäädännöllisesti naisten näin mittavaan osallistumiseen työelämässä.

Eläessämme nyt syvän laman ja suurtyöttömyyden keskellä on tapahtumassa päinvastaista kehitystä naisten työssäkäynnin suhteen. Naisia on suurin joukoin joutumassa jälleen pois työelämästä, ja naisten osuus koko aktiivisesta työväestöstä on alenemassa. Tässä on vaarana syntyä tilanne, jolloin työnantaja päättää palvelukseensa otettavan ja siinä pidettävän henkilön hänen sukupuolensa perusteella. Kun hän laskee kaikki todennäköiset riskitekijät ylimääräisten kustannusten syntymisen ja työssäkäynnin säännönmukaisuuden osalta, ei yhteiskuntakaan mahda mitään sille, että työnantaja ottaa huomioon myös naisten äitiyslomalle tai hoitovapaalle joutumisen riskin. Tällöin on mahdollista syntyä myös normaalia enemmän riitatilanteita, joissa työntekijä katsoo itseään syrjityn sukupuolensa perusteella. Todellisuudessa syrjintä on tapahtunutkin, mutta toisaalta työnantaja on mielestään vain suojellut yritystään ja olemassa olevia työpaikkoja.

Herääkin kysymys, onko tällaisessa tapauksessa tapahtunut syrjintä tuomittavaa vai ei. Yksilön kannalta asia on ehdottomasti kielteinen ja tuomittava, mutta mahdollisesti koko yrityksen tasolla tapaus ei ehkä olekaan yhtä yksioikoinen. Tässäkin korostuu lopulta yhteiskunnan vastuu yksilön ja perheen vapaasta perhepoliittisesta valinnasta.

Arvoisa puhemies! Siirryn tarkastelemaan tasa-arvoa hieman laajemmassa mittakaavassa kuin pelkästään miesten ja naisten tasa-arvokysymyksenä.

Vallitsevassa taloudellisessa kriisissä on kansalaisten keskuuteen muodostunut ja vaarassa yhä laajenevassa mittakaavassa muodostua a- ja b-kansalaisten ryhmät. A-kansalaisiksi voidaan lukea useimmiten ne, joilla on vakituinen työpaikka ja joiden taloudellinen tilanne on tämän takia kohtuullisen hyvä. B-kansalaisten ryhmään ovat taas vaarassa joutua ne, jotka ovat menettäneet työpaikkansa ja ovat jo joutumassa ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan ulkopuolelle. Tällöin heidän taloudellinen tilanteensa ja elintasonsa ovat vaarassa supistua murto-osaan siitä, mitä ne ovat olleet heidän työssä ollessaan. Tällöin myös heidän mahdollisuutensa nk. normaaliin elämään ovat merkittävästi pienemmät. Samoin on käymässä myös monille sellaisille ihmisryhmille, jotka ovat joutuneet kokemaan hallituksen toimesta aloitetun sosiaalietuuksien alasajamisen. Näitä ihmisryhmiä

ovat mm. pitkäaikaissairaat, vammaiset ja lapsiperheet. Edellä todettuja köyhyysloukkuja täydentävät vielä velkakurjuuteen ajautuneiden asuntovelallisten tai yrittäjien ryhmät.

Jos hallitus aikoo jatkaa samalla linjalla, saattaa maahamme muodostua useiden satojentuhansien ihmisten suuruinen b-kansalaisten ryhmä, jolla ei ole pienimpiäkään edellytyksiä elää saman kaltaista täysipainoista elämää kuin nk. a-luokan kansalaisilla. Katson tämän eriarvoisuuden olevan yhteiskunnalle olennaisesti suuremman riskin kuin mahdollisesti sukupuolisen tasa-arvoisuuden jäljelle jääneet vähäiset puutteet.

Miten voisimme välttää tämän laajenevan taloudellisista lähtökohdista johtuvan eriarvoisuuden? Siihen ei liene muuta keinoa kuin se, että parhaimmassa taloudellisessa asemassa olevat ihmiset luopuvat osasta hyvinvointiaan huonompiosaisten hyväksi. Tähän saakka hallitus ei tämän kaltaista politiikkaa ole harjoittanut, vaan pyrkinyt pelkästään tasaamaan tilannetta heikompiosaisten kansalaisten kesken. Sosiaalietuuksia on karsittu tarvittaessa rahaa toisille ja uusille vaikeuksissa oleville väestöryhmille. Tällä linjalla ei enää ole mahdollista edetä, vaan on puututtava myös parempiosaisten etuihin. Yhteiskunnan velvollisuus on ohjata kansalaisten elinolosuhteita siten, ettei kohtuuttomia eroja pääse syntymään.

Mikäli vallitsevassa taloudellisessa ahdingossa ei riittävän tarmokkaasti puututa tämän hyvinvoinnillisen eriarvoisuuden kasvamiseen, on vaarana esiintyä rajujakin tyytymättömyyden osoituksia heikompiosaisten taholta. Yhteiskuntaan syntyy eriarvoisuudesta johtuvia jännitteitä, joiden myöhempi purkaminen on huomattavan vaikeaa ja hidasta. Hallituksen tulisi siis herätä ja lakata harjoittamasta sosiaalisesti jäätävän kylmää politiikkaansa.

Arvoisa puhemies! Lopuksi lyhyesti ja yhteenvedon kaltaisesti tasa-arvosta yleisesti.

Maassamme vallitsee tällä hetkellä kohtuullisen hyvä tilanne sukupuolten tasa-arvon osalta. Luonnollisesti tilanteessa on aina korjaamisen varaa ja parannuksiin tuleekin pyrkiä. Tämä vaatii ensisijaisesti koulutuksen ja asennekasvatuksen kehittämistä ja uudistamista. Vähemmässä määrin on tarpeen myös tarkistaa olemassa olevaa lainsäädäntöä ja ohjeistoa. Tässä työssä ei kuitenkaan tule liikaa hätiköidä, sillä yhdessä yössä tilannetta ei voida muuttaa, vaan se vaatii vuosia, jopa vuosikymmeniä.

Toisaalta maassamme on jatkuvasti lisääntymässä toinen eriarvoisuustekijä, joka on sukupuolten eriarvoisuutta vakavampi. Se on yhteiskunnallinen ja taloudellinen eriarvoisuus. Tähän eriarvoisuuteen kansalaisiamme ovat ajamassa hallituksen kova sosiaalipolitiikka ja vaikea taloudellinen tilanne. Tämän kehityksen katkaiseminen vaatii hallitukselta nopeita ja tarmokkaita toimenpiteitä niin, ettei tilanne pääse pahenemaan, vaan se saadaan käännetyksi päinvastaiseksi. Hallituksen tuleekin kiinnittää jatkossa merkittävästi suurempaa huomiota yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen eriarvoisuuteen kuin nyt käsittelyssä olevaan sukupuoliseen tasa-arvoisuuteen. Jos tähän uuteen eriarvoisuuden lisääntymiseen ei riittävän nopeasti kiinnitetä huomiota ja tarmokkaasti puututa, muodostuu yhteiskuntaamme jännitteitä, joiden ansiosta saattaa tähän saakka vallinnut idyllinen yhteiskuntarauhamme häiriintyä. Tässä tehtävässä hallituksella on mittava työkenttä, jossa sillä ei kuitenkaan ole varaa epäonnistua.

Ed. Ukkola: Arvoisa puhemies! Tasa-arvoperiaatteet ovat osoittautuneet pysyviksi, näinhän työasiainvaliokunnan puheenjohtaja Reijo Lindroos esittelypuheessaan sanoi, ja näin asia tietenkin on. Näitä pysyviä arvoja, pysyviä periaatteita, ovat ne seikat, ettei ketään saa syrjiä sukupuolen perusteella ja että kaikille on turvattava yhtäläiset mahdollisuudet täysipainoiseen ja mielekkääseen elämään, niin miehille kuin naisille. Tasa-arvolaki on kiistatta voimassa ollessaan antanut taustatuen myös syrjityiksi joutuneille, ja nämä kaikki esittelypuheenvuorossa tuodut asiat ovat sellaisia, jotka jokainen voi hyväksyä, vaikkei kaikkia hullutuksia tämän asian ympärillä hyväksyisikään.

Mutta tasa-arvolakiin vaaditaan nyt minun mielestäni uusia muutoksia, uusia velvollisuuksia, määräyksiä, valvontaa ja pakkoa, joita ei enää tarvittaisi. Tasa-arvon kaikkein pulmallisimpaan asiaan, työelämän tasa-arvoon, ei lailla ja määräyksillä pystytä puuttumaan, aivan kuten ed. Lindroos erinomaisessa esittelypuheessaan sanoi. Tasa-arvo on asenteista kiinni, ja asenteiden osalla olemme menneet minun mielestäni paljon parempaan suuntaan kuin muutama kymmenen vuotta sitten. Ja jos olisimme menneet huonompaan suuntaan, niin minun mielestäni ultrafeministit, ultratasa-arvonaiset, saisivat syyttää siitä itseään. He itse asiassa ovat tehneet enemmän hallaa asialle kuin tällä hetkellä ymmärtävätkään.

Vaikka työasiainvaliokunta on mietinnössään lähestulkoon automaattisesti hyväksynyt hallituksen selonteossa esittämät asiat, on se muutamissa kohdissa sentään yrittänyt vetää mutkia suoriksi eli käyttänyt tervettä järkeä, mutta on mietintöön jäänyt edelleen paljon sellaista, kuten selonteossakin on, mitä on turha edes yrittää ryhtyä toteuttamaan. Tässä tasavallassa on tällä hetkellä muutakin ja tärkeämpää tekemistä. Meillä on 500 000 työtöntä. Missä on heidän tasa-arvonsa?

En oikein usko siihen teoriaan, että yhteiskunnassa olisi tietty tahto, ilkeä pyrkimys ja toimintalinja ajaa naiset takaisin kotiin hellan ääreen. Sitä paitsi suomalaiset naiset ovat niin itsensä tuntevia ja hyvin koulutettuja, että eivät he sinne vapaaehtoisesti lähdekään, elleivät halua. Ja jos joku nainen haluaa jäädä kotiin, niin sitä ei pitäisi minun mielestäni tuomita, niin kuin tällä hetkellä tasa-arvonaiset hyvin usein tekevät. Suomalaiset naiset tekevät vähemmän osa-aikatyötä kuin sisarensa esimerkiksi muissa Pohjoismaissa. Monille naisille ja miehille osa-aikatyö voi olla varteenotettava vaihtoehto oman elämäntilanteensa takia. Ei tällaisia henkilöitä pitäisi turhan takia syyllistää.

Kun naisten työttömyys viime aikoina on rajusti lisääntynyt, on tätä pidetty tietoisen politiikan tuloksena. Tähän saakka työttömistä suuri osa on ollut miehiä. Missä heidän tasa-arvonsa on? Se, että naisten osuus työttömistä on kasvamassa rajusti, johtuu tietenkin siitä, että teollisuuden lisäksi saneerausten kohteeksi ovat nyt joutumassa naisvaltaiset palvelualat ja julkinen sektori. Ei tässä ole mistään tietoisesta pyrkimyksestä kysymys. Kun ei ole rahaa maksaa palkkaa, niin ei ole.

Työmarkkinoilla sen sijaan ei ole tasa-arvoa. Naisten ja miesten palkkaerot eivät ole kaikista pyrkimyksistä ja kaikista tasa-arvoeristä huolimatta tasoittuneet. Tämä johtuu suurelta osin siitä, että työmarkkinat ovat eriytyneet miesten ja naisten töihin ja naisten työt kuuluvat hyvin usein ns. matalapalkka-aloihin. Valiokunnan kannanottoa työn vaativuuden arviointimenetelmien kehittämisestä voikin täydellä syytä kannattaa. Toinen syy palkkaeroihin on tietenkin se, ettei samapalkkaisuuskaan työpaikoilla aina toteudu. Tähän toki voidaan lainsäädännöllä puuttua, jos se katsotaan tarpeelliseksi ja jos sitä myös nämä direktiivit edellyttävät, joihin aina tässä eduskunnassa vedotaan. Miesten ja naisten samapalkkaisuus on perusedellytys tasa-arvon toteutumiselle, kuten valiokunta aivan oikein toteaa. Hyväksyn tämän erinomaisen helposti.

Sitten menisin, arvoisa puhemies, yritysten tasa-arvosuunnitelmiin, joita edellinenkin puhuja käsitteli. Ihmettelen, että valiokunta on ryhtynyt kannattamaan tällaisten suunnitelmien suunnittelua. Hallitushan on selonteossaan ilmoittanut, että se aikoo velvoittaa lailla työnantajat tekemään tasa-arvosuunnitelman yli 150 henkilön yrityksissä. Toisin sanoen yrityksiin oltaisiin luomassa organisaatio, johon kuuluisi tasa-arvotyöstä vastaava työntekijä eli eräänlainen yritysten tasa-arvovaltuutettu (Ed. O. Ojala: Ei mitään organisaatiota olla luomassa!) sekä yhdyshenkilöverkko. Tämä byrokratia se vasta kauhea olisi. Eikö yrityksissä ole muuta työtä kuin tällaisia suunnitelmia tehdä? (Ed. O. Ojala: Se olisi jo olemassa oleva!) Onneksi tämä asia tietyltä osin haudattiin valiokunnassa ja se keksi mielestäni ihan hyvän kiertotien, jota esitettiin itse asiassa jo komiteassa, eli tasa-arvosuunnitelma pitäisi liittää osaksi henkilöstösuunnitelmia. Tämä on mielestäni parempi lähtökohta kuin hallituksen linjaus uusine organisaatioineen ja uusine tasa-arvovaltuutettuineen.

Samalla voi tietenkin kysyä, mitä suunnitellaan ja ketä varten. Eivätkö naiset yrityksissä usko, että pärjäävät töissään ilman ylimääräistä naiseuden tuomaa etua? En ymmärrä, minkälaisia tasa-arvosuunnitelmia yritysten ylipäätänsä pitäisi tehdä. Eikö tärkeintä ole, että kun henkilöstöpolitiikkaa harjoitetaan, ketään ei syrjitä sukupuolen perusteella? Näinhän asioita jo tällä hetkellä ilman lakeja ja ilman organisaatioita (Ed. O. Ojala: Ei pidä paikkaansa!) jo nykyaikaisissa yrityksissä hoidetaan — ilman suunnitelmia, ed. O. Ojala, ja ilman lakia. — (Ed. O. Ojala: Eipähän vain onnistu!) Luottamusmiehet voivat tällä hetkelläkin puuttua ja ovat puuttuneetkin, tiedän sen, henkilöstösuunnitelmiin ja esittäneet oman vastalauseensa jopa johdon tekemiin nimityksiin, jos he ovat havainneet syrjintää. Ja hyvin usein luottamusmiesten vastalause, kannanotto, on otettu näissä nimityksissä huomioon. Sellaisista suunnitelmista ei ole mihinkään, että vaadittaisiin naisillekin kiintiöitä työpaikoille. Kyllä henkilökohtaisen kyvykkyyden sentään tulee vielä ratkaista, ei sukupuolen. Tässä maassa tehdään lakiin perustuvia turhia suunnitelmia aivan tarpeeksi. Yhtään uutta suunnitelmalakia ei ole syytä enää laatia.

En myöskään kannata yksilöllisten palkkatietojen julkistamista. Meillä on intimiteettisuojalaki, jonka pitää kattaa yksilön oikeudet ja intimi-

teetti myös tältä osin. Ja ellei se kata, lakia on tältä osin muutettava, eli pitää mennä toiseen suuntaan kuin nyt ollaan menossa.

Valiokunta on myös hoksannut sanoa, ettei lailla ja viranomaistoimin kaikkia asioita pystytä parantamaan. Tätä voi, arvoisa puhemies, pitää suorastaan edistyksellisenä. Kovin moneen samanlaiseen kannanottoon en ole eduskunnassa kahden vuoden aikana törmännyt. Tupoteatterissa tasa-arvopolitiikasta päätetään, ei eduskunnassa, niin kuin ei päätetä juuri mistään muustakaan asiasta. Naisten on lakattava ruikuttamasta ja mentävä ay-pomoiksi, sillä asiat selvenevät.

Valiokunta korostaa perhettä tukevien palvelujen monipuolisuutta edistettäessä tasa-arvoa. Se korostaa kotihoidon arvostuksen lisäämistä mm. eläkepolitiikassa ja verotuksessa. Ensimmäistä kertaa taidetaan oikein valiokunnan mietinnössä vaatia, että perheelle tulisi antaa oikeus vähentää tuloistaan hoitajan palkka silloin, kun kotona on hoidon tarpeessa oleva. Toivottavasti tämä sisältää myös sen, että lastenhoitajan palkkamenot saisi tulevaisuudessa vähentää verotettavasta tulosta. Jääräpäinen suhtautuminen tähän asiaan on tehnyt nykyaikaisista äideistä hermoraunioita, kun he rynnivät työmarkkinoille ja joutuvat hoitamaan perheensä työnsä lisäksi. Jokaisessa perheessä ei ole nykyaikaista isää, ja vaikka olisi, niin entäs sitten. Pienten lasten paikka on kotona, ei laitoksessa. Vaikka tämä uudistus suosisikin suurituloisia perheitä, niin ei sitä pidä pelkästään vastustaa kateuden vuoksi. Tässä yhteiskunnassa on kateutta aivan riittämiin ja siitä me kärsimme koko ajan. Ainakin tämä järjestelmä työllistäisi ja suosisi nuoria tyttöjä. Kyllä nuorille on paljon parempi tehdä jotakin kuin nostaa työttömyyskorvauksia tekemättä yhtään mitään.

Valiokunta puuttuu erittäin kipeään työelämän ongelmaan eli siten, että pidentyneiden äitiys- ja hoitolomien aiheuttamat kustannukset kaatuvat vain äidin työnantajan maksettavaksi. Nyt tarvitaan tasa-arvoa nimenomaan työnantajien keskuuteen. Kyllä pääoma- ja miesvaltaisen teollisuuden on maksettava oma osansa myös näistä kustannuksista. Hallituksen tehtävänä on suunnitella oikeudenmukainen malli niin, että se voidaan ottaa käyttöön mahdollisimman pian, sitten kun taloudellinen lama ja ahdinko edes jonkin verran helpottuvat.

Olen tyytyväinen siitä, että työasiainvaliokunta on torjunut ehdottomat kiintiövaatimukset, vaikka se pitää niitä takataskussaan, ellei parannusta tapahdu. Ei tiukoilla kiintiöillä tasa-arvoa edistetä. Sellaisten vaatiminen vain osoittaa, että naiset pitävät itseään huonompina ja vaativat kiintiöiden avulla asemia itselleen, kun eivät usko muuten pärjäävänsä. Miten huono identiteetti tasa-arvonaisella oikein on?

Olisin puuttunut muutamaan asiaan, joista olen aivan toista mieltä kuin hallitus selonteossaan ja valiokunta mietinnössään.

Vaikka mainosrajoituksia hallitus ei tasa-arvolakiin aio esittääkään eikä valiokunta nähdäkseni niitä vaadi, inho mainontaa kohtaan kuitenkin näkyy niin selonteossa kuin valiokunnan mietinnössäkin. Ketä se loukkaa, jos nätti tyttö mainostaa autoa? Vain tasa-arvonaisia, joiden pitää keksiä jotakin, josta pieksää suutaan. Kun he hyppivät seinille, niin sehän se vasta onkin mainosta, ja myynti sen kuin kasvaa. Siinä meillä on tasa-arvoa.

Valiokunta alentui kannattamaan hallituksen selonteon kannanottoa n:o 8. Tästä se revohka nousee työpaikoilla! Hallitushan ilmoitti suunnittelevansa, että työnantajan pitäisi ryhtyä sukupuolipoliisiksi. Tällaista lainmuutosta ei totta vieköön tarvita. Ei työelämääkään voi pakkopaitaan säätää eikä kaikkea inhimillistä toimintaa säädellä ja holhota. Jonkinlaista värinää työpaikoillakin on sallittava, kuten ed. Lindroos puheessaan sanoi. Naurua, huumoria ja rakkautta tämä yhteiskunta tarvitsee, ei tosikkomaista jollotusta. Toiseksi, jo nyt voivat ahdistelun kohteeksi joutuneet valittaa työsuojeluvaltuutetulle tai pääluottamusmiehelle ja asioita voidaan ratkoa yhteisvastuullisesti. Jo nyt näin voidaan tehdä, jos halutaan. Ei tähän tarvita lakia. Siksi vastustan aietta aivan ehdottomasti.

Vakaan harkinnan perusteella olen päätynyt siihen, että ns. kostopykälää on ainakin harkittava, vaikka sitä on vaikea todentaa ja vaikka myös se voi myrkyttää työelämän ilmapiiriä. Pulmana tietenkin on, jos tällainen kostopykälä säädetään, että pian ryhdytään valittamaan hyvitysten toivossa. Olen varma, että jos tällainen pykälä lakiin tulee, ilmaantuu vähän äkkiä kostonhaluisia. Toivottavasti joku kertoisi, kun en ole päässyt kuulemaan asiantuntijoita — toivon, että ed. Nikula esimerkiksi kertoo — kuinka yleisesti valittajat joutuvat koston kohteeksi. (Ed. Nikula: Joka toinen!) Jos ilmiö on yleinen — ja jos pitää paikkansa, että joka toinen — eikä tämä todellakaan perustu vain muutamaan hajatapaukseen, niin toki lakia on syytä täydentää niin, etteivät tasa-arvovalittajat joudu koston

kohteeksi. Jos joutuvat, niin valittajalla on oltava oikeus hyvitykseen.

Olen pettynyt tasa-arvoministeri Rehnin puheessa muutamaan kohtaan. Hän esimerkiksi esitti, että kaikki budjettiuudistukset tulisi arvioida tasa-arvonäkökulmasta eli siitä, miten nämä vaikuttavat naisiin. Eikö paljon tärkeämpi arvioinnin kohde olisi, miten muutokset vaikuttavat lapsiperheisiin, eikä tällainen nais- ja miesarviointi. Hän vaati myös naistutkimukselle korvamerkittyä tutkimusrahaa. Saako joku muu tutkimusala tällä hetkellä korvamerkittyä rahaa, ministeri Rehn? Ja jos ei saa, niin ei pidä saada myöskään naistutkimuksen. Tutkimusrahoituksen ainoina jakokriteereinä tulee olla tarve ja tieteellinen pätevyys. Kunpa valtiolla olisi antaa korvamerkittyä rahaa edes siihen tutkimukseen, miten me pääsemme tästä lamasta irti, miten täällä tehdyt päätökset muuttavat yhteiskuntamme rakenteita ja mistä tämä hirvittävä lama johtuu, ettei tarvitsisi koko ajan riidellä.

Arvoisa puhemies! Nykyistä tasa-arvolakia toki tarvitaan, mutta samalla on rehellisesti myönnettävä, ettei epätasa-arvo kulminoidu sukupuoleen. Ihmisten välillä on epätasa-arvoa. Mieluumminkin pitäisi puhua oikeudenmukaisuudesta. Tasa-arvokeskustelussakin pitää lähtökohta olla, että kyvyt ja ominaisuudet ratkaisevat, ei sukupuoli. Minulle riittäisi nykyinenkin tasa-arvolaki. Jos olisin ollut työasiainvaliokunnassa, niin mietinnöstä ei olisi kyllä tullut yksimielistä. Kaikkia nyt esitettyjä muutoksia ei tarvita. Valiokunta ei yllätä ketään vaatiessaan holhousta, valvontaa, pakotteita ja sanktioita, uusia sääntely- ja ohjauskeinoja, kieltoja ja käskyjä, uusia pykäliä entisten päälle. Ryhmäkannekin vilahtaa lausunnossa.

Suomessa on laki, tasa-arvolaki, joka kieltää syrjinnän sukupuolen perusteella ja johon jokainen voi vedota. Oikeusvaltiossahan me sentään elämme. Ja meille on tulossa perustuslaki, joka kieltää saman asian. Loppu on naisista itsestään kiinni. Eivät ihalaiset ja ranteet lähde käpyttelemään järjestöjensä johdosta, elleivät naiset päätä, että lähtevät. Työmarkkinoiden tasa-arvoon ei lailla, ei edes perustuslailla, voida vaikuttaa, vaan naisten omalla panoksella ja omalla halulla. Ehkä työmarkkinoille saadaan tasa-arvo vasta sitten, kun jostain löytyy ensimmäisen naisjohtaja, joka tekee tälle yhteiskunnalle miljardien markkojen laskut pankkiherrojen tapaan. Ehkä me sitten olemme työmarkkinoilla tasa-arvoisia.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kuten muutkin neuvottelukunnat on yhtä tyhjän kanssa. Sellaiseen ei kannattaisi ruutia haaskata eikä rahaa tuhlata. Koko organisaatio on parasta nopeasti romuttaa. Me emme tarvitse myöskään tasa-arvovaltuutettua. Se joutaa saneerata romukoppaan muun roinan mukana. Mutta tiedän varmasti, ettei tämä yhteiskunta pyri purkamaan jäykkiä ja turhia holhousorganisaatioita, joita on toki muitakin kuin tasa-arvon kimpussa hääräilevät, ennen romahtamistaan. Tällä menolla Suomi kyllä romahtaa.

Arvoisa puhemies! Eikö olisi jo aika ryhtyä kiinnittämään huomio olennaiseen, siihen että pystyisimme pitämään yllä tässä hirvittävässä lamassa perusasiat: koulutuksen, sosiaali- ja terveydenhuollon, työttömien ja muiden vähäosaisten turvan? Missä on työttömien ja yhteiskunnan vähäväkisten tasa-arvo? Kateus- ja häirintäpykälien kimpussa ährääminen ei Suomea lamasta nosta.

Ministeri R e h n : Herra puhemies! Oli erittäin mielenkiintoista kuunnella viimeisintä ryhmäpuheenvuoroa. Kaikki aikaisemmat olivat erittäin sovinnollisia ja rakentavia. Ne lähtivät siitä, että todellakin tässä nyt ollaan tekemässä parannuksia tasa-arvoon. Meidän suomalaisten tasa-arvo tietenkin on yksi parhaimpia maailmassa, mutta ei kuitenkaan missään tapauksessa vielä esimerkillinen. Sitten saimmekin kuulla hyvin räväkän puheenvuoron aivan viimeiseksi. On kyllä ihan totuttua ja kiitettävää, että ed. Ukkola aina ravisuttaa meitä tavalla tai toisella. Mutta koska tässä oli muutamia suoria osoitteita minulle ja puheenvuorooni, niin mielelläni niihin vastaan.

Ensinkin naistutkimus on todellakin tasa-arvon peili, joka on osoittanut, missä on puutteita. Tämä tasa-arvo voi yhtä hyvin koskea myös miesten tasa-arvoa, joka on tietenkin aivan yhtä tärkeä ja yksi perusedellytys. Se, että puhuin korvamerkinnästä, johtuu mm. siitä, että muille tutkimusaloille yleensä on opettaja. Opetusta annetaan niin, että on vakinaisia opetusvirkoja. Sitä ei ole naistutkimuksen suhteen saatu aikaan. Tämä on yksi niitä asioita, joita peräänkuulutan.

Sitten puhuin budjetista, budjettilaeista ja yleensä myös lainsäädännön tasa-arvokriteereistä, siitä kuinka tämä vaikuttaa tasa-arvoon. Se, että yhtä hyvin voisin puhua lapsiperheistä, on aivan totta, mutta hallituksessa on jo tähän päädytty, että lapsiperheiden asemaa on katsottava, kun näitä leikkauksia tehdään, joten en halunnut julistaa mitään, mistä jo on todettu,

että näin on meneteltävä. Mutta tämä on jotakin, mitä me todellakin peräänkuulutamme.

Ed. Ukkola sanoi, että tasa-arvo on koko ajan mennyt parempaan suuntaan. Tietenkin tämä osittain pitää paikkansa, mutta se, minkä minä näen kaikkein hankalimmaksi kohdaksi tasa-arvon toteuttamisessa, on kuitenkin palkkaerot. Ne eivät ole menneet parempaan suuntaan, päinvastoin. Tämä on kaikkein tärkeimpiä asioita tasa-arvossa. Palkkaerot ovat vieläkin olemassa; lähes 2 000 markkaa kuukaudessa keskimäärin on miesten ja naisten palkkaero. Siinä on kyllä vielä erittäin paljon tehtävää.

Kun eduskunnalle annettiin hallituksen selonteko ja mm. puhuttiin siinä tasa-arvosuunnitelmista, ei suinkaan vaadittu mitään byrokraattisia uusjärjestelyitä, vaan on aivan hyvä, että tämä on osa henkilöstösuunnitelmaa, niin kuin täällä on myöskin todettu. Eduskunta on tehnyt erittäin viisasta, hyvää ja seikkaperäistä työtä.

Se, mikä minua ehkä kaikkein eniten kyllä ihmetyttää ja tavallaan myöskin loukkaa aika paljon, on se, että hyvin väheksyvästi puhutaan tasa-arvonaisista. Keitä he oikeastaan ovat? Ovatko he niitä yksinhuoltajaäitejä, jotka kirjoittavat pateettisia kirjeitä varmasti meille kaikille ja kertovat onnettomasta tilanteestaan, koska katsovat, että heidän tasa-arvostaan ei todellakaan ole välitetty? Keitä oikeastaan nämä tasa-arvonaiset ovat? Eiköhän ole niin, että meidän kaikkien intressi on, että Suomi on mahdollisimman tasa-arvoinen niin sukupuolten välillä kuin myöskin eri ryhmien välillä. Myöskin niissä taloudellisissa tilanteissa, joissa me tällä hetkellä elämme, on todellakin tärkeätä, että me kaiken kaikkiaan eri ihmisryhmien välillä voimme saada tasa-arvon, mutta se ei merkitse sitä, etteikö myöskin sukupuolten tasa-arvo olisi ensiarvoisen tärkeä.

Ed. Ukkola puheenvuorossaan halusi romuttaa kaikki eri elimet, jotka ovat tasa-arvon kimpussa työskentelemässä hyvin rakentavassa mielessä, niin neuvottelukunnat kuin valtuutetut. Tasa-arvoministerinä tietenkin olen valmis poistumaan takaviistoon.

Ed. R i m m i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Olen pahoillani, että joudun toteamaan, että ed. Ukkola ei kyllä tunne työelämän käytäntöä yhtään, ei yhtään. Se tuli aivan seikkaperäisesti hänen puheenvuorostaan selville.

Ensinnäkin hän vaati kyllä samapalkkaisuutta tai piti samapalkkaisuutta tärkeänä. Sitten hän sanoi, että palkkatietojen julkisuudella ja saatavuudella ei ole mitään merkitystä. Millä, ed. Ukkola, tarkistetaan se, että esimerkiksi samanarvoisesta työstä maksetaan hyvin erilaista palkkaa, jos palkkatietoja ei voida saada?

Sitten näihin tasa-arvosuunnitelmiin: Ei todellakaan, ed. Ukkola, ole kukaan vaatinut tasa-arvovaltuutettuja, vaan tosiaan on lähdetty siitä, että kun tehdään henkilöstösuunnitelmia, niin henkilöstösuunnitelmien osana edes olisivat tasa-arvosuunnitelmat. Ei olla luomassa yhtään uutta organisaatiota.

Jos ed. Ukkola kuvittelee, että työelämässä naisten ja miesten tasa-arvo esimerkiksi palkkaasioissa toimii nuhteettomasti, niin ette todella asiaa tunne. Pitkäaikaisena pääluottamusmiehenä minun on pakko sanoa, että se on lähes viikoittaista seurantaa. Vaikka kaksi ihmistä tekee samanarvoista työtä ja vaikka työehtosopimuksen palkkamääräykset on tarkalleen sanottu, mitä ne ovat, niin työnantajalla on aina mahdollisuudet maksaa paljon enemmän, olkoon se nyt sitten mieslisää tai mitä tahansa lisää. Mutta minä vain puhun käytännön kokemuksesta, mitä tapahtuu. Monta kertaa on vielä sillä tavalla, että saman palkkaryhmän sisällä toista sukupuolta edustava henkilö tekee paljon kevyempää työtä, niin että samanarvoisuus ei ole toteutunut.

Ed. P y k ä l ä i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Haluaisin ed. Ukkolalle muistuttaa, että tässä kun on puhuttu hellan ja nyrkin väliin jäävistä naisista, niin kukaan ei ole puhunut siitä, että haluttaisiin estää naisten valintaa kotiin jäämisestä tai miestenkään. Mutta jos yhteiskunnan toimenpiteet, työelämän päätökset ja muut tällaiset ratkaisut ovat sellaisia, että ne eivät anna naisille muuta vaihtoehtoa kuin jäädä kotiin, niin silloin ei voida puhua tasa-arvosta tai sen edistämisestä tai kehittämisestä.

Olen myöskin täysin toisin mieltä näistä kiintiöistä. Niin kauan kuin meillä asennekasvatus ei ole mennyt perille ja läpi, nähdäkseni esimerkiksi politiikassa ja kunnallisissa luottamustoimissa voisi näitä kiintiöitä käyttää, koska usein siellä ne asenteet eivät ole vielä niin kypsiä, että katsottaisiin, että tasapuolisesti valittaisiin naisia ja miehiä erilaisiin luottamustoimiin.

Olen aivan samaa mieltä ed. Ukkolan kanssa siitä, että tässä elämässä tarvitaan paljon rakkautta, naurua, huumoria ja värinää, mutta se on täysin eri asia kuin toiseen ihmiseen kohdistu-

va ahdistelu, jota esimerkiksi työpaikoilla harrastetaan, niin että toinen osapuoli ei itse sitä halua eikä ole naurussa mukana. Se ei ole mitään aitoa rakkautta, jos jotain ihmistä ahdistellaan hänen haluamattaan.

Olen myöskin ed. Ukkolan kanssa eri mieltä elikkä samaa mieltä arvoisan ministerimme kanssa siinä, että budjettiuudistusten tasa-arvovaikutusten arviointi on erittäin tärkeää, koska se myöskin kertoo tasa-arvovaikutuksista perheeseen. Enkä myöskään ole lakkauttamassa tasa-arvoasiain neuvottelukuntaa tai tasa-arvovaltuutettua, ennen kuin meillä todella ne asenteet ovat sellaisia, että me olemme tasa-arvoisia.

Ed. Viljamaa (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Ukkola sanoi, että henkilökohtaisen kyvykkyyden pitäisi ratkaista eikä sukupuolen. Onko meillä tällä hetkellä niin, että henkilökohtainen kypsyys ja kyvykkyys ratkaisee kaikki valinnat niin luottamushenkilöiden kuin ehkä johtotehtävienkin kohdalla? Jos ed. Ukkola on tätä mieltä, että asia on kunnossa, niin silloin me emme toki tarvitse tasa-arvolakia.

Mutta minusta tuntuu, että tässä maailmassa pelataan nyt niin, että tässä ei ratkaise mikään kyvykkyys vaan enemmän se, että on tietyt perinteet: Tiettyihin paikkoihin valitaan miehiä. Ja sen takia, että tasavertaisesti voitaisiin antaa niin naisille kuin miehille mahdollisuus osoittaa kyvykkyytensä ja hoitaa asioita, tulisi lailla tätä asiaa säädellä. Minusta tuo vaikuttaa vähän traditioon kiinni jäämiseltä ja muutoksen estämiseltä. Ei toki pelkkä sukupuoli silloin ratkaise, jos annetaan mahdollisuus kummallekin sukupuolelle.

Mitä tulee osa-aikatyöhön ja kotona olemiseen, niistä ei pidä edustaja Ukkolan mukaan ketään syyllistää. Ei toki pidäkään syyllistää, mutta onko myöskään oikein se, että osa-aikatyötä tarjotaan vain naisille? Se on hyvin pitkälti naisten työksi rakennettu, ja kaksi kolmasosaa nykyään osa-aikatyössä olevista on siinä vasten tahtoaan. Elikkä on rakenteita, joita on ennen kaikkea naisille tyrkytetty ja joita pitäisi meidän pystyä tiedostavalla tavalla purkamaan. Se ei tapahdu pelkän arkikeskustelun tasolla, vaan sitä varten tarvitaan käsittääkseni todellakin tutkimusta ja tasa-arvotyötä.

Ed. Perho-Santala (vastauspuheenvuoro): Puhemies! Puuttuisin myös ed. Ukkolan tasa-arvonäkökulman selvittämistä koskevaan kommenttiin, johon ministeri Rehn jo osittain antoi vastauksensa. Sosiaali- ja terveysvaliokunta yksimielisesti piti tärkeänä sitä, että näitä vaikutuksia selvitetään ja hallituksen esityksiin vakiintuneesti liitettäisiin kyseisen ehdotuksen tasa-arvovaikutuksia koskeva jakso sellaisessa tapauksessa, kun näitä vaikutuksia arvioidaan olevan, samaan tapaan tapaan kuin selvitetään ympäristövaikutuksia tai taloudellisia vaikutuksia. Kysymys tässä yhteydessä on myös lasten hyvinvoinnista ja lapsiperheiden asemasta.

Ed. Ukkola oli myös sitä mieltä, että tasa-arvovaltuutettua ei tarvittaisi. Minäkin olen sitä mieltä, että tasa-arvovaltuutetun tärkein tehtävä olisi tehdä oma hommansa tarpeettomaksi, mutta se vaihe näyttää olevan vielä kovin kaukana edessäpäin. Muun muassa tasa-arvovaltuutettu on aivan viime aikoina puuttunut osa-aikatyön lisäämistä koskevaan keskusteluun naisnäkökulmasta eli siitä, että tarkoitus on lisätä nimenomaan näitä paikkoja naisille, vaikka halukkuutta ei kovin runsaasti ole. Kysymys on siitä, että näitä voidaan kehittää esimerkiksi osa-aikaeläkkeen vastapariksi, mutta tähän esimerkiksi liittyy aika arveluttaviakin elementtejä. Hän on myös puuttunut esimerkiksi EY-neuvottelijoiden kokoonpanoon eli siihen tosiasiaan, että naisia siellä ei liiemmin näy.

Kaiken kaikkiaan tämä suomalainen tasa-arvomalli ja ne palvelut, joilla se on tehty mahdolliseksi, on yksi tärkeä osa sitä antia, mitä Suomi aikanaan yhdessä muiden Pohjoismaiden kanssa voisi EY:ssä antaa. Muun muassa suurlähettiläs Liikanen eilen viimeksi puhui siitä, että tällä mallilla on kysyntää.

Ed. O. Ojala (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies. Ed. Ukkolan puheenvuoron lisäksi aion kommentoida eräitä muitakin, koska ryhmäpuheenvuorot on nyt käytetty. Ensinnä toteaisin sen, että jatkotoimenpiteiden osalta tietysti vastuuta ei voi yksinomaan vierittää mielestäni ministeri Rehnin vastuulle, joskin hän on keskeinen persoona, mutta kyllähän tässä hyvin ratkaisevaa on koko hallituksen, koko valtioneuvoston ja joka ikisen ministerin vastuu. Eli kysymys on siitä, ovatko tasa-arvoasiat jatkossa hallituksen agendalla eli asialistalla. Tätä on tietysti syytä toivoa, koska minusta tässä ei ainoastaan naisministereiden vaan myös miesministereiden vastuu on jakamaton. Tältä osin tietysti paineita pitää mennä muuallekin kuin ministeri Rehnin suuntaan.

Toinen asia, joka minusta oli mielenkiintoista näissä kaikissa puheenvuoroissa, oli se, että itse

asiassa hyvinvointivaltio-käsitettä ei sen paremmin valiokunnan mietinnössä kuin tässä salissakaan juuri ole käytetty. Kuitenkin niin naisjärjestöjen kuin naistutkijoiden toimestakin tiedämme, että hyvinvointivaltio on naisen paras liittolainen. Lyhyesti sanottuna, palaan siihen kyllä puheenvuorossani, ihmettelen, että ei ole todella edes valiokunnan mietinnössä käsitelty sitä, mikä merkitys sillä on tasa-arvolle ja naisille.

Ed. Nikula minusta käytti jälleen kerran erittäin arvokkaan ja analyyttisen puheenvuoron täällä ja toi esille myös vihreiden näkökulman siitä, että myöskään samaa sukupuolta olevia ei saisi syrjiä. Palaan tähän asiaan omassa puheenvuorossani, koska omassa lakialoitteessani tasa-arvolain muuttamiseksi kiinnitimme huomiota juuri tähän, että ei sen paremmin miesten kesken saisi olla syrjintää perhevelvoitteiden osalta kuin myöskään naisten kesken.

Mitä tulee ed. Ukkolan puheenvuoroon, niin tekee mieli sanoa, että voi pyhä yksinkertaisuus. Hän jatkuvasti leimaa täällä tasa-arvoihmisiä, tasa-arvonaisia, keksii mitä mielikuvituksellisimpia nimiä. Itse en kehtaisi häntä naisshovinistiksi sentään kutsua.

Ed. L u h t a n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Ukkolalle toteaisin, että kyllä tänä päivänä naisilla on todella ruikuttamisen aihetta. Nimittäin yhteiskunnan peruspalvelut, koulutus- ja sosiaalipalvelut, mihin ed. Ukkolakin viittasi, ovat olleet ja ovat edelleen naisten tasa-arvon toteutumisen kannalta ihan peruspilareita ja sen kantava voima.

Tällä hetkellä mielestäni juuri suurin huoli onkin siitä, että suomalaista hyvinvointiyhteiskuntaa ollaan purkamassa. Eli juuri niiden yhteiskunnallisten rakenteiden purkaminen on paraikaa käynnissä, jotka ovat mahdollistaneet sukupuolten tasa-arvon käytännössä. Eihän tässä tarvitse ajatella muuta kuin vaikka hyviä liikennepalveluita, päivähoitoa, lasten kouluruokailua ja tämän kaltaisia asioita, kun ymmärrämme, mikä merkitys niillä on ollut käytännössä naisten työssäkäymiselle ja tätä kautta tasa-arvolle. Nyt tietysti pitää todella surra sitä, että näitä peruspilareita ollaan määrätietoisesti purkamassa, ja tämä johtuu tietysti siitäkin, että hallituksen taholta on määrätietoisesti ryhdytty asettamaan kuntia niin ahtaalle, että hyvinvoinnin perusrakenteet ovat tällä hetkellä rutisemassa, mikä on erittäin ikävä asia nimenomaan naisten kannalta.

Kun ed. Ukkola oli huolissaan suuresta työttömien määrästä, niin aivan oikein pitää ollakin. Mutta tähänkin pitäisi todeta se, että naisten työttömyys on nimenomaan todellinen epätasa-arvon luoja. Minusta on hyvin vakavasti siihen asiaan suhtauduttava, että kun meillä jossakin vaiheessa toivottavasti miesvaltaisilla teollisuusaloilla on ehkä työllisyyden suhteen enemmänkin valoa nähtävissä, naisten kohdalla tässä olemme erittäin huonossa tilanteessa juuri siitä syystä, että palvelualoilta nämä työpaikat ovat kokonaan poissa. Niiden uudelleenluominen on mahdotonta tai ainakin tapahtuu pitkän viiveen kautta. Tästä on oltava todella huolissaan.

Ministeri Rehnille toteaisin, että olisin kaivannut hieman analyyttisempaa otetta.

P u h e m i e s (koputtaa): Kaksi minuuttia!

Ed. T a i n a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Täällä ministeri Rehn niin kuin myös useimmat ryhmäpuheenvuoron pitäjät ovat todenneet, että vaikka meillä asiat ovat aika hyvin, niin emme me naiset ole täydellisen tasa-arvoisia vielä Suomessa. Nämä palkkaerot ja samapalkkaisuus on ehkä se suurin ongelma tällä hetkellä.

Mutta ed. Ukkola on käyttänyt täällä hyvin provosoivan puheenvuoron, jossa hän on todennut, että mitään ongelmia ei ole. Täytyy todeta, että ed. Ukkola on ilmeisesti ollut siinä onnellisessa asemassa, että hän ei ole koskaan törmännyt eriarvoisuuteen. Luulen, että ainakin politiikassa vähän aikaa toimittuaan hän havaitsee, että ei hän naisena täällä niin tasa-arvoinen olekaan kuin on kuvitellut.

Ed. Ukkola totesi, että ei tarvita tasa-arvovaltuutettua eikä tasa-arvoasiain neuvottelukuntaa. Itsekin suhtauduin näihin elimiin hieman epäillen, ennen kuin olin mukana näiden toiminnassa. Olen tasa-arvoasiain neuvottelukunnan jäsenenä havainnut, miten tärkeää työtä neuvottelukunta tekee ja miten tärkeässä asemassa tasa-arvovaltuutettu on. Nimenomaan esimerkiksi samapalkkaisuuskysymys ja naisten tasa-arvo työelämässä ovat niitä asioita, joihin sekä neuvottelukunta että tasa-arvovaltuutettu puuttuvat. Tulopoliittisissa neuvotteluissa ei ole naisia mukana, ja siitä syystä on tärkeää, että esimerkiksi neuvottelukunta säännöllisin väliajoin kutsuu kokoon työmarkkinajärjestöjen edustajat keskustellakseen naisten asemasta työelämässä.

Itse otin esiin työasiainvaliokunnassa sen, että voisimme todeta, niin kuin kokoomuksen naiset ovat esittäneet, että tupopöytään on saatava

tasaparit. Mutta havaitsin, että ammattijärjestöjä edustavat edustajat tässä valiokunnassa säikähtivät, että siihen asiaan ei saa puuttua. Onneksi kuitenkin hyvin ystävällissävyisesti olemme valiokunnan mietinnössä todenneet, että tämäkin tasa-arvokysymys pitäisi pystyä tulevaisuudessa hoitamaan.

Ed. Aittoniemi (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Mielestäni syy siihen, että miehen ja naisen tasa-arvo ei ole pakottavien lain säännösten avulla riittävästi edistynyt, on historiallinen. Se nojautuu ihan luomiskertomukseen saakka, jolloin miehen ja naisen rooli on kiistämättä luotu erilaiseksi. Naisen tehtävä on ollut huolehtia lapsista, huolehtia kodista. Jo kivikauden aikaan miehen velvollisuus oli metsästää, huolehtia turvallisuudesta ja yleensä elintulosta. Tämä on historiallinen perusta, ja tätä asiaa on äärettömän vaikea pakolla kääntää, yhtä vaikea kuin tehdä synnynnäisesti vasenkätisestä kielloilla ja käskyillä oikeakätinen. Aivan samalla tavalla tämä johtuu näistä asioista.

Jos asia olisi hoidettu toisin eli vähemmän pakottavin säännöksin, asia olisi edistynyt ehdottomasti paremmin. Mutta juuri nämä tasa-arvonaiset — heillä on toinenkin nimi, he ovat miesvihaajia, jostakin syystä heistä on tullut miesvihaajia — ovat lähteneet viemään tasa-arvo-käsitettä väkisin. He ovat juuri niitä riihen seinästä reväistyjä tyyppejä, joita ei nyt tietenkään voi nimeltä mainita, jotka ovat johtaneet tasa-arvokysymyksen täysin sivuraiteille. Nyt on enää vaikea tässä vaiheessa palata luonnolliseen kasvukehitykseen, vaan on aina vain painettava lisää lakisäännöksiä, vaikka tämä ei vie tätä asiaa yhtään eteenpäin. Tässä on unohdettu, mikä on miehen ja naisen rooli. On vain lähdetty lailla tekemään nykyroolia, mikä ei tule varmasti onnistumaan niin pitkälle kuin uskotaan.

Mitä tulee lopuksi vielä kiintiöihin, teillähän on yli 50 prosenttia äänestäjistä. Miksi te ette ota niitä kiintiöitä? Miksi te aina valitatte, että te ette saa kiintiöitä? Äänestäkää naisia ja ottakaa valta maassa. Minä olen moneen kertaan sanonut, onko teidän äänenne sitten mennyt hukkaan ...

Puhemies (koputtaa): Kaksi minuuttia!

Ed. Kuittinen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Ukkolan ärhäkkä puheenvuoro samoin kuin ed. Aittoniemen puheenvuoro oikeastaan toivat esille sen, miten eri näkökulmista ja asenteilla tänä päivänä yhteiskunnassa tasa-arvoasioista ajatellaan. Olen samaa mieltä kuin ed. Nikula puheenvuorossaan, että tasa-arvolain ja kaiken tasa-arvotoiminnan tehtävä on tehdä itsensä tarpeettomaksi. Mutta vielä ei ole laista luopumisen aika.

Täällä on puhuttu myös tasa-arvoasiain neuvottelukunnan tehtävistä. Olen sitä mieltä sen toimintaa nyt puheenjohtajana seurattuani, että monet sen jaostot tekevät erittäin hyvää työtä aloitteillaan ja seuraamalla yhteiskunnallista kehittämistä. Esimerkiksi miesjaosto pohtii miesten asemaa erittäin ansiokkain tuloksin. Samoin jaosto samapalkkaisuudesta ja väkivaltajaosto ovat tuoneet esille niitä piiloasioita ja tabuja, joita yhteiskunnassamme vallitsee.

Mitä tulee tutkimusrahoihin, niin näinhän on, että naistutkimusta tehdään Suomessa varsin aktiivisesti ja tulokset ovat olleet hyviä. Se, että tasa-arvo nähdään erillisenä kysymyksenä sen sijaan, että se nähtäisiin näkökulmana koko toimintaan, on ongelmallista ja tasa-arvon kannalta sen edistymistä hidastavaa. Jo nyt on tiedossa lukuisia esimerkkejä, että taloudellisiin voimavaroihin vedoten näitä tutkimusmäärärahoja on karsittu.

Sitten ed. Aittoniemelle, kun hän puhui, että meillä on miesauktoriteettikulttuuri, niin on kulttuureja, joissa on naisilla toisenlainen asema. On myös perheitä, joissa naisella on toisenlainen asema kuin ed. Aittoniemi kuvasi. Samoin toiseuden käsite, joka on sitä esimerkiksi, että ...

Puhemies (koputtaa): Kaksi minuuttia!

Ed. Ukkola (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Oli mukava havaita, ed. Rimmi, että 25 vuotta työelämässä olleen toimittajan terä ei ole vielä tylsynyt. Sen verran onnistuin ärsyttämään, että voin kyllä vielä palata työelämään tämän jälkeen.

Ministeri Rehn, minähän korostin, jos te kuuntelitte puhettani, mikä on naisten ja miesten tasa-arvon kaikkein pahin pulma. Se on työmarkkinoiden, palkkaerojen, epätasa-arvo. Enhän minä tätä kiistänyt. Ihan sama asia ed. Tainalle, kun hän lennosta tulee eikä ole kuunnellut puhettani kokonaisuudessaan, jossa nimenomaan korostin sitä, että työelämän epätasa-arvo ja työmarkkinoiden kahtiajakoisuus ovat kaikkein syvimmät ongelmat. Samalla sanoin, että sitä eivät tasa-arvovaltuutettu, organisaatio eikä puhuminen pysty muuttamaan. Ei sitä häirintä- ja syrjintäpykälillä korjata, vaan se korjataan menemällä mukaan työhön, vaihta-

malla pomot ja äänestämällä naisia. Näin se korjataan, ottamalla se valta naisten käsiin, mikä meillä on, eikä ruikuttamalla.

Ed. Luhtanen puuttui hyvinvointiin mielestäni aivan oikein sanoen, että kyllä naisilla on ruikuttamisen aihetta. Mutta se on ruikuttamisen aihetta laman seurauksista eikä siitä, että asiat luistaisivat, kun tasa-arvolakia laaditaan uuteen uskoon niin, että työnantajat suunnittelevat suunnitelmia. Ei se asia tällä tavalla onnistu.

Osa-aikatyötä, se on totta, tarjotaan enemmän naisille. Minusta on aivan väärin, että näin tapahtuu. Se on juuri työelämän epätasa-arvoa. Minusta on aivan oikein ja perusteltua, että nainen voi käydä ...

P u h e m i e s (koputtaa): Kaksi minuuttia!

Ed. U. A n t t i l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ensinnäkin ed. Outi Ojalalle totean, että mielestäni sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausunnossa varsin hyvin käsiteltiin hyvinvointivaltiota ja sen merkitystä tasa-arvon kannalta. Sinänsä ed. O. Ojalan huoli palveluista ja laman vaikutuksesta tasa-arvoon on aivan aiheellinen.

Mitä tulee ed. Ukkolan käynnistämään keskusteluun, ei voi olla tulematta mieleeni Pikku-Myy ja Muumilaakso. Kun täällä salillinen väkeä on käynyt keskustelua tasa-arvosta verraten suuressa konsensushengessä ja ed. Ukkola sitten ottaa Pikku-Myyn asenteen, niin totta kai siitä syntyy keskustelu. Mutta luonnehtisin kyllä ed. Ukkolan asennoitumista ja agrumentaatiota lähinnä kuvitteelliseksi vallankäytön muodoksi, joka on hyvin tyypillistä monille toimittajille. Varsinaisesti asioita ei perustella, ne vain käännetään nurin niskoin ja kuvitellaan, että sillä tavalla luodaan jotain todellisia käsitteitä, vaikka näin ei olisikaan asianlaita.

Mitä tulee ed. Aittoniemen argumentaatioon, mielestäni ihmisen lajiolemus ei ole mitenkään biologisesti deterministinen ainakaan siltä kannalta, että naisella ja miehellä olisi jokin erityinen olemus. Siinä mielessä ed. Aittoniemen näkemys tietyistä rooleista, jotka ovat luonnollisia, ei ainakaan perustu mihinkään tutkimukselliseen näkökantaan.

Ed. P u h a k k a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Yhdyn niihin näkemyksiin, että tasa-arvovaltuutetun tehtävä on todellakin tehdä tehtävänsä tarpeettomaksi ja tällä tavalla tätä yhteiskuntaa rakentaa.

Mutta haluaisin tuoda yhden näkökulman ed. Ukkolan puheenvuoroon. Minusta hän aivan oikein otti terveellä tavalla siihen kantaa, että meillä on työmarkkinajärjestöjen osalta epätasa-arvoa ja meillä on naisten piirissäkin keskenämme vielä epätasa-arvoa ajatellen eri naisryhmiä, eri palkansaajaryhmissä olevia naisia, puhumattakaan talouselämän vaikuttamisesta, josta haluaisin ennen kaikkea käyttää puheenvuoron tässä yhteydessä.

Jos ajattelemme talouselämää, missä elämme, kyllähän päätökset ovat hyvin miehisiä ja miesten arvomaailmasta tehtyjä. Uskon, että myös ed. Ukkola on katsonut, mikä on meidän pankkiemme hallintoneuvostojen jäsenten naismäärä: yksi tai korkeintaan kaksi, ja jos kolme, niin on jo hyvä pankki, puhumattakaan siitä, mikä on työmarkkinajärjestöissä naisten osuus. Tässä meillä naisilla on mielestäni tekemistä ja toinen toisiimme luottamista.

Itse olen 20 vuotta ollut MTK:n johtokunnassa ainoana naisena ja pelkään pahaa, kun ensi syksynä sieltä lähden, että seuraajia on vaikea löytää. Eli jos vielä miettisimme hyvin tarkkaan, millä tavalla me, miehet ja naiset yhdessä, saisimme myös naiset sijoittumaan talouselämän päättäville paikoille niin, että siellä myöskin tulisi naisten näkökulma entistä enemmän esille, niin minusta se olisi kyllä yhden keskustelun väärti.

Ed. S t e n i u s - K a u k o n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Arvelen, että ed. Tainan toive siitä, että ed. Ukkola havaitsisi epätasa-arvon vallitsevan, kun hän jonkin aikaa on ollut eduskunnassa, ei toteudu, sillä ed. Ukkola ei koe ryhmässään syrjintää, koska hän on yksin. Hän ei tule kohtaamaan laadullista syrjintää, hänen kohtaamansa syrjintä on määrällistä. Naiseutensa vuoksi hän ei siis syrjintää kohtaa.

Mutta on se erikoista, että hän ei työelämässä ole sitä koskaan havainnut. Meille insinööriksi opiskeleville tuli jo opiskeluaikana varsin selväksi, että insinööri ei ole naisen ammatti. Sen voi havaita kaikilla tavoin, kun katselee tekniikkaa opiskelleiden naisten urakehitystä.

Mutta ed. Ukkola, kun hän on toimittaja, on ollut varsin merkittävä vallan käyttäjä ja sen takia hän ei havaitse sitä, mitenkä vaikea on isonkin joukon murtaa muotoutuneita vallankäyttövälineitä, sillä pienikin porukka pystyy pitämään vallan hallussaan hyvin pitkään, vaikka hyvin suuri joukko on sitä vastassa. Tässä on juuri naisten ongelma, että enemmistölläkin mei-

dän on vaikea saada näitä asioita muuttumaan. Tietysti naiset itsekin ovat arkoja, mutta koko tämä systeemi on luonut sen tilanteen, että näin on käynyt.

Mutta naisten vallankäytön tapa on toinen, ja vaikka me täällä olemme monesta asiasta eri mieltä, niin olen aivan varma siitä, että jos naiset eduskunnassa päättäisivät esimerkiksi sosiaali- ja terveyspolitiikasta, tulos olisi aivan toisenlainen. Tässä mielessä toivon todella, että tämä maailman naisvaltaisin eduskunta ryhtyisi vähitellen näyttämään, mitä me tahdomme.

Ed. Kuuskoski (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Menneinä vuosisatoina kiisteltiin siitä, onko naisilla sielua vai ei, ja vielä jokin aika sitten meilläkin väiteltiin naisten ja miesten yhdenvertaisuudesta. Ajattelin sanoa, ennen kuin kuulin ed. Aittoniemen puheenvuoron, että meidän ei ilmeisesti tähän filosofiseen perustaan tarvitse kajota, mutta ehkä on hyvä siitäkin vähän keskustella. Kuten ed. Luhtanen sanoi, käytännön arki sittenkin ratkaisee hyvin paljon, voiko tasa-arvo toteutua vai ei. Puheet sitten ovat vähän vähemmällä, mutta ehkä voimme lähtökohtiin siltäkin osin vaikuttaa.

Minusta on myös tärkeää muistaa se, että kyllä meissä kaikissa on sukupuolemme lisäksi paljon muuta. Meitä ei kohdella vain yksilöinä, vaan myöskin aina sukupuolemme edustajina. Uskon, että olemme sen itse kukin kokeneet, olemme sitten miehiä tai naisia. Mutta myöskin naisilla on erilaisia arvoja, ja yhä tärkeämpää on, että pystymme myöskin niitä käsittelemään ja erittelemään.

Ed. Ukkolalla ilmeisesti on hyvin vahva itseluottamus eikä hän ole ollenkaan tullut syrjityksi. Sen vuoksi toivoisin, että hän ei nyt latistaisi meitä muita, vaan pyrkisi antamaan kannustusta ja tukea niille naisille, joilla ei ole sitä itseluottamusta, niille naisille, joilla ei ole valinnan mahdollisuuksia ja jotka sitten helposti ehkä jäävät vain ruikuttamaan eivätkä lähde ajamaan eteenpäin asioitaan, vaikuttamaan yhteiskunnalliseen kehitykseen. Ehkä koen ed. Ukkolan puheenvuoron vähän lättäyksenä päähän. Se olisi voinut olla kannustavampi. Siellä oli paljon sellaista, mistä voi olla samaakin mieltä, mutta kyllä on monta asiaa, joista täytyy olla eri mieltä.

Ed. Rimmi (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ensinnäkin ed. Aittoniemen puheenvuoroon kiintiöistä toteaisin sen, että valiokunta sai varsin seikkaperäistä selvitystä kiintiöiden käytöstä. Totean, että mm. Norjassa on kiintiötä käytetty hyvällä menestyksellä. Se on ollut tavallaan kuin kasvatusta. Kun kiintiöiden avulla naisia tehtäviin laitettiin, niin on myöskin havaittu se, että ei kiintiöistä olekaan ollut mitään vahinkoa vaan päinvastoin ja nyt se asia toimii ilman näitä määräyksiä.

Mitä tulee työelämän ja ay-liikkeen osuuteen epätasa-arvoisuudessa, niin on varmasti totta, että ammattiyhdistysliikkeellä on siihen vahva osuutensa, esimerkiksi palkkauksen eriarvoisuuteen. Mutta kannattaa muistaa se, että pääsääntöisesti matala palkkaus on naisvaltaisilla aloilla. Mistä se taas johtuu, niin olen ymmärtänyt ja havainnut asian niin, että se johtuu nimenomaan siitä, että elämän jatkaminen, uuden elämän synnyttäminen, lapsista huolehtiminen, kaikki nämä sosiaaliset kustannukset, ovat hyvin epätasa-arvoisesti jakautuneet eri työelämän alueille, siis miesten ammattialojen ja naisten ammattialojen kesken. Tähän asiaan valiokunta kiinnitti mietinnössään huomiota. Vasemmistoliiton eduskuntaryhmän toimesta olemme useaan otteeseen kiinnittäneet tähän asiaan huomiota. Toivoisin todella, että tämä asia lähtisi nyt edistymään niin, että näitä kustannuksia eri työnantajatahojen, niin miesten kuin naisten alojen, osalta lähdettäisiin tasaamaan.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan toinen varapuhemies Pesälä.

Ed. Dromberg (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Kyllä todella tarvitaan vielä tasa-arvokeskustelua, kun kuunteli ed. Aittoniemen puheen näistä kysymyksistä ja hänen suhtautumisensa naisiin ja heidän työpanokseensa tässä yhteiskunnassa. Nimenomaan asennekasvatusta tarvitaan entistä voimakkaammin, jotta ymmärrettäisiin, mikä arvo suomalaisen naisen työllä on ollut, kun tätä hyvinvointivaltiota on kehitetty. Sen jälkeen, kun suomalainen nainen lähti työelämään, alkoivat kehittyä myöskin sosiaalipoliittiset olosuhteet. Se on kyllä naisten työllä saatu aikaan, puhumattakaan siitä panoksesta, minkä bruttokansantuotteen mukaankin nainen tähän yhteiskuntaan tuo. Sitä ei voida millään mitätöidä.

Todellakin kannan huolta siitä tänä päivänä, kun nyt pankkialalta ja vakuutusalalta sanotaan naisia irti, palvelusammateista. Sen jälkeen lähtevät, nyt vasta, irtisanomiset toiminaan yhteis-

kunnan alueella elikkä kunnissa ja valtionhallinnossa, ja ne suurelta osalta ovat kyllä naisia, jotka joutuvat kohtaamaan tämän tilanteen. Tätäkin taustaa vasten pitäisin erittäin tärkeänä ohjelmaa, jota olen työministeri Kanervalta useampaan otteeseenkin peräänkuuluttanut, miten tulee suhtautua tähän lisääntyvään naistyöttömyyteen.

Kiintiöistä vielä, minkä Aittoniemikin toi esille. Minä en ole ollut mikään kiintiöihminen siinä mielessä, että kunkin omilla taidoillaan ja kyvyillään täytyy päästä omassa ammatissaan etenemään. Mutta käytettyjen puheenvuorojen taholta, mitä Aittoniemikin toi esille, joskus on syytä miettiä, mikä kiintiöajattelu tulevaisuudessa tulee olemaan.

Sitä paitsi yksi asia, johon haluaisin vielä kiinnittää huomiota, kuinka ...

T o i n e n v a r a p u h e m i e s (koputtaa): Kaksi minuuttia on kulunut!

Ed. N i k u l a (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! On aika erikoista, että tässä keskustelussa on käytetty aggressiivisia ja leimaavia puheenvuoroja tasa-arvotyötä tekeviä vastaan. Olen seurannut keskustelua useita vuosia enkä ole havainnut, että tasa-arvoa edistävien puheenvuorojen sävy olisi ollut läheskään tällä tavoin lähes henkilökohtainen. Jollain tavoin jäin miettimään, halveksivatko edustajat Ukkola ja Aittoniemi, jotka haluavat kieltää tasa-arvon saavuttamisen mahdollisuudet kai lailla, omaa työtään kansanedustajina. Tämän salin työ on toteuttaa yhteiskunnallisia uudistuksia lainsäädäntöteitse.

Ed. Aittoniemelle sanoisin naisten valitsemisesta erilaisiin luottamuselimiin, että kysymys on vain siitä, kuinka paljon naisia on ehdokkaina. Vaalitilastoja on tehty meillä ilmeisesti kaikista vaaleista, joita maassa on käyty vuosikymmenten mittaan. Valittujen naisten määrä riippuu suoraan ehdokkaiden määrästä, ja ehdokkaita asetetaan taas sitä enemmän, mitä tasa-arvoisemmiksi asenteet poliittisissa puolueissa ja järjestöissä muodostuvat. Mistään muusta ei ole kysymys kuin ehdokasasettelusta.

Ed. Ukkola suhtautui yliolkaisesti myös tasa-arvoeriin. Niitähän on sovellettu parina neuvottelukierroksena. (Ed. Ukkola: En suhtaudu!) — Se on hyvä! — Voin kuitenkin valaista teitä, että kunnallisella sektorilla tasa-arvoerien ansiosta naisten palkat kuroutuivat miesten palkkoja kohti ja palkkaero kaveni 4 prosentilla. Tasa-arvoerä on erittäin käyttökelpoinen ja hyvä ja länsimaisessa työmarkkinajärjestelmässä hyvin yleisesti käytettykin menettely tasa-arvon toteuttamiseksi.

Ed. U k k o l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Nikulalle sanon, etten missään nimessä suhtaudu noin. Tasa-arvoerät ovat erinomainen keino. Mutta tämä on juuri sitä, että ei näitä, ed. Nikula, lailla säädetä. Olen ihan samaa mieltä, että lainsäädäntöteitse pitäisi tehdä yhteiskunnallisia uudistuksia. Mutta miten teette yhteiskunnallisia uudistuksia säätämällä, että naisten ja miesten on saatava sama palkka? Miten teette tuponeuvotteluista yhteiskunnallisia uudistuksia, jos siellä kaksi kolme äijää tekee sopimuksia meidän edustajien puolesta? Ei näitä laeilla tehdä, ei siellä neuvottelupöydässä istu tasa-arvovaltuutettu ja pidä huolta. Sen jälkeen kun hyväksytään esimerkiksi tasa-arvovaltuutettu tupopöytään, niin ok, hän on silloin mielestäni paikkansa ansainnut.

On sentään hyvä asia, että joku tässä keskustelussa on nähnyt pintaa syvemmälle eli sen, mistä on kysymys työmarkkinoiden ja työelämän epätasa-arvossa. Ja sitä ei tasa-arvovaltuutettu pysty poistamaan, ei millään. Eli mielestäni hän on itse asiassa tehnyt itsensä tarpeettomaksi, kun näpertelee sellaisten uudistusten kanssa, joilla ei ole mitään tekemistä pääasian kanssa eli sen, millä tavalla saadaan miesten ja naisten epätasa-arvo työmarkkinoilla poistetuksi.

Sitten sellainen pikku asia, että minä olen todella hyvin tasa-arvoinen omassa ryhmässäni: Ei kukaan kiellä eikä käske. Samalla tavalla olen tasa-arvoinen teidän muiden kanssa painamalla nappia. En ketään henkilöä syyllistänyt omassa puheessani. Puhuin kyllä tasa-arvonaisista, mutta minut on syyllistetty jopa ammatin perusteella, että minä olen huono ihminen, kun olen toimittaja. Eli hieman voisi katsoa, kuka syyllistää ja ketä ja millä tavalla. Mutta siitä huolimatta ystäviä ollaan.

Ed. A i t t o n i e m i (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Niin kuin vähän odotinkin, naisten älyllinen taso ei täällä salissa riittänyt mukaan siihen ajatukseen, minkä esitin, että naisten tasa-arvovaatimuksia ja pyrkimyksiä rasittaa historiallinen roolijako, jota ei käännetä miksikään lainsäädännöllä vaan asenteilla. Siitä huolimatta, vaikka näin kävi, minä en täällä eduskunnassa vaadi yhtään enempää palkkaa kuin naiskansanedustajatkaan. Kyllä minulle

riittää ihan sama palkka kuin naisillakin, mikä lohdutuksena sanottakoon.

Sitten ed. Rimmille: Kiintiöissä on kysymys juuri siitä, että teillä on kaikki valtuudet ottaa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa oma paikkanne, koska teitä äänestäjinä on hieman enemmän kuin miehiä. Kysymys on vain siitä, että todennäköisesti te haluatte valtaa, mutta ette päätöksenteon mukanaan tuomaa vastuuta. Tämä näkyy siitäkin, että kun kunnissa yritetään saada erilaisiin lautakuntiin naisedustajia, heitä on äärettömän vaikea saada. Sitten kun saadaan, saadaan joitakin sellaisia, jotka haluavat tulla esille, mutta joilla ei ole vähäisimmässäkään määrin sitä tiedollista tasoa, jota tarvittaisiin päätöksentekoon.

Tästä on kylmästi kysymys. Mitä me täällä hymistelemme, puhutaan asia niin kuin se on. On äärettömän vaikea saada älykkäitä naisia, joista olisi yhteiskunnallista hyötyä päätöksenteossa, erilaisiin lautakuntiin jne. Te vain puhutte kiintiöistä, teidän täytyy saada kiintiöt, mutta kuitenkaan te ette ole valmiita tuomaan sinne älyllisesti sellaisia ihmisiä, jotka haluaisivat ja pystyisivät päätöksentekoon. Tämä asia on näin. Ja tämä asia täytyy ratkaista, ed. Rimmi, ensin. Kyllä Tampereellakin, Ikaalisissa, joka paikassa on tällä tavalla, ettei teistä löydy vastuullisia päätöksentekijöitä.

Ministeri R e h n : Arvoisa puhemies! Aivan lyhyesti. Täällä on puhuttu valtavan paljon asenteista. Tavallaan on jollakin tavalla pikkuisen häiritsevää, että vielä vuonna 93, kun vuosikymmeniä on puhuttu asenteista, ne ovat se tärkein kohta. On aivan selvää, että asenteet ovat tärkeitä, mutta niitä pitää myös tukea, rakenteita, resursseja, joilla asenteita voidaan muokata, jos tätä vielä tarvitaan. Sen vuoksi juuri tulen uudestaan siihen, mistä puhuin: resursseista niin naistutkimukselle kuin naisjärjestöille, jotta voimme rakentaa sen kaltaiset rakenteet naisten tasa-arvolle, jotka ovat täysin välttämättömiä, jotta pääsemme tässä hyvään lopputulokseen, joka on kaikille yhtä tärkeää, niin naisille kuin miehillekin ja koko meidän yhteiskunnallemme.

Ed. K u u s k o s k i : Arvoisa puhemies! Heti aluksi ed. Aittoniemelle, että minä olen kyllä nähnyt sanomalehdissä monia uutisia siitä, että isoissa kunnissa ja kaupungeissa on nyt valittu sekä valtuustojen että hallitusten puheenjohtajaksi naisia. Kun katsoo takavuosia, niin muistikuvani on se, että hyvin monessa paikassa sinne oli pyrkyä pankinjohtaja- ja yritysjohtajamiehistä, jotka ovat nyt jättäneet ne aika hankalat pesät naisten vastuulle. (Ed. Aittoniemi: Montako valtionpäämiehistä on naisia maailmassa?) — Valtionpäämiesten osalta on vielä, ed. Aittoniemi, paljon tehtävää.

Tänä päivänä minusta on, kun puhumme asenteista, hyvin selvää, että ei ole kovin populaaria puhua tasa-arvosta, ei siitä, että ihmisillä on yhdenvertaiset oikeudet ja velvollisuudet. On, voi sanoa, erittäin ikävä asia, että keskustelu naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta on painumassa vähän taustalle juuri silloin, kun sitä hyvin kipeästi tarvittaisiin.

Tästäkin näkökulmasta hallituksen tasa-arvoselonteko oli hyvin tervetullut. Pidän työasiainvaliokunnan mietintöä erittäin hyvänä. Siinä on nostettu monia tärkeitä asioita esille. Toivottavasti ne nyt hallituksen puolella antavat uutta pontta.

Täällä on jo aikaisemmin puhuttu siitä, onko tarpeellista lakien yhteydessä arvioida tasa-arvovaikutuksia sekä laajemmin eri ihmisryhmien osalta että myös miesten ja naisten kesken. Itse pidän sitä hyvin tärkeänä ja toivon, ettei se jää kuolleeksi kirjaimeksi tai pakkopullaksi tai että sitä tehdään vain hyvin teknisesti. Silloin se ei täytä tehtäväänsä. Tärkeätä on, niin kuin valiokunnan mietinnössä on jo sanottu, että näitä näkökulmia otetaan esille paljon vakavammin ja painokkaammin erilaisessa valmistelutyössä ja myös silloin, kun taloudellisia päätöksiä tehdään.

Minäkin kuulun niihin, jotka ovat sitä mieltä, ettei maailmaa yksin lailla rakenneta, mutta hyvä lainsäädäntö on monen asian osalta erittäin tarpeellinen. Minusta voimme todeta, että monilla tavoin myös hyvällä lainsäädännöllä on saavutettu tuloksia. Ja päinvastoin heikkoja syrjivä lainsäädäntö ohjaa arkista elämää huonoon suuntaan ja monta kertaa muodostuu myös kehityksen jarruksi.

Tällä hetkellä tarvitaan hyvin vilkasta yhteiskunnallista keskustelua, ja toivottavasti se keskustelu voimistuu ja sitä kautta myös tuo uusia aineksia tämän asenneilmapiirin muutokselle. Kasvun vuosina moni nainenkin tuudittautui siihen uskoon, että se syntynyt tasa-arvosuuntaus, joka lähti liikkeelle selkeästi miesten ja naisten erilaisuudesta mutta oikeuksien ja velvollisuuksien yhdenvertaisuudesta, vähitellen muuttaa nämä arkiset asiat. Ehkä jonkin verran tuudittauduttiin myös automaattiseen kehitykseen, joka ei enää vaatisikaan niin paljon meidän

yhteistä työtämme. Ehkä tällaista ajattelutapaa saattoi liittyä myös siihen tilanteeseen, jossa tasa-arvolaki saatiin säädettyä.

Nyt tämä yhteiskunnallinen kriisitilanne on nostanut selvästi pinnalle uutta ajattelua, jonkin näköistä halua palata menneeseen, palata vanhoihin kapeihin roolimalleihin osittain ehkä siitä syystä, että se tuntuu kovin helpolta, ja jotkut pitävät tietysti vanhaa myös turvallisena.

Keskustelussa on joku sanonut, että on menty suuri harppaus eteenpäin. Monessa asiassa on menty eteenpäin. Mutta itse koen, että tässä tilanteessa on selkeästi uhka, että naisista ollaan tekemässä työvoimareserviä. Erityisesti meidän miehisessä valtaeliitissämme elää konservatiivinen ajattelutapa, että ehkä ratkaisu vaikeaan työllisyys- ja taloustilanteeseen nousee siitä, että lähdetäänkin soveltamaan vanhaa työnjakoa: kodin ulkopuoliset työt miehille ja naiset voivat hoitaa hoidon ja hoivan tehtävät oman roolinsa mukaisesti ja se tapahtuu palkatta. Minusta tässä on ydin juuri siinä, että silloin katsotaan, että siitä ei tarvitse minkäänlaista korvausta maksaa. (Ed. Rinteen välihuuto) — Ed. Rinne, vasemmiston miehissäkin valitettavasti on melkoisia patakonservatiiveja. (Ed. Rinne: Vähemmän kuitenkin!) — No, siitä en uskalla lähteä tiukkaan väittelyyn.

Minusta ei ole kysymys vain siitä, että tämä olisi tällaista fundeerausta ja ajattelua, vaan me olemme nähneet jo tiettyjä tekoja tähän suuntaan. Vaihtoehtojen varaan rakennettua lasten päivähoitojärjestelmää ollaan romuttamassa kovaa vauhtia. Surkeinta se on tietysti suomalaisten lasten perusturvallisuuden kannalta. Samalla nähdäkseni syödään myös hyvin lyhytnäköisesti tulevaisuuden eväitä. Ihmetystäni on erityisesti herättänyt se, että suureksi kunnallistalouden kysymykseksi on noussut alle kolmivuotiaiden lasten subjektiivinen oikeus lakisääteiseen päivähoitoon tai kotihoidon tukeen. Moni uskottelee, että tämän oikeuden poistaminen takaisi kuntien budjettien tasapainon. Monissa kunnissa on jo luovuttu kuntakohtaisista kotihoidon lisistä välittämättä seurauksista. Hyvin usein on niin, että samat ihmiset, jotka ovat olleet hyvin lyhyellä aikavälillä leikkaamassa näitä lisiä, vaativat omalta osaltaan tiukkaa kiinnipitämistä omasta palkkauksestaan, eläke- ja muista etuuksistaan vedoten siihen, että niistä on sovittu.

Talouden lama ja vahva murros merkitsevät, että joudumme myös hyvinvointisektorilla muuttamaan rakenteita, toimintatapoja ja minun käsittääkseni myös leikkaamaan henkilöstömenoja. Muutos on aina elämän merkki eikä sen tarvitse merkitä yksinomaan jotakin kielteistä. Kipeäähän se aina tekee. Mutta on äärimmäisen tärkeätä, että me osaamme tehdä tinkimisen oikeudenmukaisesti ja tinkiä myös oikeista kohdista.

Lasten päivähoidon osalta ei tule luopua tavoitteista vaan tehostaa ja uudistaa toimintaa ja kehittää myös uusia vaihtoehtoja. Valiokunta on ilahduttavasti ehdottanut mietinnössään myös verotuksen keinojen käyttämistä, jotta kotona tehtävälle hoitotyölle saataisiin paremmat edellytykset.

Näin rajun työttömyyden vallitessa ei uskoisi kenenkään vähättelevän myöskään kodeissa ja avokentällä tehtävää hoito- ja hoivatyötä. Näin valitettavasti kuitenkin tapahtuu. Nyt on otettava reippaasti uusia askeleita ja annettava hoito- ja hoivatyölle myös sille kuuluva arvo. Minun käsitykseni on se, että mieskin voi olla aivan oivallinen hoitaja ja hoivaaja.

Kuten selonteosta ja valiokunnan mietinnöstä käy ilmi, suomalainen nainen on tänä päivänä todella koulutettu paremmin kuin mies. Se ei kuitenkaan ole merkinnyt vahvaa etenemistä työelämässä, koska koulutus ei aina ratkaisekaan sitä, kenet työpaikkaan valitaan, valitettavasti.

Jo kauan tunnettu työmarkkinoitten kahtiajakautuneisuus osoittautuu nyt todella suureksi ongelmaksi. Uusliberalistinen ajattelutapa ei arvosta julkisen vallan toimia eri hyvinvointisektoreilla, oli sitten kysymys koulutuksesta, terveydenhuollosta taikka sosiaalitoimesta. Se julistaa välinpitämätöntä oman onnensa seppä -linjaa ja vaikeuttaa näin hyvän ja turvallisen arjen syntymistä.

Meilläkin edelleen julkista hyvinvointisektoria aina silloin tällöin väitetään laman syyksi. Tällöin jätetään kokonaan kertomatta se, että juuri koulutuksen, terveydenhuollon ja sosiaalisten palvelujen kautta luodaan edellytyksiä myös tuotantoelämälle eli investoimalla ihmiseen. Näin huolehditaan siitä, että on osaavia ja luovia yrittäjiä ja työntekijöitä, tuetaan ihmisten jaksamista, terveyttä ja toimintakykyä ja kasvatetaan uusi sukupolvi. Nämä perusasiat yhteiskunnassa eivät hoidu itsestään, vaan jonkun täytyy ne aina omalla työllään hoitaa.

Olemme monessa asiassa pystyneet toteuttamaan hyvinvointipalvelut pienemmin kustannuksin ja tehokkaammin kuin esimerkiksi Ruotsissa johtuen juuri siitä, että me olemme tulleet aika matkan perässä ja voineet oppia ruotsalais-

ten kokemuksista. Nyt on varottava helppoheikkejä, jotka tarjoavat uusia malleja, ja usein ne ovat amerikkalaisia malleja, väittävät, että ne olisivat halpoja ja tehokkaita. Harvapa kai väittää, että ne sentään oikeudenmukaisia olisivat.

Hämmästyttävää on ollut myös se, että moni tänäkin päivänä valittaa, että yritykset pystyisivät maksamaan palkat mutta eivät välillisiä kustannuksia, erilaisia sosiaaliturvamaksuja. Sosiaaliturvan rahoitus on meillä pohjautunut aivan liian pitkään työvoiman käyttöön. Jo ennen nykyistä vaikeata tilannetta olisi tullut muuttaa sosiaaliturvan rahoitusperiaatteet, ja onhan sitä lukuisia kertoja yritettykin, mutta siinä ei ole onnistuttu. Olisi pitänyt myös jakaa rasitteet miesten ja naisten työnantajien kesken tasapuolisemmin. On ilahduttavaa, että valiokunta on mietinnössään tähän myös kiinnittänyt huomiota. Toivottavasti tässä tilanteessa löytyy myös uusia ratkaisuja.

Yritysten henkilöstömenoja täytyy tarkastella kokonaisuutena. Monet sosiaaliturvaetuudet esimerkiksi ovat sidoksissa ansiotasoon ja muodostavat näin kokonaisuuden. Ne yritysjohtajat, jotka nyt valittavat sosiaalimenojen suuruutta, eivät kerro, pitäisikö meidän eläke-, sairaus- ja työttömyysturvajärjestelmämme purkaa ja mitä tilalle, perusturva vai ei mitään.

Tänä päivänä on välttämätöntä keskustella työvoimakustannuksista kokonaisuutena, ansiotasosta ja myös niistä kustannuksista, joilla turvataan sosiaalisten järjestelmien toimivuus. Tässä tilanteessa ei nähdäkseni ole ulospääsyä ilman työvoimakustannusten leikkausta myös julkisella sektorilla. Mutta on voimakkaasti alleviivattava sitä, että meidän tulee pitää huoli peruspalveluista ja taata myös kohtuullinen toimeentulo jokaiselle tässä maassa asuvalle elämän eri riskitilanteissa. Tämä on minusta sitä pohjoismaista mallia, jonka turvaamiseksi on nyt löydettävä uudet keinot. Ongelmaksi vain näyttää muodostuvan se, että ne, jotka ovat paremmalla oksalla, eivät halua tyytyä kohtuuteen. On suuri vaara, että kun me leikkaus- ja tinkimistoimia teemme, ne sitten omalta osaltaan myös lisäävät miesten ja naisten palkkaeroja.

Tällä hetkellä meillä ei ole kokonaiskuvaa siitä, miten elintason leikkaus on parina viime vuotena tapahtunut ja kuinka suuren laskun kukin on siitä maksamassa. Jostakin syystä hallitus ei ole halunnut tätä asiaa selvittää. Tiedän, että Ahon hallituksen iltakoulupöytäkirjoihin on tällainen selvittelyvelvollisuus merkitty jo kauan sitten. Yhä selvemmältä kuitenkin näyttää, että laskun maksajina ovat puoli miljoonaa työtöntä, joista yhä useampi on nainen. Niin kuin valiokunnan mietinnöstä käy ilmi, uusista työttömistä yhä suurempi osa on naisia, koska julkinen sektori ja palvelualat nyt ovat vähentämässä työvoimaa ja osittain sanomassa myös ihmisiä irti.

Turussa tehty hyvinvointitutkimus, jossa oli selvitelty, mitä ihmisten hyvinvoinnille on tapahtunut alkuvuodesta 91 elokuuhun 92, kävi ilmi se, että keskimäärin hyvinvoinnin lasku oli ollut kohtuullinen. Mutta hyvinvoinnin lasku oli kohdistunut erittäin rajuna noin viidesosaan turkulaisista, eli keskiarvo kertoo vain hyvin kaunistellun totuuden. Tämä taakka on kaatumassa hyvin vahvasti heikoimman ihmisryhmän päälle yhteiskunnassa.

Arvoisa puhemies! Me joudumme murrostilanteessa ajattelemaan monta asiaa uudelleen. Tämän murroksen seurauksena varmasti syntyy myös enemmän osa-aikatyötä, ja minusta on nyt välttämätöntä, että tässä yhteydessä huolehditaan osa-aikatyön oikeudenmukaisista ehdoista. Ne, jotka ovat osa-aikatyötä olleet nyt kovasti kauppaamassa, oli se sitten selvitysmies Relander tai joku muu, hyvin harvoin puhuvat osa-aikatyön ehdoista. Silloin on vaarana se, mistä jo aikaisemmin puhuttiin, että tämä jää naisten työksi, jota ei valita oman elämäntilanteen pohjalta vaan monta kertaa pakon sanelemana.

Ratkaisuja on tehtävä nyt, ja ratkaisujen täytyy kestää myöskin pitkällä aikavälillä. Meidän on otettava tulevat sukupolvet ja myös luonto aivan uudella tavalla huomioon. Mutta ensiavun luontoiset toimet, joita nyt olemme tehneet, osoittautuvat hyvin usein lyhytnäköisiksi, jos me emme ymmärrä sitä, että se tasapaino, jota etsitään, ei ole vain talouksien budjettitasapainoa vaan se on yhteiskunnallinen tasapaino, jossa talous, kulttuurinen toiminta ja myös erilaiset sosiaaliseen turvallisuuteen liittyvät asiat nivoutuvat yhteen ja myös turvaavat toisen toisensa edistymisen tulevaisuudessa.

Toinen on tietysti se, että ratkaisujen tulee kohdella miehiä ja naisia yhdenvertaisesti. Nyt on löydettävä uusi sopimus miesten ja naisten kesken, miten tulevassa yhteiskunnassa mennään eteenpäin. Jos tämä yhteisymmärrys löytyy, minä uskon, että se on suuri voimavara suomalaisessa yhteiskunnassa. Jos sitä ei löydy, se varmasti vaikeuttaa ja häiritsee monin tavoin suomalaisen yhteiskunnan arkea, koska naiset eivät kovin helposti enää alistu siihen vanhaan

yksipuoliseen muottiin, jota ed. Aittoniemikin vähän naisille tarjoili.

Arvoisa puhemies! Ruikuttamisella ei päästä eteenpäin, ja minä toivon, että naiset eivät jääkään ruikuttamaan tässä tilanteessa vaan todella lähtevät vaikuttamaan ja muovaamaan niitä uusia ratkaisuja, jotka toivottavasti sitten tähtäävät siihen, että jokaista kohdellaan ja arvostetaan yhteiskunnassa yksilönä ja että hän voi myös kokea sen, että hän on osallinen yhteiskunnassa, ja sitä kautta myös kantaa vastuunsa ja osallistuu huolenpitoon toisista.

Ed. Taina (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Kuuskoski totesi mm., että naiset saattavat joutua työvoimareserviksi ja että naisten työttömyys on suuri uhka. Näinhän tietenkin on, mutta kun tasa-arvosta puhutaan, haluaisin ottaa esiin myös sen, että hyvissäkin olosuhteissa ehkä huono-osaisin ja syrjäytynein ryhmä Suomessa ovat yksinäiset, perheettömät, alkoholisoituvat, ammattitaidottomat, asunnottomat nuoret miehet. Pelkään, että työttömyystilanne, joka meillä nyt on, tulee lisäämään tätä joukkoa. Vaikka naistenkin työttömyys lisääntyy, ehkä naiset ovat tässä suhteessa paremmassa asemassa kuin miehet, että he kestävät vaikean tilanteen paremmin, ja miesten asema sen sijaan on onnettomampi. Todella pelkään, että miehet tulevat kärsimään tästä tilanteesta jopa enemmän kuin naiset.

Toinen näkökohta, jonka haluaisin työvoimareserviasiaan ottaa, on se, että naisten ei pidä alistua oikein paljon keskustelemaankaan asiasta tällä sävyllä, koska naiset ovat korkeasti koulutettuja ja heillä on enemmän koulutusta kuin miehillä. Siinäkin mielessä näyttää todennäköisemmältä pitkällä tähtäyksellä se, että työttömyys tulee kohtaamaan enemmän miehiä kuin naisia. Siinä vaiheessa, kun valtava työttömyys alkoi kasvaa, miesten työttömyyshän on lisääntynyt huomattavasti nopeammin kuin naisten.

Ed. Korkeaoja (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Kun on tasa-arvoasioita käsitelty, on hyvin pitkälti keskitytty työelämän kysymyksiin, ja se on aivan oikea lähtökohta. Pääasiassa on puhuttu palkkatyön tasa-arvosta, ja oli hyvä, että ed. Kuuskoski kiinnitti huomiota myös siihen työhön, jota tehdään palkkatyön ulkopuolella kotona, ja siihen epätasa-arvoon, joka syntyy siitä, että mm. tämän työn mukanaan tuoma sosiaaliturva on tänä päivänä hyvin puutteellinen.

Työelämää käsiteltäessä on myös usein verrattu Keski-Euroopan tilannetta ja tuottavuutta esimerkiksi saksalaisessa työelämässä pohjoismaiseen eikä ole nähty sitä eroa, joka syntyy siitä, että Pohjoismaissa perheen molemmat osapuolet — aviopuolisot, mies ja nainen — ovat työelämässä ja hoitavat usein puoliksi kotityöt. Keski-Euroopassa usein nainen vastaa kaikesta kotityöstä ja tällä tavalla antaa tilaa miehen panokselle työelämässä. Ei pitäisi verrata suoraan. Rakenteet ovat erilaiset, ja myös tästä erosta syntyy erilaisuus tehokkuudessa. Kotityöt ja niiden arvo pitää ottaa huomioon bruttokansantuotteessa. Vaikka sitä ei normaalisti bruttokansantuotteeseen lasketakaan, oikea tulos saataisiin vasta, kun otettaisiin huomioon myös kotityön arvo.

Toinen varapuhemies (koputtaa): Kaksi minuuttia on kulunut!

Ed. Aittoniemi (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Kuuskoski puhui kotona tehtävän työn arvostamisesta, kodin hoitamisesta, ja hän mainitsi, että mies on siinä ihan yhtä pätevä kuin nainenkin. Varmasti hänellä on kokemuksia ja varmaan ihan hyviä kokemuksia tästä asiasta. Minä olen kuitenkin sitä mieltä, että historiallista roolijakoa ei pitäisi noin vain muuttaa, tietenkin tilapäisesti ja tuolla tavalla.

Nyt on kysymys siitä, että esimerkiksi nainen hoitaisi kodin ja saisi siitä riittävän korvauksen yhteiskunnalta ja myös sosiaaliset asiat tulisivat kuntoon. Ministeri Rehn lähti täältä hipsimään pois. Olisin mielelläni kuullut hänen näkemyksensä tästä asiasta, kun hän eräässä Aamutelevisiossa pillastui vallan minun esittämistäni näkemyksistä, joiden mukaan pitäisi tiedustella naisilta, ketkä ovat halukkaita saadessaan tietyt palkalliset ja sosiaaliedut muuttamaan takaisin kotiin työelämästä, hoitamaan kotiaan. Nyt olisi mukava nähdä, miten ed. Kuuskoski ja ministeri Rehn pärjäävät keskinäisessä väittelyssä.

Herra puhemies! Ihan lopuksi vielä erään asian haluan tuoda ed. Kuuskosken puheenvuoron pohjalta tähän keskusteluun. Aikanaan joskus 70-luvun puolivälissä naiset lähtivät työelämään kotoa, koska haluttiin saada perheelle mahdottoman paljon tuloja ja elintaso nousemaan. Nyt työpaikat katoavat. Nyt on kysymys siitä, väännetäänkö tätä rengasta puoli kierrosta taaksepäin vai pyöräytetään koko rengas ympäri

eli miehet tulevat kotiin ja naiset jäävät työhön eli palaavatko naiset nyt mieluusti kotiin, josta heidät on elintason nostattamiseksi vedetty työelämään, vai tulevatko sinne miehet ja naiset jäävättyöelämään. Olisi mielenkiintoista tietää naisten taholta, mitä mieltä he ovat. Voitaisiko harkita, että he palaisivat nyt takaisin työelämästä, missä he ovat tilapäisesti olleet elintasoa nostattamassa?

Ed. Perho-Santala (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Kuuskoski kiinnitti huomiota sosiaaliturvan rahoitukseen ja sen jakaantumiseen, samaan asiaan, mihin valiokuntakin. Tämähän on ollut iäisyyskysymys. Nykyisen käytännön ongelmat on tiedostettu juuri siitä syystä, että sosiaaliturvan rahoitus kohdistuu enemmän työvoimavaltaisiin yrityksiin, jotka usein ovat myös naisaloja ja naisyrittäjien pyörittämiä. Varmasti juuri siitä, että neuvottelupöydässä ei ole ollut kokoomuksen naisten vaatimia tasapareja, johtuu se, että tätä asiaa ei ole saatu hoidettua sillä tavalla, että työvoimavaltaisten ja pääomavaltaisten yritysten välillä tätä rasitusta toisella tavalla jaettaisiin, jotta ei jouduttaisi siihen varsin nurinkuriseen tilanteeseen, että naisyrittäjä, joka haluaisi naisena ja mahdollisesti äitinä ottaa työhön kaiken ikäisiä naisia, joutuu spekuloimaan naisen iällä tai tekemään sen ratkaisun, ettei työllistä ollenkaan. Näin on varsinkin tänä aikana, jolloin työttömyysvakuutusmaksu on noussut niin korkeaksi kuin on noussut. Tämän lausunnon pohjalta ja muualta tulevien paineiden vuoksi tähän asiaan pitäisi erittäin vakavasti paneutua.

Ed. Kuuskoski (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ei näitä asioita ratkaista minusta tämmöisellä kaavamaisella mallilla, mitä ed. Aittoniemi täällä meille tarjoaa. Ilahduttavaa oli se, että ed. Aittoniemikin antaa arvoa sille työlle, jota kotona tehdään, ja on valmis myös siihen, että se otetaan huomioon eläke-eduissa ja siitä maksetaan myös tiettyä korvausta. Kaikki miehet eivät tätä tunnusta.

Mutta tuleva ratkaisu voisi syntyä niin, että sekä miehet että naiset voivat valita tietyissä tilanteissa erilaisia mahdollisuuksia. Joskus voi todella olla niin, että nainen on työelämässä ja mies kotona jonkin aikaa. Mutta tämä uusi tilanne edellyttää, että näitä malleja on todella monia ja niitä yksilöllisesti ja perheiden tahdon mukaan valitaan.

Ed. Taina viittasi täällä yksinäisiin miehiin, joiden asema tässä yhteiskunnassa on todella surkea ja monta kertaa jää aivan liian vähälle huomiolle. Se kertoo vain siitä, että ei tämä meidän yhteiskuntamallimme ole kaikille miehillekään mitään auvoista onnelaa tuonut. Mutta minä varoittaisin kyllä ed. Tainaa olemasta kovin sinisilmäinen; olisi nyt riittävän valppaasti seurattava, minkälaista ajattelua on syntymässä pinnan alla. Ei täällä kukaan miehinen päättäjä tunnusta, että he ovat kannattamassa naisten siirtämistä työvoimareserviksi. He kieltävät jyrkästi tämän. Mutta minä väitän, että tällainen ajattelutapa elää aika vahvana suomalaisen miesvaltaeliitin sisällä, ja se pitää tuoda avoimeen keskusteluun ja löytää siihen positiivinen ratkaisu. Emme me voi syrjiä naisia siitä syystä, että meillä on suuri joukko miehiä, jotka ovat todella heikossa asemassa.

Ed. Rask: Herra puhemies! Vuodesta 87 voimassa ollut tasa-arvolaki kieltää sukupuoleen perustuvan syrjinnän ja edistää naisen ja miehen välistä tasa-arvoa erityisesti työpaikoilla. Lain 2 §:n mukaan säännöksiä ei sovelleta kirkon toimintaan eikä perheenjäsenten välisiin suhteisiin. Kodissa tasa-arvoon joko kasvetaan tai sitten ei kasveta.

Valmistelin eilen tähän tämänpäiväiseen tasa-arvokeskusteluun liittyvää puheenvuoroa kotona pyykinpesun, imuroinnin, tilkkutäkin ompelun, ruuanlaiton, kolme- ja kuusivuotiaiden lasten hoidon keskellä. Lounaan jälkeen ajattelin, että tiskattuani pääsen hetkeksi rauhassa istumaan ja panemaan muutaman rivin paperille, kun kylläiset muksut rauhoittuvat jonnekin leikkimään.

Kolmevuotias Ville kuitenkin ilmoitti, että minä haluan tiskata. On hän tehnyt sen ennenkin. Jos olisin ollut valmistelemassa jotakin muuta puheenvuoroa, niin ehkä olisin sanonut, että äiti haluaa joutua työn tekemiseen ja tekee sen itse, mutta nyt Ville tiskasi ja nautti suu pyöreänä työnteosta. (Ed. Rinne: Toivottavasti nauttii myös kymmenen vuoden päästä!) En minä väitä, että pelkästään tiskaaminen edistää tasa-arvoa, mutta se on yksi osa siitä. Se on yksi osa sitä kasvatusta, että töitä voi tehdä niin Ville kuin Emmakin. (Ed. Aittoniemi: Tiskikoneitakin on nykyään!)

Tarvitsemme valitettavasti Suomessakin tasa-arvolain. Valitettavasti ilman lakeja ei olisi isoissa asioissa naisen asemaa parannettu. Naiset saivat oikeuden suorittaa akateemisen tutkinnon vuonna 1901, äänioikeuden valtiollisissa vaaleis-

sa 1906, kunnallisvaaleissa 1918. Nainen sai samat oikeudet miesten kanssa valtiollisiin virkoihin vuonna 26 ja oikeuden papin virkaan vuonna 1988. (Ed. Rimmi: Sekin oli kovilla!) Naimaton nainen sai täysivaltaisuuden 21-vuotiaana 1898 ja naimisissa oleva nainen 1930. Sama palkka samasta työstä varmistettiin julkisella ja yksityisellä sektorilla 1962. Hyviä lakeja. Kummallista vain on, että naisen aseman tukemiseksi pitää säätää laki. Teille miehille asiat kuuluvat syntymälahjana. Tämä on yksi syy, miksi me tarvitsemme tasa-arvokeskustelua. (Ed. Dromberg: Se oli historiallinen näkökulma!) — Se oli se historiallinen näkökulma.

Tasa-arvoasia mielletään helposti naisen ja naisten asiaksi, vaikka eihän se sitä ole. Kysymyshän on tasa-arvoisesta ihmisyydestä. Naisten asiana näyttää paljolti olevan myös juuri käsiteltävänä oleva työasiainvaliokunnan mietintö. Siinäkin sisältäen nämä lausunnot oli pyydettyjä puheenvuoroja 54 ja näistä asiantuntijoista, lausunnon antajista, 39 oli naisia.

Olen pettynyt maailman naisvaltaisimman eduskunnan toimintaan. Käsiteltävänä oleva mietintö tuo kyllä yksimielisenä hyviä parannusehdotuksia tasa-arvoon, mutta käytännön lainsäädäntötoimin on kuitenkin naisten mahdollisuuksia koulutukseen ja työhön heikennetty kahden viime vuoden aikana. Aikuisopintotukeen tehdyt leikkaukset vaikeuttavat erityisesti juuri naisten ja yksinhuoltajien opiskelumahdollisuuksia. Lasten kotihoidon tuen leikkaus työttömyysturvasta kohdentuu pahiten yksinhuoltajiin, joista suurin osa on naisia. Naisten ja myös yrittäjien tilannetta heikentää työttömyysturvan peruspäivärahan tarveharkintaisuus, ja lasten päivähoito-oikeuden odotetun laajentamisen myöhentäminen voi vaikeuttaa naisen, äidin, työhönpääsyä.

Toimenpiteet, joilla heikennetään hyvinvointiyhteiskunnan perusrakenteita eli terveydenhuoltoa, sosiaalipalvelujärjestelmää ja koulutuspalveluja, heikentävät juuri naisten mahdollisuuksia työelämään osallistumisessa. Nämä toimenpiteet tuovat vaikutuksensa kahtaalta. Toisaalta työhön osallistuminen voi vaikeutua, ja toisaalta nämä työt viedään kerta kaikkiaan alta.

Työttömyys ja lama on kurittanut naista armottomammin kuin miestä. Naisten työttömyys on lisääntynyt miesten työttömyyttä voimakkaammin. Suomessa on noin 183 000 työtöntä naista ja avoimia työpaikkoja 3 300. Eniten työttömiä naisia on tällä hetkellä sihteeri- ja toimistotöissä, noin 21 000. Myyntityössä on 12 000 työtöntä naista, kiinteistönhoidossa ja siivoustyössä 11 000, majoitus- ja suurtaloustyössä 10 000. Tarjoilutyössä työttöminä on naisia 5 500, lasten päivähoidossa 6 000 ja muissa sosiaalialan töissä 5 000. Oma vakava ryhmänsä työttömiä ovat 21 000 ammattitaidotonta naista ja 3 300 vasta ammattiin valmistunutta. Apu ei löydy ainakaan EY:stä, jossa piilotyöttömät mukaan lukien on noin 15 miljoonaa työtöntä naista.

Tasa-arvokeskustelu keskusteluna ei auta eikä juuri lohduta yksinhuoltajaa, jonka palkka menee himpun verran yli rajan, jolloin hän joutuu maksamaan ankarampaa raippaveroa, ja joka joutuu miettimään uudelleen velanmaksua, joka oli sovittu maksettavaksi lomarahalla. Arkipäivä on karu ja tyly tänään monelle.

Me toki tarvitsemme tätä tasa-arvokeskustelua ja on hyvä, että työasiainvaliokunta on esittänyt mm. sen, että kaikessa lainsäädännössä tasa-arvovaikutukset tulisi selvittää. Ilman tekoja puheet ovat turhia.

Työasiainvaliokunta on myös esittänyt seurattavaksi tasa-arvon edistymistä mm. seuraavien asioiden kautta. Kotityö tulisi sisällyttää kansantalouden laskelmiin eli bruttokansantuotteen käsitettä tulisi näin laajentaa. Väkivallan lisääntymistä ja kohtaantumista olisi seurattava samoin kuin yksinhuoltajien taloudellisen aseman heikkenemistä. Valiokunta toteaa myös, että tasa-arvoon suunnatut voimavarat Suomessa ovat muita Pohjoismaita vaatimattomammat.

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausunnossa todetaan oikein, että turvakotien toimintaedellytykset ovat heikentyneet johtuen kuntien ahdingosta. Kannanotossa todetaan edelleen, että kaikesta huolimatta on pyrittävä löytämään taloudelliset edellytykset turvajärjestelmiin sekä vahvistettava ehkäiseviä tekijöitä.

Tässä yhteydessä haluan erityisesti nostaa esille maamme hyvin toimivan neuvolajärjestelmän. Neuvolat terveydenhoitajineen tavoittavat lähes täydellisesti lapsiperheet. Terveydenhoitajien mahdollisuudet auttaa perheitä neuvoilla ja henkisellä tuella ovat vielä hyvät. Pelättävissä on, että lomautuksilla ja työpaineiden lisäyksillä, kun ei sijaisia esimerkiksi oteta, menetetään enemmän kuin voitetaan. Meillä on Hangosta Utsjoelle koko maan kattava terveydenhoitajakoneisto, jolla on matala kynnys koteihin ja hyvä ammattitaito ennalta ehkäistä perheitä katastrofeilta. Lamasta huolimatta ja juuri siksi

tämä ammattikunta on nostettava esiin perheiden avuksi, niin isien kuin äitienkin avuksi.

Puheenvuoroni loppuun haluan muutamalla ajatuksella tuoda esille mietelmiäni siitä, mikä ero on miehellä ja naisella ja miksi tasa-arvokeskustelu yhdistetään vain naisiin. Tein yhtenä perjantaina pikagallupin Hakaniemen torilla eduskuntaan tullessani. Huomioni kiinnittyi siihen, että naisilla oli poikkeuksetta kantamuksia, kaksi, parhaimmillaan jopa neljä kassia. No, entäs miehet? (Ed. Laine: Salkku!) Miehet kantoivat korkeintaan yhtä kantamusta, attaseasalkkua tai aika tyhjän näköistä muovikassia, pelkkää sanomalehteä. Näin ainakin 20 miestä, joilla ei ollut mitään käsissään, mutta en yhtään naista tyhjin käsin. Nämä tyhjin käsin kulkevat miehet olivat vanhoja, nuoria, virkamiehiä, laitapuolen miehiä, vapaan näköisiä miehiä. Aivan kävi kateeksi.

Onko niin, että naisilla on käsien lisäksi koko ajan kuormitettuna myös sydän ja ajatukset? Naisethan pitävät huolta hyvinvointiyhteiskunnasta, tämä ei, hyvät miehet, uskokaa pois, hoidu tyhjin käsin eikä tyhjin sydämin. Minä en tulkinnut kuitenkaan näitä miesten tyhjiä käsiä niin, ettei heillä olisi mitään sydämellä tai ajatuksissa. Ajattelin, että nämä tyhjät kädet ovat perimää, ovat vaistomaisesti tyhjät ollakseen valmiina tarvittaessa puolustamaan tai vaikkapa halaamaan. (Ed. Aittoniemi: Tai metsästämään!)

Tasa-arvosta on tärkeää keskustella, erityisesti tasa-arvoisesta ihmisarvosta, viiden vuoden välein, kuten lausunnoissa todettiin sen vähintään olevan tärkeää tai useamminkin. Mutta on selvää, että me tarvitsemme noiden keskustelujen välillä oikean suuntaisia tekoja. Niitä nyt odotetaan.

Ed. Takala: Arvoisa puhemies! Mietinnössä on monipuolisesti käsitelty tasa-arvoselontekoa, ja olen iloinen valiokunnan yksimielisyydestä. Haluan tässä osaltani painottaa joitakin näkökulmia.

Kun nyt tasa-arvolaki on ollut voimassa kuusi vuotta ja todetaan, että se on toteutunut vain osittain, on tilanne ymmärrettävissä siltä pohjalta, että pysyviin tuloksiin todellisessa tasa-arvossa ja naisten näkökulmien huomioon ottamisessa päästään vain arvojen ja asenteiden muutoksilla, jotka perustuvat todellisen tasa-arvon sisäistämiseen kasvatuksen, koulutuksen ja tiedostamisen pohjalta. Kasvatuksen ja opetuksen merkitystä tasapainoisen, molempien sukupuolten erityispiirteitä ja mahdollisuuksia kunnioittavan ihmisen kasvuedellytysten turvaamisessa ei voi olla korostamatta. Lapsuudessa opitut asenteet säilyvät pitkään ja vahvoina.

Työelämässä esiintyy suurimpia tasa-arvon puutteita. Palkkaerot eivät ole kaventuneet. Tosin omat kokemukseni työelämässä ovat paremmat, kuin mitä valiokunnan mietinnössä esitetään. Lääkärin työssä tehdään samoja töitä samalla palkalla. Tosin uralla eteneminen johtotehtäviin ja tutkimustehtävissä eteneminen on miespuolisesti painotettua. Tähän ovat eräänä syynä perhe- ja työelämän yhteensovittamisen vaikeudet, sillä työaikojen epäsäännöllisyys on keskimääräistä suurempaa.

Naisten osuus on eri alojen johtotehtävissä huomattavan vähäinen, eikä se tutkimuksen mukaan ole noussut elinkeinoelämän, yritysten ja julkisen sektorin johdossa. Onhan yritysten ylimmässä johdossa naisia vain 4 prosenttia. Siksi voikin todeta, että tähän lamaan eivät ainakaan naiset ole Suomea johtaneet. Sen sijaan parlamentin tällä hetkellä aikaisempaa suurempi naisedustus, mikä on nyt maailman suurin, joutuu ratkomaan aiempien miesvaltaisempien parlamenttien päätöksenteon aiheuttamia lamaongelmia. (Ed. Laine: Olipa selitys!)

Naisten osuus yhteiskunnallisessa osallistumisessa ja päätöksenteossa on kasvanut liian hitaasti. Siksi valiokunta mietinnössään pitääkin hallituksen esityksiä kannatettavina mutta riittämättöminä. Tavoitteeksi naisten määrässä komiteoissa ym. vastaavissa valmistelu- ja suunnitteluelimissä tulisi asettaa 30 prosenttia, mikä on Ruotsin mallin mukainen määrä, ja tarvittaessa olisi harkittava kiintiömallia, jos tavoite ei muuten toteudu. Kysymys tässä on myös naisten omasta kiinnostuksesta, pyrkimyksestä ja asenteista. Siis myös naisista itsestään on osallistuminen kiinni.

Perheellisten naisten osuutta ja vaikutusmahdollisuuksia yhteiskunnan yleisessä kehittämisessä tulevat lisäämään hallituksen kannanoton toimenpiteet 1 ja 2. Työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen tärkeyttä käytännössä korostaa tyydyttävällä hallituksen kannanotto 4, jossa todetaan työelämän tarve kiinnittää nykyistä enemmän huomiota niihin seikkoihin, jotka voivat helpottaa työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista.

Käytännössä naisilla on useimmiten päävastuu kodista ja lapsista ansiotyön ohella. Asiantuntijalausunnoissa on kiinnitetty huomiota siihen, ettei työ- ja perhe-elämän yhteensovittami-

nen toteudu yksin tasa-arvolainsäädännön kautta. Julkishallinnon viimeaikaiset ja tulevat supistukset hoitosektorilla, esimerkiksi lasten päivähoidossa, tulevat nykyisestään vaikeuttamaan perheellisten naisten työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista. Tämän vuoksi valiokunta mietinnössään pitääkin tärkeänä perhettä tukevien palvelujen monipuolisuutta ja valinnan mahdollisuuksia ja korostaa kotihoidon arvostuksen lisäämistä.

Valiokunnan mielestä pitää myös selvittää, missä määrin on mahdollista ottaa kotona tehtävä hoitotyö huomioon toisaalta eläke-etuuksien määrittelyssä, toisaalta verotuksessa. Tyydytyksellä totean, että valiokunta esittää, että verotusta tulisi muuttaa niin, että verovelvollisella tai puolisoilla yhdessä on oikeus vähentää tuloistaan hoidon tarpeessa olevaa omaistaan kotona hoitaneen palkkakulut. Sosiaali- ja terveysvaliokunta esittää myös lausunnossaan, että nämä vero-oikeudelliset näkökohdat on tarpeellista selvittää, jotta selviää, voidaanko näin myös edistää tasa-arvoa. Itse olen vakuuttunut siitä, että voidaan. Tässä työttömyystilanteessa kotitalouksien mahdollisuuksia järjestää työpaikkoja suoraan ilman julkishallinnon perustamiskustannuksia olisi aiheellista tukea muuttamalla vero- ja erityistyölainsäädäntöä. Tämä olisi myös kansainvälisen kehityksen mukaista ja työvoiman vapaan liikkuvuudenkin kannalta merkittävää. Onhan esimerkiksi EY-maassa Ranskassa hyväksytty vuonna 1992 kotitaloudet työnantajiksi työntekijöiden palkkakustannusten verovähennysoikeuden muodossa.

Osa-aikatyön suosiminen helpottaa myös työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista sekä pienyrittäjien ja naisyrittäjien asemaa.

Raskaudesta ja synnytyksestä työnantajalle aiheutuvien kustannusten tulisi jakautua nykyistä tasaisemmin lapsen kummankin huoltajan työnantajan kesken, mikä täällä mietinnössä ja useissa puheenvuoroissa on otettu esille.

Arvoisa puhemies! Suomen hyvinvointi on uhattuna taloudellisen pohjan romahdettua. Siksi menoja pitää vähentää ja tuloja lisätä. Velkaantumisvauhtimme on liian nopea kestääkseen nykyiset menot. Ihmiset tulee saada työhön ja tulee käyttää uusia työllistymisen keinoja.

Naiset ovat pitkään tehneet Suomessa kahta työtä: sekä kokopäiväistä ansiotyötä että hoitaneet kodin ja siellä asuvat. Kotona tehtävä työ ei ole koskaan näkynyt missään taloudellisissa laskelmissa, mutta kun sitä on tutkittu, on todettu, että palkattoman kotityön arvo vuonna 1980 oli 42 prosenttia bruttokansantuotteen arvosta, siis varsin suuri. Kotitaloustyö on siis tuottavaa työtä. Siksi sen arvo on saatava tilastollisiin laskelmiin ja yhtenä elementtinä myös tasa-arvokeskusteluun.

Ed. L a i n e (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Takala käyttäessään äsken puheenvuoron ymmärtääkseni tavoitteli tasa-arvokeskustelua, mutta minä en voi ymmärtää, miten sitä edistää esimerkiksi sellainen väite, jonka hän esitti, että aikaisemmat eduskunnat, jotka ovat olleet enemmän miesvoittoisia kuin tämä nykyinen, ovat syypäitä siihen lamaan, joka maassa nyt vallitsee, ja tämänhetkinen eduskunta, jossa on naisia enemmän kuin aikaisemmin, joutuu nyt sitten korjaamaan tätä tilannetta. Tämä oli mielenkiintoinen sikäli, että väite todistaisi sen, että parlamentti on todella syyllinen lamaan eli kaikki ne parlamentit, jotka vuodesta 70 lähtien ovat olleet selkeästi porvarienemmistöisiä.

Haluaisin kuitenkin olla sitä mieltä, että laman keskeisin syy ei ole Suomen parlamentissa. Lama näyttää vallitsevan vähän koko Euroopassa. Mutta jos se on parlamentista kiinni, niin se on sitten porvarienemmistöisen parlamentin syy. Jos taas omaksutaan ed. Takalan käsitys, niin hänen pitäisi voida osoittaa, missä porvarienemmistön naiset ovat olleet eri mieltä kuin porvarienemmistön miehet.

Ed. D r o m b e r g (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Oikeastaan haluaisin ed. Takalan puheeseen ja ed. Laineen käyttämään puheenvuoroon jatkaa päätöksistä, joilla tähän tilanteeseen on jouduttu. Kun tätä tilannetta on talouselämän kannalta tarkkaillut, miten me olemme joutuneet tähän, niin olemme joutuneet siitä syystä tähän tilanteeseen, että korkeasuhdanteen aikoina miehet johtivat sellaista liikettä, jossa rakennettiin untuvan päälle yhteiskuntaa. Kuinka monen rakennusliikkeen johtajana on ollut nainen tai pankkien johtajana ollut nainen, kun Suomen hyvinvointia on siltä osin rakennettu? Tänne rakennettiin valtavasti hotellikyliä, kylpylöitä ja kauppakeskuksia. Investointien kautta sitouduttiin sellaisiin rakenteisiin, joista vasta nyt joudutaan velkataakkaa entistä enemmän kantamaan. Kun ajatellaan, että tulee yhteiskunnan rasitteeksi suurelta osalta myös velkasaneeraukset, niin kysyisinkin, montako naista on ollut näissä hankkeissa mukana. Nyt kuitenkin yhteiskunnassa otetaan pitkälti naisten selkänahasta syntynyt tilanne.

Ed. Aittoniemi (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minä olen todella ihan mahdoton tänään, mutta se menköön kaikki samaan piikkiin.

Ed. Takala lausui, että terveydenhuoltoalalla lääkärien keskuudessa on tasa-arvo, samapalkkaisuus jne. Niin se varmasti on sairaanhoitopuolellakin, jos on sama vakanssi; sielläkin on miehiä jonkun verran. Mutta hän valitteli sitä, että johtaviin tehtäviin sairaanhoitoalalla tai terveydenhuoltoalalla ei tahdo nainen päästä. Olen yrittänyt miettiä, mistä se johtuisi, ja tuli mieleeni, kuinka monta lääketieteen ja kemian Nobel-palkintoa on naisille annettu. Eikös niitä ole aika vähän loppujen lopuksi? Kuinkahan paljon Suomessa on lääketieteen ja kirurgian tohtoreista naislääkäreitä suhteessa mieslääkäreihin? Moni mieslääkäri on tehnyt yhteiskuntaa ja koko maailmaa auttavia merkittäviä lääketieteelllisiä keksintöjä. Penisilliinin tutkimuksessa ja keksinnössä oli muistaakseni nainenkin mukana. Huippukirurgit ovat lähes kaikki miehiä jne.

En minä voi selittää tätä mitenkään muuten kuin niin, että tässä on todellinen tasa-arvo. Miehet ovat kerta kaikkiaan esimerkiksi lääkärintyössä niin ylivoimaisia saavutuksiltaan, että tasa-arvo jo vaatii, että sellainen henkilö, joka on huomattavasti parempi kuin toinen, valitaan johtavaan tehtävään. Mitenkähän näiden lukujen kanssa mahtaisi olla, ed. Takala, löytyykö sieltä merkittäviä Nobel-miehiä tai -naisia, jotka kaataisivat tämän minun näkemykseni, vai johtuisiko johtavan paikan haltuunsa saaminen mahdollisesti pätevyydestä?

Ed. Takala (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Laineelle toteaisin, että hän kuunteli huonosti puheenvuoroani. Minä en todennut, että tämä parlamentti on ollut syynä lamaan tai edelliset parlamentit olisivat olleet syynä lamaan, vaan totesin, että suomalaiset naiset eivät ole johtaneet Suomea lamaan, sillä perusteella, että yritysten ja julkisen sektorin johdossa on ollut vain 4 prosenttia naisia. Mitä ed. Dromberg vastauspuheenvuorossaan toi esille, liittyy samaan asiaan. Naiset ovat olleet erittäin alidustettuina, suorastaan näkymättömissä, mitä tulee ylimmän johdon piiriin yhteiskunnassa.

Ed. Aittoniemelle en osaa nyt suoraan lukuja esittää, mutta varmasti Nobel-palkintoja naisetkin ovat saaneet, ei siinä mitään. Pätevyyden mukaan tietenkin pitää viroissa yletä, mutta kyllä ylenemiseen liittyy, niin kuin toin esille, perhevelvoitteet. Työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista me voimme paljon parantaa.

Ed. Laine (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minä kyllä koetin tarkkaan kuunnella ed. Takalan puheenvuoron ja luulin sen ymmärtäneenikin oikein.

Mutta nyt hän joka tapauksessa totesikin, että hän tarkoitti sitä, että julkisessa hallinnossa ja yrityksissä naisten osuus johdossa on ollut kovin vähäinen, 4 prosenttia, kuten hän mainitsi. Siitä olen hänen kanssaan samaa mieltä, että kyllä naisia voisi olla enemmän yksityisen yritystoiminnan ja julkisen hallinnon johdon piirissä. Kyvyt varmasti edellyttäisivät suurempaa osuutta kuin äsken mainittu luku, jos tuo luku pitää paikkansa.

Näin ollen totean, että ed. Takala taisi nyt korjata varsinaisessa puheenvuorossaan esittämänsä näkemyksen siitä, että lamatilanne olisi ollut miesvoittoisten eduskuntien yksinomainen syy. Olen sitä mieltä, että eduskunnalla, niin aikaisemmilla kuin ehkä nykyiselläkin, on oma osuutensa, mutta eiköhän se mahda olla markkinatalousjärjestelmä syy, josta lama johtuu, myös läntisten ja itäisen naapurin kanssa tapahtuvan kaupan väheneminen, monet monet sellaiset tekijät. Viimeksi nyt ostovoiman vähäisyys meillä lamaa pidentää nykyisen hallituksen toimenpiteiden johdosta, jonka hallituksen naiset ja miehet näyttävät olevan talouspolitiikasta samaa mieltä.

Ed. O. Ojala: Arvoisa puhemies! Aikaisemmin jo vastauspuheenvuorossani pahoittelin sitä, että täällä ei kovin laajasti sen paremmin valiokunnan mietinnössä kuin tässä salissakaan ole käsitelty tasa-arvoa osana hyvinvointiyhteiskuntaa. Ed. Rask ja ed. Kuuskoski onneksi ovat tätä tilannetta hieman paikanneet, mutta ajattelin omassa puheenvuorossani nyt keskittyä hyvinvointivaltion tai hyvinvointiyhteiskunnan merkitykseen.

"Tasa-arvo on hyvinvointiyhteiskunnan reunaehto." Tällainen otsikko oli yhteiskuntatieteen tohtori Raija Julkusen eduskunnassa kansainvälisenä naistenpäivänä eli 8.3. järjestetyssä seminaarissa pitämällä esitelmällä. Pohjoismaisen hyvinvointivaltion käsitettä toistellaan usein meilläkin miettimättä, miten sen kehitys on liittynyt sukupuolten tasa-arvoistumiseen. Siksi mielestäni on syytä siteerata hyvinvointitutkija Julkusta hieman enemmänkin:

"Vaikka naisten elämä kaikissa teollisissa

maissa on muuttunut, niin murros Pohjoismaissa 60-luvulta lähtien on ollut omaa luokkaansa. Jos naiset liki kaikkialla, niin kuin oletamme kaikkialla Euroopassakin ja läntisissä maissa, tavoittelivat samanlaisia asioita: koulutusta, taloudellista turvallisuutta ja itsenäisyyttä, pääsyä työmarkkinoille, niin miksi tämä onnistui parhaiten juuri Pohjoismaissa? Pohjana on ollut koko pohjoismainen malli, erityinen kombinaatio suotuisia taloudellisia olosuhteita, ideologiaa ja politiikkaa, taloudellinen kasvu, korkea työvoiman kysyntä, kasvu- ja työllisyysorientoitunut talouspolitiikka, universalistinen hyvinvointipolitiikka, näkemys valtiosta, jolla on oikeus puuttua privaattiin elämään kuten lastenhoitoon, ammattiyhdistysliike, joka pystyy edistämään myös naisten sukupuolierityisiä intressejä palkkatyöntekijöinä. Naisten ja talouselämän intressit yhdistyivät: Naiset määrittelivät hyvän elämänsä työmarkkinoille pääsyn kautta, ja talouselämä tarvitsi naisten työvoimaa." Näin siis toteaa Raija Julkunen ajatuksenaan, että tasa-arvo on hyvinvointiyhteiskunnan reunaehto.

Taloudellisen laman ja konkurssien ja jättityöttömyyden oloissa ei siis ole enää itsestäänselvää, että naisilla olisi samat mahdollisuudet määritellä omaa asemaansa ja yhteiskuntapoliittisia tarpeitaan kuin kasvun aikana. Näkyvissä on aivan selvästi paine määritellä uudelleen palkallisen ja palkattoman työn sekä toimeentulon välisiä suhteita aivan kuten ed. Rimmi puheenvuorossaan totesi.

Kuitenkin haluan vielä palauttaa mieleen julkisen sektorin merkityksen naisille. Joka kolmas nainen työskentelee kuntasektorilla ja neljä kymmenestä naisesta yhteensä koko julkisella sektorilla. Voidaan siis sanoa, että kuntien talouden ja työllisyyden kehitys on erityisen tärkeää naisille ja erityisen tärkeää naisille tulee olemaan se, mitä tapahtuu lähivuosina kuntataloudessa.

Yhteiskuntatutkija Julkunen totesi myös: "Työnteon muotojen uudelleenjärjestäytymiset ovat hyvin sukupuoliherkkä alue. Jos meiltä katoaa työyhteiskunta, on naisten yhä vaikeampi määritellä yhteiskuntapoliittisia tarpeitaan pääsyllä työmarkkinoille." Itse allekirjoitan täysin tämän tohtori Julkusen näkemyksen, ja tässä mielessä minusta on todella olemassa vaara nimenomaan tämän harmaan vyöhykkeen syntymisestä epätyypillisenä työn käsitteenä. Nimenomaan tämä vaara koskee naisia, koska tämä harmaa vyöhyke koskee todennäköisesti eniten juuri hoiva- ja huolenpitoammatteja.

Arvoisa puhemies! Valiokunnassa aktiivinen ja tavoitteellinen tasa-arvotyö eli tasa-arvosuunnitelmien laadinta ei mielestäni ole saanut aivan sitä kannatusta kuin olisi toivonut. Kun tasa-arvolain monet keskeiset pykälät itse asiassa perustuvat siihen, että pitää osoittaa syrjintä, jotta voi vedota lain pykäliin saadaksensa korjausta, niin nimenomaan tasa-arvosuunnitelmien laadintahan on tätä ennalta ehkäisevää tai nimenomaan aktiivista ja tavoitteellista työtä, jolla voidaan saada uudistuksia aikaiseksi.

Kuitenkin niin sosiaali- ja terveysvaliokunta kuin lopulta myös työasiainvaliokunta ovat päätyneet suosittamaan sitä, että jo 30 työntekijän yrityksissä tehtäisiin yhteistoimintamenettelyyn liittyen tasa-arvosuunnitelmat osana henkilöstösuunnitelmaa. Se on varmaan yksinkertaisin tapa todella. Vältytään monilta päällekkäisiltä suunnitelmilta. Ja kun tiedämme aivan hyvin, että koulutuskysymykset — ketkä valikoituvat yrityksissä koulutukseen — ja henkilöstösuunnitelmat, urasuunnitelmat ja tasa-arvo kulkevat käsi kädessä, on itse asiassa aivan loogista ja todella välttämätöntä, että nämä suunnitelmat olisivat yksi ja sama asia. Mutta on todella valitettavaa se, että valiokunta ei selkeästi edellyttänyt, että näin tulisi tehdä. Ymmärsin kyllä, että kyse on siitä, että valiokunta pyrki yhteisymmärrykseen, yksimieliseen mietintöön.

Mutta toivon todella, että kun asiaa jatkovalmistellaan, niin tätä pidetään itsestäänselvänä eikä enää tästä tarvitse jatkossa kiistellä. Kyse ei siis ole, kuten ed. Ukkola väitti, byrokratian lisäämisestä, uusien organisaatioiden luomisesta tai tasa-arvovaltuutettujen vakanssien perustamisesta tai vastaavasta. Kyse on yksinkertaisesti hyvin pienestä asiasta, joka on hyvin helppo toteuttaa, mikäli tahtoa riittää.

Edelleen valiokunta ei osoittanut mielestäni riittävää rohkeutta kiintiöiden käyttöönotossa. On muistutettava se, että tasa-arvolain uudistamistoimikunta esitti 40 prosentin vähimmäissääntöä, ja muistutan vielä, että itse myös esitin tätä tasa-arvolain uudistamisen yhteydessä, koska juuri pidin tärkeänä, että olisi voitu jo viime vuoden kunnallisvaalien jälkeen eli tänä vuonna varmistaa, että meillä todellakin kunnallisissa luottamuselimissä on vähintään 40 prosenttia molempia sukupuolia. En ollenkaan halua tässä väittää, että kyse olisi yksinomaan naisten aseman korjaamisesta vaan myöskin miesten. Meillä on eduskunnassa maailman naisvaltaisin valiokunta: Sosiaali- ja terveysvaliokunnan 17 jäsenestä 13 on naisia. Minusta itse asiassa miehet voisivat nyt vähän puuttua tähän asiaan ja

pyrkiä saamaan korjausta aikaiseksi, koska jos ajatellaan kuitenkin jo pelkästään ministeriön miljardiluokkaa, mitä rahoja käsitellään, niin luulisi myöskin näiden miljardien kiinnostavan miehiäkin yhä enemmän, eli kiintiöt toimivat molemmin päin. Ne turvaavat niin miesten kuin naistenkin etuja.

Valiokunta päätyi tähän, sanoisinko, pienten askelten politiikkaan, elikkä nyt harkitaan, onko ensin lähdettävä tavoiteaikataulusta liikkeelle ja aikanaan katsottava, että jos ei tavoiteaikataulun kautta edetä, niin sitten vasta joskus kenties tulevaisuudessa kiintiöt otettaisiin. Olisi ollut kuitenkin hyvä, että valiokunta olisi selvästi esittänyt aikamäärän, milloin tähän tavoitteeseen tulisi päästä. Ymmärsin kyllä, että kunnallisvaalien osalta tämä oli selkeästi asetettu seuraaviin kunnallisvaaleihin. Mutta kun tiedämme, että niin valtion komiteoissa kuin monissa muissakin toimielimissä edelleenkin tilanne on varmasti se, että siellä on yksi tai kaksi naista tai miestä, niin mielestäni olisi pitänyt asettaa kunnianhimoisempi tavoite.

Itse asiassa minua kyllä huolestuttaa tällä hetkellä ehkä enemmänkin se, että kun me olemme jotenkin automaattisesti tuudittautuneet siihen ajatukseen, että naisten osuus kasvaa kaiken aikaa, niin voi tulla myös takaiskuja. Ruotsissahan kävi näin, että viime vaalien yhteydessä naisten osuus tipahti. On tietysti totta, että ei meillä ole riittävästi näyttöä siitä, vaikuttiko kenties taloudellinen lama siihen suuntaan, että naisten osuus väheni, vaikuttiko siihen Ruotsin vaalijärjestelmä vai mikä vaikutti, mutta on kyllä täysin mahdollista, että tämä viime vuodet jatkunut nouseva trendi naisten osallistumisessa saattaa kääntyä laskuun.

Vaikka voidaan olla tietysti ylpeitä siitä, että muihin maihin verrattuna meillä naisten edustus on korkea, niin haluaisin kuitenkin kiinnittää huomiota siihen, että myöskin tässä suhteessa naisten osuuden lisääntyminen esimerkiksi eduskunnassa menee hyvin yhteen hyvinvointivaltion laajenemisen kanssa. Siitä huolimatta että naisia on tullut yhä enemmän yhteiskunnallisille vaikutuspaikoille, kuitenkin edelleen tämä perinteinen työnjako valitettavasti toteutuu myös politiikassa.

Kun puhutaan sukupuolten eriytymisestä, niin paitsi että on omat alueet niin politiikassa kuin työmarkkinoilla, siis naisilla ja miehillä omansa, toinen havaittava seikka on se, että on aivan selvä hierarkia näissä tehtävissä. Nimittäin yhä edelleen miehillä on nämä arvostetuimmat ja ns. tärkeimmät paikat yhteiskunnassa. Kolmanneksi voi sanoa vielä sen, että yleensä niitä paikkoja, joihin miehet sijoittuvat yhteiskunnallisissa vaikutustehtävissä, arvotetaan yhteiskunnassa tärkeämpinä ja parempina paikkoina kuin naisten paikkoja. Tutkijat ovat useasti käyttäneet tällaista käsitettä kuin vastuurationaliteetti, joka on tyypillistä monesti niille paikoille, missä naiset toimivat, eli he kantavat juuri tällaista laajempaa yhteiskunnallista vastuuta.

Arvoisa puhemies! Kun me suomalaiset naiset — uskon, että kaikista vaikeuksista huolimatta — olemme aika selviytymiskykyisiä, en usko että nyt meitä ihan helposti sinne nyrkin ja hellan väliin saadaan, vaikka nämä trendit sysätä tai tuupata naisia takaisin yksityiseen, pois julkisesta eli yhteisestä, ovat selvästi olemassa. Uskon, että suomalaiset naiset ovat hyvin itsenäisiä ja tarttuvat tämän ajan tuomiin mahdollisuuksiin. Mutta silti voi yksinkertaisesti olla niin, että se arki on todella niin raskas viedä lävitse, että energiaa esimerkiksi yhteiskunnallisiin toimintoihin ei enää riitä samassa mittakaavassa kuin tähän asti.

Keskeinen ongelma tai haaste, voi sanoa uhka, asia, joka on myös tullut täällä esille eräiden edustajien puheenvuoroissa, liittyy kansalaisten eriarvoistumiseen nimenomaan taloudellisten seikkojen perusteella. Nimittäin nythän ero eliittiin, niin mies- kuin naiseliitinkin, hyvin toimeentuleviin, vauraisiin henkilöihin, joilla on turvatut työpaikat, kasvaa kaiken aikaa. Vaikka tiedämme, että naiseliitin osuus on selvästi pienempi kuin mieseliitin, niin sillä, miten naiseliitti tulee tulevaisuudessa käyttäytymään, on erittäin suuri merkitys. Nimittäin jos naiseliitti mieseliitin tavoin syyllistyy itsekkyyteen eikä ymmärrä riittävästi arkitaisteluaan käyvien kansalaisten huolia ja jos naiseliitti tyytyy hyväksymään mieseliitin mallit, voidaan mielestäni todella kysyä, mitä naisten yhteisestä kamppailusta jää jäljelle. Tilannehan on ollut se, että naisilla riippumatta tulotasosta, koulutustasosta, puoluerajoista ja vastaavista on ollut tähän asti hyvin voiko sanoa yhteiset tavoitteet tasa-arvolähtökohdista. En nimittäin jaksa uskoa, että kovin pitkään esimerkiksi työtön toimistovirkailija-yksinhuoltajaäiti jaksaisi osoittaa solidaarisuutta uraetenemiskamppailuaan käyvälle eliittinaiselle. Eivät ehkä miehetkään osoita solidaarisuutta, mutta katson, että nimenomaan meidän naisten tulisi tässä suhteessa tehdä poikkeus.

Arvoisa puhemies! Nyt on 15 minuuttia tullut täyteen. Olisin halunnut vielä lyhyesti todeta sen, miten asiat nousevat yhteiskunnallisessa keskustelussa esille. 24 naisekonomistia julkaisi viime syksynä kirjeen, jossa he esittivät huolensa hyvinvointiyhteiskunnan ja naisen aseman puolesta taloudellisen laman kourissa. Tämä kirje, toisin kuin eräät miesekonomistien vetoomukset, ei ylittänyt juurikaan julkisuuskynnystä. Minusta tämä on osoitus siitä, että naisten arvot ja naisten arvostus eivät ole tässä yhteiskunnassa samat kuin miesten.

Ed. M. P i e t i k ä i n e n : Herr talman! I mitt arbete med jämställdhetsfrågor, som ordförande för Nordiska ministerrådets stora satsning Nordiskt Forum, som kommer att äga rum i Åbo i augusti 1994 och som har som målsättning att ge ny fart åt det nordiska jämställdhetsarbetet, kommer det fram med all önskvärd tydlighet att jämställdheten i samhällen som är i ekonomisk kris särskilt bör uppmärksammas och det har ju också förtjänstfullt belysts i flera tidigare anföranden i dag.

Signalerna kommer från hela Norden: Sparåtgärder drabbar inte könsneutralt. Många av de förslag till inbesparingar som görs drabbar kvinnors möjlighet att arbeta utanför hemmet. Det är inte alltid fråga om att arbetsplatser dras in utan ofta också en fråga om sparåtgärder som drabbar omsorgen om barnen och åldringarna. I praktiken blir det ofta så att det är mammorna som ser sig tvungna att stanna hemma om inte barnomsorgen fungerar.

Viestejä tulee joka puolelta Pohjolaa. Säästötoimet eivät ole sukupuolineutraaleja. Monet säästöehdotuksista kohdistuvat mm. naisten mahdollisuuksiin tehdä työtä kodin ulkopuolella. Kyse ei ole aina työpaikkojen lakkauttamisesta, vaan usein säästötoimenpiteistä, jotka kohdistuvat huolenpitoon lapsista ja vanhuksista. Käytännössä tilanne on usein se, että äidit katsovat joutuvansa jäämään kotiin, jollei lastenhoito toimi. Kaikkia säästötoimia onkin tämän vuoksi tarkasteltava tasa-arvonäkökulmasta. Haluan mainita pari esimerkkiä.

Eduskunta on tehnyt onnettoman päätöksen, jonka mukaan lasten kotihoidon tuki vähennetään työttömyysturvasta. Tästä kärsisivät monet työttömät yksinhuoltajat, ja nämähän ovat useimmiten naisia. Ruotsalainen eduskuntaryhmä on halunnut korjata tätä päätöstä ja tehnyt asiaa koskevan lakialoitteen.

Vi kan också konstatera, herr talman, att vi har en spirande debatt om de subjektiva rättigheterna. Bl.a. utredningsman Timo Relander förespråkar i sin nya utredning om kommunernas ekonomiska läge att en del av de subjektiva rättigheterna för medborgarna bör slopas. Det kräver inte särskilt stor fantasi för att inse vad t.ex. slopandet av den subjektiva rätten till dagvård skulle innebära för jämlikheten. Om kommunerna fritt kan välja om de erbjuder barnfamiljerna dagvård eller inte kan resultatet bli att en del kommuner väljer bort att ge denna serviceform. Det här skulle vara ett dråpslag för jämlikheten och samtidigt också dödsstöten för den högtstående dagvård vi har i vårt land.

Meillä on siis myös orastamassa keskustelu subjektiivisista oikeuksista. Muun muassa selvitysmies Timo Relander ehdottaa uudessa kuntien taloudellista tilaa koskevassa selvityksessään, että osa kansalaisten subjektiivista oikeuksista tulisi poistaa. Ei tarvita kovin suurta mielikuvitusta sen oivaltamiseksi, mitä esimerkiksi subjektiivisen oikeuden poistaminen päivähoitoon merkitsisi tasa-arvolle. Jos kunnat voisivat vapaasti päättää siitä, tarjoavatko ne lapsiperheille päivähoitoa vai eivät, tuloksena voi olla, että osa kunnista sulkee pois tämän palvelumuodon. Tämä olisi kuolinisku tasa-arvolle ja samalla myös maamme korkeatasoiselle päivähoidolle.

Työasiainvaliokunta kiinnittää edelleen huomiota mm. kotityön sisällyttämiseen bruttokansantuotteeseen, väkivallan lisääntymiseen, elatusvelvollisten syrjintään huoltokysymyksissä, opintolainan 20 vuoden ikärajaan, joka mahdollisesti asettaa suoraan lukiosta tulevat tytöt eriarvoiseen asemaan, myös mahdolliseen lukukausimaksuun yli seitsemän vuotta opiskelleille jne.

Siitä huolimatta, että olisin ollut valmis kovempiin kannanottoihin koskien mm. kiintiöiden asettamista, syrjivän mainonnan kieltoa ja yritysten velvollisuutta tasa-arvosuunnitelmien laatimiseen, valiokunnan kannanotot on mahdollista hyväksyä, koska ne korostavat tilanteen tarkan seurannan tärkeyttä ja koska niissä ollaan ilmeisen valmiita tiukentamaan lakia, jolleivät ehdotetut lainsäädäntötoimet johda kohtuullisen ajan kuluessa selviin tuloksiin.

Myönteistä on, että valiokunta on valmis menemään hallitusta pidemmälle koskien naisten ja miesten osallistumista julkiseen elämään. Valiokuntahan ehdottaa, että hallitus vahvistaa

aikataulun tasa-arvoisen osallistumisen tavoitteen toteuttamiselle. Tämä on yhteneväinen ruotsalaisen eduskuntaryhmän viime vuoden marraskuussa käydyssä selonteon lähetekeskustelussa esittämien vaatimusten kanssa. Katsoimme, että jollei lähitulevaisuudessa, esimerkiksi viiden vuoden kuluessa, päästä vapaaehtoisesti kummankin sukupuolen 40 prosentin edustukseen, on harkittava mahdollisuutta ottaa kiintiösäännös lakiin.

Herra puhemies! Haluan lopuksi korostaa sen seikan tärkeyttä, että eduskunnalle annetaan tasaisin väliajoin selonteko tasa-arvosta. Valiokuntahan ehdottaa, että näin voisi tapahtua joka viides vuosi. Henkilökohtaisesti haluan kuitenkin korostaa, että tämä voisi tapahtua tarpeen vaatiessa useamminkin. Tärkeää on niin ikään, että tällainen selonteko käsittelisi tasa-arvoa laajemmasta näkökulmasta eikä ainoastaan suhteessa tasa-arvolakiin.

Ed. U. Anttila: Arvoisa puhemies! Tasa-arvolakia koskevaa selontekoa on eduskunnassa käsitelty verrattain suuren yksituumaisuuden vallitessa. Yksituumaisuutta kuvastavat työasiainvaliokunnan mietintö sekä sosiaali- ja terveysvaliokunnan ja sivistysvaliokunnan antamat lausunnot.

Toisaalta yksituumaisuus kertoo siitä, että nimenomaan naiskansanedustajat ovat yhteistyössä pohtineet näitä kysymyksiä ihan erillään valiokuntatyöstä ja pohtineet mahdollisia ehdotuksia tasa-arvon lisäämiseksi. Tämä on yksi näkökulma tähän yksituumaisuuteen. Toinen on mielestäni myös se, että tasa-arvokysymykset on nähty laajemminkin. Niitä ei ole pidetty pelkästään naisten asemaan liittyvinä kysymyksinä vaan nimenomaan sekä naisten että miesten asemaan ja oikeuksiin vaikuttavana kokonaisuutena.

Valiokuntien lausunnoissa ja mietinnössä esiin nostetut asiat ovat pitkälti valiokuntakohtaisia. Eräät kysymykset nousevat kuitenkin sekä lausunnoissa että mietinnössä esiin, ja keskeinen kokonaisuus on tasa-arvokysymysten seuranta, ei pelkästään tasa-arvolain vaan koko tasa-arvokehityksen seurantana. Pidän tätä näkökulmaa tärkeänä ja esitän puheenvuorossani tälle seurannalle jonkin verran perusteluja.

Palveluita voidaan pitää keskeisenä tasa-arvon rakennusosasena. Se on tullut esiin tässä keskustelussa jo useammassakin puheenvuorossa. Tälle on omat historialliset syynsä. Kun työ muuttui palkkatyöksi ja kun naiset valtasivat suuremman osan suomalaisista palkkatyömarkkinoista, samanaikainen yhteiskunnallisten palveluiden rakentaminen oli keskeinen osa tasa-arvoistumisprosessia. Nyt vastaavasti lama on tuonut mukanaan kielteisiä ilmiöitä tasa-arvokehitykseen. Tämä on merkinnyt sitä, että monia palveluita on heikennetty kunnissa. Myös valtion leikkaukset esimerkiksi koulupuolella ja sosiaali- ja terveyspuolella ovat omiaan heikentämään tasa-arvokehitystä.

Koska tasa-arvo ei ole edennyt kyllin nopeasti ja edelleenkin hyvin vahvat nais- ja miesroolit vallitsevat, on nähtävissä, että palvelujen heikennykset helposti tulevat nimenomaan naisten kannettaviksi, meidän kannettavaksemme, nimenomaan palkkatyön ulkopuolella. Siksi pidän erittäin perusteltuna, että kaikkea taloudellista päätöksentekoa, erityisesti valtion tulo- ja menoarviota, käsitellään myös tasa-arvonäkökulmasta ja tämä arvio tehdään.

Mielestäni laman vaikutukset tasa-arvoon liittyvät siihen seikkaan, että tasa-arvo ei kuitenkaan Suomessa ole edennyt kovin pitkälle. Sukupuoliroolijako on edelleen vahva, eikä sitä vuosikymmenienkään tasa-arvotyöllä ole voitu kovin paljoa muuttaa. Sukupuoliroolijako on pitkälti kysymys, johon ei voida vaikuttaa lainsäädännöllisin keinoin. Se liittyy siihen, miten kasvamme ja kehitymme yksilöinä, millaisia vaikutteita saamme itse kukin siitä yhteiskunnasta, jossa kehitymme.

Tähän liittyy mielestäni eräs tasa-arvotyön näennäisistä ristiriidoista. Toisaalta naisten aseman parantamiseksi ja tasa-arvon lisäämiseksi tulisi lisätä hoivatyön arvostusta sekä yleisenä yhteiskunnallisena arvostuksena että esimerkiksi palkkauksellisten kuoppien poistamisena. Toisaalta tulisi kannustaa sekä naisia että miehiä hakeutumaan epätyypillisille aloille. Vain näillä keinoin mielestäni roolijako vähitellen voi muuttua. Mutta se ei muutu nopeasti, koska me itse kukin yksilöinä sisäistämme sen yhteiskunnan, jossa kasvamme, varsin pitkälti ja ne arvot, jotka kussakin yhteiskunnassa vallitsevat, vaikuttavat meihin itse kuhunkin.

Tähän kokonaisuuteen liittyy myös se, että sekä työelämän roolit että kotiroolit kytkeytyvät. Tilastokeskuksen kartoituksissa on havaittu, että naiset tekevät keskimäärin paljon pitempää työpäivää kuin miehet. Tämä ei niinkään liity työelämään vaan siihen, että naiset kantavat kaksinkertaisen taakan, tekevät palkkatyön lisäksi myös kotitöitä. (Ed. Räty: Kyllä miehetkin tekevät kotitöitä!) — Tietysti, ed. Räty, on

erittäin positiivista, jos te teette kotitöitä. Monet muutkin miehet tekevät kotitöitä, mutta viittasin juuri Tilastokeskuksen tutkimuksiin, että keskimäärin ero naisten ja miesten tekemän kotityön määrässä on erittäin suuri sillä tavoin, että naiset tekevät enemmän kotitöitä kuin miehet.

Kuten äsken totesin, kysymykset roolijaosta eivät ole pelkästään lailla muutettavissa. Tämä on yksi peruste sille, miksi tasa-arvoa tulee seurata, ei pelkästään tätä lakia, vaan myös kokonaiskehitystä arvioiden.

Arvoisa puhemies! Kun valtioneuvoston tasa-arvolakia koskeva selonteko oli lähetekeskustelussa, kiinnitin huomiota väkivaltakysymyksiin, naisiin kohdistuvaan väkivaltaan, jota selonteossa juuri ei ollut käsitelty. Muistan, että tuolloin ministeri Rehn vastasi kysymykseeni todeten, että tämä selonteko on nimenomaan lakia koskeva selonteko ja sen vuoksi tämä kokonaisuus, väkivalta, on jäänyt selonteon ulkopuolelle. Pidän positiivisena sitä, että valiokunnissa tähän väkivalta-asiaan on kiinnitetty huomiota ja sitä on pidetty juuri keskeisenä syynä siihen, miksi nimenomaan pitää seurata tasa-arvoa kokonaisuutena eikä pelkästään sitä puitetta, jonka tasa-arvolaki määrittää.

Monissa tutkimuksissa naisiin kohdistuva väkivalta on havaittu erittäin suureksi ongelmaksi, johon on vaikea vaikuttaa aivan nopeasti. Lainsäädäntöteitse siihen voidaan vaikuttaa. Esitys esimerkiksi siitä, että avioliitossa tapahtuva raiskaus kriminalisoidaan, on mielestäni osoitus positiivisesta muutoksesta, muutoksesta jossa naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ei katsota läpi sormien.

Arvoisa puhemies! Toivon, että tämä eduskuntakäsittely on tuonut tasa-arvotyölle lisää arvostusta siinä mielessä, että tämä kokonaisuus on käynyt läpi niin perusteellisen käsittelyn, että myös tulevat esitykset ovat saaneet vakaata poliittista tukea. Uskon, että ministeri Rehn työssään tasa-arvoministerinä pyrkii uudistamaan tasa-arvolakia ja tämä selontekokäsittely on vahvistanut hänen asemiaan työssä tasa-arvon edistämiseksi.

Ed. Laakkonen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Olen muutaman puheenvuoron ajan kuunnellut tätä keskustelua tasa-arvoselonteosta. Olen odottanut kovasti sitä, että joku olisi ottanut esille naista halventavat, epäsiveelliset ohjelmat ja julkaisut, joiden kautta naisesta on tehty pelkkä seksiobjekti. Mutta ei ole tainnut kukaan ottaa näitä asioita esille. (Ed. Rädyn välihuuto) — Ed. Räty, olen kyllä sitä mieltä, että naiset eivät ole näitä julkaisuja toimittaneet. (Ed. Räty: Naisethan ovat siellä kuvissa! — Toinen varapuhemies koputtaa) — Naiset ovat kuvissa, mutta olen sitä mieltä, että ne, jotka toimittavat näitä julkaisuja, ovat varmasti miehiä ja käyttävät naisia hyväkseen siinä mielessä, että ...

Toinen varapuhemies (koputtaa): Ed. Laakkonen, vastauspuheenvuoron tulee sisältää edelliseen puheenvuoroon oikaisu tai kommentti.

Puhuja: Arvoisa puhemies! Puheenvuoroni alussa mainitsinkin siitä, ettei kukaan, ei edes ed. U. Anttila, puuttunut tähän asiaan. Minä olen odottanut nimenomaan tähän asiaan puuttumista, mutta turhaan.

Ed. Kuittinen: Arvoisa puhemies! Tänään käsittelemme valtioneuvoston tasa-arvolakia koskevaa selontekoa ja siitä laadittuja sivistysvaliokunnan ja sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausuntoja sekä työasiainvaliokunnan mietintöä.

Ensimmäiseksi haluan korostaa, että yleensä koko tasa-arvoa koskeva seuranta on tärkeää. Määräajoin tasa-arvo on otettava selontekona eduskunnan käsittelyyn. Sopiva ajanjakso voisi olla mietinnön mukaisesti esimerkiksi viisi vuotta.

Seuraavan selonteon tulisi siis koskea yleisesti naisten ja miesten tasa-arvoa eikä vain tasa-arvolakia. Tällöin voitaisiin pureutua tarkemmin tasa-arvoon kasvamiseen ihmisenä. Kotien tukeminen, tasa-arvokoulutus ja -kasvatus koulussa ovat kaiken perusta tasa-arvoisen yhteisön luomiseksi. Ellemme pysty tähän vaikuttamaan, emme pysty vaikuttamaan myöskään työelämään.

Lapsen ensimmäinen sosiaalistaja on useimmiten äiti. Hilkka Huopainen käsittelee eräässä artikkelissaan tätä tärkeätä suhdetta tyttöjen osalta seuraavasti: "Äidillä on tytön itsehyväksynnälle ratkaiseva merkitys. Äidin käsitys naisen arvosta välittyy tyttövauvalle erilaisten piiloisten ja näkyvämpien viestien kautta. Näin naissosialisaatio siirtyy äidin ja tyttären välisessä vuorovaikutuksessa sukupolvesta toiseen."

Perinteisten sukupuoliroolien välittymistä koulussa on yllättävän vaikea murtaa. Toinen esimerkki. Marjatta Tarmo kuvaa eräässä artikkelissaan, "kuinka opettajat arvostavat poikien

ominaisuudet tyttöjen ominaisuuksia paremmiksi. Syynä tyttöjen menestykseen pidetään näiden kiltteyttä ja ahkeruutta eikä taitoja. Jos ja kun pojat eivät menesty koulussa, vikaa etsitään pikemminkin koululaitoksesta kuin poikien ominaisuuksista".

Elina Lahelma ja Tuula Gordon ovat pohtineet sitä, miten lukuisissa asiakirjoissa, mm. opetussuunnitelmissa "julki lausuttu koulun sukupuolineutraalius on sittenkin näennäistä ja muuntuu koulun käytännössä sukupuolispesifisyydeksi, joka useimmiten sortaa juuri tyttöjä. Opetukseen ja oppimiseen sisältyy piilotettuja viestejä sukupuolesta. Peruskoulun ja lukion jälkeisten oppilaitosten valintamekanismit suosivat yhä poikia ja sivuuttavat pitkälti tyttöjen kyvyt".

Ohessa vain muutamia esimerkkejä piilorakenteista ja -asenteista, joihin vaikuttaminen on hyvin tärkeää tasa-arvoon kasvamisessa.

Selonteon lähetekeskustelussa käytin keskustan eduskuntaryhmän puheenvuoron ja totesin siinä, että tasa-arvoa on edistettävä aktiivisesti. Tasa-arvolaki ei riittävästi edistä tasa-arvoa. Se on valitusmenettelyyn perustuva, ja sen tasa-arvosäännökset ovat tavoiteluontoisia suosituksia. Sillä ei pystytä puuttumaan esimerkiksi rakenteelliseen syrjintään.

Arvoisa puhemies! Siirryn koulutukseen.

Koulutus on edelleen jakautunut selvästi naisille ja miehille tyypillisiin koulutusaloihin. Molemmilla sukupuolilla tulee olla mahdollisuus osallistua tasapuolisesti aikuis- ja nuorisoasteen opiskeluun. Kiinnitän tässä yhteydessä huomion aikuisopintojen leikkausten vaikutuksiin naisiin ja yksinhuoltajiin. Tässä yhteydessä korostan myös alueellisten ammatillisten oppilaitosten läheisyyden merkitystä. Perheellinen nainen ei voi lähteä kauas opiskelemaan. Tämä on yleinen tosiasia vielä tämänkin päivän Suomessa.

Erityisen huolestuttavaa on se, että opetusministeriön vahvistama opetushallinnon tasa-arvosuunnitelma vuosiksi 1991—1993 on suurelta osin saavuttamatta. Miksi näin on, tulee erityisen tarkkaan pohtia. Suunnitelmat on tehtävä nykyistä konkreettisemmiksi ja asetettava asioille aikataulut ja seurantajärjestelmä.

Opetussuunnitelmat, oppimateriaali ja oppilaanohjaus ovat merkittäviä välineitä tasa-arvokoulutuksessa ja -kasvatuksessa. Piilorakenteisiin kuuluvien asenteiden ja käyttäytymisen tutkiminen on vielä liian vähän huomiolla. On oltava siis myös riittävät tutkimusvoimavarat. Samoin on erilaisin projektein ja tutkimushankkein löydettävä tasa-arvon avaimia. Valtakuntaan tulisi nimetä ja palkata yksi henkilö, joka hoitaa päätoimisesti koulutuksen tasa-arvoasioita. Henkilö suorittaisi koulutus-, kehittämis- ja tutkimustyötä yhteistyössä hallinnon, koulujen ja yliopistojen kanssa.

Koulun tuntijakoesitys on myös tarkkailtava kohde. Keskeinen kysymys on, mitä valinnaisuus merkitsee. Eri valinnoilla on erilainen arvo. Valinnat voivat johtaa tytöt ja pojat eriarvoiseen tilanteeseen jatkokoulutukseen pääsyssä. Tällä hetkellä näyttää siltä, että valinnaisuuden lisääntyminen johtaa eriarvoisuuden lisääntymiseen.

Kiintiön poistaminen merkitsi luokanopettajakoulutuksessa koulutukseen hyväksyttyjen miesten määrän vähenemistä 40 prosentista 20 prosenttiin, tosin miesten osuus on kuitenkin viime vuosina hieman noussut. Opetus on siis naisvaltainen ala. Miesten osallistuminen kasvatustehtäviin on tärkeää sekä poikien että tyttöjen kehityksen kannalta. Yhdyn sivistysvaliokunnan mietintöön siinä, että tulee kiinnittää erityistä huomiota opiskelijan valintamenettelyn pikaiseen uudistamiseen siten, että opettajiksi hakeutuisi ja valikoituisi riittävästi kumpaakin sukupuolta.

Kiinnitän tässä yhteydessä myös huomion koulutyön hierarkiaan. Tilastojen mukaan vuosilta 1991—92 iltalukioissa naisrehtoreita oli 18,8 prosenttia, päivälukioissa 17,2 prosenttia, peruskouluasteella yhteensä 20,3 prosenttia (tiedot vuodelta 1990—91), yläasteella 25 prosenttia ja ala-asteella 15,6 prosenttia. Tilasto perustuu peruskoulun ja lukion oppilaitos- ja opettajarekistereistä (Pelu) tulostettujen lukuvuosi-ilmoitusten valtakunnalliseen yhdistelmään. Sijaisena toimivat opettajat eivät ole selvityksessä mukana. Koulutyön raamit ovat siis miesten määrittelemiä. Naisopettajien koulutusura muotoutuu siis erilaisiksi kuin miesten.

Arvoisa puhemies! Perhepoliittiset palvelut ovat tasa-arvon tärkeä osatekijä. Työelämän muutokset samoin kuin julkisiin palveluihin kohdistettavat voimavarat ja muutokset vaikuttavat ratkaisevalla tavalla niin miesten kuin naistenkin työssä käymiseen ja vanhemmuuden vastuuseen. Yleistä on se, että naisten katsotaan vastaavan työssäkäynnin lisäksi perhevelvoitteista. Yksinhuoltajuus on lisääntynyt. Elatusvelvollistenkin asema vanhemmuuden vastuun hoitamiseksi on yhteiskunnan lainsäädännöstä johtuen vaikeampi kuin sen pitäisi. Näihin en sen tarkemmin puutu, sillä ne on tuotu esille niin sosiaali- ja terveysvaliokunnan lau-

sunnossa kuin työasiainvaliokunnan mietinnössä, joihin yhdyn.

Erityisesti haluan kuitenkin korostaa sitä, että myös miesten tulee olla tasaveroisia isyys- tai vanhempainlomien käyttäjiä. Samoin huolestuttavaa on, että esimerkiksi vain joka viides yrittäjänainen on mm. pystynyt pitämään äitiysloman täysimääräisenä. Samanaikaisesti yrittäjillä on ollut vaikeuksia lastensa saamisessa kunnallisen päivähoidon piiriin. Äitiys- ja hoitovapaista aiheutuvat kustannukset rasittavat kuitenkin nimenomaan naisia työllistäviä yrittäjiä.

Työnteon lisääntyminen ns. epämukavina aikoina erityisesti naisvaltaisilla aloilla lisää yhteiskunnallisten palvelujen kuten lastenhoidon ja julkisen liikenteen tarvetta noina aikoina. Tämä taas on omalta osaltaan aiheuttamassa työaikojen joustopaineita uusille aloille. Joustavuuden vaatimus ei saa siis kohdistua vain työntekijöihin. Työnkin tulee joustaa tekijänsä henkilökohtaisten, esimerkiksi perheestä tai opiskelusta johtuvien syiden vuoksi.

Kotona tapahtuva hoitotyö lisääntyy. Tuleekin edelleen huolehtia siitä, että myös sitä tekevien eläke- ja sosiaaliturvaa kehitetään.

Tutkimusten mukaan naisvaltaisilla osa-aikaisilla aloilla on halukkuutta myös kokoaikaiseen työhön. Sen sijaan aloilla, joilla ei ole osa-aikatyön mahdollisuutta, sekä miehet että naiset haluaisivat tämänkin vaihtoehdon. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kiinnittikin huomiota siihen, että työaikamuodoista johtuvat seurannaisvaikutukset on selvitettävä ja informoitava niistä asianosaisia. Myös huolestuttavaa on se, että osapalkka ei takaa taloudellista itsenäisyyttä.

Vuosilomakomitean mietintö ja työaikalainsäädäntökomitean mietintö on hiljattain julkistettu. Molempia tulee tarkastella myös tasa-arvonäkökulmasta. Vuosilomamietintö esittää, että lomaa ei enää kertyisi äitiys-, isyys- eikä vanhempainloma-ajalta. Mikäli edellä mainitut toimenpiteet toteutetaan, ne kohdentuvat pääosin naisiin ja heikentävät heidän asemaansa lasten syntymän ja hoidon vuoksi. Kuitenkin tavoitteena on pidettävä sitä, että lasten syntymä tai hoito ei saa heikentää vanhempien asemaa. Ilmeiset epäkohdat tulee ehkäistä lainsäädäntömuutoksissa.

Arvoisa puhemies! Koska ministeri Rehn on paikalla, kiinnitän huomiota myös ehdotukseen tilastolaiksi. Tämä on myös lausuntokierroksella ja siinä on erityinen huolenaihe. Sukupuolten tasa-arvon edistämisessä keskeistä on, että tuotetaan ja myös julkaistaan sellaista tietoa, joka antaa oikean kuvan naisten ja miesten asemasta eri elämänalueilla. Sukupuolten tasa-arvon seurannan kannalta on välttämätöntä, että tiedot kerätään yksilökohtaisesti. Eta-sopimuksen myötä Suomessakin muuttuu tilastojen tietopohja eräiden tilastojen osalta niin, että tiedot kerätään perhe- tai ruokakuntapohjaisesti eikä enää yksilökohtaisesti. Tällainen menettely vaikeuttaa selvästi sukupuolten aseman seuraamista. Tästä tasa-arvoasiain neuvottelukunta onkin antanut lausunnon, johon pyydän kiinnittämään huomiota.

Arvoisa puhemies! Maassamme vallinnut tasa-arvomyytti eli käsitys tasa-arvon toteutumisesta on estänyt näkemästä ongelmia, esimerkiksi naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. On nähty lapsiin, vanhuksiin ja vammaisiin kohdistuva väkivalta, mutta naisiin kohdistuvaa väkivaltaa on ollut vaikea uskoa todeksi. Niinpä monissa maissa väkivallan torjunnassa ollaankin pidemmällä kuin Suomessa. Samoin kansainvälisissä järjestöissä, kuten YK:ssa ja Euroopan neuvostossa, on tekeillä toimenpiteitä, joiden tarkoituksena on poistaa naisiin kohdistuvaa väkivaltaa yhteiskunnasta. YK:ssa hyväksytyn käsityksen mukaan naisiin kohdistuva väkivalta on naisen ihmisoikeuksien loukkaus ja tasa-arvon toteutumisen este ja siksi tämä epäkohta halutaan poistaa.

Matkustan muutaman päivän kuluttua Ecosocin alaisen naisten asema -toimikunnan kokoukseen, jossa on käsiteltävänä julistus naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Julistustekstin mukaan vastuu väkivallasta kuuluu yhteiskunnalle. Se ei siis ole enää väkivallan uhrilla eikä esimerkiksi turvakodeilla vaan koko yhteiskunnalla. Sitä varten valtioita kehotetaan mm. varaamaan budjeteissaan määrärahoja väkivallan vastustamistyöhön. Jotta Suomessakin saavutettaisiin taso, joka on jo muualla, tarvitaan monenlaisia toimenpiteitä, esimerkiksi:

1) Lainsäädännön uudistamista eli esimerkiksi avioliitossa tapahtuvan raiskauksen kriminalisointia, joka on jo toteutettu muissa maissa. Se merkitsee vain sitä, että yhteiskunta katsoo, että avioliiton aikana naisilla säilyy seksuaalinen itsemääräämisoikeus. Nykyisin tämä on lailla turvattu muualla kuin avioliitossa.

2) Ammattiauttajien, poliisien, sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön ym., kouluttamista tunnistamaan väkivaltaongelma ja auttamaan nykyistä paremmin siinä.

3) Yhteiskunnan tulisi taata jokaiselle henkilölle turva väkivallan varalta tai sen uhattua.

Kunnilla tulisi olla velvollisuus antaa turvaa. Myös perusoikeuskomitean ja -työryhmän mietinnöissä korostetaan oikeutta saada turvaa.

4) Viranomaisten tehtävä- ja vastuusuhteet tulee sopia niin valtakunnan, läänin kuin kuntatasollakin.

5) Myös tutkimus- ja kokeilutoimintaa tulee lisätä.

6) Väkivallan vastustamis- ja uhrien auttamistyössä pitää päästä korjaavasta työstä väkivallan ennalta ehkäisyyn ja väkivallan vähentämiseen yhteiskuntarakenteesta. Tämä työ kannattaa, sillä väkivallan aiheuttamat aineelliset kustannukset yhteiskunnalle ovat suuret, puhumattakaan ei-aineellisista haitoista lapsille ja perheille.

7) Koska maailman laajuisesti väkivallan vastustamistyö katsotaan yhteiskunnan tehtäväksi, tulee meilläkin, kuten YK:n julistuksessa esitetään, varata sitä varten varoja valtion tulo- ja menoarvioon sekä myöntää varoja myös Raha-automaattiyhdistyksen määrärahoista.

Muun muassa edellä mainittuja asioita on pohdittu tasa-arvoasiain neuvottelukunnan väkivaltajaoston mietinnössä. Työtä jatketaan edelleen alan viranomaisten, järjestöjen ja laitosten edustajista koostuvassa uudessa jaostossa.

Arvoisa puhemies! Itse en kannata tässä vaiheessa kiintiöitä sanan varsinaisessa merkityksessä. Kiintiöajattelulla on omat haittansa tasa-arvon edistämisessä. Ihmisten asenteet muuttuvat kuitenkin hyvin hitaasti. Käytännöt saattavat muuttua vasta vuosikymmenien kuluessa. Pidän siis tärkeänä, että naisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuudet lisääntyvät yhteiskunnallisessa päätöksenteossa ja asioiden valmistelussa. Hallitus voisi harkita, että se määrittelisi naisten ja miesten tasapuolisella osallistumisella aikataulun ja tavoitteet. Voitaisiin harkita etenemistä samoin kuin Ruotsissa, jossa katsottiin, nouseeko tietyn ajan kuluessa naisten prosentuaalinen edustus tiettyyn määrään.

Arvoisa puhemies! Suomessa koulutuksen tasa-arvotutkimus sijoittuu suurelta osalta naistutkimuksen piiriin. Sen tuottama uusi tieto on keskeisen tärkeää naisten ja miesten tasa-arvon edistämisessä. Kuten aiemmin vastauspuheenvuorossani totesin, naistutkimusta tehdään Suomessa varsin aktiivisesti ja tulokset ovat olleet hyviä. Se, että tasa-arvo nähdään erillisenä kysymyksenä, sen sijaan että se nähtäisiin näkökulmana koko toimintaan, on ongelmallista ja tasa-arvon kannalta sen edistymistä hidastavaa. Jo nyt on tiedossa lukuisia esimerkkejä, että taloudellisiin voimavaroihin vedoten näitä tutkimusmäärärahoja on karsittu. Hallituksen tulee osoittaa jatkossakin voimavarat sekä sukupuolten tasa-arvon laadulliseen edistämiseen että tasa-arvolain toteuttamisen tehokkaaseen valvontaan.

Sukupuolten tasa-arvon edistäminen koskee kaikkia elämänalueita. Tasa-arvotavoitteiden konkreettinen muotoutuminen edellyttää sekä asiantuntijatyöskentelyä että poliittisen tahdon muodostusta.

Taloudellisesti vaikeissa oloissa korostuu sukupuolisen tasa-arvon huomioon ottaminen. Suomessa sukupuolten tasa-arvon edistämiseen suunnatut tasa-arvoviranomaisten käytettävissä olevat voimavarat ovat Pohjoismaiden pienimpiä, vain viidesosa esimerkiksi Ruotsin vastaavista. Erityisen huolestuttavaa on, että tasa-arvomäärärahoja supistetaan sellaisissakin tilanteissa, joissa se ei ole välttämätöntä. Tasa-arvohan ei usein maksa mitään. Tasa-arvon edistäminen saattaa jopa vähentää kustannuksia. Esimerkkinä mainitsen väkivallan ehkäisytyön tuloksena väkivaltatekojen ja niiden kustannuksien vähentymisen.

Arvoisa puhemies! Vielä puutun kirjallisiin tasa-arvosuunnitelmiin. Tässä yhteydessä totean saman kuin lähetekeskustelussa, että kirjallisten tasa-arvosuunnitelmien teko ei sinänsä edistä tasa-arvoa. Suurien työpaikkojen ja julkisen sektorin lisäksi yksityistä sektoria ja pieniäkin yrityksiä tulee kannustaa tasa-arvosuunnitelmien laatimiseen esimerkiksi henkilöstösuunnitelman osana. Muuten koko pk-yritystoiminta jää ilman suunnitelmallista tasa-arvotyötä. Suunnitelman valmistaminen sinänsä on prosessi tasa-arvon kehittymiseksi ja merkki siitä, että on ryhdytty pohtimaan tasa-arvoasioita yhdessä. Siihen ovat sitoutuneet kuitenkin yleensä vain suunnitelman laatimiseen osallistuneet. Tuleekin pohtia, miten ne saataisiin koskettamaan kaikkia asianosaisia. Tässäkin yhteydessä on syytä mainita aikataulutus ja seurantajärjestelmien kehittäminen sekä vastuuhenkilöiden nimeäminen.

Arvoisa puhemies! Miksi edelleen tarvitaan tasa-arvosta keskustelemista, vaikka olemme sivistynyt, kehittynyt ja mielestämme tasa-arvoinen maa? Tasa-arvon kehittyminen on hyvin piilotajuista. Sen kehittämistä varten tarvitaan lainsäädäntöä mutta myös tasa-arvon edistymisen keskeisten esteiden tunnistamista.

Naistasa-arvossa tai -arvottomuudessa piilee toiseuden käsite. Jo kieli on kehittynyt tältä pohjalta. Sana "man" merkitsee miestä mutta

myös ihmistä. Siihen tarvitaan liite, jotta voitaisiin ilmaista nainen. Sama ilmiö on käsitteissä tarjoilija ja tarjoilijatar tai mies-päätteisissä sanoissa. Naistasa-arvokäsite on siis historiansa vanki.

Samoin miesrooli sitoo miestä. Miehen on oltava menevä, vahva ja murtumaton. Hänkään ei voi olla oma itsensä. Paljon on toki edistytty tällä vuosisadalla ja kuuden viime vuoden aikana, jolloin tasa-arvolaki on ollut voimassa. Esitetyt tarkistukset ja suositukset ovat myös omiaan edistämään tasa-arvoa.

Ed. R i n n e : Herra puhemies! Edustajatoveri Rimmi illan aikana hyvin mielenkiintoisessa keskustelussa nosti esiin sellaisen asian, että se, että naiset ovat ikään kuin huonommin menestyneet tai suurin osa naisista on huonommin menestynyt kuin miehet työelämässä jne., johtuisi kokonaan tai lähestulkoon kokonaan naisen elämäntilanteista, jotka ovat usein erilaisia kuin miehen. Minä en ihan tähän usko. Minä ottaisin ihan konkreettisen esimerkin, joka toivottavasti pistää ajattelemaan. Ainakin minut se pisti ajattelemaan.

Eräällä suomalaisella merkittävällä telakalla, siitä on 10—15 vuotta aikaa, jouduin seuraamaan palkkakehitystä. Siellä oli aikaisemmin kraanakuskeina eli nosturikuskeina erittäin vaativissa tehtävissä vain miehiä. Sen jälkeen työnantaja huomasi, että aivan hyvin voi myös naisia ottaa. Osoittautuikin, että naiset olivat parempia siinä työssä kuin miehet. Mutta välittömästi alkoi palkkojen laskukehitys, ja niin siinä kävi, että loppujenkin miesten oli lähdettävä. He sanoivat, että siellä maksetaan niin huonoa palkkaa, kun naiset valloittivat sen työpaikan, että kerta kaikkiaan enää sillä palkalla ei tule toimeen.

Kun puhutaan tasa-arvosta, mielestäni tässä ehkä on yksi sellainen kohta, johon kannattaisi hiukan syventyä. Onko sittenkin niin kyllähän tietysti miehet taistelevat oikeuksistaan, ja kun nainen rupeaa työmaalla vaatimaan myös jotakin, niin sehän on pahansisuinen ämmä, joka häiritsee siellä — että naisten pitäisi olla hiukan kovempia sittenkin, sillä tavalla kovempia, että myös työmarkkinoilla pitäisivät vähän paremmin puolensa? Mutta tämä on mielestäni hyvin konkreettinen, erinomaisen hyvä esimerkki suorastaan siitä, että kun naisia tuli työpaikoille ja he olivat parempia, osaavampia, niin palkat lähtivät heti laskuun. Uskallan väittää, että monta muuta alaa löytyym joilla heti kun naiset ilmestyvät sinne, palkat lähtevät laskemaan. Se on yleinen käytäntö.

Mielestäni tasa-arvoselontekokeskustelua on ollut mielenkiintoista kuunnella. Koko ajan olen sen mielenkiinnolla todella tehnyt. Mutta ei selonteossa ole yhtään mitään. Se on aivan tyhjä arpa. Se on ihan merkityksetön. Oikeastaan se olisi hyvä kolmivuotiaille hiekkalaatikon ääressä lueskella satuna, kun lapiot läpsivät hiekkakakkuja siellä, tällaisena ihan mukava ja hyvä ja erinomaisen hyvin kirjoitettu. Mutta kun tietää kuitenkin totuuden, mitä näiden kahden vuoden aikana on tapahtunut ja mitä tämä työttömyys tekee, niin kyllä totuus on nyt ihan toisenlainen.

Yhteiskuntatutkijat ovat kutakuinkin yksimielisiä siitä asiasta, että työttömyys ja koulutuksellinen eriarvoisuus — mm. von Wright on tämän useissa esseissään erinomaisesti kuvannut — ovat kaikkein tehokkain tapa eriarvoistaa ihmisiä. Nyt kun Suomen työttömyys on tilastoja tekevän maailman pahin, Euroopan kärki — kahdessa vuodessa hyvän työllisyyden maasta on tehty aivan mahdoton — minä luulen, että vaikka siihen on tietysti myös ideologiset syynsä, päällimmäisenä on kai se, ettei työttömyyttä, ihmisen oikeutta työhön ja sitä kautta itsenäisyyteen ja toimeentuloon, ole nähty tärkeänä asiana meidän johtavien ministereidemme ajattelussa.

Valtiovarainministeri Viinanenhan sanoi täällä hyvin selkeästi hallituksen talouspoliittisena linjana, että työttömyyskorvausten maksaminen on valtiontaloudelle edullisempaa kuin työttömän työllistäminen. Minä muistan vaikka unissani tämän lauseen, minkä hän sanoi. Siinä ei ole mitään poimittua jostakin, vaan hän oli sitä mieltä, että kuluttava työttömyys on valtiontaloudelle edullisempaa kuin tuottava työ. Se on kova linjaus. Se on todella kova linjaus, koska loogisestihan se tarkoittaa käytännössä tietenkin sitä, että kun kaikki ovat työttöminä, niin silloin valtiontalous on kunnossa.

Toivottavasti hän on Japanin-matkallaan saanut rahaa. Jos on käynyt niin, että hän on tämän talouspoliittisen totuuden kertonut nousevan auringon maassa, niin hän ei ole saanut jenin jeniä. En minäkään antaisi penniäkään sellaiselle miehelle, joka julistaa kuluttavan työttömyyden oppia, en missään tapauksessa. Nimittäin tämä Viinasen vesimylly pyörii juuri niin kauan kuin saadaan ulkomailta lainarahaa. Se on 52 miljardia vuodessa. Menetetyt katetuotot ja työttömyysturva yhteensä ovat täsmälleen sama summa, (Ed. Aittoniemi: Älkää puhuko niin kovaa, ne kuulevat sen Japanissa!) eli joka ainut penni,

jonka me lainaamme, ei mene tuottavaan työhön vaan se menee kaikki kuluttavaan työttömyyteen. Se tuntuu kyllä aika hurjalta, koska työttömyys nimenomaan, se jos mikä, luo sellaisen tilanteen, että vaikka esimerkiksi työsuojelullisia toimenpiteitä välttämättä usein tarvittaisiin, ihmiset eivät uskalla valittaa. Pahinta on se, ettei voi mennä toiseen työpaikkaan. En minä syytä, että työnantajat olisivat hyväksikäyttäjiä, ani harvoja löytyy sellaisia, mutta aina on myös voitu osoittaa se, että kun on tilanne se, ettei ole mahdollisuutta vaihtaa toiseen työpaikkaan, niin monet vastentahtoisesti joutuvat hyväksikäytetyiksi. Minä en yleistä, mutta tämä yleistyy ja on yleistynyt. Jos ihminen tietää saavansa toisen työpaikan ja toimeentulon, hänen ei tarvitse alistua. Eli tullaan yksilövapauteen, joka minun sydäntäni on aina lämmittänyt kaikkein eniten; nimenomaan ihminen saa itse valita oman elämänpiirinsä turvallisesti, ettei tarvitse nöyrtyä eikä alistua toisen ihmisen edessä. Työttömyys lisää juuri tämän kaltaista eriarvoisuutta todella härskillä tavalla.

Toinen on koulutus. Minä olen hiukan porvareita ihmetellyt tässä koulutusleikkaamisessa, kun aina sitä yksilöllisyyttä niin kamalasti korostetaan, kuinka se on tärkeä. Nyt juuri yksilöllistä opetusta karsitaan eli saadaan suuria luokkia eli suuria kollektiiveja. Tässä nyt menevät hiukan plörinäksi nämä hommat.

Kolmas alue, joka myös on eriarvoisuutta lisäävä, on se vaara — ja sitä osittain jo tapahtuukin — että nimenomaan naiset joutuvat vastentahtoisesti pakolliseen hoito-, hoiva- ym. työhön. Enää ei voikaan valita esimerkiksi palkkatyön ja kotona tehtävän työn välillä vapaasti, vaan todella käy niin — ja minä olen aivan varma, että siinä tulee niin loppujen lopuksi käymään — että ajaudumme joninlaiseen huutolaisyhteiskuntaan, jossa naiset maksavat viimeistä viulua myöten ja siellä peräkamarissa 24 tuntia vuorokaudessa hoitavat ihmisiä, jotka eivät pysty itsestään huolehtimaan. Jos mennään, niin kuin on menty, laitoksissa vähentämään henkilökuntaa, puuttuu paikkoja, joiden ansiosta hoitaja voisi saada hetken levon, ja on aivan varmaa, että monen naisen perinteinen väärä nöyryys johtaa lopulta siihen, että suuri määrä nimenomaan naisia ajautuu tähän tilanteeseen eikä suinkaan miehiä. Miehet pitävät varmasti siitä huolen, kuinka siinä sukupuolijakautuman kohdalla käy — siitä ei ole epäilystäkään — niin täällä pohjan perillä kuin muuallakin maailmassa.

Jos todella tällaiseen valinnanvapauden poisviemiseen mennään, niin se nimenomaan on tasa-arvokysymys jos mikä. Se on nimenomaan tasa-arvokysymys. Nythän ollaan kerimässä täyttä häkää takaisin monia asioita. Porvarit ovat historian aikana vastustaneet mm. seuraavia asioita: kahdeksan tunnin työpäivää — minä olen nämä tarkistanut kaikki, että pitävät jopa paikkansa — kansaneläkettä, työeläkkeitä, opintotukilakia, neljän viikon vuosilomaa, koskiensuojelua, nuorten oikeutta saada työpaikka jne. Siis kaikkia näitä on aina vastustettu ja aina on ollut se yksi ja sama syy: Ei ole taloudellisesti muka varaa. Mutta työväenliike on pitänyt huolen siitä, ettei ole uskonut näihin vakuutteluihin vaan on luotu yksilönvapautta ihmiselle. Ei ole uskottu. Nyt on taas tämä selitys päällä, että ei ole varaa.

Forssan kokouksen ohjelmaan 1903 verrattuna me olemme menettäneet jo aika paljon sitä, mitä työväenliike on saanut aikaiseksi: Maksuton koulunkäynti, taas saadaan tyhmiä herroja, kun varallisuus ratkaisee sen, voiko opiskella vai ei. Maksuton lääkärinapu oli Forssan ohjelmassa vuonna 1903. Meidän demarien täytyy pitää uusi Forssan kokous pian taas, koska nämähän on kohta kaikki menetetty, mitä on aikaansaatu. Näyttää siltä, että jos tämä hallitus saa jatkaa vuosisadan loppuun, niin sitä varten, mitä alussa saatiin ohjelmaan, meidän täytyy uudestaan taas ruveta hommiin. Mutta onneksi yhden ihmisen elinikä on niin lyhyt, ettei tarvitse kahteen kertaan näitä mulkata edestakaisin. Tämä yksi ainoa kerta riittää. Mutta minä kyllä luulen ja uskon, että niin pitkälle ei varmaan päästä, että yleinen ja yhtäläinen äänioikeus vietäisiin vielä meiltä pois. En minä usko, sitten täytyy ruveta joihinkin muihin toimenpiteisiin, jos rupeaa siltä näyttämään. (Ed. Räty: Perin harvoja maita, joissa näin on!)

Yksi asia on onnistunut, jota minä en olisi toivonut: Naisten militarisointi on onnistunut harvinaisen hyvin. Ja minä olen todella huolissani — en sotaministeriä syytä niinkään, mutta on yleinen tämmöinen henki — ihan tämmöisenä varottavana esimerkkinä, että kun kurinalaisen armeijan ja siviilisuojelun väliin ruvetaan perustamaan joitakin kaarteja, ovat ne mitä tahansa tahansa kaarteja, vaikkeivät ne sillä nimellä kulje, niin niillä on taipumus muodostua siksi kipinäksi, josta kerran Suomenmaassakin se mielivalta lähti, molemminpuolinen terrori ja väkivalta. On äärimmäisen vaarallista, että mennään tähän väliin lykkäämään jotakin.

Vielä tekisi mieli sanoa, kun on tämä militaristinen puoli hyvin toteutunut, näistä Horneteista, vaikkei se nyt välttämättä tähän kuulu, mutta minun mielestäni se tässä lopussa siihen kyllä kuuluu, koska se on alue, jolla on onnistuttu. Olisi ollut varmasti parempi, että olisi sillä 7 miljardilla, joka ollaan saamavelkaa itärajan puolelta, ostettu laivue MiGejä, olisi kuitattu se, tai Sukhoi 27 -mallin raskailla taisteluhävittäjillä, eikä lähdetty tämmöiseen Hornet-hommaan. Siinä ovat ilmavoimien miehet päässeet niin kuin pikkupoika lelukauppaan, semmoiseen lelukauppaan, missä ei ole hintalappuja lainkaan. Me työväenliikkeessä ymmärrämme maanpuolustuksen, me ymmärrämme meripuolustuksen ja ilmatorjunnan jne. puolustuksen, mutta näillähän ei mitään puolusteta, tuskin niillä mitään edes valvotaankaan sellaisessa tilanteessa, johon mahdollisesti joutuisimme.

Sitten minä toivoisin, ettei ministeri todella lähtisi matkoille mihinkään semmoiseen paikkaan, missä lentotukialuksia romutetaan. Nimittäin jos tuliaisina on lentotukialus ja sitten ruvetaan ajamaan ... (Min. Rehn: Huomenna lähdetään matkaan!)

Ensimmäinen varapuhemies: Ed. Rinne, kehotan palaamaan asiaan!

Puhuja: Jaha, toivottavasti ei tämmöiseen paikkaan kuitenkaan.

Mutta mikä on syy, se nyt varmasti kuuluu tähän, minkä takia menemme kohti eriarvoa, miksi? Uusi näkökulma: Meidän johtavien ministeriemme opinnäytteet. Se voi löytyä sieltä. Pääministeri Ahon lopputyö on nimeltään "Maakysymys maalaisliiton politiikassa vuosina 1918—1922". Kulttuuriministeri Isohookana-Asunmaan väitöskirja on nimeltään "Maalaisliitto Pohjois-Suomessa. Kehitysjakso 1906—1949". Iiro Viinasen diplomityö on tässä tapauksessa tärkein, koska hän rahaministerinä tekee tätä eriarvoisuutta kaikkein innokkaimmin ja hän oli myös innokas Hornet-ihminen. Hänen diplomityönsä nimi on "Liiman mukana lisättävien lahonsuojausaineiden vaikutus lastulevyn ominaisuuksiin". Muuta ei kai sitten tarvitse sanoakaan?

Puhetta on ryhtynyt johtamaan ensimmäinen varapuhemies Paakkinen.

Ed. Taina (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! En tiedä, mitä ed. Rinne tarkoitti naisten militarisoinnilla, mutta haluan vain todeta sen, että naiset kyllä haluavat osallistua maanpuolustustyöhön ja entistä enemmän. Nyt kun maanpuolustuskursseja on järjestetty naisille, niin naiset ovat hyvin aktiivisesti niihin osallistuneet. Siinä mielessä mielestäni tasa-arvo on lisääntynyt maanpuolustusasioissa.

Sitten toivoisin, että ed. Rinne niin kuin muutkin edustajat kiinnittäisivät huomiota siihen, että tässä valtakunnassa on vielä yksi virkasysteemi, johon naisilla ei sukupuolensa perusteella ole mahdollisuuksia päästä, ja se on sotilasvirat. Lämpimästi toivon, että aivan lähitulevaisuudessa voitaisiin tältä osin lainsäädäntöä muuttaa niin, että sukupuoli ei olisi enää esteenä mihinkään valtion virkaan.

Ed. Koistinen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Rinne otti puheenvuoronsa alkuosassa esimerkin työpaikalta, aivan oikein. Mutta mielestäni tässä esimerkissä tuli erittäin selvästi esille se, että tasa-arvon toteutuminen ei ole riippuvainen laista tai säännöksistä vaan nimenomaan se on riippuvainen hyvin pitkälti asenteista. Kun ajatellaan tasa-arvon toteutumista, se on erittäin laaja-alainen, ja tosiaan siihen liittyviä ilmiöitä ei kykene lailla eikä säädöksillä määrittelemään. Se on meistä jokaisesta kiinni, se on tästä yhteiskunnasta kiinni.

Kun tiedämme, että nämä seikat ovat hyvin voimakkaasti vaikuttamassa tasa-arvoon, tasa-arvotyö on pitkäjänteistä. Sitä on tehty jo kauan maassamme, sitä tullaan tekemään tulevaisuudessakin, mutta se vaatii voimavaroja. Meillä jokaisella on mahdollisuus olla vaikuttamassa siihen, että näitä voimavaroja saadaan, ja nimenomaan tänä aikana, tällaisena lama-aikana, meidän on myös pidettävä huoli siitä, että jokaisessa tai mahdollisimman monessa päätöksessämme huomioimme sen, että tasa-arvo laajamittaisena, ei ainoastaan naisten ja miesten välisenä vaan laajamittaisena, tulee toteutuvaksi.

Ed. Rinne (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Eikö edustajatoveri Tainalle riitä siviilisuojelu, monenlainen pelastustoiminta ja kaikki tämä, mikä ei ole militarismia vaan maanpuolustustyötä. Ja sitten on erillinen armeija, joka taas hoitaa ns. taistelutehtävät, täsmällisesti sanottuna. Minä en oikein siihen usko, että olisi kovin ihanteellinen tilanne, kun ampumaharjoituksissa tarvitaan ihmisiä alle yksivuotiaita hys-

syttelemässä kauhea määrä, kun äitien kiväärit paukkuvat. Minä haluaisin kyllä ministeri Rehniltä myös kysyä, kun en ole varma, olenko minä ottanut väärin vaarin, että hänen kantansa on, että myös taistelujoukkoihin tasa-arvon nimissä naisia pitää kouluttaa. Jos ei näin ole, niin minä olen kovin iloinen. Mutta jos ollaan loogisesti tasa-arvoisia loppuun asti, niin silloinhan se tarkoittaa myös taistelujoukkoihin kuulumista naisten osalta.

Ministeri R e h n : Arvoisa puhemies! Ensinnäkin ed. Rinne otti militarisoinnin esiin tasa-arvokysymyksenä. Mielestäni se ei välttämättä tähän yhteyteen edes kuulu, koska en katso sitä niinkään tasa-arvokysymyksenä, ehkä liberaalina näkemyksenä, että jokaisella voisi olla oikeus kaikkeen, mitä hän toivoo saavansa tehdä. Oma henkilökohtainen kantani, joka on tuotu monta monta kertaa esiin, on, että en ole ihastunut tähän naiset armeijaan -ajatukseen kaiken kaikkiaan. Mikäli toimikunta, joka nyt istuu ja pohtii tätä, päätyy tulokseen, joka sitten lausuntokierrosten jälkeen johtaisi siihen, että tämä toteutetaan, siinä tapauksessa katson, että on myös noudatettava muiden maiden esimerkkiä, niin että kaikki tehtävät sitten ovat avoimia kaikille. Mutta henkilökohtainen asenteeni on se, että kyllä naisilla riittää tehtäviä kaikissa erilaisissa kriisijärjestelyissä, joista jo aikoinaan Lotta Svärd kantoi huolen; tämä on minun näkemykseni.

Mutta kun ed. Rinteellä oli erittäin mielenkiintoinen puheenvuoro kaiken kaikkiaan ja innostavakin monella tavalla ja hän myös ehdotti, että naisten pitäisi olla parempia taistelijoita ja pitäisi olla kovempia, meillä on väärää nöyryyttä, tämä varmasti pitää ilman muuta paikkansa. Olen myös siteerannut aivan suoraan tämän.

Mutta käyttäisin myös puheenvuoron tässä kommentoidakseni hyvin monia puheenvuoroja, joissa erittäin ilahduttavalla, viimeksi ed. Koistinen, on tuotu esiin tasa-arvon kehittämistyö ja sen edellytykset, koska tässä yhteydessä on varmaankin hyvä todeta, että kehittämistyö tarvitsee tuekseen todellakin resursseja: tutkimusmäärärahoja, suunnitelmia ja uudistusten ja säästötoimienkin vaikutuksia koskevia analyysejä. Näiden edellytykset meillä on kyllä kaikki syy turvata tasa-arvolain uudistamisella ja myös näillä tasa-arvosuunnitelmilla. Moni muukin on nämä asiat nostanut esiin. Muun muassa ed. U. Anttila piti erittäin ansiokkaan puheenvuoron, jossa puhuttiin laajemmin tasa-arvotyöstä.

Olen kyllä ilman muuta sitä mieltä, että kun seuraavan kerran kuka tahansa tasa-arvoasiat tuo tänne eduskuntaan ja näitä asioita käsitellään ja selonteko annetaan, niin silloin sen pitää olla laajapohjaisempi, niin että katsotaan kaikkia tasa-arvoon liittyviä kysymyksiä. Varmasti jokainen ymmärtää tärkeäksi, että näin meidän on tässä tehtävä.

Tässä keskustelussa kaiken kaikkiaan on ollut erittäin hyviä näkemyksiä, ja onneksi se ei ole ollut liian yksituumainen. Pelkäsin jopa jonkin verran, kun näin tämän yksimielisen mietinnön, että ei kai tämä vain ole osoitus siitä, että mielenkiinto ei ole tarpeeksi korkealla. Mutta tässä on kuitenkin näkemyksiä, myös vastakkaisia näkemyksiä, tullut keskustelun aikana esille niin paljon, että se lupaa hyvää myös kaikelle jatkokäsittelylle. On hyvä, että on määrättyjä jännitteitä emmekä kaikki laula samassa kuorossa.

Ed. T a i n a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Rinne puhui suojelukoulutuksesta. Siinä suhteessa varmasti naiset eivät ole kovin tasa-arvoisia, että he olisivat saaneet riittävästi koulutusta erilaisia kriisitilanteita varten. Kriisihän ei välttämättä tarkoita tietenkään mitään sotaa vaan esimerkiksi ympäristökatastrofeja, joten tässä suhteessakin tasa-arvoa on todellakin edistettävä Suomessa ilman muuta. Mehän näemme esimerkiksi Jugoslavian kriisissä, minkälaisessa tilanteessa naiset ja lapset ovat siellä, koska he ovat keskellä sotaa ja ilman mitään kykyä ja mahdollisuuksia suojautua.

Toiseksi kommentoin, kun ed. Rinne puhui taistelujoukoista. Minunkin mielestäni tasa-arvon pitää edetä niin pitkälle, että naisilla on mahdollisuus osallistua armeijassa kykyjensä mukaan niihin tehtäviin, mihin he pystyvät, ovat ne sitten taistelujoukkoja tai joitakin muita joukkoja. Tällä tavallahan muissa Euroopan maissa naiset osallistuvat armeijaan. Mutta ennen kaikkea näen tämän armeijakysymyksen todella virkakysymyksenä ja sellaisena, että meillä on yksi valtion virkaryhmä, johon naiset eivät sukupuolensa vuoksi pääse.

Ed. U. A n t t i l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen pitkään hämmästellyt tätä keskustelua, jota on käyty naisten armeijaan osallistumisen ympärillä. Itse en kannata naisten asepalvelua. Näen, että mikäli maassa armeija on, niin asepalvelus, jonka suorittavat miehet,

mikäli ei ole syytä olla osallistumatta, on puolustuspoliittisena rakenteena paras malli.

Mielestäni on aika outoa, että jos naisiin itseensä kohdistuvat uhat esimerkiksi Suomessa liittyvät väkivaltaan, joka on aivan henkilökohtaista, niin kiinnitetään huomiota näihin uhkiin, joita Suomessa kansallisesti en pysty näkemään. Itse näkisin, että jos puhutaan naisten kyvystä puolustautua, täytyisi kiinnittää huomiota siihen, että naiset pystyisivät itse estämään heihin kohdistuvan henkilökohtaisen väkivallan. Tällä tarkoitan esimerkiksi katuväkivaltaa tai perheväkivaltaa ja näen, että tietynlainen jämäkkyyskasvatus ja -koulutus ja esimerkiksi aseettomat itsepuolustusmenetelmät ovat keino siihen, että näitä väkivallantekoja saataisiin vältetyksi, ja tietysti ylipäätään asennekasvatus, jolla estetään väkivallanteot niin, että niitä ei ihannoida.

Ed. Aittoniemi: Arvoisa puhemies! Ministeri Rehnin puheenvuoron aikana mietin itsekseni, kuolisinko kunnian kentillä mieluummin hänen vai Leo Lastumäen ampumana, mutta en nyt tasa-arvon vuoksi sano lopputulosta, joka kyllä syntyi täällä minun sielussani.

Mutta kuten aikaisemmin mainitsin, tasa-arvokehitys Suomessa ja yleensä maailmassa on kiinni historiallisista roolirasitteista. Kaikkien aikojen alussa ihmiset on biologisesti luotu tiettyyn rooliinsa, ja tämän muuttaminen lailla tai tietyllä tavalla väkivaltaisesti on aika hankala asia ja hidas prosessi. Se on erilaisissa yhteiskuntaluokissa vielä erilainen. Minä muistan, että 40-luvulla, kun isäni ja äitini kävelivät agraariyhteiskunnan edustajina kaupungissa, isäni käveli viisi metriä edellä ja äitini viisi metriä perässä ja siinä ei ollut mitään tinkimistä. Mutta kymmenen vuoden kuluessa tämäkin muuttui. He kävelivät rinnakkain, ja kehitys on ollut aivan myönteinen. Tällä tavalla kehitys jatkuu, mutta pakottavalla lailla kehitystä ei nopeuteta. Päinvastoin, jos laki on väärän tyyppinen, niin kuin näyttää suunniteltavan, se hidastaa kehitystä.

Erityisen huolestuttavaa on, jos laki saa surkuhupaisia piirteitä, kuten on syntymässä ns. työpaikka-ahdistelusta. Minä yhdyn kyllä ed. Lindroosin näkemyksiin, hänen näkemyksiään hyvin paljon kunnioitan muutenkin ja häntä ihmisenäkin, kun hän hiukan hymy huulessa totesi, että täytyyhän työpaikoilla ehkä olla jotain pientä värinää. Mitä hän tällä värinällä tarkoitti, en lähde sitä selittelemään. Näen kuitenkin, että tämä työpaikkoihin kohdistuva huoli on juuri naisasian ajajien huoli ja heidän, joita ei varmasti koskaan ahdistella. He ovat siitä katkeria ja näin ollen ajavat asiaa tällä tavalla eteenpäin. Jos lainsäädäntö tehdään surkuhupaisaksi niin kuin tällä tavalla yritetään tehdä niillä ranskalaisilla viivoilla — keskustelimme aikanaan ministerin kanssa kirjallisessa kysymyksessä — niin silloin mennään huonoon suuntaan.

Ed. Pykäläinen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Haluan jälleen kerran ed. Aittoniemelle huomauttaa, että jos ed. Aittoniemen isä on ollut niin epätasa-arvoinen, ettei hän ole voinut ed. Aittoniemen äidin kanssa kulkea rinnakkain, se ei johdu kyllä mistään biologisista ominaisuuksista, vaan on erittäin kulttuurisidonnainen tekijä.

Sitten työpaikka-ahdistelusta: Siitä on keskusteltu paljon, mutta toivottavasti jankuttamisesta muisti täyttyy. Eli muistuttaisin, että meillä on yksilöinä, ihmisinä, oikeus ihmisoikeussopimuksien mukaan henkiseen ja fyysiseen koskemattomuuteen. Ne vipinät ovat aivan eri asia kuin tällainen ahdistelu. Jokaisella ihmisellä täytyy olla oikeus omaan fyysiseen ja henkiseen koskemattomuuteensa ja myöskin suoja niin, että jos tämä ei toteudu, hänellä täytyy olla joitakin mahdollisuuksia puuttua asiaan.

Ed. Aittoniemi (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ettei taas synny vääriä käsityksiä: Meillä on kriminalisoitu jo sen tyyppinen toiminta, jos työpaikalla käydään käsiksi, ja jopa sellainen, jos tietyllä tavalla sanallisesti ahdistellaan. On kysymys ruumiillisesta koskemattomuudesta tai solvauksesta tai sen tyyppisestä toiminnasta. Minä ymmärrän tämän asian. Minä en tarkoita puoltavani kähmimistä työpaikalla.

Mutta siinä, mitä valtioneuvoston selonteossa lausutaan, on menty täysin naurettavuuksiin. Jos minä katson sillä silmällä, katson ihailevasti, naista täällä eduskunnassa, 50 päiväsakkoa paukahtaa minulle rassukalle, hiukan karrikoituna nämä naurettavat esitykset, mitä on tässä systeemissä.

Täytyy olla jossakin kohtuuksissa näissä asioissa eikä noudattaa sitä systeemiä, mitä valtioneuvoston selonteossa tuodaan esille ranskalaisissa viivoissa, miten työpaikoilla pitää käyttäytyä. En minä tarkoita, että kähmimistä pitäisi sallia. Se on ehdottomasti kiellettävää, mutta täytyyhän tässä maailmassa jotakin osaa huu-

morille jättää eikä heti olla kiinni sakkorangaistuksella tai ehkä kaksi kuukautta ehdollista.

Ed. R ä t y : Arvoisa puhemies! On äärettömän mielenkiintoista keskustella tasa-arvosta. Henkilökohtaisesti olen tasa-arvon mitä suurin kannattaja jopa niin pitkälle, että nyt olisi vuoro tasa-arvon vuoksi vaihtaa miespresidentti naispresidenttiin Suomessa, mitä myös naiset vaativat hyvin suurella menestyksellä. Toivottavasti tämä toteutuu.

On myös erittäin mielenkiintoista todeta, että kun miehet puhuvat, nainen on puhemiehenä, mikä sekin luo tasa-arvoisen sävähdyksen. Ja se, että parlamentissamme on maailman eniten naisia, luo meille miespuolisille edustajille mielenkiintoisempaa seurattavaa kuin monta kertaa nämä puheet, mietinnöt ja selvitykset.

Minusta tasa-arvon määrittely on äärettömän vaikea kysymys. Se on minulle äärettömän vaikea siksi, koska koulutukseni olen saanut siihen ja elämäntyöni tehnyt siinä, mitä on ihmisenä oleminen, mitä ihminen sisältää, mitä meissä on. Olen tullut siihen lopputulokseen, että jokainen ihminen on yksilö, jokainen ihminen on persoonallisuus, jokainen ihminen omistaa omat perintötekijänsä, omat geeniperintönsä, oman lahjakkuutensa, oman älynsä, oman tietonsa ja taitonsa. Millään numeroilla tai minkäänlaisilla järjestelmillä ei saada meistä tasa-arvoisia. Ainoastaan, mikä on mielenkiintoista, meille voidaan antaa tasa-arvoiset mahdollisuudet, tasa-arvoinen mahdollisuus ottaa asioihin kantaa tai tasa-arvoinen mahdollisuus saavuttaa tuloksia. Mutta meistä ihmisinä ei saada tasa-arvoisia. Minusta ei millään tavalla saada samanarvoista ihmistä kuin ministeri Elisabeth Rehn tai ed. Rinne, ei millään tavalla, vaikka kuinka haluaisin olla tasa-arvoinen. Mutta meille annetaan tasa-arvoinen mahdollisuus puhua eduskunnassa näistä asioista, ja siinä on se tasa-arvoisuuden sisältö.

Onko sama palkka samasta työstä yksi tasa-arvoisuuden mittari esimerkiksi teatterissa ja varsinkin meidän perheessä, kun on vaimoni kanssa saatu sama koulutus Teatterikoulussa neljä vuotta ja teemme samalla palkalla teatterissa työtä? Mutta olemme täysin eriarvoisessa asemassa suhteessa työmäärän johtuen siitä, että miehet kirjoittavat miehille parempia, suurempia rooleja kuin naisille ja naiset tullessaan tiettyyn ikään teatterissa joutuvat eriarvoiseen asemaan, koska heille ei ole rooleja, mitä näytellä, ja näin he ovat eriarvoisessa asemassa. He saavat kuitenkin samaa palkkaa kuin miehet, jotka jatkuvasti vastaavat teatterin taiteellisesta tasosta. Se luo eriarvoisuutta, kun toiset saavat samaa palkkaa tekemällä vähemmän työtä kuin toiset. Sama varmaan on hyvin monissa työpaikoissa.

Sama on työajan suhteen. Jotenkin minusta asia on äärettömän vaikea, kun esimerkiksi on sama työaika kuten meillä edustajilla täällä eduskunnassa tai ihmisillä työpaikoilla. Miten tasa-arvoisesti sitä työaikaa käytämme tai miten tasa-arvoisesti olemme oikeutettuja saamaan samaa palkkaa siitä samasta ajasta? Tämä on minusta erittäin mielenkiintoisen tutkimuksen aihe myös. Tällä hetkellähän käytäntö on vaihteleva. Viimeinen seminaari, jossa Neopolissa olin Lahdessa maanantaina, nimenomaan käsitteli sitä, että mielellään maksettaisiin palkkaa tehdystä työstä eikä siitä, että tullaan työpaikalle tekemättä mitään.

Jos puhutaan perheestä ja kotitöiden tasa-arvoisuudesta, niin ed. Ulla Anttila toi hyvin ansiokkaasti esille sen, että naiset ovat eriarvoisessa asemassa kuin miehet, mutta olen tällä hetkellä täysin eri mieltä sen johdosta, että minä edustan mm. sitä sukupolvea, joka olen ollut synnytyksessä mukana auttamassa maailmaan omia kahta pientä lastani ja olen lapseni hoitanut aivan pienestä, niin pienestä kuin ikinä vain mahdollista, tehnyt kotitöitä, siivonnut, tehnyt ruokaa, vähän huonolla menestyksellä mutta kuitenkin, ja käyttänyt koko ajan niitä mahdollisuuksia, mitä on tehdä kotitöitä, puhumattakaan siitä, että tällä hetkellä minun ystäväpiirissäni on mieletön määrä miehiä, jotka hoitavat paremmin kotityöt ja lapsensa kuin nämä naiset. Jotenka tässä suhteessa ollaan menossa tasa-arvossa hyvin pitkällä. Mutta siinäkin ollaan eriarvoisessa asemassa, koska koskaan en saavuta lapsiini sitä tunnetta, mikä on äidillä, koska he ovat napanuorasuhteessa, koska he ovat siellä sisällä, mistä me miehet olemme ikuisesti katkeria tai kateellisia naisille. Tasa-arvoiseen asemaan emme koskaan pääse tässä suhteessa, samalle aaltopituudelle.

Minusta kulttuuriperintö luo meille miehille aivan eriarvoiset lähtökohdat tähän yhteiskuntaan kuin naisille. Siinä hyvin keskeisenä tekijänä on minun mielestäni uskonnollinen perintötekijä, uskonnolliset aatteet, uskonnolliset kasvatukset ja myös sitten erilaiset arvot, arvomaailmat, jotka vaikuttavat meillä tasa-arvoon ja epätasa-arvoon.

Avioliiton sisällä tasa-arvoisuus on erittäin mielenkiintoinen asia. Tämän asian keskellä olemme painiskelleet viimeisten vuosikymme-

nien aikana hyvin tiiviisti. Ilmeisesti tasa-arvossa on jonkin verran päästy eteenpäin suhteessa työhön, suhteessa palkkaan, kotitöiden osalta jne., mutta edelleenkin olemme vielä pitkällä siitä, että mies ja nainen avioliitossa olisivat tasa-arvoisia, että heillä olisi samat oikeudet kehittyä ihmisenä, kehittyä työssään, kehittyä mielikuvissaan, kehittyä haaveissaan ja pystyä toteuttamaan niitä, koska meidän moraaliset ja uskonnolliset perintötekijämme vaikuttavat näiden tappamiseen ja lopettamiseen. Kaikki hyvin tiedämme, että suurin osa mm. perheväkivallasta aiheutuu hyvin monesti juuri näistä tekijöistä.

Presidenttipelin totesin heti alussa ja olen edelleen sitä mieltä, että minusta on hyvä, että välillä on naispresidentti. Minusta on hyvä, että meillä on ollut miespresidenttejä, vahvoja miespresidenttejä, mutta olen sitä mieltä, että nyt olisi naisen aika.

Sitten mietin, mihin tasa-arvolla pyritään, mihin tasa-arvoisuus pyrkii. Ensimmäisenä jotenkin mielikuvissani tasa-arvo on tietysti sitä, että tasa-arvoisesti saadaan samasta työstä samaa palkkaa. Sama mahdollisuus saada koulutusta osoittaa yhteiskunnasta sen pitkälle viedyn hyvinvoinnin kehityksen. Silloin taataan tasa-arvoinen mahdollisuus jokaiselle lapselle, saman kaltainen koulutus, saman kaltainen mahdollisuus kehittää omaa lahjakkuuttaan. Nythän sitä tietysti ollaan purkamassa ja meidän yhteiskunnassamme ollaan tulossa siihen tilanteeseen, jolloinka ei enää köyhällä ja rikkaalla lapsella olekaan samat mahdollisuudet. Mutta uskon siihen, että lahjakkuudet ja ne, jotka todella haluavat onnistua ja uskovat omaan tulevaisuuteensa, nousevat esille, oli tilanne mikä tahansa. Näin se on aina ollut ja näin tulee olemaan. Mutta tasa-arvoiseen oman persoonallisuuden kehittämiseen ja kasvattamiseen tarvitaan hyvä yhteiskunnallinen järjestys, tasa-arvoinen yhteiskunta-ajattelu ja ennen kaikkea taloudelliset edellytykset, että jokaisella lapsella olisi tilaisuus saman kaltaisiin mahdollisuuksiin kehittyä ja kehittää.

Mutta kun menemme kouluun ja koulumaailmaan, niin se eriarvoisuus on selvästi nähtävissä, opettajien suhtautuminen lapsiin eriarvoisesti. Kouluttajina on äärettömän erilaisia ihmisiä, jolloinka opettajakoulutuksessa mm. tulisi kiinnittää erityistä huomiota siihen, miten tasa-arvoisesti annan opetusta lapsille. Itse olen tehnyt opetustyötä 15 vuotta luovan taiteen alalla näyttelijäntyön ja näyttelijäkoulutuksen osalta ja olen todennut sen, että kun minulla on 30 oppilasta edessäni, niin täytyy valita oikeastaan jokaiselle oppilaalle persoonallinen tapa käsitellä, kouluttaa, koskettaa häntä ja hänen psyykeään niin, että saa hänestä ulos sen, mikä hänessä on sitä lahjakkainta ja että hän itse oivaltaa sen, mikä hänessä on lahjakkainta. Tämän kaltaista lahjakkuutta minun mielestäni opettajilla tulisi olla paljon enempi, koska niin kuin alussa totesin lapset ovat erittäin persoonallisia yksilöitä ja heistä ei saada tasa-arvoisia muutoin kuin tietysti antamalla tasa-arvoiset olosuhteet.

Kävin välillä pienen lenkin juoksemassa ja uimassa tämän keskustelun aikana, niin tuli mieleen urheilu ja kilpailu. Kilpailuun ei koskaan liity tasa-arvoisuus muutoin kuin siten, että kilpailijoille annetaan samat mahdollisuudet, sama rata, samat lait ja samat säännöt, joiden puitteissa kilpaillaan, ja vain voittaja on paras, ja muut ovat sitten muita. Siellä ei tasa-arvoa tunneta. Sama piirre on mielestäni kilpailuyhteiskunnassa, joka vääristää tasa-arvoisuutta. Kilpailuyhteiskunta rakentuu hyvin pitkälle samaan kilpailumentaliteettiin, että vain parhaat ja vain lahjakkaat pärjäävät ja kaikki muut ovat jotakin muuta. (Ed. Aittoniemi: Annetaan samat mahdollisuudet!) Mutta toivottavasti annamme samat mahdollisuudet kaikille kehittyä. Se on minusta ensiarvoisen tärkeä asia.

Perheen ja avioliiton osalta käsittelinkin asiaa, mutta nyt tulen kysymykseen, voivatko mies ja nainen olla tasa-arvoisia. En koskaan ole sitä mieltä ja luoja paratkoon — koskaan ei tulla siihen tilanteeseen, että mies ja nainen olisivat tasa-arvoisia. Kieltämättä tämä aika ja tämä aikakausi osoittaa, että on vaikea erottaa naista miehestä ja miestä naisesta. (Naurua) — Se on kyllä, pojat, hyvin vaikea tilanne. — Minulla on erittäin mielenkiintoinen kokemus päästä eläytymään naisten sisuksiin Oleg Tabakovin ohjauksessa. Oli jännä asia, mistä minä sen naisen sielun ja naisen persoonallisuuden löysin. Se löytyi ainoastaan naismiehistä, niistä miehistä, joissa on naista paljon. Heissä oli naista oikeastaan enemmän kuin naisessa. Mutta tasa-arvoisuutta en löytänyt. En saanut itsestäni niin tasa-arvoista naista, vaikka tein kolme kuukautta hartiavoimin töitä, pelkästään sen takia, että olen mies. Ja se on niin, että naiset olkoot naisia ja miehet miehiä tarkemmin analysoimatta tätä puolta.

Nyt tulen kohtaan valta ja vallankäyttö, miten nämä rakenteet muodostuvat: poliitikkojen valinta, äänestys, äänestykseen osallistuminen, kuinka tasa-arvoisesti on miehiä tai naisia ehdokkaina, miten miehet tai naiset lautakunnissa

toimivat, heidän tasa-arvoinen kohtelunsa, tasa-arvoinen valintamahdollisuutensa, kuinka monta miestä valitaan ja kuinka monta naista valitaan, onko hallituksissa yhtä paljon miehiä tai naisia, kuinka paljon valtuustoissa ja kuinka paljon eduskunnassa jne. Me Suomessa tietysti tässä asiassa olemme pisimmällä, mutta on todella pitkä matka tasa-arvoon näissä suhteissa.

Lopuksi voisin todeta vielä sen, että laki on aivan eri asia kuin käytäntö. Lailla ei millään tavalla koskaan pystytä luomaan tasa-arvoa. Sillä voidaan antaa ohjeita, sillä voidaan antaa sääntöjä, sillä voidaan antaa mahdollisuuksia tasa-arvoisempaan elämään, mutta tasa-arvo löytyy aivan jostakin muualta.

Mitä tulee keskusteluun maanpuolustuksesta, aseen käytöstä ja aseellisesta koulutuksesta naisten suhteen, täytyy vain ihmetellä, kuinka moni nuori nainen on tullut luokseni ilmoittamaan halukkuutensa päästä armeijaan. Olen aina siinä yhteydessä kysynyt: "Tiedätkö, mitä armeija periaatteessa on? Armeijan koulutus tarkoittaa sitä, että sinut opetetaan tappamaan toinen ihminen. Se on tappajien tekemistä. Armeija tappaa aina toisen ihmisen eli vihollisen. Pyritään tuhoamaan vihollinen, ampumaan kohti niin, että toinen kuolee, koska jos minä en ammu häntä, niin hän ampuu minut. Haluatko tällaiseen koulutukseen? Haluatko päästä tähän filosofiaan sisälle pääsemällä armeijaan, pääsemällä taistelukentille?" Luoja paratkoon, Suomessa ei koskaan siihen mennä. Olen tyytyväinen, että myös ministeri on asian ilmaissut hyvin selkeästi tältä osin, ettei naisille anneta tässä suhteessa aseellista koulutusta, vaikka eriarvoisuus on tässäkin se, että miehille annetaan koulutusta ja naisille ei.

Naiset ovat kyllä äärettömän tarkkoja ampumaan. Sen he osoittavat ampumahiihtokilpailuissa, ammunnoissa ja ammuntakilpailuissa, joissa naisilla on aseenkäyttö- ja aseenkantolupa. Muun muassa tutkan valvonnassa, kun olimme maanpuolustuskurssilla, todettiin se, että nainen on huomattavasti parempi tutkan valvoja kuin mies, koska hänen keskittymiskyky- ja tarkkaavaisuuskapasiteettinsa jostakin syystä riittää kauemmin kuin miehellä seurata jatkuvasti tunti toisensa jälkeen tutkalaitetta, jossa näytetään, mitä tutkan näkyvyysalueelle kulloinkin ilmestyy.

Toisin sanoen minulle tasa-arvokysymykset ovat hyvin vaikeita, hyvin monitahoisia ja hyvin laaja-alaisia asioita. Se, miten näen ja itse pyrin toteuttamaan tasa-arvoa, on se, miten suhtautua ihmisiin tasa-arvoisesti, miten kohdella ihmisiä tasa-arvoisina ja miten antaa ihmisille tasa-arvoinen mahdollisuus elämään.

Ed. U k k o l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Rädyn puheen alkuosa oli niin vauhdikas, että minun oli suorastaan pakko kömpiä montusta eduskuntasaliin esittääkseni hänelle kiitokset. Kovin usein me emme ole olleet samoilla linjoilla, mutta tässä tapauksessa olemme. Toivottavasti ed. Räty ei joudu tässä salissa samanlaisen höykytyksen kohteeksi ammattinsa vuoksi, sen vuoksi että hän on näyttelijä ja sen takia puhuu niin kuin puhuu, kuten minä jouduin syytetyksi omasta ammatistani.

Hän sanoi aivan oikein, että ihmiset eivät ole tasa-arvoisia työajan suhteen. Joku vanha, arvokas poliitikko on sanonut, että kansanedustajan ammatti on ainoa ammatti, jossa saa saman palkan niin eriarvoisesta työstä. (Ed. Nikula: Paasikivi!) — Hän oli ihan oikeassa.

Lisäksi ed. Räty puuttui avioliiton tasa-arvoon silloin, kun ministeri Rehn oli paikalla. Toivottavasti ministeri Rehn ei siitä saanut sellaista kimmoketta, että lailla järjestäisi perheeseen aikataulut, mihin aikaan mitäkin töitä pitäisi tehdä.

Sen sijaan en ole ed. Rädyn kanssa samaa mieltä, että meidän on nyt valittava presidentiksi nainen, että se olisi ainut valintaperuste. Ei tällä tavalla tasa-arvoa voi ajatella. Minusta hänen argumentointinsa tässä on kestämätön. Sen sijaan minusta paljon tärkeämpää olisi saada joskus pätevä poliitikko pääministeriksi kuin esimerkiksi presidentiksi, mutta siinäkin täytyy ottaa huomioon, että kyvyt ratkaisevat eikä se, onko poliitikko nainen vai mies.

Ed. L a a k k o n e n: Arvoisa rouva puhemies! Haluan ensiksi vastata ed. Rädylle. Hän kannattaa lämpimästi, että Suomeen tulisi naispresidentti. On tietysti hienoa, että meillä on naispresidenttiehdokkaita. Mutta haluan olla hyvin realistinen ja totean tässä, että luulen, että Suomessa ei olla vielä kypsiä siihen, että meille valittaisiin naispresidentti.

Ed. Räty sanoi myös jotain sen suuntaista, että uskonnolliset arvot aiheuttavat epätasa-arvoa. Minä en ole samaa mieltä. Raamatun näkökulmasta katsottuna naisella ja miehellä on kyllä erilaisia tehtäviä, mutta se ei tarkoita sitä, että he olisivat eriarvoisia. Ja raamatullisessa perhemallissa pääsee toteutumaan sukupuolten välinen analogia eli kaikenpuolinen erilaisuus samankal-

taisuudessa. Tasa-arvo on mielestäni oikeussuoja, ei elämän sisältö.

Samaa mieltä olen sen sijaan ed. Rädyn kanssa siitä, että naisia ei tulisi päästää armeijaan aseelliseen palveluun. Kannatan kyllä sitä, että naiset saavat maanpuolustuskoulutusta, mutta en kannata naisten aseellista palvelua.

Arvoisa rouva puhemies! Tasa-arvotoimikunta on esittänyt vähintään 40 prosentin sääntöä sukupuolijakautumaan erilaisissa toimielimissä. Kunnallisissa toimielimissä katsotaan nykykäytännön mukaan tasa-arvolain velvoitteen täyttyvän, kun toimielimissä on vähintään yksi henkilö edustamassa kumpaakin sukupuolta. Itsekään en ole tasa-arvotoimikunnan kannattaman 40 prosentin säännön kannalla, koska katson, että sellaisissa perinteisen miehisissä lautakunnissa kuten teknisessa lautakunnassa ja rakennuslautakunnassa voi tulla vaikeuksia löytää niin suurta naisedustusta. Naiset eivät kerta kaikkiaan ole kiinnostuneita tällaisista teknisistä aloista samalla tavalla kuin miehet.

Hallituksen kanta on, että naisten ja miesten tasapuolinen osallistuminen eri toimielimiin on pantava lakitekstiin. Tätä myös minä kannatan. Hallitus katsoo myös, että yhden naisen ja miehen edustus ei ole riittävä tasa-arvolain mukaisen edustuksen vaatimusta täyttämään. Yhdyn tähän kannanottoon.

Erilaisten psyykkisten ja fyysisten ominaisuuksien vuoksi työelämässä tapahtunut roolijako on ymmärrettävä.

Sivistysvaliokunta on ottanut kantaa käsityön opetukseen. En voi täysin yhtyä siihen näkemykseen, kun sivistysvaliokunta pitää tärkeänä, että pakollinen käsityön opetus yhtenäistetään siten, että tytöt ja pojat saavat samaa opetusta. En voi tätä hyväksyä, vaan olen sillä kannalla, että tässä asiassa pitäisi olla valinnaisuutta niin, että ne tytöt, jotka haluavat esimerkiksi puutöitä, voivat valita, muttei kaikkia pakotettaisi, ei tyttöjä perinteiseen poikien käsityöhön eikä poikia taas perinteiseen tyttöjen käsityöhön.

Mutta olen taas sillä kannalla, että kun nykyään on käynyt näin, että päiväkodeissa lapsia kasvattavat naiset, ala-asteen opettajina on perinteisesti naisia, samoin yläasteella, jopa vielä lukiossa, lapset eivät saa monestikaan mistään isän mallia varsinkin, jos omassa perheessä ei sitten ole isää. Olen hyvilläni siitä, että sivistysvaliokunta on mietinnössään ollut sillä kannalla, että "miesten osallistuminen kasvatustehtäviin on tärkeää sekä poikien että tyttöjen kehityksen kannalta. Sen vuoksi tulee kiinnittää erityistä huomiota opiskelijavalintamenettelyn pikaiseen uudistamiseen siten, että opettajiksi hakeutuisi ja valikoituisi riittävästi kumpaakin sukupuolta". Kannatan tätä lämpimästi.

Samasta työstä tulisi maksaa sama palkka. Mutta edelleenkin on totuus, että naisvaltaisilla aloilla on matalammat palkat. Erään tilaston mukaan naisten ja miesten palkkaero kaikkien palkansaajien kesken säännöllisen työajan vuosiansioissa on noin 20 prosenttia. On väärin, että koneen huoltoa pidetään arvokkaampana kuin lapsen, vanhuksen tai sairaan hoivatyötä. Työnarviointiryhmä on kehittänyt ns. arviointikehikon, jolla paremmin otettaisiin työn arvioinnissa huomioon osaaminen, vastuu, kuormitus ja työolot. Olisi paikallaan, että hallitus pyrkisikin toteuttamaan mahdollisimman pian työnarviointimenetelmien käyttöönoton koko laajuudessaan.

Tasa-arvoa loukkaava mainonta jätettiin tasa-arvolain ulkopuolelle. Olen odottanut, että täällä puheenvuoroissa olisi otettu esille myös naista halventavat epäsiveelliset ohjelmat ja julkaisut, joiden kautta naisesta on tehty pelkkä seksiobjekti. Näkisin, että tämä olisi hyvin merkittävä asia nimenomaan tässä tasa-arvokeskustelussa. Olen hyvin pahoillani siitä, että kukaan ei tätä asiaa ole nostanut esille. Epäsiveellisissä julkaisuissahan käytetään hyväksi nuoria tyttöjä, jotka ovat taloudellisissa vaikeuksissa, ja maksetaan heille suuriakin summia siitä, että he antautuvat tämmöisiin kuvauksiin. Tähän nimenomaan pitäisi Suomessakin puuttua.

Tasa-arvolain vastainen mainonta on otettu huomioon Ahvenanmaan tasa-arvolaissa. Siellä on kielto, jonka mukaan elinkeinonharjoittaja ei saa mainostaa tuotteitaan ja palveluitaan tavalla, joka loukkaa tai halventaa naisen tai miehen arvoa. Olisin toivonut, että myös meidän tasa-arvolakiimme löytyisi maininta siitä, että mikään mainonta, ohjelmatarjonta tahi julkaisut, lähinnä tarkoitan epäsiveellisiä julkaisuja, ei saisi olla tasa-arvolakia rikkovaa.

Tasa-arvolakiin vedonneet ovat joutuneet monesti vastatoimien kohteeksi. Eräiden maiden tasa-arvolakiin on sisällytetty säännös, jossa kielletään kostotoimet tasa-arvolakiin vetoamisen vuoksi. Hallituksen mielestä tasa-arvolakia tulisikin täydentää siten, että kiellettyä syrjintää olisi myös työntekijän työolosuhteiden tai palvelussuhteen ehtojen heikentäminen sen johdosta, että työntekijä on vedonnut tasa-arvolakiin.

Täällä on monessa puheenvuorossa siteerattu Jyväskylän yliopiston tutkijaa, tohtori Julkusta.

Tohtori Julkunen on kirjoittanut myös artikkelin "Takaisinko keskiaikaan. Naisen asema integraatiossa". Tohtori Julkusen mukaan tämän päivän Eurooppa on sukupuolierojen suhteen monimuotoinen ja särmikäs, paikallinen ja eriaikainen. Ilon tasa-arvoraportin mukaan vuodelta 1990 naiset ovat maksaneet EY:ssä lisääntyvän työhön osallistumisen lisääntyvällä epävarmuudella työssä.

Työttömyyden ohella köyhyys on lisääntynyt erityisesti naisten keskuudessa EY-maissa. Eräässä tutkimuksessa sanotaankin vuodelta 1990, että ainakaan toistaiseksi yhteisöpolitiikka, EY:n köyhyysohjelmat ja rakennerahastot eivät ole saaneet aikaan sellaista sosiaalista edistystä, joka näkyisi köyhien naisten elämässä EY-maissa.

EY:llä on melko tiukka ja edistyksellinen tasa-arvonormisto vuodelta 1975. Siellä on kaikkiaan viisi tasa-arvodirektiiviä, jotka koskevat lähinnä samapalkkaisuutta ja yhdenvertaista kohtelua työelämässä. Vuoden 1986 jälkeen ei uusia direktiivejä ole kuitenkaan hyväksytty. EY:n tasa-arvopolitiikka rajoittuu perusfilosofiansa mukaisesti lähinnä naisten työmarkkinakohteluun, eli EY tunnustaa naiset työmarkkinoilla mutta ei muussa kansalaisuudessa eikä äitiydessä.

Arvoisa rouva puhemies! Joidenkin EY-intoilijoiden ideologian mukaan me voimme levittää pohjoismaista sukupuolten välistä tasa-arvomallia muuanne Eurooppaan. Toiset ovat taas sitä mieltä, että EY-jäsenyyden myötä me purkaisimme taloudellisesti raskaaksi käynyttä pohjoismaista sosiaalivaltiotamme. Olen sitä mieltä, että tällä hetkellä on jo käynnissä jälkimmäinen vaihtoehto eli julkisen sektorin varaan rakentuvan pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin purkaminen. Tässä taloudellisessa tilanteessa olemme näkemässä, että valtion varaan rakennetulla sukupuolten tasa-arvolla ei ole vankkaa perustaa, vaan se seisoo erittäin horjuvalla perustalla.

Ed. A i t t o n i e m i (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Jotta ei taas leimattaisi minua ihan mahdottomaksi, totean, että minä en ostele pornolehtiä enkä lueskele niitä enkä katsele myöskään playboyohjelmia televisiosta. Jos sattuu kohdalle, kun aukaisen, en minä sitä nyt kavahdakaan. Mutta se väite edellisen puheenvuoron käyttäjän puheessa, että näissä käytettäisiin nuoria nälkiintyneitä tyttöjä, vähän noin karrikoiden, että he joutuvat pakosta menemään näihin kuvauksiin, on kyllä ylimitoitettua. Sille alalle on kyllä pyrkyä ihan muista syistä ja heille on suuri kunnia, kun pääsevät niihin kuviin ja ohjelmiin, että tällainen säälintunteeseen vetoaminen tässä oli ehkä tarpeetonta.

Mutta tasa-arvoa loukkaavasta mainonnasta. Minä en oikein tiedä, mitä sillä tarkoitetaan, mutta edellisen tasa-arvokeskustelun jälkeen minä näin liikennelaitoksen busseissa semmoisen kuvan, jossa luki, että "ole uskoton autollesi". Minä en tiennytkään, että tämä on tasa-arvoa loukkaavaa. Minä pidin sitä hauskana ja hyvänä. Nainen oli näin ollen Volkswagenilleen uskoton ja meni kaupungin linja-autossa. Siinä on hyvää huumoria, mutta siinä on juuri tämä naurettavuus, että tämäkin kuulemma katsottiin tasa-arvoa loukkaavaksi; johan on aikoihin eletty. Tällaisilla asioilla juuri tehdään naurettavaksi koko lainsäädäntö, jos sinne viedään tämän tyyppisiä asioita, joita tämä linja-auton perässä oleva mainos konkreettisesti osoitti.

Ed. P y k ä l ä i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Haluan käsityön opetuksesta ed. Laakkoselle sanoa sen verran, että opetusministeriönkin esitys lähti siitä, että käsityön opetus yhtenäistetään peruskouluissa pakollisena aineena. Elikkä se tarkoittaa sitä, että aikaisemmin on ollut erikseen tekstiilityö ja tekninen työ, jotka nyt yhdistetään yhdeksi käsityön opetukseksi ja myös tytöt ja pojat opetetaan samanaikaisesti samassa ryhmässä eikä erotella sukupuolen mukaan eri käsityöhön. Tämä on siinä mielessä erittäin hyvä esitys, että tällä myös kasvatetaan asenteita, opetetaan sekä tyttöjä että poikia perehtymään erilaisiin käsityötapoihin, käsityöperinteisiin ja niihin liittyviin arvostuksiin ja käden taitojen oppimiseen, mitkä valitettavasti ovat katoamassa meidän yhteiskunnastamme.

Toinen asia on valinnaiset aineet, jotka edelleen säilyvät peruskoulussa, mikä tarkoittaa sitä, että siinä vaiheessa, kun tulee valinnaisia aineita ylemmillä luokilla, oppilaat voivat vapaasti valita haluamansa joko tekstiilityön tai teknisen työn. Siinä vaiheessa oppilaita ei myöskään millään tavalla erotella ryhmiin erikseen.

Ed. L a a k k o n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Aittoniemelle haluan vastata, että alastomuus sinänsä on kaunista eikä siinä ole sinällään mitään pahaa. Mutta jos mennään sille tasolle kuin epäsiveellisissä julkaisuissa on menty, niin en voi sitä hyväksyä. Olen sitä mieltä, että niissä nimenomaan halvenne-

taan naista. Ihmettelen, jos naiset voivat tämän hyväksyä.

Käsityön opetuksesta olen sitä mieltä, että tyttöjä ja poikia ei tule pakottaa sellaiseen käsityöhön, johon he eivät välttämättä halua. Mutta valinnaisuutta pitää toki olla.

Ed. Kauppinen: Arvoisa puhemies! Mitä käsityöasiaan tulee, minäkin lausun ihan alkuun mielipiteeni siitä. Eihän kyse ole siitä, että vaadittaisiin, että tytöt ja pojat olisivat samanlaisia. Mutta heille annetaan samanlainen mahdollisuus harjoittaa käsillä tapahtuvan työskentelyn taitoa. Se on heidän asiansa, käyttävätkö he myöhemmin sitä hyväkseen. Meidän pitää tämä muistaa eikä pidä itse kahliutua joihinkin omiin asenteisiimme.

Mutta tosiasiahan on se, että tasa-arvo muodostuu monesta eri osa-alueesta. Biologinen tasa-arvo ja biologia määrää määrätyt tosiasiat, joille me emme voi mitään. Siihen kuuluu sukupuolisuus ja äitiys jne., lapsen synnyttäminen. Napanuora ei sitä ihmeellistä suhdetta äitiyteen anna vaan se hoivatapahtuma, mitä pienen ja avuttoman lapsen kanssa tehdään. Siitä olen sataprosenttisen varma, ja luulen olevani ihan yhtä suuri asiantuntija siinä kuin ed. Pekka Rätykin. Olen sentään jopa synnyttänyt itse enkä ollut vain katsomassa ja olen ollut lukemattomia lapsia saattamassa maailmaan, katsomassa lääkärin roolista, miten tämä tapahtuu.

Biologiselle työnjaolle, minkä luonto on tehnyt, me emme voi mitään, turha meidän siitä asiasta on kiistellä. Mutta se liittyy käyttäytymistieteelliseen malliin, millä tavalla me käyttäydymme yhteiskunnassa ja muodostamme työnjaon. Käyttäytymistieteelliseen malliin kuuluu myös sosiaalinen käyttäytyminen, johon liittyvät mm. asenteet ja asiat siitä, että samasta työstä pitäisi maksaa sama palkka. Siinä olen aivan samaa mieltä.

Se, että minä itse en kovin paljon ole kokenut epätasa-arvoa sukupuoleeni liittyen, johtuu tietysti siitä ammatinvalinnasta, mikä minulla on, ja siitä, että minä olen saanut lapsena joko leikkiä nukeilla tai veistellä kirveellä tai puukolla eikä siitä ihmeempiä traumoja minulle ole tullut.

Siinä, mikä sukupuolisuuteen ja sosiaaliseen käyttäytymiseen liittyy — oikeastaan vallan käyttöön ja osallistumiseen teknisissä tehtävissä jne. ja teknistä vaistoa omaavissa esimerkiksi teknisen viraston luottamustehtävissä — on kyllä naisten oma sisäinen asennoituminen, jos he eivät käytä sitä osaamistaan, mitä heillä perheen näkövinkkelistä olisi. Se on lähinnä asenteellista, että luullaan, että siellä tarvitaan teknistä tietoa ja taitoa silloin, kun päätetään esimerkiksi teknisen suunnittelun osalta, kaupunkisuunnittelun osalta ja yhteisösuunnittelun osalta. Siellä nimenomaan tarvittaisiin sitä naisnäkökulmaa.

Sosiaaliseen käyttäytymiseen ja vallankäyttöön liittyvät tietysti maanpuolustukselliset asiat. Täytyy sanoa, että kiitos ministeri Rehnin tasa-arvoa on meidän varuskunnissamme ruvettu huomattavasti tutkimaan ja toteuttamaan, ei pelkästään sukupuolista tasa-arvoa vaan tasa-arvoa myös varusmiesten ja kouluttajien välillä ja poistaen siihen liittyviä epäterveitä ilmiöitä, mitä siellä on aiemmin ollut. Siinä olen samaa mieltä täysin, että naisia ei pidä tappajiksi kouluttaa, jos ei joku ihan erityisesti halua. Mutta en ole siitäkään huolimatta sitä mieltä, että siihen tehtävään laitettaisiin ihminen, joka synnyttää ja tuottaa maailmaan itse lapsia. Se minusta riitelee tätä biologista tosiasiaa vastaan.

Muissa lukemattomissa tehtävissä, mitä maanpuolustukseen liittyy, on paljon naisille sopivia tehtäviä ja työmuotoja. Oma siviiliammattinikin eli lääkärin ammatti tietysti on yksi sellainen, mitä tarvitaan maanpuolustuksellisissa tilanteissa. Mutta siinä on lukemattomia muitakin tehtäviä. Näen, että naisille, jotka haluavat sellaisiin tehtäviin, pitää suoda siihen mahdollisuus.

Me olemme täällä koko ajan oikeastaan puhuneet enempi asenteista meissä itsessämme tasa-arvokysymyksiin. On täällä sivuttu tietysti hyvin tärkeitä asioitakin. Vallankäytössä tietysti on otettu huomioon nämä 40 prosentin säännöt ja niistä keskusteltu. Se nyt on makuasia, onko se 40 prosentin sääntö vai ei, mutta ei meillä naisilla olisi äänioikeuttakaan, jos sitä ei laissa olisi. Kyllä minusta siellä ehkä jotakin tarvitsee nyt alkuvaiheessa olla, ennen kuin tasa-arvoon päästään.

Jos ajatellaan vallankäytön puolesta tasa-arvosuunnitelmaa, niin hallitus on kuitenkin maininnut tasa-arvosuunnitelmissa, että "jokaisen työnantajan tulee edistää sukupuolten tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti". Täytyy vain kysyä, kuinka paljon hallitus nimitysesityksissään ja presidentti nimityksiä suorittaessaan on tätä asiaa noudattanut. Kyllä joka puolueen osalta, niin meidän oman puolueemme kuin muittenkin puolueitten, voidaan sanoa, että naisia on lähinnä laitettu ns. koristeellisiin tehtäviin mutta ei sinne, missä on todelliset vallan ja vaikuttamisen avaimet. Kyllä meillä yhteiskun-

nan huipulla olevia naisia on äärettömän vähän. Kyse ei ole suinkaan siitä, ettei olisi kyvykkäitä naisia, vaan on kyse siitä, että meillä ovat miehet päättämässä siitä, ketä sinne valitaan, ja siellä on kriteerit. En viitsi ihan kaikkia niitä kriteereitä sanoa, mitä käytetään. Tähän asiaan myös täytyy kiinnittää huomiota. Siihen ei ole tasa-arvokysymyksissä kiinnitetty ollenkaan huomiota. Eli presidenttiäkin minun mielestäni nämä asiat koskettavat.

Tärkeä tekijä on perheväkivalta, johon tietysti perheessä tapahtuva väkisinmakaaminenkin liittyy, mutta myös fyysinen muu väkivalta. Väkisinmakaaminen kuuluu käsitteeseen psyykkinen ja fyysinen väkivalta, mutta selkeä fyysinenkin väkivalta tai selkeä psyykkinen väkivalta pitkään jatkuneena perheessä on hyvin ongelmallista. Jos vaikea fyysinen väkivalta jätetään perheessä asianomaisten ihmisten itsensä harkinnan alaisuuteen, on melkoisen varma, että siinä tilanteessa nainen kyllä vetää niin sanotusti porot sieraimiinsa eli peruu mahdolliset syyteilmoituksensa, mitkä alkuvaiheen suutuksissaan on tehnyt, sen takia että häntä saatetaan uhkailla varsin vakavastikin kotona ja hänen on pakko vetää syyteilmoituksensa pois. Näin ollen minusta pitäisi kyllä mennä siihen, että kun syyteilmoitus on tehty, sen jälkeen on virallisen syyttäjän asia viedä se loppuun asti. Tällä olisi nimenomaan profylaktinen eli ennalta ehkäisevä merkitys. Luulisin, että perheessä huomattavasti vähemmän tätä vakavaa fyysistä väkivaltaa tapahtuisi sen jälkeen.

Työelämään liittyviä tasa-arvokysymyksiä on täällä hyvin paljon käsitelty, enkä halua niihin pitemmälti puuttua muilta osin, kuin että naiseuteen ja naisen äitiyteen liittyviä työnantajan sosiaalikustannuksia pitää voida helpottaa niin, että ne eivät äidin työnantajaan kohdistu niin kuin nyt kohdistuvat. Koko yhteiskunnan etu ja yhteiskunnan pystyssä pysymisen välttämättömyys ja ehto on se, että meille syntyy jälkipolvea eli lapsia. Näin ollen minä katson, että on yhteiskunnan rooli maksaa äitiyteen liittyvät kustannukset kaikki kyseiselle työnantajalle, kenen työssä nämä naiset ovat.

Täällä on puhuttu seksuaalisesta häirinnästä työelämässä, ja siinä ovat minusta suloisesti menneet sekaisin puurot ja vellit. Todellinen ahdistelu ja seksuaalinen häirintä ovat sotkeentuneet eroottisen seksuaalisen ajattelun vireajatukseen ja menneet siinä mielessä puurot ja vellit sekaisin. Amerikkalaiset tutkijat ovat tutkineet mm. sellaisenkin tosiasian, että miesten mielessä noin joka toinen minuutti käy eroottisia ajatuksia ja tunteita. Naisten suhteen en ole silmiini saanut mitään, miten lienee siellä.

Tasa-arvoon liittyy myös koulutuskysymys. Siinä täytyy tietysti tasa-arvon nimessä katsoa ei pelkästään sukupuolten välinen tasa-arvo vaan sosiaalinen tasa-arvoisuus ja yksilöllinen tasa-arvo, eli eri tyyppisiä yksilöitä pitää pystyä eri tavalla kouluttamaan. Tästä asiasta minusta oikeastaan ed. Räty toi aika hyvin esille yksilöllisyyden vaatimuksen, joka on hyvin vaativa opetustyössä ja opettajille, kun se oikein otetaan huomioon.

Mutta valitettavasti täytyy todeta, että me olemme tämän eduskunnan toimesta joutuneet tekemään esimerkiksi opintososiaalisiin etuisuuksiin liittyen epätasa-arvoisen päätöksen. Se liittyy korkeakouluopiskelussa opintoajan kattoajan määrittämiseen, minkä jälkeen astuvat voimaan lukukausimaksut. Siinä ei ole huomioitu kenties sairauden aiheuttamaa tai äitiyteen liittyvää opintojen viivästymistä. Minusta tämä on selkeä tasa-arvokysymys, johon ei silloin puututtu minkään vertaa.

Sanoisin puoluetoiminnasta, että joka puolueessa syyllistytään varsin paljon epätasa-arvon luomiseen sukupuolten välillä. Se on selkeä tosiasia. Ei tarvitse olla mitään tutkimuksiakaan, kun se näkyy, millä tavalla ja minkälaisissa tehtävissä naiset ovat. Naiset saavat luontaisesti sihteerin ja vastaavia tehtäviä, missä on paljon työtä ja vaaditaan huolellisuutta, kun miehet vain mieluummin johtaisivat puheita.

Toisaalta se näkyy täällä eduskuntatyössäkin varsin mielenkiintoisella tavalla. Esitänkin, että eduskuntatyöstä tehtäisiinkin tutkimus, millä tavalla täällä tasa-arvo toteutuu nimitettäessä erilaisiin valiokuntiin kansanedustajia, nimitettäessä erilaisiin hallintoneuvostoihin ja muihin paikkoihin kansanedustajia. Minusta se on varsin mielenkiintoinen asia.

Jos oikopäätä ilman tieteellistä tutkimusta sanoisin, niin eduskuntatyössäkin valiokunnat, joissa on paljon työtä, kyllä kuuluvat automaattisesti naisille. Ilmeisesti lienee historiallisesti ainutlaatuista kai ollut meidän eduskunnassamme, että sosiaalivaliokunnan kokoonpanossa oli pikkuisen vaikeuksia, että saatiin tasa-arvopykälä miesten kohdalta täytettyä. Tunnetusti tiedätte, että sosiaali- ja terveysvaliokunnassa on paljon työtä ollut kautta aikojen. Lieneekö samainen syy, että mm. kokoomuksen ryhmästä talousvaliokunnassa on tällä hetkellä varsin paljon naisia, vaikka se on kuitenkin taloudellista joh-

tamista ja asiaa. Vai liekö ollut siinä syy, että eduskuntamme työjärjestys valiokuntien osalta muuttui tämän eduskunnan alkaessa.

Täällä on kosketeltu myös epätasa-arvon kasvamisen riskiä tässä taloudellisessa tilanteessa. Se on todella oleellinen, ja siihen täytyy kiinnittää erittäin paljon huomiota. Sosiaalipoliittiset säästöt kohdistuvat usein epäoikeudenmukaisesti tasa-arvokysymyksiä ajatellen ja nimenomaan niin, että ne eivät mahdollista naisten tasapuolista työssäkäyntiä. Kaiken kukkuraksi ajateltakoon työtöntä naista, työttömyysturvaa hänen kohdallaan, kotihoidon tukea hänen kohdallaan ja siihen suhteutettuna vielä lasten päivähoitoa mahdollisesti, jos hänellä ei ole kotihoidon tukea, vaan lapsi on ollut kunnallisessa päivähoidossa. Ne asiat ovat täällä jo esiin tulleet, enkä halua niitä enempää toistaa, mutta totean kuitenkin.

Kotona tapahtuvan työn arvo, joka muodostaa siis varsin mittavan osan koko kansantaloutemme kakusta, puuttuu kokonaan näistä tilastoista. Se on varsinainen epätasa-arvokysymys, joka on tämän talon vallassa, samoin kuin hoito- ja hoivatyön määritys ja arvostaminen niin, että myös kotiin hoivatyöhön palkattu henkilö ja hänen kustannuksensa saataisiin vähentää palkkauskustannuksista, niin kuin muidenkin työnantajien työn tuottamiseen liittyvät kustannukset vähennetään palkkauskustannuksista. Meillä ei ole voitu ideologisista syistä antaa periksi, että ne voitaisiin vähentää. Se, mikä tässä olisi hyvä, siinä luotaisiin monille nuorille kyllä varsin paljon työpaikkoja, eräänlaisia harjaantumispaikkoja tulevaa elämää varten.

Koulutusedellytyksistä täällä on jo puhuttu varsin paljon. En niihin enemmälti puutu. Työttömyysturvan jo mainitsinkin aikaisemmin, että siinä on varsinainen kukkanen tarveharkintaisuuden, ansiosidonnaisuuden ja lasten päivähoitotapahtumien ja päivähoitopaikan säilyttämisen suhteen.

Se nykyisessä taloudellisessa tilanteessa epätasa-arvon tai muunkin suhteen on pidettävä mielessä, että aina uudesta viimeksi luodusta toiminnosta on hyvin helppo luopua ja vanhaan paluu on helppoa. Me olemme perusluonteeltamme varsin konservatiivisia. On käynyt monista puheenvuoroista ilmi tämä konservatismi siinä mielessä, että on pyritty ajattelemaan ja luomaan käsitystä, tai sitten olen kenties väärin ymmärtänyt, että naisten pitäisi palautua edelleen vain pelkästään kotiin hoitamaan lapsia jne.

Tosiasiassa luonto on tarkoittanut ilmeisesti luontoemon, olkoon se mikä tahansa nisäkäs, ihminen tai muu, hoivaamaan jälkeläistään niin kauan aikaa, kuin hän on emonsa ravinnosta riippuvainen, ja sen jälkeen hänestä voivat huolehtia muut. Mutta periaatteessa primitiivisessä luonnossa eli itse luomakunnan syntyjuurilla ja siellä, mistä itsekin olemme kehittyneet, eli apinoiden kuten gorilloiden jne. parissa, edelleen työnjako säilyy niin kauan emon harteilla, lapsista eli pennuista ja poikasista huolehtimien, kunnes poikanen pystyy huolehtimaan itse omasta toimeentulostaan. Mikä se ajankohta ihmisellä lienee, mutta gorilloilla se on kolme vuotta ja muilla huomattavasti paljon enemmän, ihmisillä ilmeisesti jossakin 10—15 vuoden välillä, jos pelkästään biologinen asia katsotaan. Mutta yhteiskunta on kehittynyt, ja itse olemme sitä kehittäneet, ja se on tuonut mukanaan erinäisiä seuraamusvaikutuksia, joista olemme keskustelemassa.

Mutta tietysti miehet haluaisivat miesten ehdoilla tapahtuvan yhteiskunnan kehittämisen jatkuvan, niin kuin se on pitkään ollut, vuosisatoja, vuosituhansia ja miljardeja vuosia. Mieleeni tulee vain viikonvaihteessa näkemäni televisio-ohjelma vuoristogorilloista. Tietysti lauman johtaja oli se harmaaselkäinen vuoristogorilla, joka ei antanut lauman naaraitakaan nuorempien vuoristogorilloitten käyttää seksuaalisesti hyväksensä, jos näin sanotaan, eli siellä oli yksinvaltiasperiaate. Jos tätä meillä iäkkäämmät miehet haluavat toteuttaa, se on tietysti heidän oma ajatuksensa.

Mutta meidän pitää selkeästi erottaa tasa-arvokeskustelussa se, mikä meillä on biologinen tosiasiallisuus ja mitkä sen aiheuttamat rajat ja mikä on käyttäytymistieteeseen ja kehitykseen ja yhteiskunnan kehittymiseen liittyvää tasa-arvoisuuskysymystä. Ne asiat on tärkeä erottaa ja sitten huomioida myös, että tasa-arvon seuranta ja toteuttaminen kuuluvat myös presidentin tehtäväkenttään minun nähdäkseni meidän yhteiskuntajärjestelmässämme.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Työasiainvaliokunnan ehdotus eduskunnan lausunnoksi selonteon johdosta hyväksytään.

Mietinnön ponteen sisältyvä ehdotus lausunnon lähettämisestä tiedoksi valtioneuvostolle hyväksytään.

Eduskunta siirtyy päiväjärjestykseen.

Asia on loppuun käsitelty.

Päiväjärjestyksessä olevat asiat:

1) Ehdotus laiksi kirkkolain muuttamisesta

Toinen käsittely
Hallituksen esitys n:o 1
Hallintovaliokunnan mietintö n:o 3

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on hallintovaliokunnan mietintö n:o 3.

Huomautan valtiopäiväjärjestyksen 61 §:n säännöksestä, jonka mukaan muut kuin evankelis-luterilaiseen uskontunnustukseen kuuluvat eivät saa ottaa osaa kirkkolain käsittelyyn.

Käsiteltävänä olevat muutokset kirkkolakiin on sellaisinaan hyväksyttävä tai hylättävä. Hallintovaliokunnan ehdotettua muutosten hyväksymistä ehdotusta niiden hylkäämisestä ei valtiopäiväjärjestyksen 66 §:n 4 momentin mukaan voida nyt asian toisessa käsittelyssä tehdä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotuksen toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

2) Ehdotus laiksi Suomen ja Ruotsin välillä tehdyn maataloustuotekauppaa koskevan sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä

Toinen käsittely
Hallituksen esitys n:o 346/1992 vp
Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 1

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 1. Ensin sallitaan yleiskeskustelu asiasta, sen jälkeen ryhdytään lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelua ei synny.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta 1—3 §, johtolause ja nimike.

Lakiehdotuksen toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

3) Ehdotus laiksi kansanterveyslain voimaanpanosta annetun lain 11 §:n 8 momentin kumoamisesta

Toinen käsittely
Hallituksen esitys n:o 351/1992 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 2

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 2. Ensin sallitaan yleiskeskustelu asiasta, sen jälkeen ryhdytään lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelua ei synny.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta 1 ja 2 §, johtolause ja nimike.

Lakiehdotuksen toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

Pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon:

4) Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 4 (HE 3)

5) Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 5 (HE 5)

6) Hallintovaliokunnan mietintö n:o 4 (HE 349/1992 vp)

7) Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 4 (HE 312/1992 vp)

Ensimmäinen varapuhemies: Eduskunnan seuraava täysistunto on huomenna keskiviikkona kello 14.

Täysistunto lopetetaan kello 21.22.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Jouni Vainio